

ЕКОНОМИСТЪТ

СПИСАНИЕ ЗА ОБЩОСТОПАНСКИ, ЧАСТНО
СТОПАНСКИ И СЧЕТОВОДНИ ВЪПРОСИ



ГЛАВЕНЪ РЕДАКТОРЪ: ПРОФ. СТАНЧО ЧОЛАКОВЪ
РЕДАКТОРИ: БОЙЧО БОЙЧЕВЪ И ИВАНЪ ПАНДОВЪ

ГОДИНА III

1 9 4 1

КНИГА 2

СЪДЪРЖАНИЕ НА ВТОРА КНИГА

I. СТАТИИ	Стр.
Проф. Станчо Чолаковъ — Обединението на българския народъ	129
Асенъ Кемилевъ — Тракия и Македония, стопанска характеристика и стопанско значение за България	132
Проф. Венелинъ Ганевъ — Социални равновесия и социални ценности	160
Кирилъ Стамовъ — Евро-Африка, бъдеща жизнено-пространствена общностъ	166
Проф. Н. В. Долински — Проблемитъ на житното снабдяване презъ време на сегашната война	176
Илия Мантаровъ — Дейностъ и развитие на Б. з. к. банка за петилѣтното 1936—1940 год.	199
II. ВЪТРЕШЕНЪ СТОПАНСКИ ПРЕГЛЕДЪ	
Нашиятъ вътрешенъ заемъ — Проф. Ст. Чолаковъ	214
Емисията на вътрешния заемъ — В. П.	215
Отчетътъ на Бълг. народна банка	218
Строежъ на работнически жилища	219
Петгодишенъ планъ за повдигане на земедѣлието	220
Едно голѣмо държавно напонтелно мѣроприятие	221
Къмъ изграждането на българска дунавска флота	222
III. ВЪНШЕНЪ СТОПАНСКИ ПРЕГЛЕДЪ	
Германската стопанска политика и новиятъ редъ въ Европа	224
Германската марка като покритие на паричното обръщение	226
Девизнитъ курсове въ Югоизточна Европа	227
Снабдителна криза въ Европа — Производствена и пласментна криза въ Америка — А. К.	231
Интензивизиране на Европейското земедѣлие — А. К.	234
IV. КРИТИКИ И РЕЦЕНЗИИ	
Dr. Nikolas V. Michoff. — Contribution à l'histoire du commerce bulgare (Documents officiels et rapports consulaires). Рецензира Димо Миневъ	237
L. Petit et R. de Veyrac. — Le crédit et l'organisation bancaire. Рецензира проф. Н. В. Долински	239
V. СТОПАНСКИ КНИГОПИСЪ	240



УСЛОВИЯ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО. „Економистъ“ защита свободата на сътрудниците си при изказванитъ отъ тѣхъ мнения, смѣтайки, че само така се дава възможностъ за всестранно обсъждане на застъпванитъ теми.

Въ списанието се помѣстватъ работи не по-дълги отъ 16 страници (въ двуколоннитъ отдѣли до 4 страници). Помѣстенитъ статии се хоноруватъ. Хонораритъ се определятъ отъ редакционния комитетъ и се изпращатъ на авторитъ единъ месецъ следъ излизането на всѣка книга.

АБОНАМЕНТИ. Списанието излиза тримесечно въ 10 печатни коли (40 коли годишно). Годишниятъ му абонаментъ е 200 лева, платими наведнажъ. Почетенъ абонаментъ 1000 лева.

ОБЯВЛЕНИЯ. Обявления се приематъ само за цѣли и половинки страници. Цената на обявленията за еднократна публикация е: 1000 лв. за цѣла страница и 600 лв. за половина.

На първата и на последната страница отъ рекламния отдѣлъ, както и на корицитъ, рекламнитъ сж само годишни и струватъ: за цѣла страница 10.000 лв. и за половина 6.000 лв. Текстътъ на годишнитъ реклами — съ изключение на тоя отъ стр. 4 на корицата — може по желание на рекламодателитъ да се промѣня въ всѣка книга, безъ за това да се доплаща.

Рекламация за неполучени книги се приематъ до излизане на следващата книга.

Адресъ на редакцията и администрацията:

С п. „Економистъ“, Варна, телефони: 22-65, 25-37, 29-45.

Пощенска чекова смѣтка № 4444, Варна.

СПИСАНИЕ НА Д-ВОТО НА ЗАВЪРШИЛИТЪ ВИСШЕТО ТЪРГ. У-ЩЕ — ВАРНА.

Печатница Стопанско развитие, „Веслец“ 5 — София 1940/1951.

ЕКОНОМИСТЪ

СПИСАНИЕ ЗА ОБЩОСТОПАНСКИ, ЧАСТНО
СТОПАНСКИ И СЧЕТОВОДНИ ВЪПРОСИ

ОБЕДИНЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ

отъ

ПРОФ. СТАНЧО ЧОЛАКОВЪ

Едва ли има народъ съ по-трагична съдба отъ нашия. Ние сме се изкачвали високо надъ другитѣ народи, давали сме имъ култура и писменостъ и сме падали долу, подъ игото на други народи за дълги вѣкове. Вътрешното народностно съзнание на българина, неговиятъ устойчивъ духъ и характеръ сж ни спасили отъ претопяване. Българинътъ обича своята земя, обича и защитава свободата си и пази, като зеницата на окото си, своитѣ самородни нрави и обичаи. Това, въ сжщностъ, запази българщината въ поробенитѣ по-рано и до вчера наши земи. Ако българинътъ бѣше подражавалъ на турци, на гърци, на сърби или на румъни, щѣше да се загуби и да се претопи. Действително, подражанието въ културнитѣ маниери е въ състояние да облагороди по-назадничевитѣ народи, но когато то издребнѣе, може да ги обезличи. Нашиятъ народъ не подражава слѣпишката и това го е спасявало. Това и ще ни запазва въ бъдеще като самостоятеленъ народъ. Ето така българскиятъ народъ можа да изживѣе много столѣтия, пълни съ най-тежки изпитания, за да се види най-после свободенъ и обединенъ и то безъ да се пролива кръвъ. Впрочемъ, до сега сме дали много кръвъ. Хайдутлукътъ и възстанията срещу турското и гръцко иго, освободителната война презъ 1877/78 години, сръбско-българската война презъ 1885 год., балканската война презъ 1912/13 год., междусъюзническата война презъ 1913 год., свѣтовната война презъ 1915/18 год., и „доброволното“ изселване и „култивиране“ на българитѣ отъ Добруджа, Тракия и Македония — всичко това струва рѣки отъ кръвъ на българския народъ. Днесъ, обаче, спечелихме свободата и обединението си безъ ново проливане на кръвъ.

Букурещкиятъ миръ отъ 1913 год. постави България въ много тежко положение. Не само, че се откъснаха български земи, сами по себе си, но бѣха заприщени много отъ пѣтищата за една балканска съседска солидарностъ. България бѣше поставена въ положението на задушаванъ съседъ. Ньойскиятъ миръ отъ 1919 год. още повече влоши положението ни. Той ни доразкъса и съ това окончателно разруши и последнитѣ мостове за едно балканско равновесие и спокойствие. Българскиятъ народъ бѣше наказанъ много жестоко, безъ самъ да носи нѣкаква вина. Откъснати български земи, поробени и впослед-

ствие малтретирани българи, прекъснатъ достъпъ до Бъло море, репарации т. н. — това е равномѣтката за насъ на свѣтовната война. Тази равномѣтка се състави подъ влиянието на опиянението и на чувството за отмъщение, затова никой здравъ разумъ не можеше да вѣрва, че ще остане за винаги. И нашиятъ тогавашенъ министъръ-председателъ изрази надеждата, че тѣзи жестоки и убийствени „мирни“ постановления, които е принуденъ да подписва, нѣма да оцѣлѣятъ за дълго и че ще рухнатъ подъ собствената си тежестъ. Днешното време не може да понася подобна жестока несправедливостъ, особено спрямо единъ невиненъ народъ. Сжщото схващане изрази и българскиятъ парламентъ съ единъ дневенъ редъ, който ще остане паметенъ въ историята на българския народъ: тамъ се изразява едно достойно и гордо отношение къмъ злата съдба, определена отъ мирния договоръ, рожба на шовинистични увлѣчения и военнoлюбиви страсти отъ страна на победителитъ и се изказва надеждата, че този жестокъ миренъ договоръ ще падне самъ по себе си. Дотогава окървавениятъ и разпокъсанъ български народъ ще се залови за ралото и мотиката и съ стоицизъмъ ще очаква тържеството на правдата.

И този день дойде. Днесъ сж поправени много отъ грѣшкитъ на Ньойския миръ. Нашитъ земи сж присъединени или ще се присъединятъ къмъ отечеството ни и съ това се създаватъ условията за едно нормално и полезно развитие на всички балкански народи. Никога България не е ламтѣла за чуждото, но никога не е забравяла и не ще забрави и своето. Нека нашитъ съседи да знаятъ, че не сме били и не сме противъ никого, ние ценимъ чуждото, както ценимъ нашето, защото културниятъ възходъ на всѣки народъ се изгражда чрезъ сътрудничеството на всички народи, въ една лоялна хармония, кждето всѣки народъ ще играе собствената си роля, споредъ силитъ си, и ще се наслаждава на това, което е негово. Тази проста истина бѣше забравена въ Ньои. Раждането на живота не става чрезъ насилствени и жестоки ампутации, които могатъ да уморятъ и майката и рожбата, а става чрезъ съответно и хармонично подпомагане на всички живителни сили.

Сега, следъ присъединяването на по-голѣмата частъ отъ българскитъ земи, предъ насъ се изправятъ много сериозни културни и стопански задачи, както отъ гледището на самитъ присъединени земи, тъй и отъ гледището вече на цѣлокупна България, въ връзка съ вече промѣнената ни обща стопанска структура. Наистина, нито Югославия, нито Гърция даваха по-подробни разработени и разчленени статистически данни, за да доловимъ чрезъ тѣхъ стопанската физиономия тъкмо на тѣзи земи, които сж сега присъединени къмъ отечеството си, но все пакъ сж достатъчни за първо време. Общата площъ на Западна Тракия възлиза на крѣгло 8.500 квадратни километра, а общата площъ на Македония възлиза на крѣгло 71.500 квадратни километри. Източна Тракия е голѣма долу-горе колкото Западната. Заетата отъ насъ Западна Тракия, заедно съ заетитъ части отъ Македония представляватъ една площъ отъ крѣгло 55 хиляди квадратни километри съ едно население отъ крѣгло 2.400.000 души. Южна Добруджа е голѣма крѣгло 7.700 квадратни километри, съ крѣгло 360.000 население. Така че, днесъ общата ни територия достига до крѣгло

165.800 квадратни километри, населена съ крѣгло 9 милиона души. Стопанската структура на България става извънредно разнообразна, удобна за едно широко разгъване на всички продуктивни сили и полезна за едно прогресивно самозадоволяване на нашия народъ, стига да можемъ да проявимъ нужното стопанско-организационно умение и необходимата срѣщностъ и воля.

Бѣломорска Тракия се отличава съ плодородната си земя и съ благодатния си сръдиземноморски климатъ. Тукъ вирѣятъ най-доброкачественитѣ ориенталски тютюни, вирѣе доброкачественъ памукъ, вирѣе сусамъ, вирѣе анасонъ, вирѣе маслината, вирѣе ориза и т. н. Наистина, произвеждатъ се и зърнени храни, обаче, ако желаемъ да използваме максималнитѣ възможности на тази земя, ще засилимъ производството на индустриални растения. Ако за Гърция бѣше необходимо да се произвеждатъ тукъ зърнени храни, за насъ не е необходимо, понеже Добруджа разрешава окончателно зърнената ни проблема. При това, трѣбва да се знае, че продуктивниятъ потенциалъ на Тракия за индустриални растения е много по-голямъ отъ това, което е давала досега подъ грѣцкото иго. Гърция изгони българитѣ и засели преселници отъ Турция, които, както се знае, не сѣт добри земедѣлци. Когато нашиятъ селянинъ подхване тракийската земя, ще извлѣче изъ недрата ѣ богати плодове. Освенъ това, тукъ е развито бубарството и пчеларството. Добре е поставенъ и риболовтѣ, а свободната връзка между Родопитѣ и бѣломорскитѣ равнини ще засили още повече овцевѣдството и особено козевѣдството. Въ Тракия се набелязватъ и рудни находища: цинкъ (островъ Тасосъ), манганъ, хромъ и др.

Македонскитѣ земи, които бѣха и нѣкои части сѣ още въ грѣцки ръце (крѣгло 35 хил. кв. клм.) се характеризиратъ съ сѣщия климатъ, само че теренътъ е вече планински. Поради това, тамъ зърненото производство е по-слабо застъпено. Първостепенна роля играятъ индустриалнитѣ култури, които вирѣятъ и въ Тракия, а, освенъ това, тукъ е развито и овощарството.

Северна и Западна Македония, това сѣ земитѣ, които Югославия бѣше завладѣла (крѣгло 37 хил. квадратни километра) се отличаватъ съ своя предимно континенталенъ климатъ и планински теренъ. Обработваемата земя е по-ограничена, земедѣлието е дребно, поради което се чувствува известна пренаселеностъ. Вѣроятно по тази причина Македония е била наричана „пасивна“ областъ. Въ сѣщностъ, обаче, Югославската държава не е направила поне частица отъ онова, което ние правимъ за рационализиране и интензивизиране на земедѣлското ни производство. Действително, предвиждали сѣ и нѣкои отводнителни и напоителни мѣроприятия, но това сѣ били само проекти. Въ Македония сѣщо има полета, като напримѣръ, Битолското, Скопското, Овчо-полското и други, сръдната височина на които надъ морското равнище е 600 метра, тѣй че зърненото производство може да бѣде засилено поне до степенъ да задоволява македонския край. стига да се извършатъ необходимитѣ мелиоративни работи, относително пресушаването на блата, относително отводняването, относително напояването и т. н. Сѣщитѣ тѣзи мелиоративни работи, които ще струватъ общо не повече отъ 700—800 милиона лева, ще дадатъ възможностъ за едно масово разширение на индустриалнитѣ култури.

Тукъ вирѣятъ макъ, конопъ, ленъ, памукъ сусамъ, рѣпица, тютюнъ, оризъ и др. Засиленото производство на тѣзи култури ще възнагради многократно похарченитѣ пари за мелиорации. Тогава Македония ще стане една „активна“ област. Освенъ това, въ Македония имаме силно развито овошарство, бубарство и скотовѣдство. Обширнитѣ македонски пасища позволяватъ едно силно застѣпено овцевѣдство, козевѣдство, краварство и т. н. Срѣщатъ се и значителни залежи отъ желязо, медъ, олово, цинкъ, хромъ и др.

Общиятъ погледъ върху стопанската сѣщина на Тракия и Македония показва, че тѣзи земи могатъ да станатъ източници на голѣми богатства за цѣлокупния български народъ, стига да съумѣемъ да ги организираме и да ги поставимъ тѣкмо на мѣсто и на най-целесобразния фронтъ въ новосъздадената ни стопанска структура. Умѣло и рационално поставени въ общото българско народно стопанство, тѣзи земи ще процвѣтатъ, ще създадатъ благоденствие за населението си, а българскиятъ народъ ще се радва на една завидна стопанска независимостъ и ще напредва въ стопанско и културно отношение. Това е резултатътъ на всѣко хармонично организирано народно стопанство. Ние ще бждемъ главнитѣ производители и доставчици на ориенталски тютюни, които се търсятъ по цѣлъ свѣтъ, ще бждемъ почти единственитѣ производители и продавачи на афионъ, ще произвеждаме памукъ даже и за износъ, а не да внасяме, както сме сега, ще изнасяме пашкули, ще произвеждаме за собствени нужди маслини и зехтинъ, даже и нѣкои отъ южнитѣ плодове, ще имаме едно широко и разнообразно минно производство, а скотовѣдството ни ще бжде едно отъ най-силно развититѣ. Износътъ ни на животински произведения (сирене, кожи и др.) ще заеме значителенъ дѣлъ въ външната ни търговия. На първо време, обаче, се налага организирането на съобщителнитѣ срѣдства, на продоволствието и на производството при заваренитѣ условия. Една тежка задача е и културното приобщаване на населението къмъ цѣлокупния български народъ, защото досега то бѣше лишено отъ българско четмо и писмо, бѣше оставено безъ училища, бѣше подложено на тежки духовни и физически изпитания.

ТРАКИЯ И МАКЕДОНИЯ

СТОПАНСКА ХАРАКТЕРИСТИКА И СТОПАНСКО ЗНАЧЕНИЕ ЗА БЪЛГАРИЯ

отъ

АСЕНЪ КЕМИЛЕВЪ

Макаръ и въ много стопански списания и вестници да проникнаха сведения за стопанския характеръ на новоосвободенитѣ земи, тѣзи сведения сѣ или непълни — що се отнася до югославската частъ на Македония, или откъслечни — що се отнася до окупираната частъ отъ нашитѣ войски на Източна Македония. За съжаление, този дефектъ на досегашнитѣ статии за Тракия и Македония е неизбеженъ за всички опити да се даде една точна картина на новоосвободенитѣ области, тъй като въ бивша Югославия въобще нѣмаше подробно разработени и публику-

вани статистики за редица най-важни области на обществения и стопански животъ, а въ гръцкитѣ публикувани статистики мъчно може да се отдѣлятъ данни по окрѣзи за множество интересуващи ни факти и явления.

Ето защо, по необходимостъ, читателитѣ трѣбва да виждатъ въ даденитѣ по-долу сведения не абсолютно точни числа, а само характеристики на районитѣ и областитѣ, като даннитѣ, отнасящи се за бившата югославска частъ на Македония винаги трѣбва да се считатъ по-голѣми, отколкото трѣбва да сѣ действителнитѣ данни за окупираната отъ нашитѣ войски територия, но, въ рѣдки случаи, разликата ще бѣде по-голѣма отъ 10%.

По отношение на Тракия може да се каже, че съществуватъ най-пълни данни, а за Южна Македония, която бѣше подъ гръцка властъ, даннитѣ най-често сѣ общи за цѣлата територия на Южна Македония, като само малка частъ могатъ да се раздѣлятъ и да обхванатъ само територията на тритѣ окупирани понастоящемъ окрѣзи, а именно Драма, Кавала и Сѣресъ.

ТЕРИТОРИЯТА

Общата повърхностъ на бившата Вардарска бановина, която е само малко по-голѣма, отколкото е територията, заета понастоящемъ отъ нашитѣ войски и дори има изгледи да се покрива съ нея (тъй като окупираниитѣ области на Пиротъ и Царибродъ не сѣ принадлежали на Вардарската бановина), е заемала 36.672 квадратни километра. Областъта на Западна Тракия, която се простира отъ р. Марица до р. Мѣста, възлиза на 8.585 квадратни километра, а областъта Южна Македония, която изцѣло влизаше въ състава на Гръцката държава, обхваща една територия отъ 34.602 квадратни километра. Отъ тази територия, нашитѣ войски сѣ окупирали само най-източната частъ, именно областъта, включваща се въ бившитѣ гръцки окрѣзи Сѣресъ, Драма и Кавала и покриваща едно пространство отъ 9.725 квадратни километра. Общата площъ на Тракия и Македония, следователно, възлиза на 79.859 квадратни километра, а окупираната отъ нашитѣ войски частъ — на 54.982 кв. клм.

Заедно съ окупираниитѣ до сега области, територията на България нарастна на 165.854 квадратни километра, а ако се включи и неокупираната частъ на Южна Македония, би възлизала на 190.731 квадратни километра.

НАСЕЛЕНИЕТО

Въ областъта на бившата Вардарска бановина, къмъ 31. XII. 1931 г. населението е възлизало на 1.574.243 души, а къмъ края на 1940 г., заедно съ естествения му прирастъ би трѣбвало да възлиза на около 1.800.000 души. Споредъ първитѣ чисто административни сведения, обаче, въ окупираната отъ нашитѣ войски областъ ще има около 1.500.000 души население, отъ което почти 80% е отъ български произходъ, а останалото е отъ турски, албански и малко отъ сръбски произходъ. Въ Западна Тракия, броятъ на населението възлиза къмъ края на 1938 година, споредъ гръцката статистика, на 354.889 души. Населението на Южна Македония е възлизало къмъ края на 1938 година на 1.686.480 жители, отъ които на окупираната отъ българската войска частъ (окрѣзитѣ Драма, Сѣресъ и Кавала), се падатъ около 490.000 хиляди души.

Общото население на Тракия и Македония, следователно, възлиза на 3.541.500 души, а на окупираната досега от нашите войски област — на около 2.345.000 души.

Като се има предвид, че населението на България възлиза към края на 1940 г. на 6.307.600 души без Южна Добруджа, а заедно с нея на около 6.660.000 души, то, след прибавянето на населението от окупираните области, общият му брой ще възлѣзне на 9.005.000 души, а ако се прибави цѣлото население на Тракия и Македония — на 10.221.000 души (заедно с островите Тасосъ и Самотраки).

Въ областта на Тракия и Македония, обаче, сѣ станали най-голѣми промѣни въ етническия съставъ на населението.

Така, споредъ грѣцката статистика на населението, въ тѣзи области сѣ били настанени следните грѣцки бѣжанци:

Населени бѣжанци въ Тракия и Македония къмъ края на 1928 г.

	Всичко Населе- ние	Всичко бѣжанци	Отъ тѣхъ заселени		На 1000 души нас. се пада		
			преди 1922	следъ 1922	всичко бѣжанци	преди 1922	следъ 1922
Македония . . .	1.412.477	638.253	99.658	538.595	451.87	70.56	381.31
Тракия	303.171	107.607	11.343	96.264	354.94	37.42	317.52
Всичко	1.715.648	745.860	111.001	634.859	—	—	—

Както се вижда, дори още презъ 1928 година, отъ всичко дошлите въ Гърция 1.221.850 бѣжанци, въ Македония и Тракия сѣ били заселени 745.860 души, или 61.04 % отъ общия имъ брой, като отъ едно общо тогавашно население отъ 1.715.648 души на тази областъ, вече 43.47 % сѣ представлявали пришълци, дошли на мѣстото на изселени или обезземлени българи. При това, за да не се спекулира съ броя на доброволно изселените отъ България грѣци, както може би ще се твърди, че сѣ настанени въ тѣзи области, трѣбва да се знае, че, споредъ грѣцките официални статистики, броятъ на изселените грѣци отъ България възлиза къмъ края на 1928 г. на 49.027 души, или на 3.99 % отъ общия брой на всички бѣжанци въ Гърция и на 6.57 % отъ настанените въ Тракия и Македония бѣжанци.

Понеже насъ ни интересува особено въпроса за изгонването на българското население и замѣстването му съ грѣцко, отъ значителенъ интересъ е да се изнесатъ тукъ данни за начина, по който е ставало настаняването на грѣцките бѣжанци въ Тракия.

Както се вижда и отъ горната табличка, въ Западна Тракия сѣ били настанени 107.607 души грѣцки бѣжанци, почти изключително произхождащи отъ Мала Азия. Отъ тѣхъ 68.358 души сѣ населени въ селата, а около 39.250 въ градовете. За настаняването на бѣжанците е образуванъ единъ поземленъ фондъ, въ който сѣ били включени следните земи:

1. Земи, останали отъ изгоненото българско население	600.226	декара
2. Экспроприирани земи	67.143	"
3. Раздадени държавни земи	263.912	"
4. Взети подъ наемъ	3.560	"
5. Отъ различни произходи	225.288	"
Всичко	1.160.129	"

На заселените бѣжанци, занимаващи се предимно съ зърнено производство, се е давало до 60 декара земя, на лозарите, градинарите и тютюнджии — между 15 и 30 декара, а на скотовъдни-

тѣ стопанства — 80 до 100 декара. Общиятъ брой на бѣжанскитѣ кѣщи на новитѣ заселници възлиза на 18.550, отъ които 8.060 сѣ взети отъ избѣгалото българско селско население.

Горнитѣ цифри сѣ твърде красноречиви. Тѣ показватъ, че отъ Тракия е изгонено най-малко едно осемдесетѣ хилядно селско население, на мѣстото на което сѣ били настанени около 110.000 гърци, на които сѣ раздадени много повече земи, отколкото сѣ имали (на домакинство) българитѣ. Така, отъ цѣлата обработваема площъ на Тракия, която е възлизала на 1.317.258 декара презъ 1930 г., на новозаселенитѣ гърци е била раздадена 1.160.129 декара земя, или 70 %. А фактътъ, че останалитѣ земи следъ изселването на българитѣ, заедно съ експроприиранитѣ, възлиза на 667 хиляди декара, показва че преди изгонването имъ отъ Тракия, българитѣ сѣ притежавали почти половината отъ работната земя. Ясно е какво е било положението на останалитѣ въ Тракия българи и турци!

И въпрѣки всичко, отъ официалнитѣ грѣцки сведения за населението презъ 1928 г., се вижда, че въ Тракия и Македония говорятъ „македоно-славянски езикъ“ 81.984 души и български — 16.775 души. Последнитѣ, обаче, сѣ мохамедано-българи.

Доколко, отъ друга страна, ниско стои културното ниво на новозаселенитѣ гърци въ Тракия показва факта, че отъ населението на Тракия 60.66 % сѣ неграмотни, споредъ грѣцката официална статистика, а въ Македония — 43.40 % сѣ неграмотни.

На въпроситѣ, които се поставятъ съ огледъ на населението и на пришълцитѣ, ще се спремъ по-нататѣкъ, тъй като тукъ трѣбваше да дадемъ само една характеристика на сегашния народностенъ съставъ на населението въ Тракия и Македония.

Относно професионалното разпределение на населението на Тракия и Македония, има относително точни данни за областитѣ, намиращи се досега подъ грѣцка властъ, като за Югославия е известно, че населението въ Вардарската бановина спадаше въ размѣръ на 76 %, къмъ земедѣлието и остатѣкътъ отъ 24 % къмъ промишлеността, търговията и чиновничеството или свободнитѣ професии.

Въ всички новопридобити области, обаче, съотношението между градското и селското население е такова, че чисто земеделскиятъ характеръ на тѣзи области остава неоспоримъ. Като най-индустриализиранъ центъръ въ бивша югославска Македония се очертава гр. Скопие съ 9.050 души работници, отъ които 3.600 тютюноработници, следванъ отъ Битоля, съ 3.667 работници, отъ които 2.200 сѣ тютюневи; Прилепъ — съ 3.025 работници, отъ които 2.000 тютюневи; Велесъ — съ 1.391 работници, отъ които 1.200 тютюневи; Охридъ — 236 работници и Ресенъ съ 77 работници. Макаръ тази анкета, направена отъ органитѣ на нашата Дирекция на труда, съвсемъ да не е пълна и да липсватъ въ нея редица значителни градове като Шипъ, Куманово и др., тя показва ясно характерното въ Северна Македония — малки предприятия съ повече занаятчийски характеръ и малѣкъ брой индустриални работилници.

Що се касае до градското население въ Северна Македония, то е групирано въ 26 града, спадащи къмъ Скопската областъ съ общо население отъ 244.247 души къмъ края на 1940 г. и въ 9 града, спадащи къмъ Битолската областъ съ общо 87.421 жители. Общо градското население на Северна Македония, следователно, възлиза на 331.668 души.

Въ областитѣ, принадлежащи досега на Гърция, съотношенията между земеделско и неземеделско население сж малко по-други. Следната таблица дава ясна представа за разпредѣлението на населението между най-важнитѣ професионални групи:

	Земедел- лие	Индустр. и зан	Търговия	Други
Македония . .	415.568	124.415	45.359	36.456
Тракия . . .	110.057	22.937	7.408	5.212
	%	%	%	%
Македония . .	66.83	20.04	7.30	5.68
Тракия . . .	75.58	15.75	5.09	3.58

Както се вижда, въ Западна Тракия населението е съ по-подчертанъ земеделски характеръ, отколкото въ Южна Македония, което се обяснява съ влиянието на Солунъ, който дава повече градски обликъ на Южна Македония.

НАРОДНОТО СТОПАНСТВО

Както вече се спомена, народостопанскиятъ обликъ на присъединенитѣ нови области е чисто земеделски. Това проличава не само отъ броя на земеделското население, но и отъ разполагаемитѣ данни за развитието на всички останали клонове. Крайбрѣжнитѣ южни области на Тракия и Македония даватъ мѣсто за развитието на риболовството, а край гр. Солунъ има развита една относително разнообразна индустрия. Преди да преминемъ къмъ народостопанскитѣ проблеми на Тракия и Македония, обаче, би трѣбвало накратко да се характеризиратъ тѣхнитѣ стопански източници и развитието на отдѣлнитѣ стопански клонове. Тукъ би трѣбвало да се направи едно по-голѣмо разграничение между областитѣ, принадлежащи къмъ бивша Югославия и тѣзи — спадащи къмъ бивша Гърция, тъй като не само различнитѣ климатически и геологически условия ги правятъ твърде различни една отъ друга, но и стопанскитѣ нужди на дветѣ страни, не винаги отговарящи на стопанската пригодностъ на областитѣ, сж ударили своя отпечатъкъ върху сегашната стопанска структура на Тракия и Македония. При това, за удобство, въ това изложение подъ понятието „Северна Македония“ ще се разбира територията, намираща се досега въ границитѣ на Югославия, а подъ „Южна Македония“ ще се разбира частъта, намираща се досега въ Гърция.

а) Земеделието

Северна Македония, която досега спадаше къмъ бивша Югославия, се наричаше отъ сръбскитѣ економисти „пасивенъ край“. Това бѣше едно несправедливо наименование, тъй като макаръ и да е силно планиниста, тази частъ на Македония има отлични условия за развиването на едно интензивно земеделие, което е въ състояние да даде добро благосъстояние на мѣстното население.

Обработваемата площъ на бившата Вардарска бановина, която ще приемемъ условно, че се покрива съ заетитѣ отъ българскитѣ войски области, възлизаше презъ 1935 година на 19.943.730 декара, или на 54.3% отъ цѣлата територия на областъта. Въ понятието „обработваема площъ“, обаче, тукъ сж включени и 9.242.180 декара пасища, като и 1.014.020 де-

кара ливади. Ако се пресметне чистата обработваема площ, под която се разбират нивитѣ, зеленчуковитѣ градини, лозята и овошнитѣ градини, общата обработваема площ на Северна Македония ще възлѣзне на 9.294.400 декара, или само на 25% отъ общата повърхност на областта.

Отъ малкия размѣръ обработваема площ въ сравнение съ земеделското население произлиза основниятъ недѣгъ на северно-македонското земеделско стопанство: дребни стопанства и земеделска пренаселеност. Отъ досегашната държавна политика къмъ македонското земедѣлие, обаче, идватъ останалитѣ му недѣзи: недостатъченъ напредѣкъ въ техническо отношение, липса на мелиоративни работи и т. н.

Съ огледъ на климатическитѣ условия, качествеността на земята и социалната структура на населението, Северна Македония дава най-добритѣ възможности (въ сравнение съ останалитѣ области на бивша Югославия) за развитието на едно интензивно и високо доходоносно земедѣлие.

Обработваемата площ на Северна Македония презъ 1935 година се е разпредѣляла, споредъ югославската статистика, както следва:

Видове	Декари	%
Ниви	9.045.670	45.6
Зеленчукови градини .	73.520	0.4
Лозя	122.050	0.6
Овошни градини . . .	54.160	0.3
Всичко . .	9.295.400	46.9
Ливади	1.014.020	5.1
Пасища	9.242.180	46.6
Блата и тресавища . .	292.130	1.4
Всичко . .	19.843.730	100.0

Горнитѣ цифри обхващатъ 5 околии, които понастоящемъ не сѣ заети отъ нашитѣ войски и се намиратъ на северъ отъ досегашната демаркационна линия. Следователно, истинската площ на заетата отъ нашитѣ войски област, като включваме въ нея и околнитѣ на Тетово, Кичево, Дебъръ и Струга, ще бѣде съ около 10% помалка, а ако се изключатъ четиритѣ последни околии — намалението ще трѣбва да възлѣзне на около 20%.

Ето защо, както се каза и въ началото, едни точни данни за състоянието на земедѣлието въ Северна Македония не могатъ още да се дадатъ.

Споредъ разполагаемитѣ сведения, презъ 1935 г. производството на зърнени храни въ Вардарската бановина е обхващало 76% отъ общата площ на нивитѣ, като засѣтитѣ площи съ зърнени храни сѣ възлизали на 7.064.130 декара. Общиятъ добивъ на зърненитѣ храни е възлизалъ на около 650.000 тона, т. е. едно количество, което е напълно достатъчно за самозадоволяването на областта и за даването дори на единъ малѣкъ излишекъ.

Значението на Северна Македония въ земеделско отношение, обаче, пораста твърде много съ огледъ на нейнитѣ възможности за производство на индустриални растения. Климатическитѣ условия на македонския районъ и почвенитѣ богатства позволяватъ силното развитие на най-полезнитѣ индустриални растения. Макаръ и бившето югославско правителство да не е полагало особени грижи за развитието на земедѣлието въ Вардарската долина, пакъ производството на индустриални растения е било значително по-голѣмо въ Македония, отколкото въ общата територия на Югославия. Така, докато въ цѣлата територия на бивша Юго-

славия индустриалните растения заемаха само 2.24 % и даваха по стойност 8 % от цялото земеделско производство, въпреки че на р. Вардар (което въ земеделско-стопанско отношение не се покрива напълно с административното понятие „Вардарска бановина“) повърхността, засята с индустриални растения е възлизала на 4.30 %, а по стойност производството на индустриални растения е възлизало на 19.2 % от общото производство на земеделието въ Вардарското поръчье.

Явно е, следователно, че дори оставено само на себе си, северомакедонското земеделие е намърсило правилния си път на развитие, насочвайки се към производството на интензивните и високо доходни индустриални култури.

Понеже производството на индустриални растения се очертава като най-подходящо за Северна Македония, отъ интересъ е да се види на какви количества възлиза и въ какво отношение се намира спрямо българското производство отъ старата територия производството на индустриални растения въ Северна Македония.

Производството на индустриални растения въ Северна Македония презъ 1939 г., сравнено съ това на същите произведения въ България презъ същата година дава следната картина:

	Македония		България		Югославия		% на Македон. отъ	
	декара	тона	декара	тона	декара	тона	България	Юго-славия
							(количество)	
Макъ	70.950	1.949	720	720	78.330	2.337	17.0	83.4
Афионъ	—	57	—	—	—	57	—	100.0
Конопъ, (вл.) .	33.955	2.673	66.320	4.307	572.970	53.509	62.1	5.0
Анасонъ	2.820	77	18.410	200	2.820	77	38.5	100.0
Соя	230	23	177.771	17.093	32.390	2.802	0.1	0.8
Сусамъ	16.160	531	80.180	3.024	16.160	531	17.5	100.0
Ръпица	13.870	1.112	170.740	10.766	138.980	7.812	10.3	14.2
Памукъ (вл.) .	49.765	1.086	290.308	6.743	50.380	1.087	16.1	99.9
Слънчогледъ .	1.380	291	1.578.880	158.279	191.180	27.287	0.2	1.1
Ленъ (вл.) . .	960	57	6.580	332	144.700	11.981	17.2	0.5
Тютюнъ	100.000	10.000	41.493	34.243	—	—	—	—

Както се вижда отъ горната таблица, България придобива едно голѣмо производство на макъ, съ което ще раздѣли свѣтовния монополъ на опиума съ Турция, но заедно съ това ще получи една мъжна проблема за разрешение, тъй като търсенето на опиума е спаднало значително подъ производството му въ Македония и Турция, следствие на което цените сж спаднали значително и отглеждането на културата е станало нерентабилно.

Отъ другите по-важни култури, за отбелязване е, че съ присъединяването на Северна Македония ще се увеличи съ около 62 % производството на конопъ, това на анасона ще нарастне съ около 38 %; на сусама — съ около 17.5 %; на ръпицата съ около 10%; на памука съ около 16 %, а на лена съ около 17 %, докато общата придобита чиста обработваема площ се увеличава съ около 20 %. Изчислено въ проценти, въ сравнение съ територията, по-силно развито въ Македония е само отглеждането на мака и на конопа, но като се има предвидъ, че

остналитѣ култури даватъ излишеци надъ мѣстната консумация, тѣхната придобивка ще означава за България едно процентно много по-значително увеличение на самозадоволяването на страната съ памукъ и конопъ, докато за афияна — той ще бѣде изцѣло единъ новъ експортенъ артикулъ. Тютюневото производство ще се увеличи съ около 20 %.

При това, не трѣбва да се счита, че горната таблица очертава дори приблизително производственитѣ възможности, съ огледъ на индустриалнитѣ растения, на Северна Македония. Тѣзи възможности могатъ да се удвоятъ и дори утроятъ само съ малко повече усилия и мелиорационни предприятия.

Особено голѣми сж възможноститѣ за увеличение на производството на памука, тѣй като понастоящемъ това производство е ограничено само въ нѣколко околии, докато въ цѣлата територия на Северна Македония има отлични условия за неговото развитие. Сжщото се отнася и до тютюна.

Споредъ югославскитѣ економисти, не само разпространението на памука въ всички котловини на Вардарската област може да увеличи производството на памукъ, но отъ голѣма полза ще бѣде и използването на редица необработени площи. Споредъ досегашнитѣ изучвания, разширението на памучната култура въ Македония може да стане като се използватъ следнитѣ методи: 1) замѣстване съ памукъ редица други нерентабилни вече култури, на първо мѣсто между които стои опиума, а на второ — нѣкои зърнени храни; 2) обработване на досега необработенитѣ подходящи почви и 3) подбиране най-добри качества памукъ, които да могатъ да се развиватъ при тамошнитѣ климатически условия.

Нови почви могатъ да се използватъ рентабилно въ Македония главно чрезъ водни строежи и мѣроприятия. И тамъ, както и въ България, дъждоветѣ сж недостатъчни и неравномѣрно разпредѣлени, като се движатъ между 500 и 600 литри на кв. метъръ годишно. За разлика отъ старата територия на страната, обаче, тамъ воднитѣ строежи могатъ да се извършатъ по-леко. Споредъ предварителни оценки, съ около 400 милиона лева ще могатъ да се направятъ напоителни мрежи за напояването на Дубровското поле (Неготинска околия), Батинското поле (Овчеполска околия), Дойранското поле, Криволашкото поле, Кукуричанското поле (Неготинска околия), Кратовското поле, Скопското поле и нѣкои по-малки части отъ равнинитѣ въ Велешката околия. Въ бивша Югославия вече е била изработена една програма за извършването на тѣзи напоителни работи, като се е считало, че тя ще струва не повече отъ 160—200 милиона динари. Съ тѣзи мѣроприятия се е целяло да се подобрятъ значително и предопредѣлятъ за памучната култура около 202.000 декара. Освенъ тѣхъ, въ плановетѣ на бивша Югославия е влизало изсушаването на Моноспитското блато (Струмишка околия), на Скопското блато, Жълтата бара (Кочанска околия) и подсушаването на теренитѣ на Дойранското поле. Съ тѣзи работи се е разчитало да се добиятъ нови 133,000 декара, които е трѣбвало да се използватъ само за засѣване съ памукъ, или смѣтало се е, че само отъ приготвяването на нови земи за засѣване на памука ще се добиятъ около 350.000 декара земя, или памучното производство ще се увеличи съ 600 %, като надвиши дори това, което се произвежда сега въ стара България.

Отъ замѣстването на житни растения съ памукъ, сѣщо така, се разчита, че ще може да се увеличи силно добива на тази толкова нужна на България култура. Така напимѣръ, въ Македония има около 280.000 декара най-пригодна за засаждане съ памукъ площъ, която и сега се засѣва съ царевица.

Ако при едно бждеще изработване на земеделски стопански планъ за обединена България се потърси мѣстото на Македония въ общото национално стопанство, то това мѣсто, както се вижда, ще трѣбва да бжде потърсено, на първо мѣсто, въ производството на индустриални растения — преди всичко памукъ, слънчогледъ и тютюнъ и следъ това — въ производството на овоция. Природнитѣ условия на Северна Македония сѣ такива, че само тя е въ състояние да допълни всички български нужди отъ памукъ и да ни направи самозадоволяваща се страна въ това отношение, като заличи отъ нашия девизенъ балансъ огромния разходъ за вносъ на памукъ и памучни прежди и освободи съответнитѣ суми за други вносни нужди, които могатъ да спомогнатъ за повдигането на производствения и жизненъ уровень на България.

Производството на зърнени храни въ Северна Македония, което по размѣръ на обработваемата площъ идва на първо мѣсто, но съ огледъ на специализирането на районитѣ къмъ производството на най-подходящи и рентабилни култури, трѣбва да дойде по-назадъ въ структурата на македонското земедѣлие, сѣщо така е твърде значително.

Така, презъ 1935 г. въ Северна Македония сѣ били засѣти съ зърнени храни следнитѣ площи:

	Македония	България	% на Македония спрямо България
	(Хектари)		
Пшеница . . .	244.888	1.195.936	20.47
Ръжъ	118.065	198.007	59.62
Царевица . . .	166.039	668.947	24.82
Смѣсь	8.780	86.698	10.13
Ечмикъ	110.474	217.202	50.86
Овесъ	55.087	120.879	45.57
Оризъ	3.080	8.814	34.94
Всичко	706.413	2.496.483	28.20

Понеже добивитѣ се влияятъ твърде много отъ атмосфернитѣ и други условия, даваме сравнението за зърненитѣ храни само въ засѣти площи. Отъ дадената таблица се вижда, че по отношение на ечмика, ръжъта и овеса, приносътъ на Македония ще е много по-голѣмъ, отколкото това отговаря

на територията на Македония, сравнена съ старата територия на България. Това означава, че макаръ и още не въ достатъченъ размѣръ, присѣдинението на Македония ще представлява основа за подобренieto на фуражната проблема и за разрешението на фуражния въпросъ въ България. Това би могло да се постигне въ още по-голѣмъ размѣръ, ако се използватъ рационално пасищата на Македония, които възлизатъ презъ 1935 г. на 924,2 хиляди хектара, докато въ България при преброяването презъ 1934 г. сѣ установени всичко 960,0 хиляди хектара пасища. Само македонскитѣ пасища, следователно, могатъ да изхранватъ толкова добитѣкъ, колкото се изхранва отъ пасищата на стара България, а това открива широки хоризонти за едно организирано скотовѣдство.

Поради голѣмия размѣръ на пасищата и ливадитѣ, добивътъ на сено въ Македония е твърде голѣмъ и ще може да се използва за задо-

воляване на нуждитъ отъ сено въ други райони. Най-голѣми добиви отъ сено има въ Битолската околия, (170,5 хиляди тона), следвана отъ Грачанишката околия — 140,1 хиляди тона, Лѣсковската — 80,0 хиляди тона, Струмишката — 72,4 хиляди тона и т. н.

Производството на зеленчуци въ Северна Македония е относително добро. Презъ 1935 г. се изчислява, че добивътъ на картофи е възлѣзалъ на 33 хиляди тона, срещу 108,7 хиляди тона за България; на фасулъ — 2,7 хиляди тона, срещу 86,0 хиляди тона за България; грахъ — 237 тона, домати — 3.310 тона и т. н.

Македония е и силно развитъ овощарски край. Едно точно сравнение между овощарството въ България и въ Македония не бихме могли да направимъ, тъй като даннитъ за България се отнасятъ до „декари овощни градини“, докато тѣзи за Македония сж за „броя овощни дървета“. Но въпрѣки това, следнитъ данни показватъ ясно колко силно е развито овощарството. Тамъ има 1.616.000 сливови дървета, 300.000 ябълкови дървета, около 350.000 крушови и около 110.000 праскови дървета.

Освенъ това, въ северната частъ на Македония е силно развито отглеждането на орѣхови дървета, отъ които има 163.000 броя; има около 80.000 кайсиеви дървета, отъ които най-голѣмата частъ сж въ Скопската, Качанишката и Велеската околии; 74.000 черешови дървета, главно въ Щипската и Лесковската околии; 25.000 вишневи дървета, главно въ Качанишката и Лесковската околии; тамъ има около 31.000 дюлеви дървета, предимно въ Власотинско и Лесковско; около 68.000 кестени — главно въ Струмишко; презъ 1935 г. е имало 7.368 смокинови дървета — въ Дойранско, Гевгелийско и Скопско и най-после, има около 22.000 бадемови дървета въ околноститъ на Велесъ и Щипъ.

Всички изброени данни показватъ, че Македония е една крайно разнообразна овощарска областъ, въ която овощнитъ градини сполучливо замѣстватъ другитъ култури въ мѣстата, гдето теренитъ сж неподходящи за нетрайни насаждения. Овощарството подобрява сжщевременно твърде много дохода на населението.

Скотовѣдството, най-после, на Северна Македония е силно развито. Презъ 1935 г., обаче, за която година имаме последни статистически данни, скотовѣдството е обхващало по-голѣмъ брой животни, главно поради по-голѣмата територия, обхващана отъ административната Вардарска бановина, отколкото е сега заетата отъ нашитъ войски областъ. Така, отъ една анкета, направена при несгодни условия, веднага следъ заемането на областта, се вижда, че добитъкътъ е чувствително по-малко на брой, отколкото е билъ преди 6 години. За намаляването му вѣроятно е допринесло твърде много и мобилизирането на частъ отъ добитъка и реквизирането на друга частъ.

Сведенията за сегашното положение на добитъка въ новозаетитъ области на Северна Македония, споредъ предварителнитъ данни, тѣзи за положението му въ 1935 г. и сравнението на тѣзи две цифри съ положението въ България презъ 1934 г. е дадено въ следната таблица:

Видъ добитъкъ	Сегашно по- ложение на добитъка (пр. данни)	Положе- ние въ 1935 г.	Добитъкъ въ Бъл- гария	% на Маке- дония отъ България	
	Броя	Броя	Броя	1941	1935
Коня . . .	96.430	120.762	531.519	18.14	22.72
Магарета .	52.466	65.724	180.695	29.03	36.37
Катъри . .	5.210	6.200	36.648	14.22	16.91
Биволи . .	16.793	41.472	374.977	4.47	11.06
Говеда . .	341.871	518.241	1.497.624	22.83	34.60
Свиня . . .	130.758	181.356	901.976	14.50	20.10
Овце . . .	1.853.391	2.031.468	8.839.492	20.96	22.95
Кози . . .	503.493	676.285	913.088	55.14	74.06
Птици . .	1.316.868	1.990.418	12.772.740	10.30	15.58

Както се вижда, чувствително по-голям брой животни, отколкото би отговаряло на процентното отношение на територията, показват само козитъ. Като се има предвид тенденцията на намаляване броя на козитъ за да се запазятъ горитъ, то-

ва трѣбва да се прецени като неблагоприятенъ фактъ. Той, обаче, има своето обяснение въ силно планинския характеръ на Македония.

По отношение на млѣчните произведения, които сж едно отъ главнитъ производства на Македония, тя е сжщо така твърдесилно активна. Така, само пресовано сирене се е изнасяло около 5.000 вагона, главно за Америка, Сирия и Египетъ. Македонското сирене, което излизаше на казанитъ пазари като югославско, бѣше и главниятъ конкурентъ на българското сирене на източнитъ пазари. Занапредъ, пласментътъ му ще бжде покровителствуванъ отъ българската външна търговска политика.

Производството на грозде сжщо така е развито въ Македония. Съ лозя тамъ сж засѣти около 120.000 декара, срещу 1.140.000 декара въ България. Производството на грозде въ Северна Македония възлиза на 49,4 милиона кгр., отъ което се прави около 23,7 милиона кгр. вино (1935 г.), докато добивътъ на грозде въ България възлиза за 1935 г. на около 300 милиона кгр. Следъ развиването на винарскитъ кооперации въ Македония, може да се очаква, че тамошното вино ще стане единъ добъръ експортенъ артикулъ, който ще може да се развие още повече.

Най-после, за да завършимъ съ стопанската характеристика на северно-македонското земедѣлие, трѣбва да споменемъ и за производството на пашкули, което е развито въ южнитъ околии на областта, а именно: Струмишко, Дойранско и Гевгелийско. То възлиза на около 650.000 кгр. сурови пашкули годишно.

Както се вижда, отъ земедѣлско гледище, Северна Македония е единъ извънредно разнообразенъ и надаренъ отъ природата районъ, въ който може да се проведе развитието на едно силно интензивно земедѣлие, което да повиши значително благосъстоянието на македонскитъ българи.

Бѣломорието. За разлика отъ Северна Македония, която досега бѣше подъ югославска власть, намиращитъ се подъ гръцка власть райони на Западна Тракия и на Южна Македония (която отъ своя страна може да се раздѣли на източна, централна и западна части) иматъ единъ по-общъ стопански характеръ и се отличаватъ съ примѣсването къмъ тѣхното земедѣлско производство на повече субтропични растения. Макаръ географически и административно областта на Бѣломорието да се дѣли на Тракийска и Македонска, ние ще дадемъ описанието ѝ общо, като, разбира се, раздѣляме даннитъ за дветъ области. За съжаление,

липсват данни за стопанството само въ окупиранитѣ отъ нашитѣ войски три окрѣга на Македония, а именно Сѣрския, Драмския и Кавалския, така че читателѣтъ ще трѣбва да има предвидъ, какво даннитѣ за Македония се отнасятъ само отчасти (по всѣка вѣроятностъ около една трета) за окупираната отъ нашитѣ войски частъ на Източна Македония. За тютюна, разбира се, отношението е съвсемъ друго и въ окупираната частъ на Македония спада повече отъ половината на цѣлото южно македонско тютюнево производство.

Обработваемата площъ на Бѣломорието презъ 1937 година се е разпредѣляла както следва:

Общо обработваема площъ

	Тракия		Македония		Общо	
	Декари	%	Декари	%	Декари	%
Зърнени храни	1.338.290	75.91	5.403.754	74.94	6.742.044	75.13
Варива	61.978	3.52	273.489	3.79	335.467	3.74
Карт., бост., зеленчуци	63.125	3.58	173.812	2.41	236.937	2.64
Индустр. растения	184.560	10.47	905.435	12.56	1.089.995	12.15
Ливади и фуражи	76.711	4.35	235.293	3.26	312.004	3.48
Лозя	38.325	2.17	218.822	3.04	257.147	2.86
Всичко	1.762.989	100.00	7.210.605	100.00	8.973.594	100.00

Както се вижда, обработваемата площъ възлиза на 20.5 % отъ общата територия за Западна Тракия; 20.8 % за Македония и 20.7 % за дветѣ области, досега подъ грѣцка властъ. Въ сравнение съ България, следователно, обработваемата площъ е процентно по-малка по отношение на територията, тъй като за старата територия на страната това отношение възлиза на 48 %. Както Северна Македония, така и Бѣломорието се очертава като значително повече насочено къмъ индустриалнитѣ култури, отколкото е старата територия на България. Така, докато при преброяването отъ 1934 г. за старата територия е констатирано, че индустриалнитѣ растения заематъ 4,5 % отъ обработваемата площъ, за Тракия този процентъ е 10,5 %, а за Южна Македония — 12,6 %, или общо за Бѣломорието 12,5 %. Прави впечатление сѣщо така малкиятъ размѣръ на естественитѣ ливади и фуражнитѣ растения, които заематъ всичко 4.35 % отъ обработваемата площъ на Тракия и 3.26 % отъ тази на Македония или общо 3.48 %, докато за старата територия на България само фуражнитѣ растения заематъ 5.5 % и ливадитѣ 7.2 %, или общо 12,7 %.

Зърненитѣ храни заематъ най-големата частъ отъ обработваемата площъ. Съ това, по стопанската си структура, новитѣ земи се приближаватъ до тази на стара България. Зърненитѣ храни, отъ своя страна се разпредѣлятъ както следва: (Гледай таблицата на стр. 144 горе).

Както се вижда отъ горната таблица, въ Бѣломорието пшеницата заема процентно по-голема площъ съ засѣтитѣ съ зърнени храни земи, като възлиза на 53,7 % отъ всички зърнени храни, докато въ България презъ 1935/6 година този процентъ е билъ 47,5 %. Въ замѣна на това, засѣтитѣ площи съ царевица сѣ по-малки, достигайки 18,5 % срещу 26,5 % въ стара България. Както и въ Северна Македония, засѣтитѣ

Засѣта площъ съ зърнени храни въ Бѣломорието презъ 1936 г.

	Тракия		Македония		Общо	
	Декари	%	Декари	%	Декари	%
Пшеница	740.730	55.36	2.881.575	53.33	3.622.305	53.73
Ечмикъ	172.291	12.87	657.053	12.34	829.344	12.30
Зимна смѣсь	8.216	0.61	2.410	0.05	10.626	0.16
Царевица	263.817	19.71	983.451	18.20	1.247.268	18.50
Овесъ	20.589	1.54	417.501	7.73	438.090	6.50
Ръжъ	99.166	7.41	449.033	8.31	548.199	8.13
Оризъ	—	—	2	—	2	—
Просо	6.595	0.49	11.735	0.22	18.330	0.27
Други	26.886	2.01	994	0.02	27.880	0.41
Всичко	1.338.290	100.00	5.403.754	100.00	6.742.044	100.00

площи съ ечмикъ и овесъ заематъ по-голямъ процентъ отъ площта на зърненитѣ храни, отколкото въ България, достигайки 12,3 % за ечмика срещу 8,6 % въ стара България и 6,5 % за овеса срещу 4,8 % въ границитѣ на Стара България.

По отношение на идустириалнитѣ растения, картината се очертава както следва:

Производство на идустириални растения въ Бѣломорието

	Тракия		Македония		Общо	
	Декари	%	Декари	%	Декари	%
Тютюнъ	103.958	56.33	503.096	55.56	607.054	55.69
Памукъ	14.398	7.80	189.960	20.98	204.358	18.75
Сусамъ	65.240	35.35	194.072	21.44	259.312	23.79
Анасонъ	49	0.03	10.654	1.18	10.703	0.98
Други	915	0.49	7.653	0.84	8.568	0.79
Всичко	184.560	100.00	905.435	100.00	1.089.995	100.00

Както се вижда, специалната пригодностъ на областта за производството на тютюни е дала на тази култура едно огромно предимство предъ всички останали, като засѣтитѣ площи съ тютюни възлизатъ на 55,7 % отъ цѣлата засѣта площъ съ идустириални растения, докато въ България този процентъ възлиза презъ 1935/1936 г. едва на 16,5 %. Прави впечатление, сжщо така, че е застъпенъ относително слабо памукътъ, който заема едва 18,7 % отъ цѣлата площъ на идустириалнитѣ растения, докато въ България, при много по-непригодни климатически условия, този процентъ е възлизалъ на 12 %. Характерно е, най-после, голѣмото участие на сусамъ въ структурата на идустириалнитѣ растения на Бѣломорието съ неговитѣ 23,8 % отъ засѣтитѣ съ идустириални растения площи, докато участието му въ старитѣ граници на България е съвършено минимално и не надминава 2,5 % отъ цѣлата площъ на идустириалнитѣ растения.

Варивата въ Бѣломорието сж застъпени както следва:

Производство на варива в Бѣломорието презъ 1937 година

	Тракия		Македония		О б щ о	
	Декари	%	Декари	%	Декари	%
Фасулъ	23.646	38.15	56.136	20.53	79.782	23.78
Бакла	5.412	8.73	43.259	15.82	49.671	14.51
Нахутъ	9.839	15.88	20.565	7.52	30.404	9.06
Леща	3.061	4.94	30.629	11.20	30.640	10.04
Други	20.020	32.30	122.900	44.93	142.920	42.61
Всичко	61.978	100.00	273.489	100.00	333.417	100.00

Отъ горната таблица се вижда, че въ Бѣломорието е развито относително слабо производството на фасулъ, което възлиза на около 10% отъ производството на България въ досегашнитѣ граници, докато областта на Бѣломорието увеличава обработваемата площъ съ 20%. Въ замѣна на това, много по-значително производство, дори въ абсолютни числа, даватъ баклата, лещата и нахутътъ, като производството за всѣки единъ отъ казанитѣ артикули е сръдно три пѣти по-голѣмо, отколкото въ старитѣ граници на България.

Особено интересни сѣ сведенията за производството на фуражи въ Бѣломорието, проличаващи отъ следната таблица:

Производство на фуражи въ Бѣломорието презъ 1937 година

	Тракия	Македония	Всичко
	Квинтали	Квинтали	Квинтали
Ливадно сено	3.283	52.645	55.928
Детелина и люцерново сено	12.730	307.639	320.369
Др. фуражи отъ ниви	224.802	558.898	783.700
Отъ орници	43.159	236.871	280.030
Всичко тревни фуражи	283.974	1.156.053	1.440.027
Слама	2.013.704	7.592.823	9.606.527
А всичко	2.297.678	8.748.876	11.046.454

е възлизило сръдно за 1930/1934 г. на 6.9 милиона квинтала за старитѣ граници на България, докато въ Бѣломорието достига едва 0.05 милиона квинтала. Общиятъ тревенъ фуражъ отъ 1.4 милиона квинтала за Бѣломорието е, сжщо така, доста малъкъ, за да може да подобри положението на фуражитѣ въ България.

По отношение на лозята, най-после, положението въ Бѣломорието се очертава, както следва: (Гледай таблицата на отвѣдната страница).

Като се вижда, лозята въ Тракия заематъ 2.17% отъ общата обработваема площъ, а въ Македония — 3.04%, докато въ старитѣ граници на България тѣ заематъ 2.4% отъ обработваемата площъ. Тѣхното разпространение, следователно, не е много по-голѣмо, отколкото е въ България. Ако се приеме, че 75% отъ десертнитѣ грозда ще се запятятъ за из-

Отъ таблицата се вижда, че производството на фуражи е относително слабо развито, тъй като при едно сръдно производство на люцерново сено отъ около 2.4 милиона квинтала въ старитѣ граници на България, въ Бѣломорието то е възлизило само на около 0.3 милиона квинтала. Още по-несравнимо е производството на ливадно сено, което

Лозя въ Бѣломорието презъ 1937 година

	Тракия		Македония		Общо	
	Декари	%	Декари	%	Декари	%
Винени	14.491	37.81	138.311	63.21	152.802	59.42
Десертни	20.219	52.76	59.303	27.10	79.522	30.92
Нови насаждения	3.615	9.43	21.208	9.69	24.823	9.66
Коринтъ	—	—	100	—	100	—
Сумпаникъ	—	—	10	—	10	—
Розаки	—	—	20	—	20	—
Всичко	38.325	100.00	218.952	100.00	257.277	100.00

ностъ, което е единъ доста голѣмъ процентъ, то българскиятъ износенъ излишекъ отъ грозде ще се увеличи срѣдно съ 10—15%, но въ замѣна на това, ще можемъ да се явяваме много по-рано на европейскитѣ пазари. Следствие на това, новопридобититѣ експортни грозда нѣма да въздействуватъ конкурентно на гроздата отъ старата територия на България, а ще дойдатъ като едно допълнение на износа ни и ще предизвикатъ удѣлжаването на експортния сезонъ, като се включатъ и по-раннитѣ месеци.

Производство на земеделски произведения въ Бѣломорския край и България презъ 1937 г.

	Македония		Тракия		Общо	България	% на Бѣломорското произв. спрямо България
	Квинтали	на декаръ	Квинтали	на декаръ	Квинтали	Квинтали	
Пшеница	3.119.317	108	897.779	121	4.017.096	17.665.692	22.73
Ечмикъ	763.455	116	217.204	126	980.659	3.229.071	29.72
Зимна смѣсь	2.846	118	8.422	103	11.268	2.157.065	5.22
Царевица	1.329.447	135	277.761	105	1.607.208	8.592.686	18.70
Овесъ	360.650	86	15.874	77	376.524	1.465.150	25.69
Ръжъ	424.157	95	105.627	106	529.784	2.384.362	22.22
Оризъ	1	50	—	—	1	157.696	0.00
Просо	12.191	104	5.682	87	17.873	39.631	45.10
Други жит. р.	2.314	233	34.790	129	37.104	—	—
Фасулъ	50.513	90	14.127	60	64.640	547.457	11.81
Бакла	56.635	131	3.875	74	60.510	7.790	776.74
Грахъ	9.761	57	7.639	78	17.400	17.690	98.36
Леща	16.106	53	1.747	67	17.853	36.800	48.51
Картофи	349.631	712	71.857	586	421.488	1.460.397	28.86
Бостани	759.473	902	358.824	1.026	1.118.297	2.985.740	37.45
Др зеленчуци	386.528	958	119.937	755	506.465	293.339	172.60
Тютюнъ	370.760	74	66.476	64	437.236	353.785	123.58
Памукъ	50.653	79	8.116	56	158.769	217.123	73.12
Сусамъ	44.413	23	14.848	23	59.261	14.090	420.58
Др. инд. растения	7.725	102	1.112	122	8.837	—	—
Сено	52.645	303	3.283	288	55.928	9.584.312	0.58
Детелина	307.639	800	12.730	603	320.369	2.131.172	9.88
Др. фуражи	558.898	312	224.802	306	783.700	3.242.088	24.47
Десертно грозде	147.844	310	80.669	405	228.513	1.017.080	22.47
Слама	7.592.823	—	2.013.704	—	9.606.527	33.368.530	28.79
Дърв. масло	37.338	—	4.328	—	41.666	—	—
Маслини	11.923	—	8.164	—	20.087	—	—

Що се отнася до количествата земеделски произведения, произведени въ Бѣломорския край, втората таблица на стр. 146 дава представа за тѣхъ, както и за сравнението, което може да се направи съ производството на сѣжитѣ артикули въ старата територия на България.

За да се избѣгне прекаленото удѣлжаване на настоящето изложение, въ въпросната таблица сж помѣстени всички данни, които могат да послужатъ за едно доста пълно сравнение, както между производството на дветѣ области на Бѣломорието, така и на дветѣ области съ земеделието въ старитѣ граници на България. Читателятъ ще може самъ да направи тѣзи сравнения.

Отъ таблицата, все пакъ, проличава, че производството на зърнени храни е давало, общо взето, по-високи добиви въ Тракия, отколкото въ Македония, докато индустриалнитѣ растения и фуражитѣ иматъ по-високи добиви въ Македония, отколкото въ Тракия. Отъ таблицата за процентното производство на Бѣломорието въ сравнение съ България пакъ проличава важността на отдѣлнитѣ култури за страната и — успоредно съ това — проблемитѣ, които се повдигатъ въ съответната област на земеделската и въобще на стопанската политика.

Въ това изложение, което има за целъ да запознае читателя съ сѣществуващото положение, а не да търси разрешения на отдѣлнитѣ проблеми, ние само ще повторимъ, че земеделието въ Бѣломорието е било ненуждно претоварено съ зърнени култури, когато то дава много полѣми възможности за развитието на интензивно земеделіе, главно на производството на тютюни, памукъ, зеленчуци, ранозрѣйни плодове и високо доходни култури.

Овощарството въ Бѣломорието е ориентирано главно къмъ производството на южни плодове, поради което характернитѣ за нашето овощарство плодове липсватъ или сж слабо застъпени.

За съжаление, за Македония ни липсватъ статистическитѣ данни за развитието на овощарството, но сведенията за производството на плодове въ Тракия сж достатѣчни да охарактеризиратъ района. Така, въ Западна Тракия се произвеждатъ 2.454 квинтала ябълки (1938 г.); 5.513 кв. круши; 72 квинтала сушени смокини; 2.244 квинтала прѣсни смокини; 306 квинтала кестени; 4.643 квинтала бадеми; 5.905 кв. орѣхи; 749 квинтала черници (плодъ) и 300.000 квинтала черничевы листа и само 12 квинтала портокали. Общата стойностъ на това производство се изчислява на около 43 милиона драхми, които, пресмѣнати по тогавашния курсъ на драхмата, се равняватъ на около 33.5 милиона лева. Явно е, следователно, че овощарството е твърде слабо развито въ Тракия, дори и ако въ овощарството се включи производството на маслини.

Въ връзка съ голѣмото производство на черничевы листа стои и пашкулопроизводството, което е силно развито въ най-източната частъ на Тракия. Освенъ бубарския районъ въ този край на Тракия, обаче, отглеждането на пашкули е силно развито и въ Македония къмъ Дойранско и Струмишко, така че съ присѣдиняването на тѣзи земи къмъ България ще се образуватъ два закрѣглени пашкулопроизводни райони отъ Любимецъ — Деде-Агачкия районъ и отъ Гевгелийско — Солунския районъ.

Производството на пашкули презъ 1939 г. въ Бѣломорието е имало следния обликъ:

Производство на сурови пашкули въ Бѣломорието презъ 1937 г. (въ килограми)

	Македония	Тракия	Всичко
Бѣли пашкули .	960.483	457.603	1.418.086
Жѣлти пашкули .	1.543.193	281.726	1.824.919
Всичко . .	2.503.676	739.329	3.243.005

Както се вижда, производството на пашкули въ Бѣломорието е по-голъмо отъ това въ старитѣ граници на България, гдето за 1940 г. производството е възлизало на около 2.3 мил. кгр.

Заедно съ пашкулопроизводния районъ на Северна Македония, който произвежда около 650,000 кгр. пашкули, общото българско производство на пашкули би нарастнало на около 6 милиона кгр., т. е. би се утроило приблизително, въ сравнение съ досегашното производство. Като се има предвидъ, че и до сега нашето производство даваше единъ чувствителенъ експортенъ излишекъ, може да се приеме, че цѣлото ново производство на пашкули ще трѣбва да бѣде отпращено за износъ.

Пчеларството е сжщо така развито въ Бѣломорието. За пчеларството, обаче, разполагаме съ данни само за Западна Тракия, гдето то обхваща презъ 1938 г. 6.219 модерни кошери и 13.507 първобитни, съ общо производство на 159.800 кгр. медъ и 8,000 кгр. воскъ, общо за 3.5 милиона драхми или, по тогавашния курсъ на лева, за 2.8 мил. лева.

Скотовѣдството на Бѣломорието е сжщо така развито, което проличава отъ следната картина за притежавания добитѣкъ:

Добитѣкъ въ Бѣломорието презъ 1937 г.

	Тракия	Македония	Общо	България	% на Тракия и Мак. къмъ България
	броя	броя	броя	броя	
Волове	56.321	171.678	227.999	1.497.624	17.46
Крави	13.771	19.722	33.494		
Биволи	6.167	9.524	15.691	374.977	4.18
Кове	3.231	51.471	54.702	531.519	10.29
Мулета	730	7.237	7.967	36.648	21.74
Овци	480.671	1.824.102	2.804.773	8.839.492	26.07
Кози	271.632	959.014	1.230.646	913.088	13.48

Както се вижда, само овцевѣдството и козевѣдството сж силно развити въ Бѣломорието, като козевѣдството е по-голъмо, дори въ абсолютни цифри, отъ това въ България. Една отъ важнитѣ задачи въ Бѣломорието, следователно, ще бѣде съобразяването на броя на козитѣ съ този на овцитѣ така, че да не се прѣчи на развитието на горитѣ.

Произведенията, които се получаватъ отъ скотовѣдството въ Бѣломорието се очертаватъ както следва: (Гледай таблицата на стр. 149).

Общиятъ доходъ отъ скотовѣдството въ Тракия (безъ Македония) се изчислява презъ 1937 година (безъ кожитѣ и месото) на около 328 милиона драхми, или около 264 милиона лева.

Горското стопанство въ Бѣломорието е доста добре развито, като се има предвидъ, че въ Тракия има около 210.000 хектара гори, а въ Македония — 696.000 хектара, което дава по 4,9 декара гора на жителъ за Тракия и 6,9 декара гора за Македония. Липсватъ ни сведения, относно

Скотовъдни произведения въ Бѣломорието

	Тракия	Македония	Всичко
	Въ килограми		
Млѣко	17.816.600	74.849.700	92.666.300
Бѣло сирене	3.145.900	8.754.900	11.900.800
Кашкавалъ	171.700	1.652.800	1.824.500
Всичко сирене и кашк. .	3.317.600	10.407.700	13.725.300
Овча и козя вълна . . .	575.900	2.347.100	2.933.000
Масло	1.259.500	?	?
Яйца (дузини)	3.771.682	?	?

характерътъ на горитѣ, тѣхната високо или нискостѣбленостъ и за естествения имъ прирастъ.

Като се има предвидъ, обаче, че въ Северна Македония общата площъ на горитѣ (за Вардарска бановина) възлиза на около 530,000 хект., про-

личава значително по-голѣмата залесеностъ на Бѣломорието. Процентътъ на горската площъ спрямо общата площъ на Бѣломорието се приближава до този въ България.

Най-после, риболовътъ въ областта на Бѣломорието е доста развитъ, макаръ и да се упражнява по примитивенъ начинъ и да може да се увеличи значително, ако се проведе една планомѣрна политика въ това направление.

Въ Бѣломорието риболовътъ се прави както въ блатата, така и въ много по-голѣмъ размѣръ въ морето. Споредъ сведенията на Бургаската търговско-индустриална камара, въ блатото Бургюлъ се лови приблизително 1.200.000 кгр. риба, отъ която: кефалъ 450.000 кгр., шаранъ 100.000 кгр., змиорка — 150.000 кгр. и разни риби — 200.000 кгр. Въ това езеро рибата навлиза отъ къмъ морето презъ пролѣтътъ и началото на лѣтото, за да го напусне презъ зимнитѣ месеци. При едно зарибяване на блатото, за което има най-благоприятни условия, ловътъ ще може да се увеличи съ 50 %.

Въ морския риболовъ, обаче, лежи центъра на тежестта на бѣломорското риболовство. Тамъ се добива сръдно 5 милиона кгр. риба, или общо риболовътъ на Бѣломорието дава 6 милиона кгр. риба, при възможности този риболовъ да се увеличи до 8—9 милиона кгр.

За разлика отъ черноморския риболовъ, бѣломорскиятъ е постояненъ, докато първиятъ е сезоненъ. Съ това ще се даде едно равномѣрно задоволяване на рибния пазаръ на страната и ще се разшири кръга на консуматоритѣ на риба.

Въ Бѣломорието, обаче, липсватъ фабрики за консервиране на рибата, поради което ще е необходимо изграждането на такива, за да може да се постигне пълно използване и запазване на добива.

Отъ горнитѣ сведения за земедѣлието и близкитѣ до него отрасли въ Бѣломорската област, читателътъ може да си състави едно правилно впечатление за нейния характеръ и за богатствата, които ще се влѣятъ въ нашето народно стопанство. Бѣломорското стопанство ще разнообрази нашето, ще го допълни и ще му даде значителни експортни излишци, съ което ще увеличи много и нашата покупателна мощъ къмъ чужбина. А за една страна, която е въ периодъ на стопанско изграждане, възможността да се купува отъ чужбина е единъ отъ най-важнитѣ фактори за разрастването на мѣстното производство и за подобренито на процеситѣ на производството.

б) Индустрията

Общо взето, както въ Северна Македония, така и въ Бѣломорието, индустрията е слабо развита. Промисленото производство има повече характеръ на занаятчийство, отколкото на индустрия. Това не значи, обаче, че липсватъ възможности за развитието на индустриално производство. Напротивъ, по отношение на минното производство съществуватъ огромни възможности, които очакватъ по-подробно проучвания и капиталови инвестиции, за да станатъ едни голѣми източници на богатства и благоденствие.

Северна Македония. Ако се иматъ предвидъ изгледитѣ за развитие, първо мѣсто въ Македония подъ югославско владичество до сега, би трѣбвало да се даде на минното производство. Така, желѣзни руди сж открити въ достатѣчни количества, за да се оправдава разработката на минитѣ въ околноститѣ на Неготинѣ на Вардара и въ Южни Бродѣ. Такива руди има и въ околноститѣ на Охридѣ.

Медна руда има открита въ много по-голѣми количества и на много повече мѣста, като напримѣръ между Босилеградѣ и Враня, Велешко, Шипско, Радовишко, Неготинско, Струмишко, Валандовско, Гевгелийско и край Охридското езеро. Залезитѣ въ южната частъ на областта сж особено богати и съдържатъ меденъ пиритъ или халкопиритъ до 28%, срещу едно срѣдно съдържание въ България отъ 6 до 10%.

Олово и цинкъ се намиратъ въ твърде голѣми количества на нѣколко мѣста между които Прищина, Босилеградѣ, Кратово, Струмица и околноститѣ на Охридското езеро. Досега тѣзи мини не сж разработени, но се е предвиждало откриването на една мина въ северната частъ на Македония, именно край Лебане.

Хромъ има сжщо така въ голѣми количества. Най-важни сж залезитѣ въ Шарѣ Планина, следвани отъ тѣзи въ Скопска Черна Гора. Други залежи има въ околноститѣ на Велесѣ, Кавадарци, Валандово и Охридското езеро. Последнитѣ, изглежда, сж едни отъ най-богатитѣ. Въ Югославия работѣха всичко 8 мини за добиването на хромовъ руда, отъ които 5 въ Македония, а именно край Езерина, Ораше, Радуща, Горанце и Люботенѣ. Залезитѣ въ северната частъ на Македония сж съ съдържание отъ 42% до 48%, а въ южната частъ достигатъ и до 54%. Понастоящемъ въ Македония се произвеждатъ хромови концентрати съ съдържание до 54% хромовъ окисъ.

Манганъ има въ Северна Македония, въ околноститѣ на Охридѣ, Кичево, Южни Бродѣ, Церѣ и Велесѣ. Качеството на рудата е добро и количествата сж достатѣчни за експлоатация.

Антимонъ има въ околноститѣ на Прешево, Скопие, Куманово и Кавадарци. Понастоящемъ, обаче, работи само една мина, макаръ и да има условия за работа въ още нѣкои мѣста.

Най-после, въ Македония има значителни залежи отъ магнезитъ около Прищина, Скопие и Велесѣ. За сега работи само една мина въ Прищина.

Явно е, че изоставянето на толкова много възможности за рентабилно производство на метални руди е могло да става само отъ една страна, която до сега се ползуваше съ името на най-надарената съ минни богатства държава въ Европа. Бедната отъ къмъ руди България, обаче, сигурно ще използва тѣзи възможности за да даде на мѣстното

население широко поле за работа и ще използва рационално тѣзи рудни съкровища.

За днешна земеделска Македония, може би се готви едно индустриално бъдеще.

По отношение на преработващата индустрия, обаче, нейното сегашно състояние не е ни най-малко очаровашо. Освенъ 6 минни предприятия, които спадатъ къмъ добивната индустрия, тамъ имаше презъ 1938 г. още 61 индустриални предприятия, спадащи къмъ земеделската и хранителна индустрии; 7 отъ горската и дърводѣлска индустрии; 11 металургични и механични предприятия; 12 химически, 1 кожарско, 15 текстилни, 4 книжни и графични, 26 електропроизводни, 22 строителни и 7 други индустриални предприятия.

За да проличи още по-добре характерътъ на промишленото производство въ Северна Македония, спомага и сравнението на цифритѣ за занаятчийскитѣ работници по браншове, което дава следната картина:

1) Металургически работилници — 2.199 души; обработката на дърво — 1.275; строителни предприятия — 1.128; графически и хартиени — 138; кожарски — 1.481; текстилни — 1.848; хранителни — 2.348 или всичко 10.417 души.

Броятъ на индустриалнитѣ работници, констатиранъ отъ една анкета на Дирекцията на труда следъ завземането на Македония отъ нашитѣ войски, е билъ установенъ на около 17.300 души, което показва, че занаятчийството обхваща около 40% отъ всички заети въ промишлеността работни сили.

По-силно развито въ Македония е, обаче, само манипулирането на тютюнитѣ, което обхваща около 11.000 отъ всичко 19.300 души индустриални работници (вкл. 2.000 тютюневи работници въ Куманово).

Отъ друга страна, за да се види значението на Македония като минно производителна областъ, ще дадемъ една малка таблица за производството на минни произведения отъ контролиранитѣ отъ държавата мини въ Вардарската бановина презъ 1937 година:

Минно производство въ Северна Македония

	Произведени тона
Лигнитъ (кам. въглища)	111.028 (недоброкачествени)
Желѣзна руда	3.800
Пиритъ	104.497
Медна руда	2.505
Оловна и цинкова руда	703.373
Хромова руда	56.616
Магнезитъ	8.336

Както се вижда, досега сж били развити само оловно-цинковитѣ руди, което още не значи, че другитѣ нѣматъ сжщо така добро бъдеще. Ясно е, обаче, че рудното производство на Македония и при досегашнитѣ недостатѣчни държавни грижи за неговото развитие, далечъ надминава българското производство.

Електропроизводителната индустрия има единъ капацитетъ отъ 13.066 конски сили, което е недостатъчно за нуждитѣ на Македония. Ето защо, за българскитѣ голѣми електропроизводителни предприятия — мини Перникъ и Гранитоидъ, които водѣха борба за завладяване на терени въ старитѣ граници на България, сега се открива необятно широко поле за дейностъ, което може да погълне безъ остатѣкъ цѣлото имъ производство.

Въ индустриално отношение, следователно, Северна Македония ще дойде да засили нашето минно производство, съ което ще принесе голѣма услуга на България, а по отношение на преработвателната индустрия ще има значението на едно голѣмо разширяване на вътрешния пазаръ. Съответно на това разширяване, българската мѣстна индустрия ще трѣбва да разшири и своя производственъ капацитетъ. Ето защо, предъ нашата индустриална политика се поставя наложително въпроса за новитѣ инвестиции и за разширението на индустрията, както по отношение на развитието на старитѣ индустриални браншове, така и на откриването на нови индустрии.

Бѣло мореието. По отношение на минното производство въ Бѣломорската областъ ни липсватъ сведения. Отъ грѣцкия статистически годишникъ, обаче, се вижда, че има значителни залежи отъ цинкова руда на островъ Тасосъ съ съдържание 12—14% цинкъ; има манганови руди въ околноститѣ на Драма съ съдържание 42% манганъ и най-после има антимонови руди въ околноститѣ на Сѣресъ, безъ указание за тѣхното метално съдържание. На много мѣста въ Македония има, сжщо така, каменни кариери, а въ Тракия такива има край Кавала.

Въ 1930 година, когато е станало последното преброяване въ Гърция, сж били отпуснати следнитѣ минни концесии въ областъта на Тракия и Македония: за хромъ — въ Деде-Агачкия окръгъ, всичко 7.555 декара; въ Солунския окръгъ — за манганъ 1.045 декара; за желѣзо — 2.074 декара; за меденъ пиритъ — 2.390 декара и за антимонъ — 10.000 декара; въ окръга Кожани — за хромитъ — 1.170 декара, за лигнитъ — 1.855 декара и въ окръга Сѣресъ — за лигнитъ 1.706 декара и за магнезий — 760 декара.

Разпредѣлението на промишленитѣ предприятия по браншове въ Бѣломорието проличава отъ следната таблица:

Промислени предприятия въ Бѣломорието

	Македония		Тракия		Общо	
	предпр.	заети лица	предпр.	заети лица	предпр.	заети лица
Мини и кариери	34	1.652	11	113	45	1.765
Хранителна индустрия . . .	3.512	7.866	750	1.403	4.262	9.269
Химическа индустрия . . .	41	190	6	10	47	200
Прераб. на изкопаеми . . .	326	2.135	100	376	426	2.511
Строителна индустрия . . .	290	8.127	61	1.462	351	9.589
Солопроизводни	50	378	12	93	62	471
Металургични	28	169	3	5	31	174
Механични	2.292	4.042	571	795	2.863	4.837
Дървопреработвателни . . .	1.439	3.139	326	614	1.765	3.753
Кожар. и др.	3.486	6.722	615	1.044	4.101	7.766
Текстилна	268	5.593	39	550	307	6.143
Пасмант. индустрия	2.091	5.062	378	675	2.469	5.737
Хартия, печат.	211	896	26	63	237	959
Тютюнева	136	1.720	22	531	158	2.254
Служби по хиг. и чистотата	1.446	2.297	297	408	1.743	2.705
Транспортъ и съобщения . .	226	2.781	29	634	255	3.415
Разни	105	1.044	7	32	112	1.076
Всичко	15.981	53.813	3.253	8.811	19.234	62.624

Както се вижда, по-големите предприятия сж само минните, текстилните, строителните и тютюневите. Всички останали предприятия имат повече занаятчийски, отколкото индустриален характер. Дребният характер на предприятията проличава и от това, че въ Македония 93.5 % от предприятията имат до 5 души персонал, а само 0.3 % имат надъ 25 души, докато въ Тракия 95.3 % имат до 5 души персонал и 1 % надъ 25 души.

Разпределението на персонала по мѣстото, което заема въ предприятията е било следното презъ 1930 година:

	Македония		Тракия		Всичко	
	броя	%	броя	%	броя	%
Собственици . . .	17.760	33.0	3.474	39.5	21.234	33.9
Директори . . .	415	0.8	80	0.9	495	0.8
Админ. персоналъ	814	1.2	34	0.5	848	1.3
Технически . . .	672	1.5	62	0.7	734	1.2
Продавачи . . .	355	0.6	21	0.2	376	0.6
Работници . . .	33.797	62.9	5.140	58.2	38.937	62.2
Всичко . .	53.813	100.0	8.811	100.0	62.624	100.0

Както се вижда отъ горните таблици, Македония е значително по-индустриализирана, отколкото Тракия, както и предприятията въ Македония сж, срдно взето, по-големите отъ тракийските.

Механическата сила на индустрията въ Бѣломорието е показана въ следната таблица:

Моторна сила на индустрията въ Бѣломорието презъ 1930 г.

	Македония		Тракия		Всичко	
	мотори	к. сили	мотори	к. сили	мотори	к. сили
Вѣтрни	3	15	8	33	11	48
Водни	1.271	17.104,5	266	1.664	1.537	18.768,5
Парни	63	5.138	13	229,5	76	5.367,5
Съ газъ	18	460	2	67	20	527
Тежки масла	367	22.213	101	4.853,5	468	27.066,5
Бензинъ	364	7.256	83	2.045,5	447	9.301,5
Всичко . .	2.086	52.186,5	473	8.892,5	2.559	61.079,0

Както се вижда, главната механична сила на Бѣломорието идва отъ тежките петролни мотори, следвани отъ водната сила и отъ бензиновите мотори. Въ Тракия, гдето въобще индустриалните предприятия сж твърде малки, а водната сила е неудобна за използване, петролните мотори заематъ много по-големо процентно мѣсто, отколкото въ Македония.

Като се има предвидъ, че моторната сила на българската индустрия презъ 1934 г. е възлизала на 348.608 конски сили, тази на Бѣломорието възлиза на 20 % отъ нея, което говори, че поне въ Македония индустрията се намира на едно близко ниво на развитие, както въ старите граници на България, като разбира се, общо взето, е по-дребна и, въ нѣкои случаи, по-изостанала отъ индустрията у насъ.

в) Търговията

Понеже новопридобитите области от бившите територии на Югославия и Гърция са били периферни области на съответните държави, въ тях не е имало широко развита търговия на едро, с изключение на търговията с тютюни въ Бълморие и транзитната търговия въ Солун, както и вътрешната търговия, засягаща този голъм градъ.

Македония. Споредъ сведенията на югославската статистика, къмъ Търговско-индустриалната камара въ Скопие са се числели следните търговски предприятия отъ Вардарската бановина: 40 предприятия за търговия на едро; 700 търговски магазини за продажба на хранителни продукти; 4.500 бакалски магазини; 4.108 останали търговски магазини; 51 банкови предприятия; 40 хотели; 224 автомобилни и автобусни предприятия; 447 превозни предприятия съ добитъкъ и 574 други предприятия, занимаващи се съ търговия.

Както се вижда, търговията въ Македония е била предимно дребна и се е представлявала главно отъ магазините за хранителни произведения и бакалниците, които обхващатъ близу половината отъ всички търговски предприятия въ областта.

Бълморие. Търговията въ Бълморие се отличава съ същите особености, които има и промишлеността въ тази областъ: дребни предприятия, търговия на дребно и доминиращо положение надъ всички браншове на предприятията за търгуване съ храни и на кафенетата.

Следната таблица показва разпределението на търговските предприятия въ Бълморие между отделните търговски клонове:

Търговски предприятия въ Бълморие презъ 1930 година

	Македония		Тракия		Общо	
	предпр.	заети лица	предпр.	заети лица	предпр.	заети лица
Кредитъ, сарафи и застраховки	225	1.935	45	176	270	2.111
Помощни търг. предприятия	775	2.580	60	111	835	2.691
Търг. съ хран. предприятия	10.270	13.360	2.119	2.651	12.389	16.011
Търг. съ плат. и конци . .	1.838	3.532	321	482	2.159	4.014
Търг. съ строит. материали	987	2.059	129	197	1.116	2.256
Търг. съ др. произведения	1.958	3.814	261	416	2.219	4.230
Хотели, кафенета	5.227	8.398	1.066	1.503	6.293	9.901
Театр. предприятия	35	177	7	23	42	200
Разни	144	780	29	113	173	893
Всичко . .	21.459	36.635	4.037	5.672	25.496	42.307

Както се вижда, дребниятъ характеръ на търговските предприятия и силно доминиращото положение на търговията съ хранителни произведения и на кафенетата са ясно подчертани.

Твърде дребниятъ характеръ на предприятията проличава и отъ следната таблица за разпределението на заетите лица въ търговията:

Заети лица въ търговията въ Бѣломорието
презъ 1930 година

	Македония		Тракия		Всичко	
	броя	%	броя	%	броя	%
Собственици . .	23.876	65.2	4.414	77.8	28.290	66.9
Дирекционенъ персоналъ . . .	457	1.2	43	0.8	500	1.2
Админ. персоналъ . . .	2.857	7.8	159	2.8	3.016	7.1
Технич. персоналъ . . .	309	0.8	19	0.3	328	0.7
Продавачи . . .	1.862	5.1	71	1.3	1.933	4.6
Работници . . .	7.274	19.9	966	17.0	8.240	19.5
Всичко . .	36.635	100.0	5.672	100.0	42.307	100.0

Значително по-дребниятъ характеръ на търговскитъ предприятия въ Тракия, отколкото въ Македония проличава отъ много по-големия процентъ собственици на предприятията и почти пълната липса на административенъ персоналъ, продавачи и технически персоналъ.

Ако мѣстната търговия въ Бѣломорската областъ, обаче, не дава признаци на оживление и на модерно развитие, това не значи, че Бѣломорскиятъ край не е отъ значение на нашата търговия.

Споредъ едни наши изчисления отъ 1939 г. за състоянието на купателната мощъ на населението въ Западна Тракия се вижда, че националниятъ доходъ на тази областъ е по-високъ, отколкото е срѣдниятъ доходъ въ България. Така, за 1936 г. на тамошното население се е падаль единъ срѣденъ доходъ, само отъ производителната дейность, отъ около 5.830 лв. (за градското и селско население), докато презъ сѣщата година за градското и селско население въ България срѣдниятъ доходъ на глава е билъ 3.269 лв. Това говори, че възможноститъ за развитието на вътрешната търговия въ Бѣломорието сж относително по-големи, отколкото сж срѣдно въ България.

Най-после, търговското значение на Бѣломорието за България възниква въ истинския си рѣстъ, ако сравнимъ транспортнитъ и външно-търговски преимущества, които придобиваме съ заемането на бѣломорскитъ пристанища. Трафикътъ на пристанищата, отъ друга страна, показва консумативнитъ нужди, и до известна степенъ, консумативнитъ възможности на тази областъ.

Вносьтъ и износътъ на Бѣломорскитъ пристанища, безъ да се счита крайбрежниятъ гръцки трафикъ презъ 1936 година е билъ следниятъ:

Външна търговия презъ Бѣломорскитъ
пристанища презъ 1936 г.

	Вносъ		Износъ		Балансъ
	тона	хиляди драхми	тона	хиляди драхми	хиляди драхми
Солунъ . .	388.123	2.240.880	45.656	1.352.638	— 888.242
Кавала . .	18.628	75.007	10.816	1.038.051	+ 1.038.051
Деде-Агачъ . .	20.562	67.416	1.107	102.942	+ 35.546
Всичко . .	427.313	2.383.303	57.579	2.493.631	+ 110.328

Както се вижда, експортнитъ излишци на Бѣломорието, безъ изнесенитъ въ другитъ части на Гърция, възлизатъ на около 2,6 милиарда драхми, което по тогавашния курсъ прави около 1,8 милиарда лева. Вносьтъ, нуженъ на областта, сжщо така, възлиза на около 2.4 милиарда драхми или на около 1,7 милиарда лева.

Прави впечатление, че отъ Солунъ се изнасятъ главно тютюни и, въ много по-малки количества и стойности, кожарски произведения и руди, докато отъ Кавала и Деде-Агачъ се изнасятъ само тютюни.

По отношение на вноса, Солунското пристанище е играло ролята на главенъ разпределителенъ центъръ на всички консумативни стоки, които е консумирало Бѣломорието, като въ състава на Солунския вносъ сж застъпени съ голѣми количества и суми, както текстилнитѣ стоки, така и металнитѣ произведения, земеделски и скотовъдни продукти, дървени материали и др.

Ако се сравни вносътъ и на останалитѣ бѣломорски пристанища, ще се види, че най-важнитѣ групи стоки, които участвуватъ въ значителни количества въ този вносъ, сж следнитѣ:

Вносъ презъ Бѣломорскитѣ пристанища (1936 г.)

	Земеделски произведения		Дърв. мат. и произведения		Захаръ и произведения	
	тона	хил. драх.	тона	хил. драх.	тона	хил. драх.
Солунъ . .	76.125	351.747	55.187	108.517	17.430	79.090
Кавала . .	бр. 3.608	17.346	9.892	21.529	2.408	10.969
Д. Агачъ . .	846	3.567	10.538	20.561	1.867	7.875
Всичко . .	?	372.660	75.617	150.707	21 705	97.934

Явно е, следователно, че Бѣломорието, макаръ и да е земеделски край, се нуждае отъ земеделски произведения, предимно скотовъдни — месо, както и отъ захаръ, вносътъ на

която възлиза на повече отъ 21 милиона кгр. годишно. При едно евентуално присъединяване на цѣлата територия къмъ България, следователно, ще трѣбва съответно да се увеличи производството на захаръ отъ нашитѣ захарни фабрики.

Стопанското значение на присъединенитѣ краища за България

Стопанското значение на присъединенитѣ области за общото българско народно стопанство проличава, на първо мѣсто, отъ последицитѣ, които ще има непосредствено това присъединяване и на второ — отъ възможноститѣ, които се откриватъ за бждещото развитие на нашето стопанство.

Както се има предвидъ сегашното състояние на новитѣ земи, т. е. изчерпването на редица хранителни, текстилни и други материали, поради военнитѣ действия и съпътстващитѣ ги бедствия, тѣхното значение за нашето народно стопанство се изразява въ изсмукването, което се отбелязва за редица артикули отъ първа необходимостъ. До сега такова изсмукване се очертаваше само за зърненитѣ храни и тютюна. За щастие, кризисната точка премина съ излизането на новата реколта, поради което изхранването на новитѣ краища и доставянето на необходимитѣ количества тютюнъ трѣбва да се счита за осигурено. Неизвестно е, обаче, какво е точното състояние на снабдяването съ текстилни материали и кожарски стоки.

Като изключимъ военновременнитѣ условия, защото военното време, по начало, е преходно и войната се води винаги съ огледъ на единъ

бъдещъ миръ, новитѣ територии ще иматъ за България извънредно благотворно влияние.

Това благотворно значение на новитѣ земи за България ще обозначимъ само въ следнитѣ точки:

1) Въ земеделско отношение, новитѣ земи не ще означаватъ пасивни краища по отношение на зърненитѣ храни, а обратното — ще даватъ известни, макаръ и не много голѣми, излишци. Експортнитѣ възможности на България отъ зърнени храни, следователно, ще се увеличатъ. По отношение на тютюна, съ новитѣ земи България ще добие едно полумонополно положение на европейскитѣ и свѣтовни пазари за ориенталски тютюни. Въ миналото, това би ни поставило предъ трудни задачи, тъй като пласментнитѣ възможности за ориенталскитѣ тютюни не сж неограничени. При новия европейски редъ, обаче, пласментътъ на нашитѣ висококачествени и срѣднокачествени тютюни може да се счита за осигуренъ, тъй като Европа ще търси да създаде единъ самозадоволяващъ се континентъ съ повечето отъ необходимитѣ му артикули, а освенъ това, съ разпространяването на ориенталскитѣ тютюни въ Западна Европа, гдето вече мжчно проникватъ виржински тютюни, ще се създаде вкусъ къмъ тѣхъ и търсенето имъ ще бжде увеличено по естественъ начинъ.

По отношение на памука, въ зависимостъ отъ това дали ще получимъ цѣлото Бѣломорие или само сега окупираната частъ, ние ще имаме частично или пълно самозадоволяване съ този важенъ суровъ материалъ. Независимо отъ първоначалния размѣръ на задоволяване съ памукъ, следъ заемаването на новитѣ земи, обаче, занаятъ ние не ще имаме нужда отъ вносъ на такъвъ, тъй като естествениятъ условия позволяватъ, и дори налагатъ, едно много по-голѣмо разширение на тази култура въ южнитѣ и западни краища на страната ни.

Другъ важенъ монополъ, сподѣленъ пакъ съ Турция, България ще получи съ афиона, който се произвежда въ Македония. Както е известно, на международнитѣ пазари афионътъ бѣ изпадналъ въ една криза на ценитѣ и на пласмента, поради ограничаването на пласмента и строгото преследване на контрабандата на опиумъ. Съ увеличенитѣ нужди отъ този артикулъ поради войната, може да се разчита, че, поне временно, той ще може да се радва на една висока конюнктура. Като се иматъ предвидъ нормалнитѣ нужди отъ това производство, все пакъ, трѣбва да се предвиди, че ние ще се сблъскаме неминуемо съ сжщитѣ затруднения, съ които имаше да се справя бивша Югославия, а именно: низки цени, недостатъчни пазари и слаба рентабилностъ на културата. Замѣстването на афиона съ други високодоходни индустриални култури, обаче, е възможно навсѣкжде въ Македония, така че и да се дойде до положението да трѣбва да се преориентира известна частъ отъ производството на афионъ, това ще може да стане безболезнено за засѣгнатото население.

Третото голѣмо производство, което добива България, съ много голѣми експортни излишци, е пашкулопроизводството. Ако къмъ страната ни бжде присъединена цѣла Македония, ние ще имаме едно утрояване на пашкулопроизводството, като почти цѣлото допълнително производство (надвишаващо два пжти досегашното) ще трѣбва да бжде отправено за износъ. Това положение поставя еднакво, както въпроса за пазаритѣ и ценитѣ на пашкулитѣ въ Европа, гдето главниятъ ни конкурентъ

ще бжде Италия, така и въпроса за умѣтността и занаятѣ да се забранява установяването у насъ на индустрия за изкуствена коприна, подъ предлогъ, че съ това се защищаватъ пашкулопроизводителитѣ. Щомъ като две трети отъ производството ни ще зависи изключително отъ международнитѣ пазари, мѣстниятъ пазаръ не ще е въ състояние да опредѣля по никакъвъ начинъ ценитѣ на пашкулитѣ. Това пъкъ поставя на дневенъ редъ другия въпросъ: не е ли по-разумно да допустнемъ индустрията за изкуствена коприна, която дава много по-евтини продукти за облѣкло и повишава жизнения уровень на консуматора, както и чувството му на доволство, като потърсимъ, подобно на всички останали страни—производителки на пашкули, разрешение на пашкулния въпросъ тъкмо тамъ, гдето ще се разрешава неминуемо и за насъ въ бъдеще — на международнитѣ регулирани пазари на бъдеща нова Европа?

По отношение на другитѣ индустриални растения, новитѣ земи ще донесатъ значителни ползи на България, а ще дадатъ и възможностъ за разпространяването въ тѣхъ на нѣкои култури, които досега не бѣха въведени въ Македония и Тракия. Къмъ тѣхъ на първо мѣсто спада слънчогледътъ. Снабдяването на страната съ маслини и зехтинъ, съ сушамъ, който ще бжде въ по-голѣми количества, отколкото сж нуждитѣ на България, и съ редица други индустриални растения, ще увеличи значително нашитѣ експортни възможности.

Производството на грозде за износъ и за вино, сжщо така, ще се увеличи, като България ще може да се явява занаятѣ на чуждитѣ пазари и съ ранозрѣйни грозда, които ще възлизатъ на около 10% отъ редовния ни експортенъ излишекъ на грозде. По отношение на виненитѣ сортове, сжщо така, ще се увеличатъ експортнитѣ излишци, а въ нѣкои по-южни области и специално на островитѣ, ще може да се произвежда сухо грозде.

Горското стопанство на Тракия и Македония не ще може да даде единъ голѣмъ приносъ къмъ нашето народно стопанство, тъй като отъ статистикитѣ за трафика на бѣломорскитѣ пристанища проличава, че областта има нужда отъ вносъ на дървенъ материалъ. Въ замѣна на това, обаче, растящиятъ тамъ особенъ видъ джбъ, нареченъ паламудъ, ще може да снабдява въ значителенъ размѣръ нашата кожарска индустрия съ този важенъ джбиленъ материалъ.

На много мѣста въ Тракия и Южна Македония почвитѣ допускатъ и събирането на две реколти годишно, като зимницитѣ се замѣстватъ веднага съ пролѣтници, главно съ царевица.

Риболовътъ край бѣломорския брѣгъ и въ македонскитѣ езера, отъ друга страна, ще позволи едно цѣлостно задоволяване на нуждитѣ на страната отъ риба, като ще позволи да се преустанови вноса на такава отъ Турция и Гърция.

2) Въ индустриално отношение, новопридобититѣ области ще иматъ, на първо време, значението на едно чувствително разширяване на вътрешния пазаръ, което ще даде поле за увеличение на производството въ страната и на ръста на отдѣлнитѣ индустриални предприятия. Липсата на голѣма и развита индустрия, както и сведенията за вноса на редица индустриални произведения въ Солунъ и Бѣломорието, показватъ, че пласментниятъ пазаръ за нашата индустрия ще се увеличи пропорционално по-силно, отколкото би трѣбвало да се увеличи, ако се сжди само отъ нарастването на територията или на населението.

Най-важното, което може да ни донесат новите земи, обаче, остава минното производство, което ще има да се развива занапред. Големите минни богатства, които са още неразработени, ще могат да дадат чувствителен тласък за развитието на благоденствието на населението и на народното ни стопанство.

3) Търговията, която, изглежда, досега е била поставена на началата на дребното търгуване и на липсата на клонове от търговските къщи на стопанските центрове, дава широко поле за развитие на стопанските връзки и за установяването на един много по-добър ред и организация в тази област. Въвеждането на режима на Дирекцията на храноизноса за повечето земеделски произведения, организирането на потребителните кооперации чрез централа „Напред“ и откриването на клонове от големите фирми от вътрешността на страната, ще засили твърде много връзките на новите области с нашето народно стопанство и ще допринесе за тяхното пълно приобщаване към отечеството.

4) Външното търговско значение на Бълморие е още по-големо. Това външно търговско значение, в същност, беше основният повод за обосноваването на стопанската нужда на България да има излаз на Бъло море. В един отделен преглед ние разглеждаме по-подробно това значение на Бълморие, което ни приближава до пазарите за нашите произведения с повече от 350 морски мили и съответно поевтинява транспортните разходи по износа. За да може да се развие бързо Бълморие, обаче, на българския износ е необходимо голямо пристанище, което да има добре уредени железопътни връзки в вътрешността на страната и да има свой естествен хинтерланд. Такова е пристанището на Солун. В същност, без български хинтерланд, Солун би бил единствения втори Данциг.

5) Присъединяването на Бълморие, най-после, ще има голямо въздействие върху развитието на нашето планинско скотовъдство в Родопската област, като ще позволи пълното използване на тамошните пасища през лятото и зимуването на стадата край морето през зимата.

Съзнавайки напълно колко много още може да се пише за значението на новоосвободените земи за родното ни стопанство, ние ще си наложим да приключим тази дълга статия, без да засягаме повече останалите стопански преимущества за България от този велик исторически факт. В една последующа статия, обаче, ще разгледаме проблемите, начините и средствата за тяхното разрешение, които се поставят пред нас с връщането на Тракия и Македония към България.

СОЦИАЛНИ РАВНОВЕСИЯ И СОЦИАЛНИ ЦЕННОСТИ¹⁾

отъ

ПРОФ. ВЕНЕЛИНЪ ГАНЕВЪ

На проф. Влаха, за неговитъ социологични изследвания

Социалнитъ равновесия сж тѣсно свързани съ социалната реалностъ. Тѣ представяватъ една отъ нейнитѣ иманентни и постоянни особености. Социалната реалностъ, въ последенъ анализъ, не е освенъ една система на взаимнозависими постѣпки между човѣшки личности, една система на координация между взаимнозависими действия на човѣшки личности и между положения на човѣшки личности, произтичащи отъ тѣхнитѣ взаимнозависими действия. Следователно, който казва система на координация между взаимнозависими човѣшки действия и положения, той казва, по необходимостъ, равновесие, чрезъ което една система отъ координация е възможна и осѣществима. Координацията между взаимнозависими човѣшки действия и положения е вече едно известно равновесие между самитѣ действия и самитѣ положения.

Цѣлата социална действителностъ се свежда, въ последенъ анализъ, къмъ система координирани взаимнозависими човѣшки действия и положения. Такава система координирани постѣпки и положения представляватъ най-проститѣ и най-елементарнитѣ прояви на социалния животъ. Но сжщата система координирани постѣпки и положения лежи въ основата и на всички сложни и вѣковни институти на обществеността. Тя е, която установява социалната структура. Тя е, сжщо така, която се проявява въ всички социални функции, извършвани отъ съответни социални органи. Всичко, което е едно социално явление, се свежда всѣкога, въ последенъ анализъ, къмъ една координация на взаимнозависими действия и положения.

Чрезъ една такава координация се извършватъ най-проститѣ и най-елементарнитѣ прояви на социалния животъ, на всѣкидневния социаленъ животъ, предназначени да задоволятъ най-елементарнитѣ и всѣкидневни наши нужди. Една покупка, една продажба, всички юридически действия, чрезъ които се извършва размѣната, производство, консумацията не сж, въ основата си, освенъ кратковременни или повече или по-малко трайни координации между взаимнозависими човѣшки действия, създаващи човѣшки положения въ връзка съ размѣняваната, произвеждана или пѣкъ консумирана собственостъ. Всички тѣзи действия не сж, въ основата си, освенъ системи на координация между действия на купувачъ и продавачъ, за да се достигне до тѣхното взаимно съгласие и да се осѣществи продажбата; между собственикѣтъ на предприятието и неговитѣ работници и т. н. и т. н.

Не стои иначе въпросътъ и съ всички социални институти, даже съ най-основнитѣ и най-трайни институти на социалната реалностъ. Всички тѣзи институти се свеждатъ сжщо къмъ системи на координа-

¹⁾ Извадки отъ рефератъ, четенъ предъ философско-социологичното д-во въ София върху социалнитѣ равновесия.

ция между взаимнозависими човѣшки действия и положения, идентични по своята природа и по своя принципъ съ системата координирани взаимнозависими човѣшки действия и положения на най-елементарния социаленъ животъ. Така напримѣръ, семейството се свежда къмъ подобни системи на взаимнозависими действия и положения на съпруга и съпругата, децата и родителитѣ. Така сѣщо, политическиятъ институтъ и самата държава се свеждатъ, въ последенъ анализъ, къмъ единството на системи отъ координация, суб- и суперординация на взаимнозависими човѣшки действия и положения между лицата, стоящи въ положението на държавенъ глава, на министри и др., отъ една страна, и лицата, стоящи въ положение на чиновници, на прости граждани, отъ друга страна. Единствената разлика между системитѣ на координация, осъществяващи социалнитѣ институти, отъ една страна, и системата координация, осъществяваща най-проститѣ прояви на социалния животъ, отъ друга страна, се заключава освенъ въ съдържанието на тѣзи действия, най-вече въ повече или по-малко изразеното единство на системитѣ координация, осъществяващи единъ социаленъ институтъ, въ много по-продължителната трайностъ, поне по начало, и въ възможността да се замѣстятъ човѣшки личности, участващи въ системитѣ на координация на социалнитѣ институции, съ други лица, безъ да се засѣга идентичността на самия институтъ. Но тази разлика не промѣня нищо въ интимната природа и въ сѣщността, началото на всички социални институти. Всички социални институти сѣ, въ последенъ анализъ, системи на координация между взаимнозависими човѣшки действия и положения.

Социалната структура, както и социалнитѣ функции, сѣ, сѣщо така, съответни системи отъ координирани взаимнозависими постѣпки и положения. Социалната структура, разгледана въ нейната сѣщностъ, не е нищо друго, освенъ общественото съчленение. Тя се заключава въ връзката между човѣшки личности, включени като членове на една и сѣща социална организация и разглеждани, така да се каже, отъ статична гледна точка, сиречъ извънъ всѣка тѣхна дейностъ. Но това социално съчленение и тази връзка между членоветѣ на една и сѣща социална организация не е друго освенъ различни системи на взаимнозависими положения на човѣшки личности — положения, създадени самитѣ тѣ като кристализиранъ резултатъ на съответни координации между предишни взаимнозависими действия на опредѣлени човѣшки личности. Така напр., социалната структура, изразена въ факта на съществуващи касты, класы, корпорации, групи и пр., се свежда въ сѣщностъ къмъ съответни системи на координация между социалнитѣ положения, установени между всички членове на тѣзи касты, на тѣзи корпорации или групи. Самитѣ пъкъ тѣзи положения се установяватъ като завършекъ на предишни взаимнозависими действия, създаващи каститѣ, класитѣ и пр. Тѣ не могатъ да бѣдатъ запазени, освенъ чрезъ въздържане, отъ други съответни взаимнозависими действия, които биха унищожили каститѣ, класитѣ, корпорациитѣ, групитѣ и пр. Сѣщото може да се каже и за социалнитѣ функции. Последнитѣ се свеждатъ, сѣщо така, къмъ човѣшки действия и системи на координация между човѣшки действия, чрезъ които тѣ се осъществяватъ.

Прочее, всъка социална реалност, всички проявления на тази реалност, както най-елементарнитъ нейни проявления, така и основнитъ нейни институти, както структурата на обществеността, така и всички социални функции и социални органи се свеждатъ, въ последенъ анализъ, къмъ различни системи на координация между взаимнозависимитъ човъшки действия и положения. И понеже, отъ друга страна, всъка система на координация включва съответно едно равновесие, социалнитъ равновесия сж иманентна принадлежностъ на всъка социална реалност, на всички социални прояви. Временни социални равновесия сж тѣзи, които се осъществяватъ обикновено чрезъ всъкидневния социаленъ животъ. А социалнитъ равновесия, които сж осъществени чрезъ социалнитъ институти сж, по необходимостъ, повече или по-малко трайни. Социални равновесия на обществената структура сж онѣзи, чрезъ които се създаватъ различнитъ системи на координация между взаимнозависими човъшки положения, образуващи социалната структура. А социални равновесия при социални функции сж онѣзи, чрезъ които се осъществяватъ и взаимно неутрализиратъ различнитъ социални функции и различнитъ системи на взаимнозависими човъшки действия при тѣхъ.

Социалнитъ равновесия иматъ още една много важна особеностъ. Всички социални равновесия сж отъ психологически характеръ или, по-точно казано, всички тѣ почиватъ, въ последенъ анализъ, върху съответни психологически равновесия и се установяватъ, траятъ и изчезватъ въ зависимостъ отъ тѣзи психологически равновесия.

Психологическиятъ принципъ на социалнитъ равновесия произтича, сжщо така, и отъ самата природа на социалната реалностъ. Тази реалностъ се състои отъ системи на взаимнозависими човъшки действия и положения. Тя не може да нѣма психологично естество. Върно е, че социалната действителностъ се установява телпърва отъ момента, когато човъшки личности излѣзатъ отъ тѣхното чисто индивидуално съзнание и отъ тѣхнитъ индивидуални психологически съзерцания и размишления, за да навлѣзатъ въ областта на действията, на тѣхното съгласуване и на тѣхната координация съ действията на други човъшки личности. Все пакъ съгласуването и координирането между човъшкитъ действия остава едно съгласуване и координиране на действия, на индивидуално действащи воли. Тѣ не могатъ да минатъ безъ цѣлата тази психологическа основа, която подготвя, изяснява, оправдава, и придружава оформяването на действащитъ воли и завършва съ реализирането на съгласуването, на координацията между взаимнозависими човъшки действия, завършва съ реализирането на цѣлия социаленъ животъ.

Психологическитъ основи на социалнитъ равновесия опредѣлятъ нѣкои отъ тѣхнитъ най-отличителни особености. Най-напредъ, именно вследствие на тѣхната психологическа страна, социалнитъ равновесия сж, по сжщество, динамични. Въпрѣки противоположнитъ схващания на Огюстъ Контъ, не сжществува една социална статика и, следователно, статически социални равновесия. Има само социална динамика и следователно има само динамични социални равновесия, намиращи се въ вѣчно и непрекъснато движение.

Динамизмътъ на социалнитъ равновесия произлиза отъ природата на явленията, които тѣ засѣгатъ, както и отъ природата

на силитѣ, които се неутрализиратъ взаимно чрезъ осъществяването на едно опредѣлено социално равновесие. Явленията, съ които се свързватъ социалнитѣ равновесия, сѣ системи отъ координирани на взаимнозависими човѣшки действия и положения. Тѣзи явления сѣ дълбоко вкоренени въ човѣшкото съзнание. Тѣ представляватъ отъ себе си най-отличителнитѣ психологически прояви и еманации на това съзнание. А човѣшкото съзнание и многобройнитѣ негови прояви никога не се намиратъ въ покой. Човѣшкото съзнание представлява единъ вѣченъ потокъ отъ конкретни и преходни индивидуални състояния на общото наше съзнание. Тѣ следватъ едни следъ други докато трае самото съзнание и се намиратъ въ едно постоянно и непрекъснато движение. Човѣшкото съзнание и неговитѣ конкретни психологически прояви иматъ само едно измѣрение: тѣ траятъ презъ течение на времето. Тѣ нѣматъ една субстанциална природа, нито пъкъ заематъ опредѣлено мѣсто въ пространството, за да могатъ да разкриятъ единъ относителенъ покой въ пространството, и да бждатъ въ едно статическо състояние или да разкриятъ едно статично равновесие. Единственото равновесие, което е възможно въ областта на психологията, както и въ областта на социологията е динамичното равновесие.

До сѣщото заключение ще се достигне и тогава, когато социалнитѣ равновесия се разгледатъ отъ гледище на силитѣ, които взаимно се неутрализиратъ, вследствие на тѣхното установяване. Тѣзи сили сѣ социалнитѣ сили, разбираани въ най-широкия смисълъ на думата. Но всички социални сили иматъ тази дълбока и първична особеностъ, че тѣ не могатъ да действуватъ върху социалната действителностъ и да предизвикватъ въ нея каквато и да било промѣна безъ посредството на човѣшки личности, безъ тѣхното отражение върху индивидуалното човѣшко съзнание. Социалнитѣ сили и тѣхнитѣ действия и противодействия върху социалната действителностъ се опредѣлятъ само въ зависимостъ и като функция на онѣзи сили или на онѣзи действия и противодействия, които сѣ първоначално сили, действия и въздействия на индивидуалното човѣшко съзнание. Само чрезъ посредството на индивидуалното човѣшко съзнание, всички социални сили предизвикватъ установяването на съответни системи координирани взаимнозависими човѣшки действия и положения, достигнали до съответно равновесие, което е първоначално психологично, а после социално. Разкривайки, въ последенъ анализъ, една чисто психологична сѣщностъ и бидейки всѣкога свързани съ опредѣлени състояния на индивидуалното съзнание, всички социални сили не могатъ да не се намиратъ въ едно постоянно движение. Тѣ не могатъ да не се неутрализиратъ взаимно само чрезъ динамични равновесия. Тѣ никога не сѣ свързани съ материални обекти, поставени въ пространството, за да могатъ да бждатъ подчинени на едно статично равновесие или да се намиратъ въ покой.

Произходътъ и самиятъ принципъ на динамизма при социалнитѣ равновесия произтича отъ тѣхнитѣ психологически основи и отъ тѣхната зависимостъ отъ индивидуалното човѣшко съзнание. Но динамизмътъ на социалнитѣ равновесия не е динамизмъ на индивидуална психология, взета въ нейния чистъ видъ. Това е единъ социаленъ динамизмъ. Това значи, че социалниятъ динамизмъ е динамизмъ, който се образува въ зависимостъ отъ индивидуалния психо-

логически динамизъмъ на човѣшкитѣ личности, включени въ системата на координация между тѣхни взаимозависими действия и положения. Съ други думи казано, социалната страна на динамизма при социалнитѣ равновесия не означава друго освенъ това, че този динамизъмъ не се изчерпва съ динамизма на индивидуалното човѣшко съзнание, взето само по себе си и не се покрива напълно съ този динамизъмъ. Това е единъ по-широкъ и по-сложенъ динамизъмъ, защото това е единъ динамизъмъ не на едно, а на нѣколко индивидуални човѣшки съзнания, взети въ тѣхната взаимна зависимост и тѣхното впитане въ системата координирани тѣхни взаимозависими действия и положения. Динамизъмътъ на социалнитѣ равновесия е единъ динамизъмъ на две или повече координати, осществени чрезъ координираното сътрудничество на нѣколко индивидуални психологически равновесия, осществени чрезъ съответни системи на координация между взаимозависими действия и положения. Социалниятъ динамизъмъ предполага динамизма на психологическитѣ равновесия въ индивидуалното човѣшко съзнание. Но той се осществява съответно чрезъ отгѣстването на всѣко психологическо равновесие въ индивидуалното съзнание до момента, когато се стигне до едно съгласуване на всички индивидуални психически равновесия, за да се образува една или повече системи на координация между взаимозависимитѣ човѣшки действия и положения. Динамизъмътъ на социалнитѣ равновесия се образува по този начинъ. Но той се и осществява по сѣщия начинъ. Социалниятъ динамизъмъ е само тогава на лице, когато сѣ създадени и установени съответни системи на координирани взаимозависими човѣшки действия и положения. А това ще каже, че той се осществява, е създаденъ само тогава, когато съгласуването на индивидуалнитѣ психологически равновесия достига до създаването на социалната реалностъ.

Като се взематъ въ съображение всички тѣзи особености на динамизма при социалнитѣ равновесия, може да се каже, че това е единъ обективенъ динамизъмъ въ сравнение съ динамизма на индивидуалнитѣ психологически равновесия, който остава винаги субективенъ. Но динамизъмътъ на социалнитѣ равновесия е обективенъ въ свършено тѣсенъ и относителенъ смисълъ на думата. Той е обективенъ въ този смисълъ, че е образуванъ чрезъ измѣстването и съгласуването на индивидуални психологически равновесия. Той е обективенъ и въ този смисълъ, че той не достига съгласуването на индивидуални психологически равновесия до въплотението си въ едно социално равновесие, освенъ отъ момента, когато съгласуването на индивидуалнитѣ психически равновесия се въплоти самото то въ една или повече прояви на социалната действителностъ. Но това не означава, че динамизъмътъ на социалнитѣ равновесия, както и самитѣ социални равновесия сѣществуватъ вѣнъ отъ индивидуалното човѣшко съзнание. Динамизъмътъ на социалнитѣ равновесия, подобно на социалната реалностъ, сѣществува и може да сѣществува само въ индивидуалното човѣшко съзнание. Социалнитѣ равновесия и социалната действителностъ не сѣ друго освенъ особени модалитети на индивидуалното човѣшко съзнание. Тѣ сѣ особени състояния на човѣшката душа. Тѣ сѣ онѣзи състояния на индивидуалното човѣшко съзнание, които предизвикватъ и поддържатъ системитѣ координирани взаим-

независими човѣшки действия и състояния. Динамизмът на тѣзи състояния въ човѣшкото индивидуално съзнание е социалният динамизъм; тѣхнитѣ равновесия сѣ социалнитѣ равновесия; тѣхнитѣ въплощения — въ системата координирани човѣшки действия и положения — социалната действителност и всички нейни прояви.

Психологическият принцип на социалнитѣ равновесия ни позволява да опредѣлимъ по-точно връзката между тѣзи равновесия и социалнитѣ ценности. Въ сжщностъ, трудно е, да не кажемъ невъзможно е, да се говори за социални ценности, сиречъ за социални ценности извънъ индивидуалното човѣшко съзнание. Понятието за ценностъ е, по сжществу, едно субективно понятие. Даже когато ценноститѣ се опредѣлятъ, като имащи една обща валидность и сж смѣтани задължителни за всички, тѣ все пакъ оставатъ включени въ индивидуалното човѣшко съзнание и не преставатъ да бѣдатъ особени състояния на индивидуалното човѣшко съзнание. Тѣхната обща и задължителна важимость произтича не отъ нѣкое обективно тѣхно сжществуване, каквото сжществуване тѣ нѣматъ, нито пъкъ отъ нѣкое сжществуване извънъ индивидуалнитѣ човѣшки съзнания. То произтича само отъ вътрешната сила на тѣхното идейно съдържание, отъ обективната валидность на принципа, въплотенъ въ тѣхъ. Но даже когато този принципъ се схваща като върховно начало, което господствува надъ всички останали ценности и което е въздигнато самото то въ върховна една ценностъ, отъ която сж извлѣчени всички други, все пакъ този върховенъ принципъ и тази върховна ценностъ разкриватъ само едно субективно сжществуване въ индивидуалното съзнание. Сжществува само онази обективна валидность, която се признава отъ индивидуални съзнания като такава.

Ценноститѣ, следователно, сѣ понятия, които по самата си сжщностъ сѣ субективни. Но има ценности, които, именно поради тѣхната субективна сжщностъ, сж тѣсно свързани съ действието. Това сѣ субективнитѣ ценности, които господствуватъ надъ действието и въ сжщото време се въплощаватъ въ действия и чрезъ действия. Това сѣ ценноститѣ, чрезъ които субектътъ, който действува, преценява етическата, естетическата, социалната необходимостъ на проектираното действие или пъкъ неговата практическа пригодност и съответно съ това действува. Това сѣ ценноститѣ, които опредѣлятъ като мотиви или съображения проектираната деятелностъ и се въплощаватъ въ тази деятелностъ, когато тя е вече изпълнена. Преценени отъ това гледище, ценноститѣ сѣ често фактори въ динамизма на индивидуалното човѣшко съзнание. Тѣ сѣ, често пѣти, и фактори въ динамизма на индивидуалнитѣ психически равновесия. Тѣ предизвикватъ критичното обсъждане отъ страна на действащия субектъ на установенитѣ вече системи взаимнозависими действия и положения. Въ случай на незадоволеностъ, тѣ се превръщатъ въ психически сили, които опредѣлятъ една съответна промѣна въ онѣзи системи взаимнозависими действия и положения, които следъ ценностното имъ критично обсъждане сѣ се указали незадоволителни.

Така преценени, субективнитѣ ценности не ставатъ социални ценности, освенъ отъ момента, когато тѣ сѣ въплотени въ системитѣ взаимнозависими човѣшки действия и положения. Тѣ не оставатъ социални освенъ отъ момента, когато предизвикватъ критическия

прегледъ на тѣзи системи взаимнозависими човѣшки действия и положения и опредѣлятъ установяването на нови системи взаимнозависими човѣшки действия и положения, въ които тѣ отново се въплотаватъ. Схванати по този начинъ, социалнитѣ ценности сж тѣсно свързани съ социалнитѣ равновесия и социалния динамизъмъ. Тѣ сж единъ отъ необходимитѣ елементи на установенитѣ социални равновесия. Въ сжщото време тѣ сж единъ отъ факторитѣ, които предизвикватъ замѣняването на установени, но незадоволителни вече социални равновесия, съ други нови социални равновесия.

Тази функция на социалнитѣ ценности въ установяването и динамизма на социалнитѣ равновесия, както и въ цѣлата социална действителностъ се извършва чрезъ посредството на човѣшкитѣ личности и на индивидуалнитѣ съзнания. Всѣка личностъ, включена въ социалната реалностъ, изпитва отъ гледището на усвоенитѣ отъ нея субективни ценности, необходимостта или навременността на системитѣ координирани взаимнозависими действия и положения. Съобразно съ резултата на подобно едно критично обсъждане всѣка личностъ действа следъ това. Тя или се стреми да запази установенитѣ системи, или се опитва да създаде нови системи, по-пригодни къмъ усвоенитѣ отъ нея субективни ценности. Но понеже се касае за системи на координация между взаимно-зависими човѣшки действия и положения, запазването или промѣната на тѣзи системи е възможно само тогава, когато всички човѣшки личности достигнатъ до едно взаимно съгласуване на тѣхнитѣ действия, целящи запазването или промѣната на установени системи взаимнозависими постѣпки и положения. Тѣхното запазване или тѣхната промѣна става възможно само чрезъ съответно измѣстване приетитѣ индивидуално субективни ценности отъ всѣка личностъ, чрезъ съответно съгласуване и оеднавяване на тѣзи ценности въ индивидуалното съзнание на всички засѣгнати личности. Когато се постигне това съгласуване и това оеднавяване ценноститѣ, бидейки така оеднакви, пречистени и съгласувани, се превръщатъ отъ чисто субективни ценности, каквито сж тѣ до сега, въ социални ценности. Въ сжщото време тѣ достигатъ до запазването на установенитѣ системи взаимнозависими човѣшки действия и положния или до промѣната или преобразяването на тѣзи системи. Въ този последния случай тѣ получаватъ едно ново социално въплотение.

Такава е, споредъ насъ, интимната връзка, която обединява социалнитѣ равновесия съ социалнитѣ ценности.

ЕВРО-АФРИКА, БЖДЕЩАТА ЖИЗНЕПРОСТРАНСТВЕНА ОБЩНОСТЪ

отъ

КИРИЛЪ СТАМОВЪ

1. Следвоенното стопанско развитие.

Следъ дветѣ голѣми катастрофи презъ нашия вѣкъ — свѣтовната война и свѣтовната стопанска криза, постройката на свободното

свѣтовно стопанство се разпадна на отдѣлни части, всѣка една отъ които отъ сега нататкъ трѣбваше да следва своя собственъ пътъ на развитие. Нови идеи и принципи за стопанско устройство, новъ идеалъ за стопанско благополучие — напълно противоположни съ идеитѣ, принципитѣ и идеалътъ на нѣкогашната стопанска система, легнаха въ основитѣ на следвоенното стопанско строителство. Вмѣсто либералистичното схващане за могъществото на свободния пазаръ, днесъ имаме схващането за могъществото на производителната сила; вмѣсто международното раздѣляне на труда — обединението на производителнитѣ сили; вмѣсто схващането, че гонимата целъ е хармонията за всички индивиди — схващането за необходимостта отъ развитието на всички творчески сили на една държава. Освенъ това, сжщественно различие сжществува и въ начина на мислене. Нѣкога се мислѣше космополитически, а днесъ само политически. Така, подъ влиянието на тѣзи нови идеи и схващания, мѣстото на господстващия нѣкога стопански либерализъмъ, като стопанска система, се зае отъ сегашния стопански редъ съ свойствения му протекционизъмъ и автаркични тенденции.

Днесъ всѣка една страна, особено тѣзи на континента, планомерно и настойчиво, по силата на необходимоститѣ, се стреми да организира и развие въ тѣхния пълненъ капацитетъ всички свои производителни сили и източници, за да осигури своята економическа независимостъ, макаръ и съ цената на голѣми жертви и лишения за своето население. Очевидно е, че идеитѣ, които днесъ движатъ стопанското развитие, не сж вече идеитѣ на Адамъ Смитъ и Рикардо, а идеитѣ на Фридрихъ Листъ и Шмолеръ. Господстващиятъ днесъ стопански национализъмъ е продуктъ на тѣзи идеи. Тѣхенъ безспоренъ активъ сж положителнитѣ страни на стопанския национализъмъ, защото чрезъ осжществяване раздѣлянето на труда и развиване на масовото производство вътрѣ, въ националнитѣ граници на държавата, економически изостаналитѣ страни можаха да избързатъ въ своето развитие и съ това да намалятъ значително своята голѣма стопанска и политическа зависимостъ спрямо економически напредналитѣ и политически силнитѣ държави.

Но, медалътъ има своя обратна страна. Стопанскиятъ национализъмъ, покрай своитѣ положителни страни, прояви по единъ очебиенъ начинъ и своитѣ сжществени недостатѣци. Автаркичнитѣ тенденции въ следвоенното стопанско развитие доведоха до голѣми крайности и увлечения. Дори малки държави, съ ограничени отъ самия географски факторъ стопански възможности, съ цената на голѣми жертви и ограничения, се стремятъ да организиратъ своето народно стопанство на чисто автаркични начала. Такъвъ е, разбира се, и случаятъ съ по-голѣмитѣ държави. По този начинъ се дойде до познатия стопански сепаратизъмъ. Развитието на международната търговия показва, отъ редъ години насамъ, единъ прогресивенъ упадъкъ, въпрѣки правенитѣ различни улеснения за износа — експортни субсидии, дѣмпингъ и др. Прочие, всички предимства и ползи отъ свободното международно сътрудничество въ стопанската областъ, бидоха по-жертвувани за економическата независимостъ на отдѣлнитѣ държави.

Това изключително развитие, обаче, не би могло да бѣде трайно. Апаратътъ на съвременния модеренъ животъ е така зависимъ отъ

снабдяването съ всички необходими стоки и сурови материали, разпредѣлени нееднакво между различните държави, щото може да се смѣта за напълно невѣроятнo, че съвременниятъ культуренъ човѣкъ, отъ който и да е край на земното кълбо, ще е въ състояние да понася продължително време едни рѣзки, драстични промѣни въ своитѣ нужди и навици, като се лиши отъ ползуването на нѣкои необходими за него стоки и потребности, внасяни отъ чужбина. Дори въ сегашна Русия, за която се смѣта, че съ нейнитѣ обширни територии, богати съ най-разнообразни източници на стопански блага, съ нейния огроменъ стопански потенциалъ, е една почти самозадоволяваща се страна, все пакъ съ принудени да внасятъ нѣкои видове сурови материали и стоки отъ вънъ. Същевременно пъкъ странитѣ производители на тѣзи сурови материали, на свой редъ, сж принудени съ голѣми усилия да осигурятъ тѣхния редовенъ износъ като правятъ сжщитѣ онѣзи жертви, които тѣ даватъ за покровителството на своето мѣстно производство. По този начинъ, не нѣкакви идеологически съображения, а самитѣ практически интереси на отдѣлнитѣ държави, налагатъ, като истинска необходимостъ, едно дейно стопанско сътрудничество на потѣсна или по-широка основа.

За да излѣзатъ отъ своята изолираностъ, група държави съ различни, но взаимно допълващи се стопански структури, влизатъ въ потѣсни търговски връзки помежду си. Съ този прѣкъ контактъ тѣ избѣгватъ посрѣдничеството на трети страни, избѣгватъ сжщо и съсипателната конкуренция на свободния пазаръ, като установяватъ предварително чрезъ търговски споразумения условията, уреждащи въпроситѣ за вида, количеството и характера на вноса, въпроситѣ за ценитѣ, валутата, начинътъ на плащане и др. Това, именно стопанско сътрудничество въ границитѣ на съседни, но различни по своята стопанска структура географски области, е познатата следвоенна система на географски синдикализъмъ. Типиченъ случай въ това отношение представлява стопанската общностъ между индустриална Германия и земеделскитѣ страни отъ Централна, Източна и Югоизточна Европа, а сжщо такъвъ е случаятъ съ С. А. Щати и държавитѣ отъ Срѣдна и Южна Америка.

Географскиятъ синдикализъмъ, обаче, само смекчава недостатѣцитѣ на економическия национализъмъ, безъ да ги премахне напълно. Това е така, защото въ границитѣ на подобна стопанска общностъ не всичко необходимо може да бѣде произведено, особено що се отнася до производството на нѣкои важни, отъ стратегическо гледище, сурови материали, като земно масло, каучукъ, памукъ и пр. Въпрѣки дори всички усилия за синтетичното получаване на тѣзи продукти, нуждитѣ, особено при сегашната военна конюнктура, сж толкова голѣми, щото вносътъ имъ е едно неизбѣжно явление. При това положение, въпросътъ за снабдяването остава откритъ, неразрешенъ.

2. Въпросътъ за европейското снабдяване.

Ако разгледаме въпроса за снабдяването на европейската стопанска областъ, безъ Русия, която представлява отдѣлна економически независима, общностъ, и безъ Англия, която не е приобщена къмъ европейската стопанска областъ, съ огледъ на това дали тя ще бѣде въ състояние да осигури на живущото въ нейнитѣ предѣли население необ-

ходими стопански блага, а за индустрията необходимитъ сурови материали, и по видъ, и по количество, ще дойдемъ до следнитъ заключения. Европейската стопанска областъ, поне по отношение прехраната, може за едно ограничено време да продоволствува своето население съ жизнено-необходимитъ блага. Обаче, дори и въ този секторъ възможноститъ не сж неограничени. Не трѣбва да се забравя, че болшинството отъ отдѣлнитъ стопански области иматъ еднакви производствени възможности, поради което разнообразието на производството е твърде ограничено. Вследствие на това, че сѣщитъ области се намиратъ почти при едни и сѣщи климатически и орографски условия, рискътъ отъ единъ евентуаленъ неурожай е твърде голѣмъ. Освенъ това, трѣбва да се има предвидъ, че европейската областъ е почти сто на сто населена, макаръ тя да не е още напълно използвана. При това, доходността отъ земята не е твърде голѣма, поради недостатъчната интензивностъ при сегашното стопанисване. Всички тѣзи недостатѣци за въ бъдеще ще сж толкова по-катастрофални, колкото повече нараства населението, вследствие на неговия естественъ прирастъ.

Въ другия секторъ (индустриални растения и важни първични материали), снабдяването на европейската стопанска областъ е още по недостатъчно. Нѣкои сурови материали и то най-важнитъ за индустрията и за стратегическитъ цели на държавата, като земно масло, каучукъ, или твърде малко, или въобще не се добиватъ въ Европа, а сж предимно монополъ на държави, които сж вънъ отъ европейското пространство. Дори, ако до голѣма степенъ е възможно да се замѣстятъ естественитъ текстилни влакна съ такива отъ дървесина, тогава, при голѣмото търсене на сурови материали за нуждитъ на синтетичното производство, ще се отежни и вреди на снабдяването въ други области.

Европейското горско стопанство, по отношение на неговата експлоатация и стопанисване, се намира въ твърде неблагоприятно положение и дори единъ режимъ на пълно регламентиране не би допринесълъ особено за задоволяване на голѣмитъ нужди отъ дървенъ материалъ. Сѣщо така и богатитъ запаси отъ каменни въглища не сж напълно достатѣчни, за да бждатъ задоволени всички нужди, особено при сегашния изключително голѣмъ разходъ на каменни въглища било за обикновени нужди, било за синтетичното производство на течни горива и изкуственъ каучукъ. Не по-добро е и положението съ индустриалнитъ растения. Производството на памукъ е твърде ограничено и далечъ недостатъчно да задоволи поне въ мирно време нуждитъ на текстилната индустрия. Общо взето европейската стопанска областъ, по отношение снабдяването, се намира въ твърде неблагоприятно положение. Ако, при все това, е възможно, какъвто с случаятъ при сегашната война, да се задържи нивото на европейския стопански потенциалъ, въпрѣки пълното изолиране отъ наложената морска блокада — това се дължи единствено на успѣшното приспособяване и съгласуване на всички производствени сили къмъ нарастналитъ нужди, а така сѣщо и на планомерното стопанисване на всички открити и закрити запаси. Доколко е недостатъчно европейското снабдяване,

респ. това на по-големите европейски държави, се вижда от настоящата таблица.¹⁾

Снабдяване със сурови материали

Страни	Стойност на употреблението въ мил. лв.	Собствено производство въ % спр. употребл.
Съветска Русия (1931 — 32 г.) .	193.182	111
С. А. Ш. (1925 — 1929) . . .	1.604.559	105
Германия (1925 — 1929) . . .	278.817	78
Франция (1925 — 1929) . . .	242.481	63
Италия (1925 — 1929) . . .	61.215	27
Япония (1925 — 1929) . . .	108.207	40
Великобритания (1925 — 1929) .	305.932	67

Това е положението, разбира се, преди сегашната война. Не може да има съмнение, че сега потенциалът на европейската стопанска област се е твърде много увеличил чрез оползотворяването на неизползуваните и слабо използваните до сега източници по пътя на една планова работа и интензивране.

Но въпрос е дали тази рационализация ще отиде така далеч, щото да има винаги достатъчно сили за общото стопанско развитие при сегашния жизнен стандарт на индустриалните народи.

3. Необходимост от една изравнителна стопанска област.

Африка като естествена изравнителна област на Европа.

Стопанският суверенитет на Европа би могъл да бъде значително издигнат, ако тя разполага с една достатъчно голяма и богата стопанска изравнителна област, от чиито източници ще се получават всички необходими сурови материали за нейната силно развита индустрия. Изискванията за една изравнителна област са следните:²⁾

1. Да се намира при съвършено други климатични и стопански условия.
2. Да разполага с достатъчно излишци от сурови материали.
3. Да има неотслабващи възможности за снабдяване.

На всички тези условия и изисквания отговаря африканският континент, като една изравнителна област спрямо Европа. Африка е естествената изравнителна област за гъсто населения европейски континент. От своя страна, Европа е най-големият доставчик на индустриални произведения за Африка. Това са две напълно различни, по своята стопанска структура, но идеално допълващи се големи стопански области. При това, разрешаването на големия проблем за европейското снабдяване може да се постигне най-добре, дори по един идеален начин, само чрез осигуряване прякия достъп на индустриална Европа до богатите източници на първични материали на Африка. Съ своите богатства и бъдещи възможности, този континент представлява едно естествено допълване на Европа. Африка е, при това, сравнително слабо изследвана област; тя крие въ себе си

¹⁾ Prof. Dr. Ernst Wagemann : Wirtschaftspolitische Strategie, 1937 S. 163.

²⁾ Lothar Berghändler : Lebensraumwirtschaft — Geopolitik, 1940, H. 12 S. 583.

много повече подпочвени богатства, отколкото това е било до сега установено. Южно-африканският златни мини са най-богатите в света. Медните мини в Родезия и Конго, цинковите мини в Нигерия са извънредно богати. Находищата на желязни руди, особено тези в западна Африка, са също така много богати. Грамадните каменноуглени басейни в Родезия и Катанга, които сега отчасти се експлоатират, крият в себе си неизчерпаеми запаси от гориво.

Още по-голямо е стопанското значение на този континент по отношение добива на индустриални растения и др. сурови материали. Тук се добиват най-ценните за индустриалното производство първични материали: памук, кафе, какао, чай, захарна тръста и др. По-голямата част от северна Африка е с добри климатични условия, които благоприятствуват производството на хранителни произведения, достатъчни за запълване недоимците на цяла Европа. В средната си част, областта Камерун, Африка е богата с тропически индустриални растения. Съседната на Камерун — държавата Конго за няколко десетилетия се изтъкна като най-богат източник на стопански блага за Белгия, на която тя политически принадлежи. Също така богати са областите на Судан, Уганда и областта на горния Нил. За успешното и рационално разработване на всички тези природни богатства допринася изобилието на евтина работна ръка в лицето на туземците, както и енергията на мощните течения на реките — едно богатство на енергия, което няма равно на себе си в никой друг континент.

Всичко това представлява една голяма задача на бъдещето, същото разрешение, обаче, не трябва да се занимават частни предприемачи или сдружения, какъвто е случаят с Сесил Род и крал Леополд II, които са могли, по един или друг начин, да се добият с колониални области в Африка и да ги експлоатират за личните си интереси. Тази задача е по силите само на големите политически и национално-стопански силни държави.¹⁾

Разрешаването на африканския проблем е чисто европейска работа, тъй като всички области на Африка са изключение на Либерия, се владят от европейски държави. Освен това, самото развитие на стопанските отношения между двата континента (във общия внос на Африка, Европа участва с 82 1/2%, а от общия износ на Африка 90% отива за Европа) — показва по един очевиден начин, че при едно евентуално разрешение на този проблем във близко бъдеще, участие трябва да вземат само непосредствено заинтересуваните европейски държави. А знае се, че Германия, която по силата на Версайския договор загуби всички свои африкански колонии, е най-много заинтересованата държава при разрешаване на африканския проблем. Последният е неразривно свързан с въпроса за германските колонии в източна Африка, Камерун, Ангола, Мозамбик и др.

4. Въпросът за германските колонии в Африка.

а) Германско становище.

Връщането на африканските колонии на Германия е не само въпрос за нейната национална чест, но това е въпрос за съществу-

¹⁾ Ferdinand Fried: Wande der Weltwirtschaft 1939, S. 339.

взнето ѝ като държава и народъ. Колониитѣ ѝ сѣт необходими за нейната силно развита индустрия, за нейната търговия, за смекчаване на нейната голѣма пренаселеностъ чрезъ миграция, за инвестиции на производственитѣ ѝ срѣдства, за набавяне на чужди девизи и пр. Колониитѣ сѣт за Германия нейната сѣдба, да просѣществува или не като велика държава и народъ. При сегашното положение, обаче, Германия не може да си набавя при износни цени необходимитѣ ѝ отъ колонитѣ сурови материали, тъй като Англия, която владѣе тѣзи колонии, се стреми да запази високи цени за тѣзи материали като съ това си създава монополно положение. „Смисълътъ на днешната война, заявява нѣмскиятъ економистъ Йоханесъ Кюнъ, е да премахнемъ английския монополъ. Ние до сега не сме искали отъ Англия нищо друго освенъ да ни възвърне онѣзи наши колонии, които тя обсеби подъ формата на държава-мандаторка.“¹⁾ Стремекътъ на Германия да си възвърне отново колониитѣ дава тонъ и насока на динамичното развитие на нейната външна политика. Онова, което тя не можа да постигне на пропадналата конференция за колониитѣ презъ 1885 г. — Конго — конференцията, тя сега ще го постигне окончателно.²⁾

б) Английско становище.

Видниятъ английски економистъ Лайонелъ Робинсъ, професоръ по економически науки при Лондонския университетъ, застъпни гледището на своята страна по въпроса за германскитѣ колонии по следния забележителенъ начинъ:³⁾ „Представителитѣ на „незадоволенитѣ“ нации твърдятъ често, че липсата на колониални владения за тѣхната страна е голѣмъ економически недостатъкъ, който ги лишава отъ необходимитѣ сурови материали, отъ възможности за инвестиции, за миграция и отъ значителни постѣпления на чужда валута. А хората съ добра воля въ „задоволенитѣ“ страни, убедени въ правотата на тѣзи обвинения, сѣщо твърдятъ, че, въ интереса на международния миръ и правда, належащо е тѣхнитѣ правителства да отстъпятъ голѣми части отъ държавната територия на онѣзи, които не сѣт били така щастливи въ стремекъ си за колониални владения“.

„Тукъ, обаче, — продължава сѣщиятъ авторъ — има единъ голѣмъ въпросъ, който е, наистина, единъ отъ най-важнитѣ въ нашето време. Този въпросъ почива на едно криво схващане. — Не е вѣрно, че липсата на колониални владения е прѣчка за добиване на сурови материали. Най-важниятъ суровъ материалъ за английската индустрия презъ XIX вѣкъ — суровиятъ памукъ, бѣше доставянъ извънъ империята. И никой не можеше да бѣде обвиненъ за това. Безъ разлика на това дали памукътъ се доставяше отъ Каролина или отъ Суданъ, за него трѣбваше да се плаща.“

„Не е вѣрно, че за да се правятъ инвестиции, необходимо е да се владѣятъ повече земи. Най-голѣмата частъ отъ английскитѣ външни инвестиции презъ XIX вѣкъ бѣха въ С. А. Щ., а не въ нашитѣ колонии. Сѣщо така не е вѣрно, че е нужно да имаме империя, за да бѣде възможна миграция, защото отъ много години насамъ повечето отъ емигрантитѣ отъ Англия се отправятъ пакъ за С. А. Щати, отколкото за

¹⁾ Johannes Kühn: Über den Sinn des gegenwärtigen Krieges — Geopolitik 1940 H. 4 S. 167.

²⁾ Ferdinand Fried: Wende der Weltwirtschaft 1939 S. 343.

³⁾ Lionel Robbins: Economic Planning and International Order, London 1937 P 123-124.

коя и да е друга част на империята. Нито пъкъ е вѣрно, че лисата на колониални владения е пречка за набавяне на чужда валута, защото единъ дългъ къмъ доминиона Канада е равносилень на единъ дългъ къмъ Аржентина. Ликвидирането на единия дългъ не е по-лесно отъ това на другия. Едно окончателно разрешение на въпроса за колонииѣ не би се постигнало само съ едно просто преразпредѣляне на територииѣ. Ако ние трѣбва да направимъ най-глупавия жестъ на алтруизмъ, като отстъпимъ части отъ империята на незадоволенитѣ страни, въпросътъ ще си остане пакъ откритъ. Защото следъ една неуспѣшна за насъ война, ние ще загубимъ нашитѣ колонии, жалбата за ново преразпредѣляне на колониалнитѣ владения нѣма да престане — тя само ще промѣни мѣстото си“.

Сѣщиятъ авторъ въ една своя статия,¹⁾ забелязва иронично така: „Докато свѣтовната търговия и движението на капиталитѣ сѣ свободни, въпросътъ за териториалнитѣ владения е отъ второстепенно значение, защото „гладнитѣ“ народи иматъ достъпъ къмъ голѣмитѣ области, производителки на сурови материали — щомъ като иматъ пари да заплащатъ“.

Много по-либерално е, обаче, схващането по този въпросъ на другъ английски авторъ — Артуръ Солтъръ, членъ на английския парламентъ.²⁾ „Би било разумно, мисля азъ, Великобритания да се възвърне къмъ нѣкогашната политика на пълно равенство за всички държави въ економическото ползуване при търговията имъ съ колонииѣ. Практическото приложение на това схващане относно търговската политика на Англия, бѣше единъ режимъ на еднакъвъ достъпъ за стокитѣ за всички страни, безъ предпочитание на страната владетелка на колониитѣ. Азъ дълбоко съжалявамъ, че нашата страна се отклони отъ този принципъ презъ последнитѣ нѣколко години. Прѣчкитѣ за странитѣ, нѣмащи колонии не сѣ толкова въ набавяне на сурови материали, а въ това да се излѣзе на колониалнитѣ пазари, което е и истинската жалба на тѣзи страни. Азъ бихъ желалъ Великобритания да вземе инициативата за премахването на това положение. Дори ние трѣбва да предложимъ тѣзи колонии да бѣдатъ дадени подъ мандатъ на други страни или пъкъ да се преотстъпи известенъ брой отъ тѣхъ, за да се облекчи съ това британската имперска отговорностъ“ — заявява великодушно този авторъ.

Очевидно е, че отъ тѣзи две, смѣствено различаващи се, становища на цитиранитѣ двама английски автори по въпроса за германскитѣ колонии, консервативното и непримиримо становище на първия авторъ хармонира, дори се нашѣлно покрива съ официалното английско становище по този въпросъ. А това становище е напълно враждебно и пропито съ егонизмъ и зла воля. То отрича напълно естественото право на една голѣма индустриална страна да си възвърне по мирень начинъ, чрезъ преговаряне, своитѣ колонии, които сѣ за нея въпиюща нужда. По този начинъ, въпросътъ за колониитѣ остана откритъ до сега.

¹⁾ Lionel Robbins: The consequences of economic nationalism, Monthly Review of Lloyds Bank Limited, May 1935.

²⁾ Arthur Salter, M. P.: Worlds trade and its future 1936 P. 99.

5. Идеята за Евро-Африка като бъдеща жизнено-пространствена общност.

Военният и външно-политическият успехи на Германия, през последните две години, откриха перспективи не само за едно политическо преустройство на държавите от континента и установяването на един нов политически ред, но също така те откриха и възможности за организирането на един нов стопански строй. Още не стихнала борбата между воюващите държави, още не заглъхнаха тънотежа на орждията и идеите и планове за новия стопански ред са вече на лице. Проблемът за този нов стопански ред, който ще бъде установен на континента след завършване на войната, занимава еднакво и стопановедите и практиците. На първо време, най-популярна беше идеята за европейско големо пространствено стопанство (*Europäische Grossraumwirtschaft*) като се имаше предвид една европейска стопанска общност. Напоследък, обаче, когато изгледите за успешното завършване на войната станаха по-големи, идеята за новия стопански ред има предвид и участието на африканския континент в проектираната европейска стопанска общност. Видни немски автори, специалисти по геополитически въпроси, като проф. д-р Хайнрих Хунке, Лотар Бергхендлер, Курт Фовинкел и др., лансират идеята за Евро-Африка, като бъдеща жизненопространствена общност (*Lebensraumgemeinschaft*).¹⁾ Според тях, това ще бъде една истинска автаркична стопанска общност. Теоритически нейното изграждане може да стане по два начина: 1. Като естествена автаркия (*natürliche Autarkie*) и 2. Като трудово-разделна автаркия (*Arbeitsteilige Autarkie*). При първия случай, Евро-Африка ще представлява цялата група от европейски държави и колониалните области в Африка, при което всяка отделна държава или област ще се развива самостоятелно и ще прояви възможния най-голям капацитет на своето независимо стопанство. При последното ще проличат недоимците и излишците на производството за даденото пространство, като реализираните излишци ще бъдат поставени на разположение на общото европейско жизнено пространство. Изравняването на излишците и недоимците ще става от един общ център. Засаждането на хранителни и индустриални растения, използването на подпочвените богатства ще става съобразно един общ план, който ще има за крайна цел отделните национални стопанства да запазят своето естествено, самотно устройство. При втория случай, при трудо-разделната автаркия, Евро-Африка ще представлява съвършено друга картина. Съществуващите до сега монокултури (състояние на едностранно развитие), ще останат да се развиват занапред. Същественото тук е, че някои стопански области ще бъдат предназначени само за някои видове производства. По този начин, ще се осъществи едно разпределяне на задачите между отделните стопански области, влизащи в границите на стопанската общност. Съ тази специализация, обаче, суверенитета на европейските държави неизбежно ще бъде чувствително засегнат, защото монокултурите надхвърлят държавните граници, тъй като тяхната едностранчивост на развитие ги прави напълно зависими от общността.

¹⁾ Zeitschrift f. Geopolitik — 1940 Н. 12. S. 596.

Най-голъмото предимство отъ тази форма на автаркия ще бжде намаляването на производственитѣ разноси, вследствие на постигнатата специализация, и на едрото, масово производство. Съ това ще се осигурятъ на всички участващи въ общността монокултури възможнитѣ най-низки цени на произведенитѣ стоки. А това ще доведе до едно силно повишаване на стандарда на живота въ стопанската общность, респ. Европа. Същественото при тази специализация е, че тя нѣма да бжде едно само разпредѣление на труда, какъвто е случая при стопанския либерализъмъ, за да се очаква и види кое производство обещава най-голъмъ доходъ на свѣтовния пазаръ, а тази специализация ще бжде проведена съ огледъ да се постигне едно целесъобразно разпредѣление на стопанскитѣ задачи въ границитѣ на жизненото пространство.¹⁾

Характеренъ, въ това отношение, е случаятъ съ Холандия и Швейцария. Стопанствата на тѣзи две страни, съ огледъ на положението на свѣтовнитѣ пазари, сж загубили отдавна своя рентабилитетъ. Макаръ, че Швейцария не може да произвежда жизнено-необходими стоки за европейското пространство, нейното прецизно специално производство представлява едно отлично размѣнно срдѣство при международния стокообмѣнъ. Холандската областъ, като едно естествено продължение на Рейнската областъ, предлага голѣми възможности за допълване на другитѣ индустриални области въ Европа.

Случаятъ съ севернитѣ държави е съвсемъ другъ. Има известни указания, че е невъзможно едно тѣсно сътрудничество на тѣзи държави съ другитѣ европейски страни, ако тѣ не претърпятъ предварително съществени структурни промѣни. Европейскиятъ юго-изтокъ ще заема въ тази автаркия особено видно мѣсто. Въ култивирането на високоценни индустриални растения, а така сжщо и на маслодайни растения, въ използването на подпочвени богатства, юго-изтокътъ ще намѣри една широка основа за развитие. Съ своето географско положение, той си остава за винаги търговската врата за срдѣния изтокъ.

Докато Белгия и северна Франция представляватъ едно непосредствено продължение на германскитѣ области съ тежка индустрия, южна Франция и Испания, следъ едно реформиране на тѣхната аграрна политика, предлагатъ възможности за едно силно механизирано земедѣлие. Това разпредѣляне на стопанскитѣ задачи между отдѣлнитѣ области, влизащи въ границитѣ на стопанската общность Евро-Африка, ще позволи на онѣзи национални стопанства, които, въ стремѣжа си за абсолютенъ суверенитетъ, сж били принудени да възприематъ една автаркична стопанска система, заангажираща всички нейни сили за по-нататъшно развитие — да се освободятъ и да придобиятъ отново своята свобода на развитие.

6. З а к л ю ч е н и е .

Идеята за създаване на една жизненопространствена стопанска общность отъ голѣмъ стилъ като Евро-Африка е твърде близка до действителността. Голѣми стопански общности, засѣгащи държавитѣ и областитѣ на два или повече континента, съществуватъ и днесъ или

¹⁾ Lothar Berghändler: Lebensraumwirtschaft, Geopolitik H. 12 S. 587.

се правят усилия за създаването на такива. Такъв е случаят съ с С. А. Щ., и държавите от Сръдна и Южна Америка, стопанската общност въ Източна Азия (Япония и Манчуко). Още по-характерен е случаят съ Британската общност (The British Commonwealth of nations), при която има едно почти идеално стопанско сътрудничество между метрополията, отъ една страна, и доминионите и колонияте, отъ друга. Отъ сжщото естество е и опитът на Италия да възстанови стария римски стопански блокъ около Сръдиземно море.

Въ каква реална форма ще се материализира идеята за стопанската общност Евро-Африка, това сега, разбира се, не може точно да се опредѣли. Но сжществуватъ вече известни указания, че се подготвятъ необходимите предварителни условия за нейното осжществяване. Изглежда, че общественото мнение въ заинтересованите европейски държави е вече подготвено за тази цель. Така напр., мѣродаватниятъ френски вестникъ „Йовъръ“ неодавна, по поводъ започване постройката на транс-Сахарската желѣзница за свързването на вътрешна-западна Африка, публикува уводна статия, въ която, между другото, се казва и следното: „Постройката на транс-Сахарската желѣзница е вече фактъ. Едно дѣло отъ такъвъ масщабъ, обаче, представлява една много трудна работа. За осжществяването на тази цель, необходимо е да се изработи единъ обширенъ и подробенъ планъ съ съдействието на други европейски страни. Африка, за въ бъдеще, ще е едно продължение на стария континентъ, обаче, африканското стопанство не трѣбва повече да бжде монополъ само за нѣкои държави, а трѣбва да бжде приобщено напълно къмъ европейското стопанство. Постройката на желѣзния пътъ презъ нѣсъчните пустини ще струва твърде скъпо. При това, ние сега не разполагаме съ достатъчно средства. Последната можемъ да получимъ само чрезъ помощта на германската индустрия. Тази възможностъ за сътрудничество е много благоприятна за насъ, толкова повече, че това се желае отъ правителството въ Виши. Трѣбва, обаче, да съжаляваме, че идеята за съвмѣстна работа въ Африка не дойде у насъ, респ. нашето правителство само по себе си. Обаче, не е още много късно за нейното осжществяване“.

ПРОБЛЕМИТЪ НА ЖИТНОТО СНАБДЯВАНЕ ПРЕЗЪ ВРЕМЕ НА СЕГАШНАТА ВОЙНА ¹⁾

отъ

Проф. Н. В. ДОЛИНСКИ

Сжщественото отличие на съвременните войни отъ предишните се заключава въ това, че сегашните премахватъ разликата между воюващи и невоюващи части на въвлѣченъ въ военно сблъскване народъ, защото обслужването и снабдяването на съвременните грамадни армии изисква отъ цѣлото население да бжде то поставено съ служба за постигане на

¹⁾ Статията на г. Проф. Долински бѣше предадена въ редакцията преди избухването на войната между Германия и Съветска Русия.

военните цели. Поради това, предишното дѣлене на фронтъ и тилъ, на военно и гражданско население придобива ново съдържание въ днешните условия на военна организация и не може да запази стария смисълъ: системата на слабо забележимите различия обхваща цѣлото население въ една обща военна организация. Именно това има предвидъ прочутиятъ руски воененъ писателъ, генералъ Головинъ, като твърди, че сволуцията на военната организация води, по необходимостъ, къмъ това да се означава днешната армия съ понятието „въоръженъ народъ“. Само по съображения на целесъобразностъ и отъ стремежъ да се постигне максималенъ ефектъ се опредѣля предварително, кои части отъ цѣлия въоръженъ народъ и въ какъвъ размѣръ да се разполагатъ въ известни точки на държавната територия (или извънъ нея) при бойните машини, а какви и колко оставатъ въ други мѣста при машини, орждия и сръдства на стопанска дейностъ. И не бива да се подценява тази стопанска частъ на съвременната военна организация, защото нейното сполучливо функциониране е необходимо условие за борба и победа на цѣлия въоръженъ народъ, както и обратно: несполучливата организация на военното стопанство не може да доведе до крайна победа, дори при чудеса на проявена храбростъ и всеотдайностъ на бойната линия. Въ такива случаи, не се намира утешение въ твърдението, че армията не е загубила нъ бойното поле, а войната е загубена поради това, че не сж стигнали бойните припаси или хранителните сръдства. Целъта на войната е победата, която трѣбва да бѣде постигната въ резултатъ на всестранна подготовка и която може да не се постигне въ резултатъ на недостатъчна подготовка на една или друга страна на многостранния воененъ организъмъ, които сж еднакво важни и еднакво отговорни за крайния резултатъ. Германските армии спечелиха велики победи въ всички важни боеве презъ 1914—1918 год., но това не осигури крайната победа на германската армия, която бѣ принудена да прекрати борбата, защото германскиятъ народъ не можа повече да се бори, тъй като блокадата на противниките го лиши отъ материалните източници за по-нататъшна война: хранителни сръдства и сурови материали за военната индустрия. Тогава германскиятъ народъ е трѣбвало наново да си спомни мѣдритѣ думи на Фридрихъ Велики, че „съ байонети могатъ да се спечелятъ битки, но резултатътъ на войната се решава отъ економията“. Или пъкъ румънската армия, която не можа да отбележи бойни победи презъ миналата свѣтвна война, е могла, презъ единъ периодъ отъ двадесетъ години, да осигури на румънската държава тази изгода и да се радва на всички облаги отъ победата, само защото тя бѣ въ състава на онази коалиция отъ държави, които спечелиха войната, макаръ че цѣлата тази коалиция спечели войната не на бойната линия.

Като си спомнимъ всички тѣзи факти отъ миналата свѣтвна война, всѣки си задава въпроса, какви сж изгледите на сега воюващите страни за крайна победа. А тъй като главните противници въ сегашния воененъ конфликтъ сж сжщите държави, които водиха борба презъ миналата война, то нашето съзнание — волно или неволно — дири сходства между сегашната и предишната войни. Ние бихме искали въ тази статия да се спремъ на въпроса, до каква степенъ такава аналогия е основателна относно такъвъ, напиримъръ, сжщественъ елементъ на военното стопанство, каквото е снабдяването на воюващите страни съ жито. На пръвъ погледъ би могло да се помисли, че въпросътъ за осигуряване на воюва-

щитъ страни съ жито не е отъ такова естество, та да се свързва съ него проблемътъ за крайния изходъ на тежкия сегашенъ международенъ конфликтъ, защото житото е само единъ отъ многото блага на военното снабдяване и макаръ, може би, като съществено продоволствено благо, то едва ли е отъ решаващо значение. Това би било, обаче, погрѣшно, защото, поне въ миналата свѣтoвна война, житото реши изхода на войната и много е вѣроятно, че и въ сегашния конфликтъ държавитъ, които ще си осигурятъ житото, ще подготвятъ благоприятния изходъ на военната борба.

Въ най-критичния етапъ на миналата война, презъ 1917 г., това значение на житото за военната развръзка е било много добре схванато, както отъ народнитъ маси, така и отъ отговорнитъ и посветенитъ въ тайнитъ на военнитъ операции държавни мъже. „Житото ще спечели войната“, този лозунгъ се чува въ всички воюващи държави, кждето народитъ подчертаватъ съ това особеното и най-отговорно значение на житното снабдяване за изхода на войната. Това почти инстинктивно, въ всѣки случай, ирационално предусещане на народитъ, се поддържа отъ държавници и отъ учени специалисти, добре осведомени въ военната обстановка. Прочутиятъ американски държавникъ, станалъ по-сетне председател на Съединенитъ шати, Herbert Hoover е писалъ презъ 1917 год., че „войната е навлѣзла въ тази фаза, когато прехраната господствува надъ економиката, стратегията и държавната политика, и то не само въ воюващитъ държави, но също така и въ неутралнитъ държави.“¹⁾ Спирайки се на въпроса за помощта, която е била дадена на белгийския народъ, авторитъ на книгата, посочена въ горната забележка, казватъ: „Най-громкитъ вопли на народа, главнитъ негови тревоги, както и първитъ наши грижи, всичко това се насочва къмъ пшеницата“ (стр. 5). Не по-малко решително подчертава това значение на пшеницата и E. N. Starling въ прочутата си книга за прехраната на народитъ, като казва, че „...всѣко намаление на хлѣба предизвиква огромни трудности, както застой и разстройства на индустрията. Отъ друга страна, осигурявайки на всички слоеве на народа свободно снабдяване съ хлѣбъ, може да се рაციонира или да се влошава качеството на всички останали видове храни, безъ да се предизвиква истински гладъ въ който и да е слой на населението... Ключътъ на политиката на Съединеното Кралство... се състоялъ въ това, на всѣка цена да се отбѣгне рაციонирането на хлѣба“²⁾.

Участницитъ въ сегашния воененъ конфликтъ много добре сж разбирали и разбиратъ значението на пшеницата въ войната и за войната, поради което, както презъ време на подготовката за война, така и презъ време на воденето на война, житната проблема е била и си остава една отъ важнитъ задачи не само на военно-стопанската политика, но и прѣко на военнитъ операции. Както при блокадата на Германия и Италия отъ страна на Англия и Франция, така и при подводната и корсарската борба на първитъ, стремежътъ да се наруши и попрѣчи на снабдяването съ жито играе голѣма роля.

При тѣзи условия, възобновяването въ съзнанието ни онова, което характеризираше житната проблема презъ миналата война, само по себе

¹⁾ Предисловие на Herbert Hoover къмъ книгата на Vernon Kellog and A. E. Taylor — *The Food Problem*, New York, 1917, p. v.

²⁾ E. A. Starling — *The Feeding of Nations: A Study in Applied Physiology*, London 1919, p. p. 128—129.

си, представлява известен интерес, който, обаче, значително се засилва когато се прави опитъ да бъде сравнена миналата и сегашната война въ това отношение, за да се установи сходството и различието между тях.

Статистическите материали, на които се базира тази работа, сж взети от следните основни източници: публикациите на Германския международно-земеделски институт; *Wheat studies of the Food Research Institute* и „*Economic and Social History of World War*“, издадени от Carnegie Endowment for International Peace.

Многоизвестният познавач на житните проблеми, един от най-активните сътрудници на изследователския институт за прехрана при Станфордския университет въ Калифорния, М. К. Бенет въ своята интересна студия „Житото и войната, 1914—1918 години и сега“¹⁾, разглеждайки интересувашите ни въпроси, въвежда понятието „житенъ свѣтъ безъ Русия“, който „свѣтъ“ обхваща, отъ една страна, Европа на западъ отъ Русия и четирите съседни страни отъ Северна Африка (Египетъ, Тунисъ, Алжиръ и Мароко) и, отъ друга страна, Съединените Щати, Канада, Аржентина, Австралия и Индия. Тази площ обхваща цѣлия свѣтовенъ пазаръ на пшеница. Основната маса пшеница, която се движи въ наше време въ международната житна търговия се изнася отъ посочените петъ задокеански експортни страни въ посочените европейски и северно-африкански страни. По отношение на този „житенъ свѣтъ“, само Русия има значение съ своя житенъ износъ, който тя е правила по-рано и, въ по-малка степенъ, прави и сега; всички останали страни иматъ повече значение на страни вносителки на жито, отколкото като страни-износители.

Една отъ най-важните характеристики на свѣтовното житно състояние презъ миналата свѣтова война е, че наличните количества жито въ свѣта не сж били достатъчни, за да осигурятъ населението на „житния свѣтъ“ съ онова количество пшеница, което би задоволило обикновената му консумация. Възникналото, вследствие на това, напрегнато състояние на житното снабдяване се е усложнило отъ допълнителното обстоятелство, че нарушената отъ военните действия междурайонна и международна житна търговия не е могла да извършва сполучливо своите нормални функции, вследствие на което отдѣлните страни и райони, повече или по-малко, сж изпитвали недостигъ отъ пшеница. Това се вижда отъ данните на отвѣдната таблица, въ която сж представени срѣдните числа за производство, площъ и добивъ отъ единъ акъръ презъ 1909—1913, 1914—1918 и 1934—1938 г. г.

Данните на отвѣдната таблица много ясно посочватъ, че свѣтовното житно положение при започването на войната презъ 1939 г. е било въ много по-добро състояние, отколкото при първата свѣтова война отъ 1914—1918 г. г. Свѣтовното житно производство се е засилило чувствително презъ изтеклите 25 години, като се е увеличило съ близу 20%. Това увеличение е характерно и за европейските държави и за задокеанските страни. Само Франция прави въ това отношение едно изключение съ намалението на житното си производство презъ 1934—1938 г. г. на 7.4% въ сравнение съ производството презъ 1909—1913 г. г. Много слабо е увеличено житното производство и на Британските острови: по-малко

¹⁾ М. К. Benet — *Wheat and War, 1914—1918 and now, Wheat Studies of the Food Research Institute*, vol. XVI, № 3, november 1939, p. 67—112.

Таблица № 1.

Срѣднитѣ производства, площъ и добивъ на пшеница презъ довоеннитѣ, военнитѣ и последнитѣ години.

Р а й о н и	Производство (миллиони бушели)				
	1909—1913	1914—1918	1934—1938	% измѣнение спрямо 1909 — 1913 презъ:	
				1914—1918	1934—1938
Европа и Сев. Африка	1.438	1.103	1.715	— 23,3	+ 19,3
С. Щати, Канада, Аржентина, Австралия и Индия	1.469	1.601	1.729	+ 15,1	+ 17,7
Всичко	2.907	2.794	3.444	— 3,9	+ 18,5
Франция	326	214	302	— 34,4	— 7,4
Италия	184	168	267	— 8,7	+ 45,1
Германия, Австрия и Чехословакия	182	145	246	— 20,3	+ 35,2
Британскитѣ острови	61	73	64	+ 19,7	+ 4,9
Източна Европа (Полша, Литва, Летония, Эстония, Унгария, Югославия, Румъния, България)	396	194	446	— 51,0	+ 12,6
Срѣдиземноморски държави (Испания, Португалия, Гърция)	159	162	180	+ 1,9	+ 13,2
Северо-западни държави (Британски острови, Белгия, Холандия, Швейцария, Дания, Норвегия, Швеция, Финландия)	99	106	158	+ 7,1	+ 59,6
Северна Африка	92	91	116	— 1,1	+ 26,1
Съединенитѣ Щати	682	822	717	+ 20,5	+ 5,1
Канада	197	248	261	+ 25,9	+ 32,5
Аржентина	147	167	231	+ 13,6	+ 57,1
Австралия	91	109	154	+ 19,8	+ 69,2
Индия	352	353	366	+ 0,3	+ 4,0
П л о щ ъ (миллиони акри)					
Европа и Сев. Африка	80,6	69,9	88,4	— 13,3	+ 9,7
С. Щати, Канада, Аржентина, Австралия и Индия	114,8	133,8	164,2	+ 16,5	+ 43,0
Всичко	195,4	205,7	252,6	+ 5,3	+ 29,3
Франция	16,5	12,5	12,9	— 24,2	— 21,8
Италия	11,8	11,5	12,5	— 2,6	+ 5,9
Германия, Австрия и Чехословакия	6,4	6,2	8,0	— 3,1	+ 25,0
Британскитѣ острови	1,9	2,2	1,9	+ 15,8	—
Източна Европа (Полша, Литва, Летония, Эстония, Унгария, Югославия, Румъния, България)	23,2	19,7	26,2	— 15,1	+ 12,9
Срѣдиземноморски държави (Испания, Португалия, Гърция)	11,9	12,0	13,7	+ 8,8	+ 15,1
Северозападни държави (Брит. острови, Белгия, Холандия, Швейцария, Дания, Норвегия, Швеция, Финландия)	3,0	3,2	4,4	+ 6,7	+ 46,7
Северна Африка	7,8	7,7	10,7	— 1,3	+ 37,2
Съединенитѣ щати	52,0	54,1	73,5	+ 4,0	+ 41,3
Канада	9,9	14,6	25,0	+ 47,5	+ 152,5
Австралия	7,6	10,3	13,0	+ 35,5	+ 71,1
Аржентина	16,1	16,6	18,1	+ 3,1	+ 12,4
Индия	29,2	31,9	34,6	+ 9,2	+ 18,5

Р а й о н и	Производство (милиони бушели)				
	1909—1913	1914—1918	1934—1938	% измѣнение спрямо 1909—1913 презъ	
				1914—1918	1934—1938
Р е к о л т а (бушели на акъръ)					
Европа и Северна Африка	17,8	15,5	19,4	— 12,9	+ 9,0
С. Щати, Канада, Аржентина, Австралия, Индия	12,8	12,5	10,5	— 2,3	— 18,0
Всичко	14,9	15,2	13,6	+ 2,0	— 8,7
Франция	19,8	17,1	23,4	— 13,6	+ 18,2
Италия	15,6	14,7	21,4	— 5,8	+ 37,2
Германия, Австрия и Чехословашко	28,4	21,1	30,8	— 25,8	+ 8,4
Британскитъ острови	32,4	32,5	34,3	+ 0,3	+ 5,9
Източна Европа (Полша, Литва, Лехтония, Естония, Унгария, Югославия, Румъния и България)	17,1	12,2	17,0	— 28,7	— 0,6
Срѣдиземноморски държави (Испания, Португалия, Гърция)	13,4	10,4	13,1	— 22,4	— 2,2
Северо-Зап. държави (Брит. острови, Белгия, Холандия, Швейцария, Дания, Норвегия, Швеция, Финландия)	33,0	29,5	35,9	— 10,6	+ 8,8
Северна Африка	11,8	12,8	10,8	+ 8,5	— 8,5
Съединенитъ Щати	13,1	15,1	9,8	+ 15,3	— 25,2
Канада	19,9	17,1	10,4	— 14,1	— 47,7
Аржентина	9,1	10,0	12,8	+ 9,9	+ 40,7
Австралия	12,0	10,3	11,8	— 14,2	— 1,7
Индия	12,1	11,1	10,6	— 8,3	— 12,4

отъ 50% спрямо производството презъ 1909—1913 г. г. Въ противоположностъ на това, увеличението на житното производство на Grossreich (т. е. на Германия, Австрия и Чехословашко) и на Италия достига до грамадни размѣри (35%, респективно 45%) и се приближава по своя темпъ къмъ увеличението на производството на най-голѣмитъ задокеански вносители на жито. Много характерно е, при това, че увеличението на европейското житно производство се дължи повече на увеличение на добива отъ единица площъ, отколкото на увеличение на самата тази площъ, когато голѣмитъ задокеански страни на житния износъ дължатъ увеличеното си производство въ много по-голѣма степенъ на увеличение на площта, отколкото на увеличение на добива отъ единица площъ, което тамъ, въ сжщностъ, не само не се е увеличило, а дори е значително спаднало. Това проличава много ясно отъ следнитъ съпоставяния: площта на петтѣ задокеански страни — износители се е увеличила съ 43%, а общото производство се е увеличило само съ 17·7%, тѣй като добивътъ се е намалилъ съ 18%. Обратно на това, въ Европа заедно съ Северна Америка, площта се е увеличила съ 9·7%, а общото производство се е увеличило съ 19·3%. За отдѣлнитъ държави това проличава още по-ясно. Така, напримѣръ, Grossreich е увеличилъ своята площъ съ 25%, а цѣлото житно производство се е увеличило съ 35·2%; Италия е увеличила площта само съ 5·9%, а общото си производство съ 45·1%; Франция е намалила площта съ 21·8%, а общото

производство се е намалило само съ 7·4%. Съвсемъ друга картина представляватъ задокеанскитѣ страни. Така: Съединенитѣ Щати при увеличена площъ съ 41·30% сж увеличили производството си съ 5·10%; Канада при увеличена площъ съ 152·50% е увеличила производството си съ 32·50%; Индия при увеличена площъ съ 18·60% е увеличила производството си съ 40%. Само въ Австралия, и особено въ Аржентина се забелязва успоредно съ увеличението на площта и увеличение на добива. Посоченото несходство между европейскитѣ страни, които сж повече вносни страни на жито, и задокеанскитѣ страни, които сж страни на грамаденъ износъ на жито, има голѣмо значение за по-нататъшния ходъ на житното производство. А именно: европейскитѣ държави по-скоро могатъ да засилятъ своето житно производство, чрезъ увеличение на житната имъ площъ, отколкото това е възможно за задокеанскитѣ страни на житенъ износъ, въ които житната площъ е вече доста значително разширена, поради което по-нататъшното разширение може да става по-бавно и не може вече да става въ голѣми размѣри.

Даннитѣ на житното производство не сж, обаче, достатъчни, за да се получи правилна представа за осигуряването на съответнитѣ държави съ пшеница, защото тѣ представляватъ само единъ отъ елементитѣ, необходими за разрешаване въпроса за това осигуряване. Освенъ житното производство, трѣбва да се взематъ подъ внимание още следнитѣ два елемента: годишнитѣ остатъци отъ предишното житно производство и резултатитѣ отъ годишния вносъ и износъ на жито. Трѣбва да се каже, че докато годишното производство и външна търговия могатъ да се установятъ съ известна точностъ, това не може да се каже за годишнитѣ остатъци отъ предишното производство. Но иѣкои смѣтатъ, че тѣзи остатъци сж, въ сжщностъ, транзитни пера, т. е., че тѣ преминаватъ всѣка година въ общата маса жито, което влиза въ състава на годишната консумация, поради което тѣ, или изобщо могатъ да не се взематъ подъ внимание, или да се приематъ подъ внимание само разликитѣ между остатъцитѣ на съседни години. Отъ друга страна, така полученитѣ данни за общото количество използваемо жито не даватъ още пълна и правилна представа за консумацията на населението, тъй като отъ това общо количество трѣбва да се извади както това, което отива като семе за посѣвъ, така и това, което отива за отглеждане на добитъка. Само остатъкътъ, който се получава следъ изваждането на горнитѣ пера, представлява житото, което се консумира отъ хората. Това количество на обща житна консумация на населението позволява да се установи консумацията на глава население чрезъ раздѣляне на това общо количество на броя на населението въ съответния моментъ или периодъ отъ време.

Въ следнитѣ две таблици се привеждатъ даннитѣ за такова изчисление на консумацията въ отдѣлнитѣ държави. Въ първата отъ тѣзи таблици тази смѣтка не взема предвидъ годишнитѣ остатъци и съпоставя консумацията на житото презъ следнитѣ три периода: 1909—1914, 1914—1919 и 1929—1934 г. г. Втората таблица включва въ смѣтката и годишнитѣ остатъци, като нейнитѣ данни се отнасятъ само за последния посоченъ периодъ, т. е. за 1929—1934 г. г.

Таблица № 2.

Консумация на жито въ отдѣлнитъ европейски държави презъ посоченитъ периоди време.

Държави и години	Произв.	Чистъ внось		Всичко	Консумирано всичко за			Консумирано на глава нас.
		мл. буш	%		семе	добитъкъ	население	
Франция								
1909—1914 . .	317,6	49,2	13,4	366,8	35,5	11,3	220,6	8,07
1914—1919 . .	214,1	81,0	27,4	295,1	26,2	5,6	263,3	6,87
1929—1934 . .	305,1	39,2	11,4	344,3	29,5	22,0	292,8	6,98
Италия								
1909—1914 . .	183,3	53,0	22,4	236,3	21,9	6,5	207,9	5,96
1914—1919 . .	168,0	73,6	30,5	241,6	20,9	4,4	216,3	5,94
1929—1934 . .	257,9	35,0	12,0	292,9	22,6	9,4	260,9	6,29
Британски остр.								
1909—1914 . .	61,2	217,7	78,1	278,9	3,8	20,1	255,0	5,63
1914—1919 . .	72,9	194,4	72,7	267,3	4,7	20,0	242,6	5,21
1929—1934 . .	48,3	240,4	83,3	288,7	3,1	4,6	343,0	4,95
Германия								
1909—1914 . .	136,9	67,8	33,1	204,7	12,3	15,4	177,0	2,69
1914—1919 . .	115,6	4,0	3,3	119,6	10,1	2,2	107,3	1,60
1929—1934 . .	161,5	20,3	11,2	181,8	13,5	25,6	152,8	2,33
Белгия								
1909—1914 . .	14,9	49,2	76,8	64,1	0,9	8,8	54,4	7,26
1914—1919 . .	7,7	42,3	84,6	50,0	0,6	0,8	48,6	6,34
1929—1934 . .	14,1	43,7	75,6	57,8	0,9	14,0	42,9	5,26
Холандия								
1909—1914 . .	4,8	22,6	82,5	27,4	0,3	3,3	23,8	3,97
1914—1919 . .	5,3	17,9	77,2	23,2	0,3	1,1	21,8	3,34
1929—1934 . .	9,3	29,4	76,0	29,4	0,6	7,3	36,8	3,83
Швейцария								
1909—1914 . .	3,3	19,2	85,3	22,5	0,3	0,9	21,3	5,61
1914—1919 . .	4,2	14,5	77,5	18,7	0,4	0,4	17,9	4,61
1929—1934 . .	4,1	18,5	81,9	22,6	0,4	2,2	20,0	4,90
Испания								
1909—1914 . .	130,5	6,2	4,5	136,7	19,4	4,4	112,9	5,62
1914—1919 . .	137,2	8,5	5,8	145,7	20,7	4,7	120,3	5,78
1929—1934 . .	151,5	2,8	1,8	154,3	22,6	5,2	126,5	5,32
Португалия								
1909—1914 . .	8,2	3,6	30,5	11,8	2,0	0,2	9,6	1,68
1914—1919 . .	8,7	3,0	25,6	11,7	2,4	0,3	9,0	1,51
1929—1934 . .	15,3	2,9	15,9	18,2	2,8	0,5	14,9	2,22
Швеция								
1909—1914 . .	8,1	7,1	46,6	15,2	0,8	2,7	11,7	2,09
1914—1919 . .	8,7	6,1	41,3	14,8	1,1	2,3	11,4	2,00
1929—1934 . .	22,5	4,7	17,2	27,2	2,3	8,3	16,6	2,70
Норвегия								
1909—1914 . .	0,3	3,9	92,6	4,2	0,04	0,27	3,89	1,61
1914—1919 . .	0,5	5,6	92,1	6,1	0,09	0,48	5,53	2,16
1929—1934 . .	0,7	8,3	92,1	9,0	0,11	1,24	7,65	2,70
Дания								
1909—1914 . .	4,23	4,83	53,0	9,12	0,28	1,83	7,01	2,68
1914—1919 . .	5,55	6,42	53,6	11,97	0,34	3,81	7,82	2,81
1929—1934 . .	10,94	12,41	53,2	23,35	0,67	13,62	9,06	2,52

Забележка къмъ таблицата: 1. Производство, чистъ внось, всичко консумирано — всичко е показано въ милиони бушели; 2. Консумирано на глава население въ бушели; 3. Чистъ внось означава разликата между общъ внось и общъ износь.

Както казахме по-горе, ние даваме друга таблица, въ която се взема подъ внимание и състоянието на годишнитъ остатъци на пшеницата. Тази таблица обхваща не само европейскитъ държави, които дължатъ въ по-голъма степенъ своята прехрана на чуждестрания вносъ на жита, но и основнитъ задокеански износителки на жито. Даннитъ на следната таблица представляватъ срѣдни годишни за 1932—1935 г. г.

Таблица № 3.

Производство, търговия, запаси и консумация на жито срѣдно годишно презъ 1931—1935 г. г. въ посоченитъ държави.

Държави	Производство	Чиста търговия	Изпол. семе	Годишни шоки		Консумация	
				всичко	промѣни	всичко	на глава
Съединени Щати	661,2	— 32,6	78,6	272,2	— 36,2	586,2	4,80
Канада	319,9	— 216,1	33,8	171,1	— 3,8	73,8	6,82
Аржентина	226,3	— 133,2	21,8	79,6	— 4,0	75,2	6,28
Австралия	171,1	— 122,3	14,5	68,4	— 5,0	39,3	5,90
Британски острови	58,6	+ 233,2	3,6	38,3	— 1,6	289,8	5,84
Белгия и Люксемб.	15,6	+ 42,1	1,0	6,4	— 0,6	57,3	6,69
Холандия	13,9	+ 24,6	0,7	4,0	— 0,3	38,1	4,60
Швейцария	4,8	+ 18,7	0,5	2,4	—	23,0	5,57
Дания	12,0	+ 13,9	0,8	2,5	—	25,1	6,88
Швеция	24,9	+ 1,5	2,4	3,7	— 0,2	24,4	3,94
Норвегия	1,0	+ 8,8	0,2	0,9	—	9,3	3,25
Франция	315,4	+ 24,1	29,2	54,5	+ 1,5	308,8	7,36
Италия	259,3	+ 13,4	23,5	33,1	— 0,8	250,0	5,92
Испания	159,5	+ 2,1	22,5	29,4	+ 2,0	137,1	5,66
Португалия	18,7	+ 0,8	2,7	7,6	+ 1,3	15,5	2,19
Германия	176,7	+ 6,7	13,6	37,3	+ 3,7	166,1	2,51
Австрия	13,3	+ 11,1	1,4	2,5	— 0,2	23,2	3,45
Чехословашко . .	56,0	+ 8,3	5,7	10,2	+ 1,4	57,2	3,81
Гърция	22,7	+ 16,1	4,6	3,2	+ 0,1	34,2	5,16
Унгария	74,4	— 16,2	10,2	7,5	— 2,4	50,4	5,70
Югославия	78,0	— 5,3	12,3	8,7	— 1,4	61,8	4,26
Румъния	96,6	— 9,9	21,6	10,5	— 2,6	67,7	3,60
България	51,0	— 4,1	9,8	7,2	— 1,1	38,2	6,36
Алжиръ, Мароко, Тунисъ и Египетъ	119,8	— 19,2	17,7	14,9	— 0,8	83,7	2,82
Индия	350,4	— 0,5	51,1	33,2	— 8,4	307,2	0,85
Япония	48,8	+ 5,2	2,0	8,8	+ 0,7	51,2	0,57

Отъ даннитъ на последнитъ две таблици може да се направи едно сравнение, както между последната предвоенна петгодишнина (1909—1913 г. г.) и годинитъ на свѣтовната война, така и между годинитъ, които предшествуватъ свѣтовната война, и тѣзи, въ надвечерието на сегашната война.

Презъ петтъ военни години снабдяването съ пшеница се е намалило съ 3% въ сравнение съ това презъ петтъ предвоенни години. Това се опредѣля отъ лесно разбираеми обстоятелства, между които особено трѣбва да се изтъкнатъ не само влошаването на условията за земедѣлска дейность въ воюващитъ държави, но и изчезването на Русия отъ свѣтовната житна търговия и блокадата, която много съдействува за голѣмото разстройство на, и безъ това, разстроенихъ транспортни

срѣдства. Но дадената обща характеристика за снабдяване съ пшеница презъ военнитѣ години не дава още достатъчно ясна представа за настѣпилото влошаване, тъй като тази характеристика обхваща всички военни години и всички държави заедно. Ако ние се опитваме да направимъ една диференциация на отѣлнитѣ военни години и на отѣлнитѣ държави, бихме получили една страшна картина, която повече отговаря на истинското състояние на нѣщата. Въ последнитѣ три военни години използването на пшеницата въ „пшеничния свѣтъ“ се намалява съ 8% въ сравнение съ довоенното равнище и дори съ 13% въ сравнение съ последната предвоенна година. Съответнитѣ числа за най-лошата военна година, за 1917—1918 г., сж съ единъ минусъ отъ 13% въ сравнение съ довоенната срѣдна и въ 18%, въ сравнение съ 1913—1914 г. Но дори и тѣзи доста намалени числа на пшенична консумация не предаватъ напълно правилно настѣпилото влошаване, не само защото тукъ не е прокарана разлика между странитѣ износителки и тѣзи, които се опиратъ върху чуждъ вносъ, но и защото тукъ не се взема подъ внимание предвоенната тенденция на пшеничната консумация. А именно: консумацията на пшеница въ предвоеннитѣ години се характеризира съ една устойчива тенденция къмъ покачване. Ако тази тенденция не би била прекъсвана отъ военнитѣ събития, то консумацията презъ 1917—1918 г. би трѣбвало да стигне до 3.200 милиони бушели, вмѣсто фактически консумиранитѣ 2.500 милиони бушели. Това означава, че срѣдната консумация е намалѣла фактически съ 20%.

Най-малко е била засѣгната консумацията на жито въ задокеанскитѣ страни, износителки на пшеница. Дори и въ най-тежкитѣ 1917—1918 години консумацията не спада подъ предвоенното равнище, а въ предшествуващитѣ военни години тази консумация е надъ тази презъ довоеннитѣ години. Военнитѣ ефекти, въ това отношение, изпъкватъ въ обстоятелството, че войната е спрѣла повишителната тенденция въ пшеничната консумация, което особено изпква презъ 1917—1918 и 1918—1919 г. г.

Съвсемъ друга гледка представляватъ странитѣ съ вносъ на пшеница отъ чужбина. А именно, тукъ консумацията на пшеница се характеризира съ постоянното намаление, което става все по-значително съ всѣка по-нататѣшна военна година. Презъ тежкитѣ 1917—1918 години всѣки консуматоръ отъ тѣзи райони не дояжда близу $\frac{1}{3}$ отъ предвоенната консумация на жито. А. Е. Taylor¹⁾ смѣта, че истинското недояждане на пшеница е по-голѣмо и трѣбва да се смѣта за равно на 40% отъ предвоенната консумация и поради това, че наредъ съ фактическото намаление на постѣпващата за консумация пшеница расте потребността отъ нея, както поради това, че не само войницитѣ, но и гражданското население сж заети много повече съ тежка работа, която поглъща много енергия, така и поради това, че успоредно съ недостигащата за консумация пшеница, не стигатъ и много други предмети за прехрана, които биха могли да замѣстятъ недостигащото жито.

Както се знае, воюващитѣ и неутрални държави сж прибѣгнали къмъ множество различни мѣроприятия, за да се намалятъ бедствията отъ недостига на жито. Все пакъ, нито една държава не може да твърди,

¹⁾ А. Е. Taylor — The Status of Agriculture today and its Role in a War Emergency. Address before the Industrial Conference Board, May 24, 1939, P. 7 F.

че тѣзи бедствия сж били напълно премахнати: успѣшна житна политика е била тази, която чрезъ разнообразни мѣрки е могла да отстрани истинския гладъ, но нито една страна отъ европейскитѣ държави не е могла да си спести по-голѣми или по-малки лишения. Безъ да се впускаме тукъ въ подробности, ние все пакъ ще дадемъ нѣкои най-общии характеристики на тѣзи лишения за нѣкои държави.

Интересно е, ч. Англия, която най-много зависи въ своето житно снабдяване отъ чуждестранния вносъ и която внася само по морски пътища, така ефективно разстроени отъ германската подводна война, е съумѣла да осигури житната прехрана на своето население. Последното не само не е намалило житната си консумация, но дори я е увеличило съ 4% брашно безъ, при това, въ Англия да се въведени житнитѣ рации. Това се обяснява съ засиленото производство на брашно отъ пшеница, отъ една страна, и съ много голѣмия процентъ на примѣсъ на нежитни зърнени храни къмъ житото, което позволява при общо намаление на житото съ 12% презъ 1917—1918 г. населението да консумира съ 4% повече брашна.¹⁾

Франция е търпѣла много тежки лишения въ житната си прехрана. Точна характеристика може да се даде съ много голѣми трудности, тъй като голѣма частъ отъ Франция е била окупирана, поради което мжно може да се даде обща характеристика на житната прехрана въ окупираната и неокупираната части на Франция. Все пакъ повечето изследвачи сж на мнение, че консумацията на жито е спаднала презъ 1917—1918 г. съ 40%, а презъ 1918 — 1919 г. съ 20% подъ срѣдното предвоенно равнище. Затова, малко оптимистично ни се вижда твърдението на френскитѣ автори Michel Augé-Laribé и Pierre Pinot, които намиратъ, че „лишенията сж били превъзможнати; абсолютниятъ недостигъ не е билъ познатъ“. (*Agriculture and Food Supply in France during the War*, New-Haven, 1927 P. 69).

Житното снабдяване на централно-европейскитѣ държави се е влошавало успоредно съ продължителността на войната. Ако презъ 1914—1915 и 1915 - 1916 г. г. може да се допусне, че германската консумация на жито се е намалила съ около 15—20%, но, въ всѣки случай, максимумъ съ 25—30% въ сравнение съ предвоеннитѣ срѣдни норми, то започвайки отъ 1917—1918 г. положението бързо и решително се влошава и това влошаване не е било спрѣно нито съ заемането на Румъния, нито съ окупацията на руска Украйна; житната консумация спада съ 55—60% въ сравнение съ довоенното равнище. Въ това отношение, Германия се е приближавала къмъ Белгия, която заемала първо мѣсто въ редицата държави, търпящи лишения отъ недостигъ на жито. Дори и организацията за международна помощ на Белгия не е могла да осигури на белгийското население презъ 1917—1918 г. повече отъ $\frac{1}{3}$ отъ това, което то консумирало преди войната.

Новата война завари европейскитѣ воюващи сили въ много по-благоприятно житно положение въ сравнение съ това, което е било при започването на войната презъ 1914—1918 г. г. Тѣзи по-благоприятни условия се свежатъ къмъ следното: общитѣ житни шокове въ европейскитѣ държави сж по-голѣми вследствие на това, че презъ нѣколко последо-

¹⁾ Гл. Great Britain. Royal Commission on Wheat Supplies, First Report, London 1921 P. 42.

вателни години сж събрани обилни житни реколти, което е позволило да се натрупат доста значителни житни излишци въ края на нѣколко земеделски години. Друго сжществено благоприятно обстоятелство е, че повече държави въ Европа сж засилили националното си житно производство за смѣтка на намаления вносъ отъ чужбина, въ частностъ отъ Русия. (Разбира се, тази промѣна е въ тѣсна връзка съ дълбокиѣ промѣни, станали изобщо въ Русия, по специално въ областѣта на земеделското стопанство). Къмъ това трѣбва да се прибави и обстоятелството, че презъ последнитѣ години се забелязва новъ процесъ въ консумацията на жито, а именно едно смѣняване на повишителната тенденция, която характеризира годинитѣ преди войната 1914—1918 г. г., съ една понижителна тенденция, на което обстоятелство е било отдавана вече обрнато внимание отъ ученитѣ специалисти и практики по житната търговия. Тази понижителна тенденция въ консумацията на житото е въ връзка съ общата промѣна въ насокитѣ на човѣшкото хранене, а именно въ връзка съ стремежа да се смѣни основата за изхранване отъ по-тежки видове храни къмъ по-леки. Тази тенденция лека-полека придобива универсаленъ характеръ и характеризира не само европейската житна консумация, но и северо-американската. Въ Европа тя изпъква по-рѣзко въ западнитѣ държави Франция, Белгия и Англия, отколкото въ източнитѣ и централно-европейскитѣ държави, макаръ че и последнитѣ намаляватъ своята житни консумация на глава отъ население.

Посоченитѣ условия, характеризирайки увеличението на производството на жита и то, по-специално, националното производство (т.е. намаление значението на чуждия вносъ) и успоредното намаление на консумацията, ясно обясняватъ защо воюващитѣ европейски държави сж встѣпили сега въ войната съ много голѣми натрупани житни запаси, количеството на които превъзхожда значително запаситѣ, съ които народитѣ сж започнали свѣтовната война отъ 1914—1918 г. г. Запаситѣ сж били презъ 1939—1940 г. близу 4.850 милиони бушели, безъ да се взема предвидъ възможния вносъ отъ Русия, срещу по-малко отъ 3.200 милиони бушели, на които сж били равни запаситѣ на 1914—1915 г. Като определяме очакваното използване на 3.400 милиони бушели и възможния износъ на 100 милиони, остава значителното количество отъ 1.350 милиони бушели, къмъ които трѣбва да се прибавятъ сжщо значителнитѣ излишци отъ годишнитѣ реколти. Въ навечерието на свѣтовната война, презъ 1914—1915 г. запаситѣ не сж превъзхождали значително възможното използване, което е стигнало презъ предишната година до 3.035 милиони бушели, т. е. почти толкова, колкото сж били и самитѣ запаси.

Какви сж вѣроятнитѣ условия за по-нататѣшното обезпечване на воюващитѣ страни съ жито? Могатъ ли да се повтарятъ наново трагичнитѣ условия на свѣтовната война презъ 1914—1918 г. г., когато недостатъчното житно продоволствуване е стигнало дотамъ, че залочналиятъ се гладъ е заличилъ военнитѣ успѣхи и е довелъ до загубване на войната на германската коалиция? Би било много прибързано и непредпазливо да се опитваме да правимъ каквито и да сж предсказания въ това отношение, защото тукъ, преди всичко, решаващо значение иматъ чисто военнитѣ събития, за чийто успѣхъ и движение не може нищо сигурно да се каже отнапредъ. Всѣка война, а сегашната въ особеностъ, включва въ себе си толкова неизвѣстности, а дори и това, което е известно се

мѣни съ такава калейдоскопична бързина, че и най-предпазливитѣ и вѣроятни, въ момента, предположения загубватъ всѣкаква историческа и логическа основа и ставатъ нереални фантазии много бързо следъ тѣхното формулиране. Много характерно, въ това отношение, е интересното изследване на голѣмия познавачъ на житнитѣ проблеми М. К. Bennett. Въ публикуваната отъ него и вече спомената по-горе студия „Житото и войната, 1914—1918 и сега“, Бенетъ се опитва да открие насоката на движение на военно-житнитѣ проблеми презъ течение на сегашния международенъ конфликтъ, като се базира върху такива предположения и хипотези, които сж смѣтани отъ него като вѣроятни въ момента, когато той е писалъ посочената работа, а именно къмъ края на 1939 г. Стига, обаче, само да споменемъ тѣзи негови предположения, бѣхме се увѣрили, че течението на историческитѣ събития само презъ една единствена година е лишило тѣзи предположения отъ всѣкаква вѣроятност и правдоподобност. А именно: Бенетъ допуска, че сегашната война ще трае 4—5 години, че тя ще се води между Британската империя, заедно съ Франция, срещу Голѣма Германия при спазване на неутралитета отъ всички останали държави въ свѣта. Тѣзи допускания, на свой редъ, включватъ предположението, че Британската империя и Франция запазватъ контролъ надъ моретата съ своитѣ военни флоти, а загубитѣ на тѣхнитѣ търговски флоти не биха достигнали такива размѣри, при които морската търговия би могла да бжде парализирана.¹⁾

Както се знае, Франция престана да воюва; Италия, както и Гърция сж навлѣзли въ войната; голѣма частъ отъ Западна Европа е окупирана отъ германски войски; силата на морската война е извънредно голѣма, а загубитѣ на търговската флота превъзхождатъ и най-песимистичнитѣ предположения.

Като се прибави къмъ казаното възможното разширяване на войната чрезъ влизане въ състава на воюващитѣ и на Турция, отъ една страна, и американскитѣ държави, а респективно и Япония, отъ друга страна, възниква наново въпросътъ: може ли и има ли смисълъ да се опитваме да характеризираме житното снабдяване на участващитѣ въ войната държави? Ние сме склонни да отговориме утвърдително на този въпросъ и то по следнитѣ съображения. Преди всичко, войната е вече навлѣзла въ този стадий, когато много малка е вѣроятността, че новитѣ воюващи държави биха могли сжщественно да измѣнятъ вече очерталата се военна картина; второ, може да се признае, че Германия фактически контролира европейския континентъ, така че военно-житната проблема фактически и схематически се свежда къмъ въпроса за снабдяване на почти цѣла континентална Европа (безъ Русия, Финландия, Гърция, Турция, Португалия), отъ една страна, и Англия, отъ друга страна. Сега ще преминемъ къмъ разглеждане на този въпросъ.

Като се позволевъ на горепосоченитѣ числа за производство и вносъ — износъ на жито, би било възможно да помислимъ, че житнитѣ трудности презъ сегашната война ще бждатъ по-малки, отколкото презъ свѣтовната война отъ 1914—1918 г. г., защото националното производство на жито се е увеличило, значението на чуждестранния вносъ се е намалило, както и самата потребностъ отъ жито, срѣдно на глава население, се е нама-

¹⁾ M. K. Bennett-Wheat and War, 1914—1918 and now, Wheat Studies (vol. XVI, № 3) november 1939, p. 101.

лила. Наредъ съ това, неотдавнашниятъ опитъ отъ миналата война не е забравенъ, а, напротивъ, добре се помни и служи за основа на редица сегашни мѣрки въ областъта на житната политика.

Като се занимаваме съ разглеждане на възможнитѣ житни перспективи на воюващитѣ държави, трѣбва да разгледаме тѣзи въпроси поотдѣлно за Германия, за Италия и за Британскитѣ острови. На пръвъ погледъ, за Германия се създаде много благоприятно положение, благодарение на обстоятелството, че Германия контролира голѣма частъ отъ европейския континентъ. Но като си спомнимъ, че редица чужди държави, които сега се намиратъ подъ германски контролъ, сж държави, които внасятъ чуждо жито, защото за нуждитѣ на мѣстната консумация тѣхното национално производство не е достатъчно, става ясно, какви голѣми грижи падатъ върху германската държава въ връзка съ житното снабдяване не само за населението на нарастнала Германия, но и за населението на окупираниѣ земи. Житното снабдяване на населението на самата германска държава не би представлявало много голѣми затруднения при размѣритѣ на националното и житно производство, отъ една страна, при възможноститѣ за вносъ отъ южно-европейскитѣ държави и отъ Русия, отъ друга страна, и при тази образцова подготовка и организация на житното снабдяване, която е създадена отъ Германия, отъ трета страна. Но прехраната на многомилionenното население на окупираниѣ земи създава много по-сериозни проблеми и трудности. Нека да разгледаме въпроситѣ за житната прехрана на Германия поотдѣлно, като започваме съ разглеждане на въпроса за житното снабдяване на самата Германия.

При сега съществуващитѣ военно-политически условия, задоволяването на германскитѣ нужди отъ жито зависи отъ количеството, което може да се произвежда въ самитѣ граници на държавата и да се внася въ нея отъ северо-изтока, изтока и юго-изтока на Европа. Германия не може да се задоволява само съ жито, което иде отвѣдъ океана, както изобщо съ жито, което трѣбва да се внася презъ Северно море. Разбира се, че собственото германско житно производство представлява основенъ и решаващъ за нейното житно снабдяване източникъ, който, обаче, и при най-благоприятнитѣ природни и военно-политически условия не може да покрие германскитѣ нужди отъ жито. Ние видѣхме, че презъ 1929—1934 г. г. Германия е произвеждала, срѣдно годишно, надъ 161 мил. бушели пшеница и е внасяла надъ 20 мил. бушели, т. е. надъ 11% отъ собственото си производство; процентътъ на чуждия вносъ съставлява надъ 8% отъ германското житно производство презъ последнитѣ предвоенни години. Преценявайки даннитѣ за вътрешното производство, външната търговия и нуждитѣ отъ пшеница презъ последнитѣ предвоенни години въ Германия, Австрия, Чехословашко и частъ отъ Полша, Бенетъ смѣта, че непосредствено преди войната въ тѣзи държави е била използвана близу 300 милиона бушели пшеница годишно. Невъзможно е да се мисли, че може да се запази равнището на предвоенното използване на жито. Консумацията на жито, по необходимостъ, ще придобие характернитѣ белези на военната консумация, която Бенетъ преценява съ 5—10% подъ предвоенната. Нуждата въ жито тогава е била близу 280 мил. бушели и не се е отдалечавала отъ обикновеното житно производство на сѣщия районъ, което е било близу 290 мил. бушели. При тѣзи условия би могло да се приеме, че за Германия житния проблемъ

презъ тази война изобщо не съществува, щомъ като вътрешното житно производство осигурява почти нормална нужда отъ жито. Но работата е тамъ, че запазването нормалното житно производство не е осъществимо презъ военнитѣ години, защото военнитѣ условия неминуемо водятъ къмъ намаление на житното производство. Презъ свѣтовната война, намалението на германското житно производство между 1911—1913 и 1917—1918 г. г. е стигнало близу 40%, като резултатъ на намаленото прилагане на трудовитѣ сили на хора и добитъкъ, отъ една страна, и на торове, отъ друга. Може да се приеме, че презъ сегашната война такова голѣмо намаление на житното производство нѣма да стане, тъй като германското земедѣлие се е много засилило, добивътъ на химически торове се е много увеличилъ, а организацията въ разпредѣлението на човѣшкитѣ сили и животинскитѣ ресурси се е също много усъвършенствувала. Всичко това дава известни реални основания да предположимъ, че намалението на житното производство ще стигне до 20—25%, а само въ най-тежкитѣ години въ разгара на войната до 30% отъ нормалното производство. Тогава националното житно производство ще дава близу 210 мил. бушели и за вътрешнитѣ нужди на страната трѣбва да се внася още близу 70 мил. бушели. Тѣзи количества могатъ да постѣпятъ въ Германия отъ съседнитѣ страни, които могатъ да ги изпратятъ по суша, по Балтийско море и по Дунава. Тукъ се има предвидъ Унгария, Югославия, Румжния, Бѣлгария и Русия. За да преценимъ износнитѣ възможности на тѣзи страни по отношение на житото, ние привеждаме въ следната табличка даннитѣ относно тѣхния износъ на жито презъ последнитѣ шестъ предвоенни години.

Таблица № 4.

Чистъ износъ на жито въ милиони бушели.

Г о д и н и	Д ѣ р ж а в и					
	Унгария	Югославия	Румжния	Бѣлгария	Русия	Всичко
1933—1934	29,3	1,1	0,2	4,0	34,3	68,9
1934—1935	12,8	4,3	4,2	0,4	1,9	23,6
1935—1936	17,3	0,8	5,9	1,1	28,5	53,6
1936—1937	25,1	18,3	37,6	7,9	4,6	93,5
1937—1938	9,0	4,7	32,2	7,9	43,0	96,8
1938—1939	29,6	5,5	44,8	3,5	34,0	117,4
Срѣдно за 1933—1939 .	20,5	5,8	20,8	4,3	24,4	75,8

Отъ горнитѣ числа се вижда, че износътъ на жито отъ посоченитѣ държави превъзхожда количеството на германския недостигъ отъ жито. Въ всѣка отъ посоченитѣ последни предвоенни години износътъ отъ тѣзи държави превъзхожда възможнитѣ нужди на Германия. Само презъ 1934—1935 г. г., общото количество на изнесеното отъ тѣхъ жито е по-малко отъ това, отъ което се нуждае Германия. Това се дължи на извънредно неблагоприятнитѣ метеорологически условия презъ тази година. Но малка е вѣроятността да се повтори наново така скоро подобно неблагоприятно стечение на метеорологическитѣ условия, поради което може да се смѣта, че отъ природна страна нѣма да се срѣщнатъ прѣчки за снабдяване на Германия съ недостигащото ѝ количество жито отъ посоченитѣ държави. Възниква, обаче, въпросътъ: нѣма ли да се появятъ

тѣзи прѣчки отъ другитѣ страни? Тѣй като грамадна частъ отъ държавитѣ, които биха могли да потърсятъ жито отъ сѣщитѣ страни, се намиратъ подъ германски контролъ, Германия може да бѣде спокойна, че конкуренцията не ще отвлѣче тѣзи толкова нуждни за нея щокоче жито. Сѣщо така, напълно изключено е, че това жито би могло да се насочи къмъ Британскитѣ острови, защото при сѣществувашитѣ военно-политически условия Германия има пълна възможностъ да не допусне това. Трудноститѣ могатъ да възникнатъ поради условията за плащане за това жито, купено отъ Германия. Но и тукъ нѣма непреодолими спѣнки, както поради това, че цѣлата външна търговия на казанитѣ държави (освенъ Русия) е свързана сега засега само съ Германия, която ще потърси и ще намѣри начини да задоволи нуждитѣ на казанитѣ държави съ своитѣ произведения, така и поради това, че повече или по-малко тѣсната политическа връзка между тѣзи държави и воюваща Германия не изключва възможността, въ краенъ случай, тѣзи държави да кредитиратъ Германия за изнесеното отъ тѣхъ жито. И така, въ края на краищата, ние идваме до заключението, че осигуряването на Германия съ жито, необходимо за нейното изхранване презъ военнитѣ години, не ще срѣщне нито много голѣми, нито особено непреодолими спѣнки. Но германскитѣ грижи въ областта на житното снабдяване не се ограничаватъ само въ прехрана на германското население. Грамаднитѣ територии, окупирани отъ Германия, сѣ едни отъ най-гѣсто заселенитѣ земи въ Европа, като, при това, житната прехрана на това население се е опирала винаги върху внесеното отъ чужбина жито. И тъкмо тукъ се започва много мѣчно разрешимия въпросъ: какъ да се осигури тази прехрана при създаденитѣ отъ сегашната война условия? Като вземемъ само окупиранитѣ отъ Германия държави, виждаме, че тѣхното собствено житно производство представлява една недостатъчна частъ на общото количество консумирано отъ тѣхъ жито, т. е. че внасяното жито представлява голѣма частъ отъ потрѣбното имъ количество жито. А именно, следнитѣ сега окупирани отъ Германия държави: Белгия и Люксембургъ, Холандия, Дания и Норвегия сѣ произвеждали и внасяли срѣдно годишно (срѣдно за 1931—1935 г. г.) следнитѣ количества жито. Тѣхното житно производство е равно на 66.4 мил. бушели, а тѣхниятъ житенъ вносъ е равенъ на 89.1 мил. бушели, т. е. тѣхниятъ вносъ сѣставлява близу $\frac{6}{10}$ отъ общото количество необходимо тѣмъ жито. Кѣде да се намѣри и какъ да се доставятъ тѣзи грамадни количества жито? Разбира се, това потрѣбно количество отъ около 90 мил. бушели жито може да се намали чрезъ редица военно-продоволствени мѣрки. А именно: и тукъ ще се наложи изваждането на по-голѣмо количество брашно отъ зърното, примѣсването на брашна отъ други зърнени храни къмъ житното брашно, намаляване използуването на житото за отглеждане на добитѣкъ, установяване на рации за консумация на хлѣбъ. Но всичко това може само да намали, но не и да отстрани необходимостта отъ вносъ на жито отъ чужбина. При това, трѣбва да се напомни, че едно такова намаление на вноса, (което за тѣзи държави означава намаление на самата консумация, понеже въ тѣзи държави не може сѣществено да се увеличи националното производство), ще доведе неизбѣжно къмъ разстройство на важни жизнени функции на съответнитѣ народни стопанства. Преди всичко, въ тѣзи държави значителни количества жито служатъ за отглеждане на добитѣкъ, поради което всѣко намаление, въ това отно-

шение, ще доведе до отслабване на висококултурното мѣстно продуктивно скотовѣдство, отъ чиито произведения сѣ много заинтересувани и самитѣ германски окупационни власти. Продоволственото положение на тѣзи държави, по-специално снабдяването съ жито (а още повече съ други сръдства за отглеждане на добитѣкъ) е доста тежко, защото то не може да става по старитѣ мирновременни пѣтища, а използването на нови военни пѣтища е не само много затруднено, но, въ най-добрия случай, може да донесе само ограничени количества потрѣбни стоки. Английската блокада на морскитѣ пѣтища не дава възможност да влизатъ тукъ задокеански и колониални жита, защото англичанитѣ се страхуватъ да не отидатъ тѣ за германската прехрана, а внасянето отъ Юго-източна Европа и отъ Русия е много затруднено, както поради голѣмитѣ транспортни затруднения — сухоземниятъ, а особено желѣзопѣтниятъ транспортъ е много претоваренъ съ пренасяне на войски и военни стоки, — така и поради това, че отъ сѣжитѣ райони черпятъ жито самитѣ германци за нуждитѣ на собствената си прехрана. Въ това отношение възможноститѣ на юго-източна Европа сѣ доста ограничени: повече отъ това, което може да се извади оттукъ за нуждитѣ на германската прехрана не може да даде този житенъ производственъ районъ. Оставатъ житнитѣ ресурси на Русия, които, обаче, тя избощо харчи много предпазливо, а особено сега, когато държи на военна нога една грамадна армия. Поради всички казани условия, трѣбва да се очаква постепенно влошаване на житното снабдяване на посочената група окупирани държави, а въ връзка съ това и влошаването на снабдяването съ животински произведения, въ частностъ съ млѣчни произведения.

Въ връзка съ положението на току-що разгледанитѣ страни, трѣбва да се спремъ накратко и върху условията на френското житно снабдяване. То е извънредно неблагоприятно и Франция се намира въ много тежки условия. Франция е произвеждала сръдно годишно презъ 1929—1934 г. г. 305 мил. бушели пшеница и внасяла 39 мил. бушели или 11,4% отъ потрѣбното ѣ количество жито; съответнитѣ числа за последната петгодишнина преди сегашната война сѣ: производство — 289,5 мил. бушели, вносъ — 12,5 мил. бушели или 4,1% отъ общата потрѣбностъ въ жита. На първъ погледъ, Франция се намира въ добри условия, като произвежда грамадна частъ отъ нуждното ѣ жито въ собственото си земеделско стопанство и се нуждае отъ толкова малко количество вносно жито, отъ което би могла да се откаже, въ краенъ случай, безъ да наруши значително житното си снабдяване. Но голѣмата катастрофа, която постигна Франция, наруши всички тѣзи благоприятни изгледи. Франция бѣ мобилизирала грамадна армия, голѣма частъ отъ която се намира въ германски плѣнъ, т. е. е отстранена отъ възможността да оползотворява френската земеделска площ. Националното житно производство на Франция се е намалило въ застрашителни размѣри, както поради липса на работни рѣце и работенъ добитѣкъ, така и поради тежкия мораленъ ударъ, който бѣ нанесенъ на френския народъ. Поражението, позорѣтъ, безвѣрието, душевниятъ смутъ, вътрешнитѣ раздори парализираха волята на френския народъ и тази апатия прѣчи да се съвзематъ творческитѣ сили и да се заловятъ за възстановяване на живота и, преди всичко, за възстановяване на френското земеделско стопанство. Кѣмъ това се присѣдиняватъ и други много тежки условия, въ които

сега се намира Франция. А именно: тя загуби държавното си единство — има две Франции: окупирана и свободна. Това прѣчи за възстановяване на народно-стопанската жизнестойност, защото тази двойственост, това отсъствие на единство създава почти непреодолими трудности, къмъ които се присъединяватъ още мъжнотията на напълно разнебития транспортъ. Франция трѣбва, при тѣзи условия, да се опре върху вносно жито. Но този вносъ може да става само по тѣзи морски пътища, които се намиратъ подъ английски контролъ. Англия не пропуска и нѣма да пропуска нищо въ Франция, която за нея е окупирана отъ неприятеля територия, отъ която се насочватъ смъртоносни удари върху Британскитѣ острови. Франция е обречена на истински гладъ; френското население ще търпи тежки страдания на остро недохранване, защото нито германскитѣ власти ще доставятъ на Франция голѣми шокове жито отъ странитѣ на континентална Европа, нито Англия ще допусне тѣхното внасяне по море, а собственитѣ шокове на страната, нито сж много значителни, нито могатъ да се доставятъ къмъ голѣмитѣ консумативни центрове, поради разнебития транспортъ. Особено тежко ще бѣде положението на Франция презъ първата половина на 1941 г., защото презъ това време ще се доизядатъ оскѣднитѣ запаси отъ предишнитѣ житни реколти, а доставкитѣ отъ чужбина ще бѣдатъ много затруднени вследствие на извънредно изостряне на военнитѣ операции, които ще ангажиратъ, както желѣзопътнитѣ линии въ окупираната, а дори и въ неокупирана Франция, така и военно-морскитѣ сили на контролиращата морскитѣ съобщения Англия.

Италия е подобрила своето житно снабдяване презъ годинитѣ следъ свѣтовната война, като значително е увеличила националното си производство и е намалила своята зависимостъ отъ чуждия вносъ. Така, презъ 1929—1934 г. г. Италия е произвеждала срѣдно годишно 257.9 мил. бушели, а е внасяла 35 мил. бушели, т. е. 12%, отъ всичкото потребното ѝ жито; съответнитѣ числа за последнитѣ години, преди сегашната война, сж: 279 и 18,3 мил. бушели. Отъ тѣзи данни се вижда, че Италия, при нужда, би могла да се справи съ житото отъ собственото си производство, стига последното да се запази въ предвоеннитѣ размѣри. Но тъкмо последното е малко вѣроятно, защото Италия е мобилизирала много хора, които сж откъснати отъ земеделското стопанство, и, като всички активно участващи въ войната държави, постепенно ще разстройва своето народно и, въ частностъ, земеделско стопанство. Тогава житното положение може доста да се изостри, защото консумацията на пшеница съставлява много сжществена частъ отъ нейната национална прехрана, понеже житото се използва тукъ направо за човѣшка консумация, а не за отглеждане на добитѣкъ, и значи, вземането на житото отъ добитѣкъ и неговото прехвърляне къмъ ресурситѣ на човѣшката консумация нѣма да дава значителни количества и защото чуждиятъ вносъ на жито ще срещне много голѣми затруднения. Този вносъ ще може да се върши само презъ германска територия, защото нито по Срѣдиземно, нито по Адриатическо море не може да внася Италия, безъ извънредно голѣми рискове. Отъ друга страна, районитѣ, отъ които тя трѣбва да снабдява себе си, сж сжщитѣ, отъ които трѣбва да внася и Германия, т. е. югоизточна Европа и Русия. При тѣзи условия, всичко ще зависи отъ националнитѣ житни реколти на самата Италия, тъй като при добри реколти

нуждата отъ чуждо жито може да бѣде много малка. А въ последнитѣ години преди сегашната война тази тѣсна връзка между италианския житенъ вносъ и състоянието на туземната реколта е изпѣквала много ясно. Така, напримѣръ, този вносъ е билъ само 5 мил. бушели презъ 1935—1936 г. и само 4 мил. презъ 1937—1938 г., но вече 58 мил. бушели презъ 1936—1937 година, когато реколтата е била слаба. Какви сж изгледитѣ за реколтата на жито презъ сегашнитѣ години? Може да се предполага, че презъ близкитѣ години житната реколта въ Италия нѣми да бѣде добра, защото презъ последнитѣ три предвоенни години, презъ 1937—1939 г. г. Италия е имала последователно добри реколти. А въ Италия това става много рѣдко: отъ 1885 г. въ Италия е нѣмало три последователни години съ добри реколти. Поради това, доста е вѣроятно, че сега въ Италия ще има една, а може би и нѣколко неурожайни години, при които тя ще бѣде принудена да търси чуждо жито при извънредно неблагоприятни условия за тѣхната доставка.

Англия зависи, много повече отъ другитѣ европейски държави, отъ чуждия вносъ на жито, защото нейното национално производство представлява много малка частъ отъ общото количество консумираното тукъ жито. Собственото житно производство на Англия е съставлявало, срдно годишно презъ 1929—1934 г. г., само 48.3 мил. бушели, т. е. едва 16.7% отъ всичкото количество консумирано жито. Въ последнитѣ петъ години преди сегашната война, значението на националното житно производство се е подобрило малко, а именно: то е достигнало до 62 мил. бушели, т. е. близу до $\frac{1}{4}$ отъ общото количество консумирано жито. Много е вѣроятно да се предположи, че, при условията на сегашната война, националното житно производство въ Англия по-скоро ще намалѣе, отколкото да се увеличи. Каквито усилия да се правятъ сега за увеличението на това производство, тѣ едва ли ще дадатъ голѣми резултати, тъй като извънредно неблагоприятнитѣ военно-политически условия, въ които се намира сега Англия, противодѣйствуватъ на всички опити на държавната властъ да се засили земеделското стопанство на страната. Но, разбира се, житниятъ проблемъ за Англия лежи съвсемъ не въ това, да се увеличи съ нѣколко процента националното житно производство. За Англия вносното жито има решаващо значение, поради което осигуряването на този вносъ е еднозначно съ осигуряване на самата житна прехрана.

Въ връзка съ това, придобива особенъ интересъ въпросътъ, откъде пристига жито въ Англия? Отговоръ на този въпросъ ни дава таблицата на стр. 195, където сж посочени отдѣлнитѣ страни-вносителки на жито и житно брашно въ Англия презъ последнитѣ години преди сегашната война, както и внесениѣ отъ тѣхъ количества жито и брашно.

Отъ горнитѣ данни се вижда, че английското снабдяване съ жито става почти изключително отвѣждъ океанскитѣ страни и, главно, отъ съставнитѣ части на Британската империя. Вносътъ отъ нѣкои европейски държави носи повече случаенъ характеръ, макаръ че понѣкога вноснитѣ количества сж доста значителни, както, напримѣръ, вносътъ отъ Русия, Румжния и Франция. Британскитѣ доминиони и владения — Канада, Австралия и Индия, — отъ една страна, и американскитѣ държави — Съединенитѣ Щати и Аржентина, — отъ друга, сж държави, отъ които постоянно и систематично се внася грамадно количество жито за Англия. Посоченитѣ източници за снабдяване на Англия съ жито сж гаранция,

Таблица № 5.

Годишенъ вносъ на пшеница и пшенично брашно въ Съединеното Кралство.

Години	Пшеница въ милиони бушели									
	Източници на вноса									
	всичко	С. Щати	Канада	Австралия	Аржентина	СССР	Индия	Германия	Румъния	Франция
1934—1935 . .	188,4	0,74	65,2	37,0	60,4	—	0,33	0,20	1,21	—
1935—1936 . .	190,2	0,52	94,6	44,2	12,0	13,2	0,44	0,12	3,11	11,57
1936—1937 . .	184,4	0,08	86,2	39,0	29,5	—	10,65	0,53	8,46	0,84
1937—1938 . .	180,7	31,24	43,8	56,1	9,7	20,2	10,76	0,26	3,34	0,39
1938—1939 . .	216,3	27,26	73,9	33,3	28,3	12,7	4,42	—	16,96	14,17
Години	Пшенично брашно въ хиляди барели									
	Източници на вноса									
	всичко	С. Щати	Канада	Австралия	Аржентина	СССР	Индия	Германия	Румъния	Франция
1934—1935 . .	4,639	57	2,322	992	123	—	—	—	—	730
1935—1936 . .	4,861	43	2,419	1,286	110	—	—	—	—	443
1936—1937 . .	4,841	46	2,337	1,742	229	—	—	—	—	317
1937—1938 . .	4,889	219	2,073	1,842	216	—	—	—	—	39
1938—1939 . .	4,532	75	2,402	1,255	230	—	—	—	—	471

че тя нѣма да търпи недостатъкъ отъ жито, защото това сж, отъ една страна, страни съ голѣми житни излишци, предназначени за износъ, а, отъ друга страна, страни, винаги готови да представятъ тѣзи излишци преди всичко за Англия, или защото тѣ сж съставни части на Британската империя, или защото тѣ сж политически приятели или негласни съюзници на Англия. Въ връзка съ казаното представлява интересъ да се спремъ за малко върху продоволственитѣ ресурси и възможности на Съединенитѣ Щати, които вѣроятно ще изиграятъ ролята на основенъ продоволственъ складъ на Англия. По този въпросъ, ние притежаваме сега най-новитѣ данни отъ втората половина на 1940 г. Въздействието на войната върху състоянието на прехраната въ воювацитѣ и неутрални държави е подбудило ведомството на земедѣлието въ Съединенитѣ Щати да направи проучване относно вѣроятнитѣ запаси на най-главнитѣ хранителни припаси на страната презъ последнитѣ дванадесетъ месеци. Това проучване е публикувано въ края на августъ 1940 г. отъ United States Department of Agriculture, Bureau of Agriculture Economics подъ надсловъ „The National Food Situation“. Тѣзи проучвания подчертаватъ, че презъ текущата година Съединенитѣ Щати ще иматъ на разположение изобилни запаси на почти всички хранителни произведения. Това изобилие е толкова голѣмо, че сегашното производство осигурява по-голѣмо равнище на прехрана, отколкото дори презъ най-благоприятнитѣ години преди започването на последната земедѣлска криза.

Проучването се опира на две възможности, а именно: първо, че износътъ на хранителни произведения ще се извършва въ обикновени, нормални размѣри, и второ, че войната ще попрѣчи на този износъ. И

при първата евентуалност — камо ли при втората възможност — населението на страната ще бъде осигурено сь граматни количества на хранителни припаси. Това проличава много ясно оть следнитѣ две таблѣци, въ които сж направени сравнения сь съответнитѣ данни за предишнитѣ години, както непосредствено предшествуващи на проучваната година, така и за предкризиснитѣ години.

Таблица № 6.

Консумация на глава на население и индекситѣ на тази консумация.

Произведения	Консумация въ фунти					
	срѣдно 1925—29	1937—38	1938—39	1939—40	1940—41	максимумъ
Месо, освенъ това отъ домашни птици	131,7	124,3	125,7	136,7	133,7	138,5
Месо на домашни птици	21,3	20,2	20,4	21,6	20,3	20,4
Яйца	40,8	39,1	38,6	38,7	37,7	38,0
Масло кравешко	17,4	16,6	17,6	17,5	17,1	17,2
Други млѣчни произве- дения	433,8	454,6	459,1	468,6	469,8	472,8
Сланина	12,7	11,2	12,3	13,7	14,9	17,7
Други хранителни маз- нини и масла	15,9	20,5	17,3	18,1	18,9	19,5
Пшеница	254,1	231,0	241,0	236,0	230,7	324,3
Оризъ	6,9	8,6	7,4	8,3	8,5	11,9
Овощки прѣсни	115,4	140,3	137,4	139,5	148,9	153,4
Консервирани	13,0	19,7	20,5	22,6	22,7	23,8
Сушени	5,3	5,7	5,8	6,8	6,1	8,5
Зеленчуци прѣсни . . .	85,0	95,6	98,5	99,3	101,4	101,4
Консервирани	18,8	25,8	23,1	24,5	24,5	25,6
Картофи	148,2	155,0	143,8	140,4	143,1	143,1
Бермудски картофи . . .	23,4	26,3	26,6	25,2	23,7	23,7
Сухъ бобъ	8,6	9,5	10,2	9,9	9,8	10,6
Индекси на консумация (консумация презъ 1925—29 = 100)						
Произведения	1937—38	1938—39	1939—40	1940—41	максимумъ	
Месо, освенъ това отъ домашни птици	90,3	91,3	99,3	99,3	100,6	
Месо на домашни птици	94,8	95,8	101,4	95,3	95,8	
Яйца	95,8	94,6	94,9	92,4	93,1	
Масло кравешко	95,4	101,1	100,6	98,3	98,9	
Други млѣчни произведения . . .	104,8	105,8	108,0	108,3	109,0	
Сланина	88,2	96,9	107,9	117,3	139,4	
Други хранителни мазнини и масла	129,7	109,5	114,6	119,6	123,4	
Пшеница	90,9	94,8	92,9	90,8	127,6	
Оризъ	124,6	107,2	120,3	123,2	172,5	
Овощки прѣсни	121,6	119,1	120,9	129,0	132,9	
Консервирани	151,5	157,7	173,8	174,6	183,1	
Сушени	107,5	109,4	128,3	115,1	160,4	
Зеленчуци прѣсни	112,5	115,9	116,8	119,3	119,3	
Консервирани	137,2	122,9	130,3	130,3	136,2	
Картофи	104,6	97,0	94,7	96,6	96,6	
Бермудски картофи	112,4	113,7	107,7	101,3	101,3	
Сухъ бобъ	110,5	118,6	115,1	114,0	123,3	

Таблица № 7

Запаси на хранителни произведения за вътрешна консумация през 1940—41 г. и сравненис съ предишнитъ години.

Произведения	Единици	срѣдно 1925—29	1937—38	1938—39	1939—40	1940—41	макси- мумъ
Месо, освенъ това отъ домаш- ни птици	мил. лв.	16.391	16.075	16.362	17.938	18.053	18.295
Месо на домашни птици	„	2.540	2.613	2.651	2.838	2.680	2.700
Яйца	мил. бр.	38.827	40.458	40.185	40.600	40.000	40.200
Масло	мил. лв.	2.074	2.150	2.286	2.292	2.263	2.266
Други млѣчни произведения	„	51.623	58.783	59.780	61.475	62.066	62.459
Сланина	„	1.509	1.442	1.606	1.775	2.000	2.380
Други хранителни мазнини и масла	„	1.881	2.645	2.250	2.370	2.500	2.575
Пшеница	мил. бушели	504	498	523	516	508	714
Оризъ	мил. лв.	819	1.115	903	1.084	1.127	1.577
Овощи							
Консервирани	хил. тона	6.865	9.068	8.942	9.152	9.834	10.133
Сушени	мил. каси	51,6	85,1	88,9	98,9	100,0	105,0
Зеленчуци	хил. тона	317,8	365,9	376,3	442,8	400,0	560,0
Прѣси	„	5.058	6.181	6.413	6.517	6.700	6.700
Консервирани	мил. каси	74,5	111,0	100,3	107,0	108,0	113,0
Картофи	мил. бушели	294	334	312	307	315	315
Бермудски картофи	мил. бушели	50,6	61,9	62,9	60,0	57,0	57,0
Сухъ бобъ	мил. чували	10,2	12,3	13,3	13,0	13,0	14,0

Отъ горнитѣ данни се вижда съ какви грамадни продоволствени запаси може да разпорежда великата задоксанска република, щомъ като вътрешната консумация на почти всички хранителни произведения е толкова грамадна и то следъ като се е осъществилъ тѣхния износъ въ обикновени, т. е. въ грамадни размѣри.

Англия може да разчита, че основната маса на тѣзи предмети на прехрана ще бждатъ предоставени въ нейно разпореждане, стига тя да може да ги прехвърли на английскитѣ острови. Тѣкмо тукъ възникватъ голѣми мжнотии, защото при тѣхното пренасяне къмъ Англия тѣ ще се подложатъ на многочислени атаки на неприятелскитѣ подводници, аероплани, камери и далнобойни орждия, инсталирани на окупираниотъ германскитѣ брѣгове.

Въ това отношение, трудноститѣ на Англия сж прѣко противоположни на тѣзи, които трѣбва да преодолява Германия. А именно: Англия може да получава жито отъ районитѣ съ голѣми излишци на жито, но срѣща много голѣми мжнотии при преноса на това жито. Германия пъкъ спокойно и сигурно може да пренася необходимитѣ количества жито, но самитѣ райони на нейното снабдяване притежаватъ ограничени партии износно жито.

Отъ казаното се обяснява, защо транспортнитѣ проблеми иматъ толкова голѣмо значение за Англия: безъ създаване сигурни условия за преносъ на задокеански стоки, Англия не може не само да води борбата, но изобщо не може да сѣществува. И въ миналата свѣтлова война, основнитѣ усилия на английската коалиция отъ воюващи държави сж били насочени къмъ запазване възможността да се използватъ морскитѣ пжтища, които бѣха подложени на постоянни и доста ефикасни нападения

отъ страна на Германия. Презъ сегашната война тѣзи нападения сж още по-енергични и резултатни. За да получимъ представа на какви рискове и опасности е подложена сега Англия, ние привеждаме въ следната таблица даннитѣ за загубитѣ на търговската флота презъ миналата свѣтвна война, като наново напомняме, че въ сегашната война тѣзи загуби сж много по-тежки.¹⁾

Таблица № 8.

Загубитѣ на съюзната и неутрална търговска флота въ хиляди бр. тона.

Месеци	1914—15	1915—16	1916—17	1917—18	1918—19
Августъ . . .	64,8	183,6	165,1	488,7	276,5
Септемврий . .	89,6	147,5	222,4	342,1	166,6
Октомврий . . .	95,3	88,7	344,0	429,5	113,1
Ноемврий . . .	25,8	144,9	318,7	284,6	24,3
Декемврий . . .	44,0	124,6	348,4	385,8	—
Януарий	48,2	94,8	364,8	303,6	—
Февруарий . . .	60,2	114,5	536,6	305,5	—
Мартъ	88,4	165,6	590,5	320,7	—
Априлъ	58,5	183,0	866,6	275,0	—
Май	125,0	123,0	574,3	263,4	—
Юний	135,6	110,8	665,4	241,4	—
Юлий	107,0	115,3	549,4	237,9	—
Всичко	942,4	1.596,3	5.546,2	3.878,2	580,5

Сегашнитѣ загуби на английската и неутралнитѣ търговски флоти сж още много по-тежки отъ посоченитѣ грамадни загуби презъ миналата свѣтвна война. Стига само дапомнимъ, че отъ времето на излизането на Франция отъ войната английската търговска флота

губи сръдно седмично 90 хиляди тона параходи. Това значи, че английското обезпечване съ жито зависи изцѣло отъ това, дали Англия ще смогне да си осигури презморски преносъ на грамадни количества жита, които сж приготвени за нея задъ океана. При съдействие на цѣлата Британска империя и С. Ш. много е вѣроятно, че съ цената на много тежки мѣчителни загуби житото ще пристига въ Англия въ достатѣчни количества.

И така, ние идваме до крайното заключение, че главнитѣ воюващи сили, т. е. Германия и Англия не ще търпятъ много голѣми лишения поради недостигъ на жито, но въ по-тежко положение ще се намира Италия, особено ако тя би претърпѣла неплодородна или неплодородни години. Най-голѣми страдания отъ воюващитѣ държави ще паднатъ върху Франция и окупиранитѣ отъ Германия държави; малко по-благоприятно ще бжде състоянието на останалитѣ неутрални западни и северни държави, като Швейцария и Швеция, но все пакъ тѣ ще търпятъ много голѣми лишения. Само държавитѣ — производителки и износителки на жито, които сж останали неутрални — югоизточнитѣ европейски държави и Русия — въ Европа и американскитѣ държави — не ще почувствуватъ житни затруднения, но това не значи, че тѣ не трѣбва да предприематъ редица мѣрки въ областта на житната имъ политика. Напротивъ: на тѣхъ се налага разумно самоограничаване въ областта на националната имъ житна консумация и то въ доста значителна степенъ, защото тѣ би трѣбвало да натрупватъ колкото се може по-голѣми житни щокове: не се знае и не може да се предвижда какво ще стане по-нататѣкъ. Натискътъ върху

¹⁾ Даннитѣ сж извадени отъ книгата на J. A. Alter—Allied Shipping Control, am Experiment in International Administration, Oxford 1921, p. p. 355—359.

тѣзи държави ще бжде много голѣмъ отъ страна на воюващитѣ държави, които ще носятъ толкова повече лишения, колкото по-дълго ще трае войната. За да може да бждатъ задоволени тѣзи настойчиви искания на воюващитѣ държави, ще се наложи още отсега да се ограничи свободата на житната консумация въ неутралнитѣ държави отъ житнитѣ излишци, толкова повече, че винаги съществуващата възможностъ за неплородие може изобщо да сбърка всички житни смѣтки. Ние трѣбва да вземемъ добра поука отъ това, което става въ свѣта и дори вече край нашитѣ граници и съ спокойствие и достойно съзнание да понасяме известни лишения, които, въ сжщностъ, сж нищожни сами по себе си, особено въ сравнение съ това, което търпятъ вече сега и което ще търпятъ по-нататѣкъ воюващитѣ и дори други неутрални народи.

ДЕЙНОСТЪ И РАЗВИТИЕ НА Б. З. И К. БАНКА ЗА ПЕТИЛѢТИЕТО 1936—1940 Г.

отъ
ИЛИЯ МАНТАРОВЪ

Съ Наредбата-законъ отъ 18. X. 1934 г., бившитѣ Българска земеделска и Българска централна кооперативна банка се слѣха въ новъ общественъ автономенъ кредитенъ институтъ подъ наименование „Българска земеделска и кооперативна банка“. Причинитѣ за сливането на тѣзи две банки не могатъ да се търсятъ нито въ усилието да се стабилизиратъ тѣ финансово, защото не бѣха финансово затруднени, нито въ стремлението да се намалятъ ражийнитѣ разноси, защото персоналътъ на дветѣ бѣ почти запазенъ, а по-скоро въ желанието да се внесе единство въ кредитирането, контролирането и ръководството на кооперативното движение въ страната, което наистина се постигна.

Въ следващитѣ редове, доколкото това е възможно въ рамкитѣ на една статия, ще направимъ прегледъ върху дейността и развитието на Б. з. и к. банка — този най-голѣмъ нашъ кредитенъ институтъ за петилѣтието 1936—1940 години, който не само предоставя необходимия кредитъ на нашето селско стопанство, не само кредитира, контролира и ръководи кооперативното дѣло въ страната, но извършва и една грамадна, по размѣри, стопанска дейностъ съ най-благоотворно въздействие върху развитието на народното ни стопанство.

Дейността и развитието на Банката сж отразени въ нейния балансъ, затова ще направимъ кратѣкъ анализъ на сжщия, за да установимъ набелязващитѣ се тенденции въ структурното му измѣнение, обуславящо ликвидитета, солидитета и рентабилитета на института, като банково предприятие, макаръ поради особения си характеръ като привилегирована държавна банка, формулитѣ за тѣхното опредѣляне при частнитѣ банкови предприятия да нѣматъ пълно приложение.

Долната таблица ни представя годишнитѣ баланси на Банката за отдѣлнитѣ години на изследваното петилѣтие, както и развитието на отдѣлнитѣ пера на пасива и актива, изразено чрезъ отношението имъ

къмъ общата сума на актива и пасива, отъ което ясно проличава очертаващата се структурна промѣна въ банковия балансъ, причинитѣ на която ще бѣдатъ посочени по-нататѣкъ.

Т а б л и ц а № 1.
А к т и в ъ в ъ м и л и о н и

№	Наименование на активитѣ	1936		1937		1938		1939		1940	
		Сума	%	Сума	%	Сума	%	Сума	%	Сума	%
1	Разпол. срѣдства .	917	9.74	1.493	14.44	916	8.36	648	5.95	819	5.67
2	Индивидуал. заеми	1.761	18.65	1.170	11.32	1.194	10.90	1.377	11.15	1.622	11.22
3	Заеми на коопер. сдружения . . .	2.176	23.00	1.968	19.07	2.151	19.64	2.375	19.24	2.709	18.80
4	Заеми на В. С. . .	632	6.69	678	6.56	732	6.70	792	6.41	854	5.90
5	Заеми на държав.	635	6.72	638	6.75	1.247	11.39	2.365	19.16	2.888	19.96
6	Заеми на общини	612	6.48	647	6.26	657	6.00	697	5.65	729	5.00
7	Заеми срещу цен. книги	141	1.49	236	2.30	37	0.33	57	0.40	23	0.20
8	Имоти	106	1.12	30	0.30	38	0.34	66	0.50	90	0.60
9	Ценни книги . . .	1.306	13.76	2.582	25.00	3.089	28.20	2.771	22.50	2.944	20.36
10	Доставки	280	3.00	380	3.60	403	3.68	648	5.38	1.046	7.20
11	Съучастия	10	0.10	10	0.10	—	—	—	—	—	—
12	Разни активи . .	864	9.25	444	4.30	488	4.46	545	4.47	736	5.09
	Всичко . .	9.440	100.00	10.336	100.00	10.952	100.00	12.341	100.00	14.460	100.00
13	Условни актове (длъжн. по гаран.)	149		129		63		65		87	
14	Комис. и статист. сметки	6.068		5.894		6.053		8.699		8.358	
	А всичко . .	15.657		16.359		17.068		21.105		22.905	

П а с и в ъ в ъ м и л и о н и

№	Наименование на пасивитѣ	1936		1937		1938		1939		1940	
		Сума	%	Сума	%	Сума	%	Сума	%	Сума	%
1	Собств. капиталы .	1.125	12.00	1.149	11.12	1.174	10.80	1.211	9.80	1.245	8.61
2	Облиг. заеми . . .	475	5.00	475	4.60	475	4.40	475	4.00	475	3.28
3	Сиротски влогове	260	2.76	252	2.46	255	2.35	266	2.20	289	2.00
4	Срочни влогове . .	3.829	40.50	4.269	41.14	4.582	42.00	4.717	38.23	4.215	29.15
5	Спестовни влогове	1.112	11.78	1.187	11.50	1.316	12.00	1.435	11.63	1.672	11.56
6	Лихви тек. сметки	1.829	19.38	2.304	22.30	2.192	20.00	2.263	18.34	3.403	23.53
7	Влогове за гаран.	55	0.58	55	0.53	55	0.50	66	0.55	68	0.48
8	Излиш. отъ кооп.	337	3.58	317	3.05	417	3.55	430	3.48	462	3.20
9	Влогъ на Б. з. к. б. (застрахов. отдѣлъ)	59	0.62	85	0.80	107	1.00	127	1.03	128	0.89
10	Разни пасива . .	359	3.80	252	2.50	379	3.40	1.351	10.74	2.503	17.30
	Всичко . .	9.440	100.00	10.336	100.00	10.952	100.00	12.341	100.00	14.460	100.00
11	Гаранции	149		129		63		65		87	
12	Комис. и статист. сметки	6.068		5.894		6.053		8.699		8.358	
	А всичко . .	15.657		16.359		17.068		21.105		22.905	

Първото нѣщо, което ни сочатъ горнитѣ данни, е бързото нарастване на пасивитѣ и активитѣ на Банката, изразъ на все повече

разширяващата се кредитна и стопанска дейност на сжщата. Нарастването за петилѣтието възлиза на 5 милиарда и 20 милиона лева.

При база 1936 година, индекситѣ за следващитѣ години сж: 1937 год. — 109, 1938 год. — 116, 1939 год. — 131 и 1940 год. — 153.

Срѣдно, пасивитѣ и активитѣ сж нараствали годишно съ 11%, а по години съответно 9, 7, 15 и 22%. Значителното отклонение надъ срѣдната норма на нарастването за 1939 и 1940 години се дължи на бързото нарастване на задълженията на държавата къмъ Банката, която, отъ своя страна, прибѣгва до използване кредити при Б. и. банка.

Операциитѣ на Банката отъ 1.319.957 презъ 1936 година, нарастватъ на 1.653.204 за 1940 г. — увеличение 25%, а оборотитѣ отъ 109 милиарда за 1936 година — на 173 милиарда за 1940 година — увеличение 60%.

Забелязва се едно, макаръ и не много чувствително, ускорение въ обращението на срѣдствата. Докато пасивитѣ и активитѣ за 1940 год. сж увеличени спрямо 1936 година съ 53%, то оборотитѣ сж увеличени съ 60%. Скоростта на обращението за 1936 година е била 11.5, а за 1940 година — 12. Това ускорение е изразъ на по-голѣмото участие въ пасивитѣ на краткосрочнитѣ източници, а въ активитѣ на краткосрочнитѣ пласменти. Това положение, обаче, не може да се счита благоприятно за единъ институтъ за земеделски кредитъ и то не трѣбва да се очертае като тенденция. Причинитѣ лежатъ въ изтъкнатото по-горе положение — Банката да помогне на държавата въ единъ моментъ, когато изключителнитѣ времена, които свѣтътъ преживява, поставятъ въ върховно напрежение духовнитѣ и материални сили на на-родитѣ.

Собственитѣ срѣдства на Банката за изследвания периодъ сж увеличени съ 120 милиона лева, а чуждитѣ — съ 4.900 милиона лева. Относително, обаче, тѣ намаляватъ. Докато за 1936 година собственитѣ срѣдства съставляватъ 12% отъ всичкитѣ срѣдства, презъ следващитѣ години тѣ почти равномерно намаляватъ и презъ 1940 година сж 8.61% — намаление 3.39%. Обратно е при чуждитѣ срѣдства. Презъ 1936 г., тѣ съставляватъ 88% отъ всичкитѣ, а презъ 1940 г. — 91.39% — увеличение 3.39%.

Собственитѣ срѣдства на Банката се състоятъ отъ основния капиталъ, който е неограниченъ, и фондоветѣ. На 31. XII. 1940 година основниятъ капиталъ възлиза на 297.244.423 лв., а фондоветѣ на 317.608.089 лв. Собственитѣ срѣдства растатъ съ сжегодната чиста печалба на Банката, която се разпредѣля: 30% за основния капиталъ и 70% за фондоветѣ.

Несъответното нарастване на собственитѣ срѣдства съ чуждитѣ се дължи на малкитѣ печалби, реализирани отъ Банката. Тѣзи печалби сж за 1936 и 1937 години по 27 милиона лева, за 1938 година — 30 милиона, за 1939 година — 19 мил., а за 1940 година — 32 мил. лв. Печалбата за 1936, 1937, 1938 г. е срѣдно къмъ 2.4%, за 1939 г. — 1.6% и за 1940 година — 2.6%. Причината за тѣзи малки печалби трѣбва да се търси не въ голѣмитѣ общи разноси, които сж се увеличили съ 47%,

докато активитѣ на Банката сѣ увеличили съ 53%, оборотитѣ съ 60%, а въ тарифната и кооперативна политика на Банката. Докато на влоговетѣ сѣ плащани почти максималнитѣ проценти лихви, които законитѣ въ страната позволяватъ, процентитѣ на пласментната лихва сѣ намалени до крайния възможенъ минимумъ.

За да помогне, обаче, на кооперативното движение въ страната да стѣпи на краката си следъ ударитѣ, които му нанесе голѣмата стопанска криза, бушуваща отъ 1929 до 1935 година, Банката намали лихвения процентъ на вземанията си отъ затрудненитѣ кооперативни сдружения, като дори остави безлихвени голѣма часть отъ тѣхъ. Така, за 1936 година безлихвени сѣ били 140 милиона крѣгло, а съ намаленъ лихвенъ процентъ — 227 мил. лв., за 1940 година — безлихвени крѣгло 7 милиона и съ намалена лихва 276 мил. лв. Споредъ отчета на Банката за 1940 година, общото намаление на лихвата за тази година възлиза на 35 мил. лв. „Тази голѣма сума, се казва въ сѣщия, подчертава, че Управлението на Банката е поставяло винаги интереситѣ на народното стопанство надъ тѣзи на самата нея, при проявена осторожностъ, обаче, да не се прехвърли границата на нейната издръжливостъ като кредитенъ институтъ“.

Тази политика на Банката даде своитѣ благотворни резултати въ подема на народното стопанство и кооперативното дѣло. Последното, съ подкрепата на сѣщата, бързо закри отворенитѣ отъ кризата рани и укрепна, като развива вече стопанска дейностъ за милиарди лева. Жертвитѣ на Банката не отидоха напраздно. Сега, когато държавата се нуждае отъ много срѣдства, кооперациитѣ ще дадатъ повече отколкото имъ се следва. Само двата съюза на Популярнитѣ банки записаха 280 мил. лв. — нѣколкократно повче отъ следващитѣ имъ се по закона за вътрешния заемъ.

Другата причина за крайно низкия рентабилитетъ на банковия капиталъ лежи въ обстоятелството, че Банката има за близу три милиарда лева облигации отъ Погасителната каса и държавни заеми, по които получава 5% лихва, колкото плаща на кредита си при Б. н. банка.

Колкото, обаче, рентабилността за Банката, като народенъ кредитно-стопански институтъ, да нѣма значението, което има за частно-стопанскитѣ предприятия, тѣй като срѣдствата за своята грамадна кредитна и стопанска дейностъ черпи, благодарение на безграничното довѣрие на вложителитѣ въ нея, отъ народната спестовностъ, все пакъ не може да се отрече и тукъ значението на собственитѣ срѣдства, които растатъ чрезъ печалбата. При този малъкъ размѣръ на печалбата, при ставащото отъ две години насамъ отклонение на реалната отъ номиналната стойностъ на паритѣ, капиталътъ на Банката не ще може да запази реалната си стойностъ. А това не бива да се допуска.

Чуждитѣ срѣдства произхождатъ: 1) Отъ облигационни заеми, 2) Влогове и текущи смѣтки и 3) Разни източници — отъ които най-главния Б. н. банка — подъ формата на скonto.

Облигационнитѣ заеми сѣ били презъ 1936 г.: 5% облигационенъ земеделски заемъ отъ 1896 година — 116.386.950 лв. и 7.5% стаби-

лизационен заемъ отъ 1928 год. — 358.591.945 лв., а презъ 1940 год., първиятъ 115.973.486 лв. и вториятъ 358.591.945 лв. — всичко 474.565.431 лв. Погасени сж презъ петилѣтието съ 413.464 лв. Сумата по тѣзи заеми съставлява 5% отъ всичкитѣ източници на Банката за 1936 год. и 3.28% за 1940 година.

Влоговетѣ и текущитѣ смѣтки сж увеличени презъ петилѣтието съ 2.756 мил. лв., като най-голѣмо е увеличението презъ 1937 год. — 856 мил. лв., и презъ 1940 год. — 932 мил. лв. По смѣтки — увеличението е като следва: сиротскитѣ влогове съ 29 мил. лв., срочнитѣ — 386 мил. лв., спестовнитѣ — 560 мил. лв., влоговетѣ за гаранции — 13 мил., излишецитѣ отъ кооп. сдружения — 125 мил. лв., влоговетѣ на застрахователния отдѣлъ на Банката съ 69 милиона лв. и лихв. текущи смѣтки — 1.574 мил. лв.

Срѣдствата по тѣзи източници съставляватъ презъ 1936 година 79.20% отъ всички източници, а презъ 1940 година — 70.81% — намаление 8.39%.

Почти запазватъ процентното си участие въ пасива сиротскитѣ влогове, спестовнитѣ влогове, излишецитѣ отъ кооп. сдружения, влоговетѣ за гаранции и влогътъ на застр. отдѣлъ. Показватъ увеличение лихв. тек. с/ки, чиито срѣдства отъ 19.38% за 1936 година нарастватъ на 23.53% за 1940 година отъ сумата на цѣлия пасивъ. Показватъ намаление срочнитѣ влогове. Отъ 40.50% за 1936 година, спадатъ на 29.15% отъ пасива за 1940 година. Намалението на срочнитѣ влогове презъ 1940 год. спрямо 1939 година съ крѣгло 502 мил. лв. се дължи на намалението влога на Спестовната каса, който се води по тази смѣтка съ крѣгло 191 мил. лв. и прехвърлянето отъ с/ка срочни влогове — общъ учил. фондъ „по с/ката“ лихв. тек. с/ки — общ. учил. фондъ на сумата крѣгло 276 мил. лв. Действителното намаление е 35 мил. лв. Влогътъ на Спестовната каса е 2.081 мил. лв. презъ 1940 г.

Намалението процентното участие на „срочнитѣ влогове“ въ пасива, което се очертава отъ 1939 година насамъ, е едно неблагоприятно, отъ гледището на ликвидитета, явление, тъй като следъ собственитѣ срѣдства и тѣзи по облигационнитѣ заеми, срочнитѣ влогове сж най-сигурниятъ източникъ за дългосрочно черпене на чужди срѣдства.

До известна степенъ това неблагоприятно положение се балансира отъ измѣнението състава на лихвенитѣ текущи смѣтки. Така, докато презъ 1936 година лихв. тек. смѣтки на частни лица сж били 705 мил. лв. = 38.6%, тѣзи на разни обществени и училищни фондове сж били 1.124 мил. лв. = 61.4% презъ 1940 година; първитѣ сж били 1.106 мил. = 32.5%, а вторитѣ 2.297 мил. лв. = 67.5%. Следователно, расте участието на сумитѣ на разни обществени и училищни фондове, чиито срѣдства иматъ почти дългосроченъ характеръ.

Повече отъ спестяванията въ нашата страна сж вложени въ Б. з. к. банка. Долната табличка ни показва какъ се е развивало това явление: (Гледай таблицата на стр. 216).

Отъ тѣзи данни се вижда, че 56% отъ всички спестявания презъ 1936 г. сж били вложени въ Б. з. к. банка; сѣщиятъ процентъ се запазва и за 1937 г., пада на 54% за 1938 година, на 53% за 1939 година и се повишава пакъ на 54% за 1940 година. Общо, въ Б. з. к. банка и кредитиранитѣ и ръководени отъ нея кредитни кооп. сдружения, сж

Год.	Всичко спест. въ страната въ милиони лева	Отъ тѣхъ вложени сж, както следва:					
		Въ Б. з. к. б.	%	Попул. Б.	%	Земед. кооп.	%
1936	13.712	7.481	56	2.442	18	551	4
1937	15.147	8.460	56	2 679	18	593	4
1938	16.562	8.925	54	3.094	18.5	672	4
1939	17.000	9.305	53	3.340	19	708	4
1940	19.000	10.237	54	3.732	20	843	4.4

спестяванията Популярнитѣ банки. Отъ 18% за 1936 година, повишаватъ го на 20% за 1940 година. Причината за това, извън голѣмото довѣрие, съ което се ползуватъ тѣзи кредитни кооперативни сдружения е тази, че тѣ плащатъ съ 0.5% повече на спестовнитѣ влогове отъ Б. з. к. банка.

Голѣмо увеличение показватъ чуждитѣ срѣдства, изразени като разни пасиви. Тѣзи срѣдства сж увеличени за петилѣтието съ 2.144 мил. лв. Сжщитѣ презъ 1936 година сж съставлявали 3.80% отъ пасивитѣ на банката, а презъ 1940 година 17.30% — увеличение 13.50%. Най-голѣмото перо по с/ка „разни пасиви“ е дълга къмъ Б. н. банка. Срѣдствата отъ Банката се получаватъ чрезъ скотиране на портфейлъ и ценни книжа и, следователно, сж краткосрочни. На 31. XII. 1939 година ползуванитѣ кредити отъ Б. н. банка сж възлизали на 910 милиона лева. Най-висока сума кредитътъ е достигналъ на м. ноемврий 1939 год. — 1.820 мил. лв., а най-низка презъ м. мартъ 1940 година — 110 мил. лв.

Общоприето правило въ банкерското изкуство е, че активътъ на една банка трѣбва да се обуславя отъ пасива. За баланса на Б. з. к. б. отъ 1939 година насамъ може да се каже обратното. Явяването на този пасивъ на банката и така бързото му нарастване, сж причинени отъ почти сжщата пропорция увеличение на перото „заеми на държавата“ въ актива. Другитѣ източници на Банката не сж могли да посрещнатъ кредитнитѣ нужди на народното стопанство и на държавата, затова Банката е прибѣгнала до своя кредитъ при Б. н. банка.

Ползуването на този краткосроченъ кредитъ и съ висока лихва се отразява неблагоприятно на ликвидитета и рентабилитета на Б. з. к. банка.

Засиленото кредитно напрежение презъ последнитѣ две години — 1939 и 1940 години се е отразило и върху касовата наличностъ на Банката. Сжщата отъ 14.44% отъ сумата на актива, спада на 5.67% за 1940 година. Въ показаната по баланса за 1940 година наличностъ — 819 мил. лв. сж включени и изваденитѣ за скonto ценни книжа на сума 503 мил. лв., така че паричната наличностъ (каса, Б. н. б. и уравни. камара) възлиза на 316 мил. лв., съставляващи едвамъ 2.2% отъ актива на 31. XII. 1940 г.

Долнитѣ данни показватъ отношението на касовата наличностъ при нѣкои частни и популярни банки и Б. з. к. банка.

Това отношение е било на	31. XII 1939 г.	31. XII 1940 г.
Голѣми частни банки . .	32.1	25.1
Други частни банки . .	23	22.1
Популярни банки	29.2	30.7
Б. з. и кооп. банка . . .	7	8

Както е видно, Б. з. к. банка е на последно място и далечъ задъ другитѣ банки

Съгласни сме, че поради широкитѣ реесконтни възможности на Б. з. к. банка, съ които тя разполага, намалението на касовата наличност не се отразява върху ликвидността ѝ. Обаче, както вече посочихме, ползвания съ високо, за банката, лихвевъ (сконтовъ) процентъ кредитъ се отразява неблагоприятно върху рентабилността ѝ, а следъ преминаването на известни граници на напрежението, не може да се каже, че е осигурена и ликвидността. Затова, въ своята кредитна дейностъ, Банката вече трѣбва да проявява крайна осторожностъ и преди държавата да реши да ползува нови кредити отъ Банката, трѣбва добре да се преценятъ нейнитѣ възможности.

Долинитѣ данни ни показватъ какъ се е развивало отношението между влоговетѣ и лихв. текущи смѣтки, отъ една страна, и пласментитѣ, отъ друга.

	1936 г.	1937 г.	1938 г.	1939 г.	1940 г.
Влогове и текущи смѣтки	7.481 мил.	8.460	8.925	9.305	10.237
Пласменти	5.957 "	5.395	6.018	7.668	8.825
% на пласмента къмъ влогови и текущи смѣтки	79.60%	63.80%	67.42%	82.40%	86.20%

Видно е, че презъ 1940 година твърде близко се е дошло до предѣла. Тукъ трѣбва да откриемъ една малка скоба за да посочимъ, че има особени причини, които действуватъ благоприятно върху ликвидността на Банката. Тѣзи причини лежатъ въ благоприятната стопанска конюнктура, която прави по ликвиденъ земеделския кредитъ. Повишенитѣ цени на повечето земеделски артикули, бързото погълщане на земеделското производство отъ пазара и неговото опаричване, ускоряватъ издѣлжаването на индивидуалнитѣ и колективни кредити.

Бързото нарастване процента на пласментитѣ къмъ влоговетѣ идва главно отъ увеличението заемитѣ на държавата. Докато тѣзи заеми сж възлизали презъ 1936 година на 635 мил. лв., съставляващи 6.72% отъ активитѣ на банката, презъ 1940 година тѣ сж вече 2.888 милиона лева, съставляващи 19.96% и сж второ перо следъ ценнитѣ книжа. Въ заемитѣ на държавата с включенъ и разрешения и ползуванъ отъ дирекцията „Храноизносъ“ кредитъ, който въ края на 1936 година е билъ кръгъло 268 мил. лв., а на 31. XII. 1940 година — 1.112 мил. лв. Разрешениятъ кредитъ на Дирекцията презъ 1940 год. е 1.540 милиона лева. Съ ползуванитѣ отъ Храноизноса кредити, употребявани за закупуване на земеделски произведения, косвено се кредитира на родното стопанство. Ползуванитѣ отъ държавата заеми за посрещане свои бюджетни разходи възлизатъ на 1.776 мил. лв. Отъ тѣзи заеми, 797 милиона лв. сж за постройка на ж. п. линии и други пжтища, за покупка на кораби 141 мил. лв., за провеждане мѣроприятия за подобрене земеделието — 312 мил. лв., за корекция на рѣки, отводняване и напояване 59 мил. лв., за построяване ферибота Русе-Гюргево 32.4

мил. лв. За военни нужди сж само 150 мил. лв. Останалитѣ суми сж заеми на разни дирекции и учреждения.

Отъ 1937 година насамъ, най-голѣмото перо въ актива на Банката сж ценнитѣ книжа. Докато на 31. XII. 1935 година това перо е било 51.5 мил. лв., въ 1936 година скача на 1.306 мил. лв. за да стигне въ 1937 година 2.528 мил. = $\frac{1}{4}$ отъ активитѣ на Банката, за да намалѣе въ края на 1940 год. на 2.944 мил. лв. — съставляващи 20.36% отъ активитѣ. Като се вземе, обаче, предвидъ, че 502.5 мил. ценни книжа сж показани като касова наличностъ, тъй като сж били приготвени за скотиране при Б. н. б., общата сума нараства на 3.446.5 мил. лв. съставляваща крѣгло 24% отъ актива. Тѣзи ценни книжа сж: 1) облигации отъ държавни заеми и съкровищни бонове, акции и др. = 884 мил. лв. Банката притежава акции отъ Б. ип. б. и Б. б. кредитъ за крѣгло 122 мил. лв. 2) облигации отъ П. каса срещу банкови вземания, преминали къмъ касата 1.972 мил. лв. и 3) 3% облигации отъ П. каса, приети отъ затруднени кооп. сдружения. Отъ тѣзи сдружения Банката е приела облигации, получени само срещу собствени вземания. На тѣзи облигации кооперациитѣ доплащатъ 2% лихва.

Появата на този най-голѣмъ активъ въ баланса на Банката е резултатъ на разразилата се отъ 1929 до 1935 година голѣма стопанска криза, която смрази и разстрой кредита и доведе до закона за облекчение на длѣжниците и заздравяване на кредита, въз основа на който близу половината отъ индивидуалнитѣ заеми се превърнаха въ облигации отъ Погасителната каса, които чрезъ тиражъ ще се погасятъ въ срокъ отъ 20 години. Получаването на 5% лихва отъ ценнитѣ книжа, съставляващи, както посочихме, крѣгло 24% отъ активитѣ на Банката, когато тя плаща на спестовнитѣ влогове 4%, а на срочнитѣ 5% до края на м. септемврий 1940 година и съ 0.50% намаление следъ тази дата, се отразява неблагоприятно върху рентабилността на Банката и не ѝ позволява да намали повече лихвения процентъ на своитѣ други пласменти.

Имотитѣ на банката сж показани по баланса за 1940 година за 90 мил. лв., обаче, тѣхната стойностъ, споредъ отчета за 1940 година, е 320 мил. лв., така че, чрезъ засилената амортизация е образуванъ единъ не явенъ резервъ отъ 230 милиона лева.

Въ перото „разни активи“, което въ края на 1936 година възлиза на 864 мил. лв. и съставлява 9.25% отъ активитѣ, а въ 1940 година 736 мил. лв. — 5.09% най-голѣмата сума представляватъ просроченитѣ лихви. Тѣзи лихви възлизатъ за 1936 година на 539 мил. лв., 1937 година — 302 мил. лв., 1938 г. — 330 мил. лв., 1939 — 309 мил. лв. и за 1940 година — 317 мил. лв. Намалението се дължи на преминаването къмъ П. к. и на засиленото уреждане на необлекченитѣ просрочени заеми.

На това преминаване къмъ П. к. на подлежащитѣ на облекчение задължения се дължи и голѣмото намаление на индивидуалнитѣ заеми, които отъ 2.176 мил. лв. презъ 1936 година, съставляващи 23% отъ активитѣ на Банката, намаляватъ въ края на 1937 година на 1.170 мил. = 11.32% отъ активитѣ, който процентъ се запазва и до края на 1940 година. Спрямо 1937 година, сумата на индивидуалнитѣ заеми се е увеличила въ края на 1940 година съ 452 мил. лв. Най-голѣмо е увеличението презъ 1940 година — 245 мил. лв.

Банката, въпреки голѣмото разстройство на кредита отъ стопанската криза, не е намалила кредитирането на селското стопанство. Не е отказвано кредитирането и на стопани, чиито задължения сѣ преминали къмъ П. к. и имотитѣ имъ поставени подъ възбрана въ полза на Касата. Съ това се даде възможностъ на лишенитѣ отъ всѣкаква възможностъ стопани да получатъ другаде кредитъ, да изживѣятъ по-лесно последицитѣ на кризата и да заздравятъ своето стопанство.

Долната табличка ни показва какъ сѣ развивали индивидуалнитѣ заеми.

Таблица № 2

Видъ на заемитѣ	1936 год.		1937 год.		1938 год.		1939 год.		1940 год.	
	брой	сума въ хилйади	брой	сума въ хилйади	брой	сума въ хилйади	брой	сума въ хилйади	брой	сума въ хилйади
Срещу записи	8.399	31.306	11.329	51.290	16.812	72.847	21.939	83.655	18.413	110.271
Срещу залози	45 095	119.955	53 237	159.550	68.374	224.833	115.339	374.616	184.777	563.707
Срещу ипотеки	65	5.300	81	3.505	181	10.096	224	11.882	188	8.453
Всичко . .	53.559	156.561	64.647	214.345	85.367	307.776	138.002	470.153	193.378	682.431

Отъ даннитѣ по табличката е видно, че отпустнатитѣ нови заеми, по бройки и суми, непрестанно нарастватъ, като нарастването е особено бързо презъ 1939 и 1940 години. Така, при база 100 за 1936 година, индекситѣ за бройки сѣ: за 1937 г. — 120, 1938 година — 158, 1939 година — 260 и за 1940 година — 360, а по суми съответно 137, 196, 300 и 436.

Голѣмото увеличение за последнитѣ две години се дължи на отпустнатитѣ заеми срещу залози на доставени земеделски орждия и машини — по закона за снабдяване на земеделцитѣ съ дребенъ земеделски инвентаръ. Такива заеми сѣ отпустнати презъ 1939 год. 28.667 за кръгло 68 мил. лв., а презъ 1940 година 97.432 за кръгло 216 мил. лв.

Колкото и да се жслае и препорѣчва въ последно време насочването на банковата пласментна политика къмъ колективното кредитиране, къмъ което последната действително се накланя, като се намали постепенно дребното индивидуално кредитиране, чрезъ което се задоволяватъ предимно консумативни нужди, и същото предостави на кредитнитѣ кооперативни сдружения, все още Банката, както е видно отъ посоченитѣ по-горе данни, не успѣва сравнително чувствително да го намали. Причинитѣ за това лежатъ въ структурата на нашето селско стопанство и въ обстоятелството, че само кръгло 25% отъ земеделскитѣ стопани членуватъ въ земеделскитѣ кредитни кооперации, които не сѣ още въ състояние да задоволятъ кредитнитѣ имъ нужди. Къмъ това трѣбва да се прибави и създалия се вече навикъ въ тѣзи стопани, при всѣка кредитна нужда да се отпратятъ къмъ „нашата Банка“. Презъ 1937 г. сѣ кредитирани 28% отъ земеделскитѣ стопанства въ страната, а презъ 1940 година — 33%.

Заслужава да отбележимъ, че отъ групата на индивидуалнитѣ заеми постепенно и силно намаляватъ ипотечнитѣ заеми, които отъ 295 мил. лв. въ 1936 година намаляватъ на 125 мил. лв. въ края на

1940 г. — намаление 170 мил. лв. Намалението се дължи главно на преминаване къмъ П. каса на подлежащите на облекчение, но, както е видно отъ табличката, за новитѣ индивидуални заеми, малко сж и новоотпуснатитѣ ипотечни заеми. Причинитѣ за това, както е посочвано и по-рано, трѣбва да се търсятъ въ липсата на документи за собственост у много стопани, а въ последно време и въ голѣмата предпазливостъ на стопанитѣ, които отбѣгватъ по-голѣмитѣ и дългосрочни кредити, както и въ това, че голѣма частъ отъ земеделскитѣ стопани сж длъжници на П. к. и имотитѣ имъ подъ възбрана въ полза на Касата.

Въ резултатъ на насочване банковата пласментна политика къмъ колективното кредитиране, чрезъ което се финансира главно земеделското производство, е чувствителното нарастване заемитѣ на кооперативнитѣ сдружения, чрезъ които се извършва това кредитиране. Намаление на заемитѣ презъ 1937 г. спрямо 1936 година съ 208 мил. лв. се дължи на погасяването отъ кооперациитѣ на значителна частъ отъ задълженията имъ къмъ Банката чрезъ 3% облигации отъ П. каса. Презъ 1936 година, заемитѣ на кооп. сдружения сж съставлявали 23% отъ активитѣ на банката, а презъ 1937 година — 19.07%. Отъ 1937 година почва нарастване на заемитѣ по суми и процентно участие въ активитѣ. Общо презъ петилѣтието заемитѣ сж увеличени съ 533 милиона лв., като най-голѣмо е увеличението презъ 1940 година — 334 мил. лв., обаче, процентното участие на тѣзи заеми отъ 19.25% за 1939 година, намалява на 18.80% за 1940 година.

За погасяване задълженията на затрудненитѣ кооперации къмъ Банката, последната е приела отъ тѣхъ 3% облигации отъ П. к. на сума 500 мил. лв., които тѣ сж получили срещу свои облекчени вземания. Банката си е запазила правото да върне тѣзи облигации на кооперациитѣ когато намѣри, че тѣ сж достатъчно закрепнали финансово.

Финансирането на разширената стопанска дейностъ на кооперациитѣ се извършва чрезъ, така нареченитѣ, временни специални кредити, които се отпускатъ за срокъ отъ 5 години, като следъ привършване на кампанията, кредита се възстановява ежегодно. Долната табличка ни показва бързото развитие на тѣзи кредити.

Години	Всичко разрешени кредити		Само времен. специални кредити		Дължимъ остатъкъ на 31. XII.
	брой	сума въ мил. лв.	брой	сума въ мил. лв.	сума въ мил. лв.
1936 .	668	497	495	362	—
1937 .	834	582	652	513	72
1938 .	870	204	756	173	103
1939 .	1413	258	1088	198	165
1940 .	1844	320	1589	287	189
Всичко	5629	1861	4580	1532	189

Отъ тѣзи данни е видно, че общо отпуснатитѣ врем. спец. кредити презъ петилѣтието съставляватъ 81.5% отъ всички, по бройки, а по суми — 85%. Тѣзи проценти съответно сж били презъ 1936 година — за бройкитѣ 72.60, а за сумитѣ сжщо 72.60. Явна е тенденцията на все по-голѣмото преобладаване на временнитѣ спец. кредити.

Сравнително малкиятъ остатъкъ по тѣзи кредити въ края на 1940 година — 189 мил. лв. показва, че кредититѣ редовно се движатъ. Кол-

ко е точно сумата на просрочените кредити, нѣма данни, но като се има предвидъ, че най-голяма сума отъ тѣзи кредити се пада на кредитите за покупка на монополни храни, чиито срокъ за изплащане е 30 юний, трѣбва да приемемъ, че тази сума не е голяма.

Огромната стопанска дейность, която кооперациите развиватъ съ тѣзи кредити може да се види отъ данните само за нѣкои дейности съ които разполагаме. Така, за петилѣтието млѣкарските кооперации и млѣкарските отдѣли сѣ произвели крѣгло 20 мил. кгр. сирене и 5 мил. кгр. кашкавалъ, съставляващи къмъ 50% отъ цѣлото производство въ страната. Съ временни спец. кредити за млѣкопреработване сѣ били кредитирани презъ 1936 година 246 кооперации съ 26 мил. лв., а презъ 1940 год. — 573 кооперации съ 63 милиона лева. Споредъ специалистъ по млѣкарството д-ръ Доневъ, за 10 години кооп. сдружения сѣ създали 200 хигиенични млѣкопреработвателни заведения, докато частните млѣкопреработватели за 60 години сѣ създали не повече отъ 12 такива заведения. Чрезъ тѣзи кредити голяма частъ отъ възлната въ страната се закупува чрезъ кооперациите. За петилѣтието, Общиятъ съюзъ на земедел. кооперации съ районните съюзи и земедел. кооперации сѣ закупили за смѣтка на Храноизноса 884 мил. кгр. храни за близу 3 милиарда лева и 156 мил. кгр. извънмонополни храни за 563 мил. лева.

За 1938 година, чрезъ 2.400 потребителни магазини, кооперациите сѣ пласирали стоки за 1.630 мил. лв. Извършени сѣ общи продажби за 1.780 мил. лв., и общи преработки за 706 мил. или общо за 4 милиарда и 116 милиона лв. За 1940 година, само Общиятъ съюзъ на б. з. кооперации, чийто използванъ кредитъ въ края на сѣщата година възлиза на 377 мил. лв. е извършилъ обща продажба на земеделски произведения, предадени му отъ районните кооп. съюзи и зем. кооперации за крупната сума крѣгло 890 милиона лева.

Тѣзи само данни показватъ колко дълбоко българската кооперация е навлязла въ стопанския животъ на страната чрезъ кредитната подкрепа на Банката.

Таблицата на стр. 222 ни показва какъ е разпредѣленъ ползувания отъ кооперациите кредитъ по разните видове кооперативни сдружения.

Отъ данните по таблицата е видно, че намаляватъ процентното си участие въ ползуването на кредитите земеделските кредитни кооперации, тютюневите кооперации, популярните банки и разните кооперации. Най-чувствително е намалението при първите. Отъ 736 мил. лв. презъ 1936 година, — съставляващи 27.31% отъ всички ползувани кредити, същите спадатъ презъ 1937 г. на 514 мил. лв. — съставляващи 19.68%, следъ което почва почти равномѣрно увеличение и стигатъ въ 1940 година на 696 милиона лв., съставляващи 19.76% отъ всички кредити. Спрямо 1936 година, намалението е 7.51%. Голѣмото намаление презъ 1937 година се дължи на издѣлжаване на кредити чрезъ 3% погасителни облигации. На сѣщите причини се дължи и намалението процентното участие съ 1.49% презъ 1940 г., и за тютюневите кооперации, чиито кредити спрямо 1936 година сѣ увеличени съ 65 мил. лв.

Ползуваните отъ попул. банки 287 мил. лв. презъ 1940 год. сѣ ползувани отъ съюзите на сѣщите, като направо сѣ кредитирани само 12 популярни банки.

Таблица № 3

Видъ на кооперациитѣ	I. I. 1936 г.		30. XII. 1937 г.		30. XII. 1938 г.		30. XII. 1939 г.		30. XII. 1940 г.		Положение спрямо 1936 год.
	сума въ хиляди	‰	сума	‰	сума	‰	сума	‰	сума	‰	
Земедѣлски кредит. кооперации.	735.936	27.31	514.220	19.68	574.099	20.21	687.038	21.98	696.147	19.76	— 7.51
Районни кооп. съюзи . .	113.664	4.22	123.785	4.74	176.569	6.22	198.429	6.35	235.377	6.68	+ 2.46
Общъ съюзъ на Б. з. кооперации	254.747	9.45	301.673	11.55	322.350	11.35	331.240	10.60	377.085	10.70	+ 1.25
Тютюневи кооперации .	382.948	14.21	467.815	17.91	409.964	14.43	387.700	12.41	448.163	12.72	— 1.49
Горски кооперации и съюзитѣ имъ	28.420	1.02	43.711	1.67	83.941	2.95	112.297	3.60	126.832	3.59	+ 2.57
Лозаро-винарски кооперации	24.556	0.91	23.229	0.89	29.479	1.04	31.031	0.98	48.956	1.38	+ 0.47
Млѣкарски кооперации .	1.358	0.05	1.949	0.08	1.853	0.06	4.746	0.15	7.050	0.20	+ 0.15
Разни селско-стопански кооперации	19.090	0.76	26.275	1.00	71.747	2.52	61.607	1.97	67.963	1.93	+ 1.93
Поп. банки, съюзитѣ имъ и спом. каси	237.511	8.81	181.137	7.02	224.495	7.90	255.446	8.17	288.639	8.21	— 0.63
Потрѣбит. кооперации и централа „Напредъ“ .	77.457	2.87	77.019	2.96	96.255	3.39	137.063	4.39	209.640	5.95	+ 3.08
Водни синдикати	631.951	23.46	678.782	25.96	731.782	25.77	792.296	25.37	854.400	24.16	+ 0.70
Занаятч. и проф. кооперации и централи . . .	109.319	4.01	101.034	3.88	106.900	3.77	115.228	3.68	149.993	4.25	+ 0.24
Разни кооперации . . .	78.229	2.92	71.930	2.66	11.481	0.39	11.417	0.35	13.559	0.43	— 2.49
Всичко . .	2.695.186	100.00	2.611.853	100.00	2.840.912	100.00	3.124.008	100.00	3.523.804	100.00	

Намалението ползуванитѣ отъ разнитѣ кооперации суми съ 65 мил. лв. и процента съ 2.49% най-вѣроятно се дължи на това, че следъ 1938 година отъ когато почва намалението, нѣкои кооперации сж записани къмъ други видове кооперации.

Най-чувствително е увеличението кредититѣ на потрѣб. кооперации и централа „Напредъ“, които презъ 1936 г. сж ползували 2.87% отъ цѣлия кооп. кредитъ, а презъ 1940 година — 5.95% — увеличение 3.08%. Следватъ районнитѣ кооп. съюзи, които отъ 4.22% повишаватъ участието си на 6.68% — увеличение 2.46%, горскитѣ кооперации — увеличение съ 2.57% и Общиятъ съюзъ на земеделскитѣ кооперации — увеличение на участието си съ 1.25% и разнитѣ селско-стопански кооперации отбелязватъ увеличение на участието си съ 1.17%.

Отъ всичкитѣ тѣзи данни се потвърждава направената по-горе констатация, че се увеличаватъ главно кредититѣ, обслужващи стопанската дейность на кооперациитѣ. Тази е и причината за увеличението на падащитѣ се на отдѣленъ членъ кредити, тъй като тѣ се отпускатъ не на базата и въ размѣръ на собственитѣ срѣдства, а споредъ размѣритѣ на предприетата стопанска дейность. Така, за 1936 година, 1.595 земеделски кредитни кооперации, районни съюзи и О. с. б. з. к., обединяващи 167.747 членове сж ползували 1.122 мил. лв. кредити — срѣдно на членъ по 6.100 лв., а презъ 1940 година, 1869 кооперации, обединяващи 192.964 членове сж ползували 1.301 мил. лв. — срѣдно на членъ по 6.700 лв. — или увеличение по 600 лв.

Съ нѣколко думи ще разгледаме и развитието на спадащитѣ къмъ пласментитѣ активи: заеми срещу ценни книжа, заеми на общини и заеми на водни синдикати.

Заемитѣ срещу ценни книжа отъ 141 мил. лв., съставляващи 1.49% отъ активитѣ на Банката, спадатъ въ края на 1940 година на 23 мил. лв. = 0.20% отъ активитѣ. Голѣмото намаление презъ 1938 година отъ 199 мил. лв. се дължи на прехвърляне на приблизително таква суми по други балансови смѣтки. Банковата клиентела не прибѣгва къмъ този видъ заеми.

Заемитѣ на общини сж се увеличили презъ петилѣтието съ 117 мил. лв., обаче, процентното имъ участие въ активитѣ за 1940 година е намалено отъ 6.48% за 1936 г. на 5.00% за 1940 г.

Възлизашитѣ на 729 мил. лв. задължения на общинитѣ въ края на 1940 година се дължатъ както следва: 509 мил. лв. за кооперативенъ строежъ на народни основни училища, 77 мил. лв. отъ Софийската община за водоснабдяване и 143 мил. лв. отъ други общини за благоустройствени мѣроприятия.

Заемитѣ на воднитѣ синдикати отъ 632 мил. лв., за 1936 г. сж се увеличили на 854 мил. лв. за 1940 година, обаче, процентното имъ участие отъ 6.69% за 1936 г. спада на 5.90% за 1940 година. Увеличението на ползуванитѣ кредити съ 222 мил. лв. за петилѣтието произхожда главно отъ капитализиранитѣ лихви по дълга на В. с. е. ц. „Вжча“ — който на 31. XII. 1940 г. възлиза на 777 мил. лв. Останалитѣ 77 мил. лв. се дължатъ: отъ 8 водни синдикати за производството на електр. енергия — 59 мил. лв. и 18 мил. лв. отъ 13 водни синдикати за корекция на рѣки и напояване. Заемитѣ на последнитѣ 13 синдикати сж възлизили въ 1936 година на 11 мил. лв.

Дългът на В. с. е. ц. „Вжча“, както и задължението на тютюновите кооперации, възлизащи 1.225 мил. лв. сж най-мъчно подвижните банкови активи. Не може да се каже, че тѣ хвърлят сѣнка върху солидитета на банката, защото дългът на „Вжча“ е под гаранция на държавата, а този на тютюновите кооперации не е съмнително събираемъ, защото кооперациите, отъ своя страна, има да взематъ отъ своите членове, обаче, тѣзи обездвижени банкови сръдства сж най-отекчаващата банковия ликвидитетъ тежестъ. Вдигането на тази тежестъ е грижа, колкото на банковата управа, толкова и на държавата.

Преминуваме къмъ разглеждане стопанската дейность на Банката, изразена чрезъ балансовата смѣтка „доставки“. Както е видно отъ балансите на Банката, постепенно нарастватъ ангажираните въ тази дейность сръдства. Докато презъ 1936 година сж вложени на 31. XII. — 280 мил. лв., съставляващи 3% отъ активите на Банката, въ края на 1940 година вложените сръдства възлизатъ на 1.046 мил. лв., съставляващи 7.20% отъ активите. Спрямо 1936 година, вложените презъ 1940 година сж се увеличили крѣгло 374%. Такова увеличение не показва никое перо отъ активите на Банката.

Долната табличка ни показва въ закупуването на какви земеделски произведения и машини сж били вложени тѣзи сръдства:

Таблица № 4

Наименование на земеделските произведения и други	1936 г.	1937 г.	1938 г.	1939 г.	1940 г.
	сума въ хиляди	сума	сума	сума	сума
Доставка зем. орѣдия и машини	27.681	22.903	21.233	13.311	78.377
Доставка материали за за- нятия	158	5.848	2.039	1.163	889
Розово масло	225.632	247.422	215.082	283.770	248.972
Пашкули	14.106	37.037	64.798	62.424	101.886
Тютюни	11.940	66.578	99.795	274.828	576.653
Разни	246	258	374	12.596	39.552
Всичко	279.763	380.046	403.321	648.090	1.046 329

Отъ данните по таблицата е видно, че силно се разширява закупуването на пашкулите и тютюните, особено много на тютюните. Докато въ края на 1936 г. сж били вложени въ покупката на тютюни само крѣгло 12 мил. лв., въ края на 1940 година сж вложени 577 мил. лв.

Понеже посочените суми въ края на годината не даватъ представа за обема на извършената стопанска дейность, ще посочимъ какви количества земеделски произведения и др. сж били закупени презъ разните години на петилѣтието и какви каптали сж били ангажирани въ тѣзи покупки.

Долната табличка ни дава данни за закупените количества тютюни, за смѣтка и рискъ на държавата, както и внесения въ банковите тютюнови антрепозити на консигнационни начала и тютюновите кооперации за обща преработка и продажба. Намаление на събраните количества отбелязватъ, до 1940 година, тютюновите кооперации и банковите тют. антрепозити, а бързо и непрестанно увеличение показватъ покупките за смѣтка и рискъ на държавата. Всичките събрани

отъ кооперациитѣ и Банката тютюни съставляватъ отъ цѣлата тютюнова реколта за 1937 година 22.60%, а за 1940 година 18% — намаление 4.60%. Закупенитѣ, обаче, количества за смѣтка и рискъ на държавата сж съставлявали за 1937 година 4.73% отъ цѣлата реколта, а презъ 1940 година 11.13% — увеличение 6.40%.

Т а б л и ц а № 5

Година	Количество на цѣлата реколта въ тона	Внесени въ тют. кооп. за обща преработка и продаж. въ тона	Внесени въ банковитѣ тют. антрелозити на консигн. начала въ тона	Закупени отъ Банката за смя и рискъ на държавата въ тона	Всичко посочено въ кооп. и банкови складове въ тона	% отъ цѣлата реколта	Ангажирани банкови сръдства въ хиляди лева.
1937 . .	35.883	4.967	1.456	1.697	8.120	22.60	226.321
1938 . .	25.897	3.257	900	2.192	6.349	24.30	295.000
1939 . .	40.398	1.618	370	3.967	5.945	14.70	237.393
1940 . .	53.915	2.988	666	6.003	9.657	18.00	555.000
Всичко	156.093	12.830	3.392	13.859	30.071	—	1.313.714

Само закупенитѣ за смѣтка и рискъ на държавата тютюни съставляватъ за 1937 година 4.73% отъ цѣлата реколта, а за 1940 година — 11.13%.

Ето и даннитѣ за извършенитѣ покупки на други земеделски произведения и извършенитѣ доставки на земеделски орждия и машини, амбалажни и др. материали, презъ петилѣтието:

1. Синъ камъкъ за петѣтъ години	13.370.610 кгр.	за	163.951.345 лв
2. Безмитни гор. материали	52.176.200 "	"	254.319.854 "
3. Земеделски орждия и машини	142.323 броя	"	307.837.260 "
4. Розовъ цвѣтъ	46.982.283 кгр.	"	194.691.976 "
5. Пашкули	8.707.485 "	"	400.332.236 "
6. Сурови материали за занаятч.	—	"	129.351.758 "
7. Амбал. материали и машини за конс. фабрики и народни конс. раб.	—	"	35.157.512 "
8. Парникови стѣкла 1939/1940 г.	—	"	10.261.422 "
9. Вино и ракии 1938 рек.	15.562.835 л.	"	68.413.163 "
10. Цвеклово семе	240.000 кгр.	"	9.413.699 "
11. Памукъ неомаганенъ	7.012.461 "	"	80.152.429 "
12. Семена	—	"	33.500.000 "
13. Чували за амбалажъ	52.000 броя	"	2.956.405 "

Всичко . . 1.690.339.057 лв.

Къмъ стопанската дейность на Банката спада и строителната ѝ дейность. Въ края на 1940 година, Банката притежава банкови сгради, винарски изби, пашкулосушилни, плодохранителни станции, сушилни за плодове, работилници, складове и съоръжения къмъ съответнитѣ постройки за 92.495.000 лв. За 1941 г. сж проектирани за строежъ такива за 123.323.049 лв., отъ които за винарски изби крѣгло 88 мил. лв., за пашкулосушилни 7 мил. лв., за люпилни за пилета 10 мил. лв. и сушилни за плодове за 14 мил. лв.

Съ своята, огромна по размѣри, кредитна и стопанска дейность Българската земеделска и кооперативна банка, както правилно отбелязва и списание „Българско стопанство“ въ броя си отъ 15. III. 1941 год., допринесе много за подема на нашето народно стопанство.

ВЪТРЕШЕНЪ СТОПАНСКИ ПРЕГЛЕДЪ

НАШИЯТЪ ВЪТРЕШЕНЪ ЗАЕМЪ

Сжровището често пжти прибѣгва до вътрешни заеми, отначало доброволни, после принудителни. Самото естество на държавата го налага. Сжщо, самото естество на държавата налага, щото всѣки единъ заемъ да бѣде добре посрещнатъ отъ обществото. Затова се налага неговото пропагандиране. Трѣбва да се признае, че сега не се повтаря грѣшката отъ миналата война. Тогава правителството упорито отбѣгваше да търси вътрешни заеми. А знае се, че всѣка война носи нуждитѣ отъ такива, създава и съответнитѣ условия. Не сме така добре, обаче, съ пропагандирането на заема, особено отъ гледището на общо-държавнитѣ ни интереси. Нѣкои мѣродавни лица излѣзоха въ пресата да твърдятъ, че всичкитѣ досегашни грамадни военни и други извънредни разходи, които българската държава трѣбваше да понесе отъ доста дълго време вследствие на войната, сж били покривани чрезъ редовния държавенъ бюджетъ и че едва сега за първи пжтъ се прибѣгва къмъ държавенъ заемъ. Това не е вѣрно. И на последния грамотенъ

човѣкъ е известно, че на държавата се отпуснаха нѣколко заеми чрезъ Земе-дѣлската и чрезъ Б. н. банки, че се пу-стнаха сжкровищни бонове и т. н., за да може българската държава да защити правата си и да изпълни задълженията си при това главоломно преобразуване на Европа. Нѣма причини да криемъ голѣмото си финансово напрежение, защото България бѣше поставена въ това положение не по своя вина. Тѣкмо за това трѣбва да го подчертаемъ, за да не се смѣта, че всичко, което България получава днесъ, и трѣбва да получи става даромъ и едва ли не е единъ щастливъ подарѣкъ.

Това колосално финансово напрежение е сжщевременно равностойно на воюване. Редовнитѣ ни бюджети и до сега не сж били въ състояние да издържатъ подобно напрежение, а камо ли да свършатъ съ излишци, както искатъ да покажатъ нѣкои автори. Може ли да има летящи дългове и едновременно бюджетни излишци?

А състоянието на нашитѣ летящи дългове е следното:

№	Видъ на летящитѣ дългове	1938 год.	1939 год.	1940 год.	1941 год. на 28. II.	Разлика 1938—1941 година
1	Сжкров. бонове .	1.917.326.954	2.226.432.367	3.241.929.296	5.796.523.992	3.879.197.038
2	Други дългове .	827.698.477	1.186.346.125	1.496.615.392	2.045.321.420	1.217.622.943
	Всичко . .	2.745.025.431	3.412.778.492	4.738.544.688	7.841.845.412	5.096.819.981

Отъ табличката се вижда какъ летящитѣ ни дългове сж нарастнали отъ кръгло 2 милиарда и 750 милиона лева презъ 1938 год., на кръгло 7 милиарда 850 милиона лева къмъ началото на 1941 год. Увеличението за 2—3 години е кръгло 5 милиарда и 100 милиона лева. За насъ това е едно сериозно напрежение. Очевидна е, следователно, грѣшката на една статия въ единъ отъ софийскитѣ вестници, споредъ която до сега, като че не сме понесли никакви тежести на войната и че отъ сега нататѣкъ ще трѣбва да поемемъ тежеститѣ, които ни се налага да поемемъ. Тѣкмо обратното, ние само продължаваме добросъвестно да носимъ тежеститѣ, които времената сж

ни наложили и ни налагатъ и този заемъ е едно ново доказателство за усилията, които правимъ въ това отношение. Несправедливоститѣ спрямо България, наложени съ мирния договоръ отъ Ньойн, се поправятъ чрезъ голѣми материални жертви отъ наша страна. Това трѣбва да се знае отъ всички — и отъ нашитѣ приятели и отъ нашитѣ неприатели.

Вътрешнитѣ заеми сж повече отъ една очевидна необходимостъ и би могло да се очаква, че сегашниятъ заемъ щѣше да има успѣхъ даже безъ тѣзи голѣми привилегии, които се предлагатъ на кредиторитѣ. Последнитѣ нѣма да намѣрятъ другъ по-удобенъ случай да проявятъ своитѣ родолюбиви чувства.

безъ всѣкакви компенсации. Безъ този и, вѣроятно, безъ други вътрешни заеми, нашата държава не ще може да изпълни голѣмитѣ и отговорни стопански и обществени задачи, които времето ѝ налага. Материалното и моралното напре-

жение на нашия народъ изглежда ще продължава и всѣки отъ насъ трѣбва да съзнава, че следва да го носи споредъ силитѣ си. Само по този начинъ ще се услужва на общността.

Проф. Станчо Чолаковъ

ЕМИСИЯТА НА ВЪТРЕШНИЯ ЗАЕМЪ

Отъ 1921 г. насамъ, българскиятъ капиталовъ пазаръ за първи пътъ пласира единъ голѣмъ държавенъ заемъ по доброволенъ начинъ, съ пускането въ обращение на облигации за 2.000 милиона лева при 5% лихва и срокъ за погасяване отъ 15 години.

Чрезъ пускането на казанитѣ облигации, правителството ще покрие една значителна частъ отъ необходимитѣ му срѣдства за посрѣщане на първитѣ разходи на войската и администрацията, въ връзка съ връщането на освободенитѣ земи къмъ родината. Една характеристика на заема, е, че ще бѣде изразходванъ веднага за консумативни цели, т. е. съ дългосрочни източници ще се покрийтъ най-краткосрочни нужди. Той има следователно, характернитѣ белези на военновременнитѣ заеми.

Понеже това е първиятъ голѣмъ заемъ, който ще се пласира въ българското народно стопанство отъ двадесетъ години насамъ, отъ значителенъ интересъ е да се каже нѣщо за самия български капиталовъ пазаръ. Както е известно, този пазаръ съществува въ България още въ зародишно състояние. Главната причина за неговата изостаналостъ се крие въ слабия доходъ на населението, който не позволява да се отдѣлятъ голѣми срѣдства, които да се запятватъ къмъ мобилизиране на капиталовия пазаръ. Българскиятъ националенъ доходъ, който за 1939 година се изчислява на около 50 милиарда лева, е недостатъченъ за отдѣлянето на срѣдства за инвестиции, следъ като сж задоволени въ достатъченъ размѣръ консумативнитѣ нужди на населението. Въпрѣки това, обаче, прочутата българска спестовностъ успѣва да отдѣли суми, между 1 и 2 милиарда лева годишно, които суми се отправятъ къмъ банковата система подъ формата на спестовни, или безсрочни влогове.

На второ мѣсто, за непопулярността на инвестицитѣ въ държавни облигации у насъ, допринася принудителното пускане въ обращение на почти всички

по-голѣми държавни облигации. Така, пускането въ обращение на облигациитѣ отъ бѣжанския заемъ 1923 г., който възлиза на около 2.500 милиона лева и на облигациитѣ отъ заема на Погасителната каса 3% — 1935 г., който възлиза на около 5 милиарда лева, стана принудително, срещу вземания на кредиторитѣ било къмъ гръцката държава, било къмъ облекченитѣ длъжници въ България. Понеже пускането на облигациитѣ отъ страна на държавата стана по номинална стойностъ, а веднага следъ това тѣ бѣха обезценени на пазара, за голѣма частъ отъ населението облигацията стана синонимъ на носитель на загуби, вмѣсто на единъ добъръ и рентабиленъ пласментъ на имуществата. Ето защо, на българския капиталовъ пазаръ се достигна до голѣма разлика въ рентабилитета на облигациитѣ и лихвоносността на влоговетѣ, като влоговетѣ носятъ срѣдно 3% лихва, докато облигациитѣ носятъ 8—9% лихва, а до преди две години носѣха и 12% лихва, безъ съ това да се предизвика едно пренасочване на националната спестовностъ отъ влогове въ банкитѣ къмъ държавни облигации.

При тѣзи условия на българския капиталовъ пазаръ, финансовиятъ министъръ г. Д. Божиловъ се реши да пласира новиятъ държавенъ заемъ отъ 2.000 милиона лева.

Ясно е, следователно, че той трѣбваше да осигури пласирането му, като използва за тази целъ организацията на българската банкова система и на осигурителнитѣ сдружения. И действително, въ една конференция съ представителитѣ на голѣмитѣ и провинциални банки, на търговско-индустриалнитѣ камари, застрахователнитѣ дружества, осигурителнитѣ каси на държавнитѣ и едритѣ индустриални и търговски предприятия, г-нъ министрътъ на финанситѣ изложи нуждата отъ сключването на такъвъ заемъ и надеждитѣ, които възлага върху представителитѣ на свиканитѣ институти, че ще му съдействуватъ за пласирането на заема.

Въ това събрание е било взето решение, банковитъ институти, застрахователнитъ дружества и останалитъ предприятия да пласиратъ въ новия държавенъ заемъ отъ 15 до 25% отъ своитъ дългосрочни резерви, именно отъ математическитъ резерви на застрахователнитъ дружества, запаснитъ капитали на банцитъ и т. н. Точно тѣзи постановления влѣзнаха въ последствие въ текста на закона за сключването на заема.

За да улесни институтитъ, които ще участвуватъ въ подписката на заема, при случанитъ, когато ще иматъ нужда отъ бързо ликвидни срѣдства, законътъ предвижда, че облигациитъ ще се приематъ за гаранции и залози по номиналната имъ стойностъ, и че ще могатъ да се получаватъ срещу тѣхъ аванси въ размѣръ на 80% отъ номиналната имъ стойностъ при Б. н. банка срещу 6% лихва.

Самата подписка на заема покри предвидената сума и я надвиши, като до края на м. юний бѣха внесени около 1.500 милиона лева, а бѣха подписани около 2.500 милиона.

Добриятъ резултатъ на подписката се дължи на нѣколко причини. Отъ една страна на задължителността на подписването, което подложи една голѣма частъ отъ резервитъ на страната на участие въ заема; отъ друга страна на голѣмата пропаганда, която се проведе между общественитъ организации следъ откриването на подписката и особено въ последнитъ дни на последната и най-после — на силно увеличената конюнктурна ликвидностъ на стопанскитъ предприятия, поради което участието въ заема стана една износна сдѣлка.

Така, поради преминаването на търговията въ страната почти изключително къмъ плащания въ брой, всички голѣми и срѣдни търговски и индустриални предприятия, които сключваха заеми за да си набавятъ оборотни срѣдства, престанаха да прибѣгватъ къмъ този методъ и преминаха къмъ самофинансиране, като изплатиха задълженията си. Други, които имаха достатъчно собствени срѣдства за оборотни капитали, увеличиха влоговетъ си при кредитнитъ институти. Всичко това подеждуваша за голѣмото нарастване на касовитъ наличности при банцитъ и ги побуди да потърсятъ тѣхното оползотворяване при една достатъчно висока лихва и сравнително голѣма ликвидностъ, като ги облѣкатъ въ облигации отъ заема.

Що се отнася до застрахователнитъ дружества, тѣ изпаднаха въ подобно положение поради прекратяването до голѣма степенъ на строежитъ, вследствие на което естествениятъ пътъ на инвестирането на тѣхнитъ резерви — ипотечнитъ заеми бѣ прекъснатъ.

За да се приеме съ толкова голѣма готовностъ нѣколкократно по-голѣмото отъ задължителното записване допринесе сѣщо възможността да се мобилизиратъ веднага записанитъ за заема срѣдства чрезъ отпускането на аванси отъ Б. н. банка.

При условията за това авансиране 80% отъ подписанитъ срѣдства могатъ въ всѣки моментъ да бждатъ мобилизирани, като това ще струва на собственика имъ само 1% лихва, тъй като отпуснатитъ аванси ще се олихвяватъ съ 6%, а самитъ облигации ще носятъ 5%. Понесже пъкъ мобилизирането на срѣдствата отъ стопанскитъ предприятия и особено отъ банцитъ и застрахователнитъ дружества става, за да се инвестиратъ въ стопанска дейностъ или въ кредитни пласменти, то сдѣлката за банцитъ ще бѣде по-изгодна дори, отколкото би била, ако се използваше нормалната банкова дейностъ на привличане влогове и тѣхното оползотворяване въ кредитни пласменти.

Единственото неудобство на тази възможностъ за мобилизиране на срѣдствата, вложени въ заема, лежи въ това, че 20% отъ подписанитъ срѣдства нѣма да могатъ да бждатъ мобилизирани. Но това неудобство се покрива широко съ силния приливъ на влогове къмъ банцитъ и съ предимствата, давани за останалитъ 80% и отъ доброто олихвяване на облигациитъ.

Добриятъ резултатъ отъ подписката на заема даде поводъ на министра на финанситъ да внесе едно ново предложение въ Народното събрание, което веднага стана законъ, за увеличаването на размѣра на заема на 3.500 милиона лева, при срокъ на подписването до началото на 1942 г.

Ако искаме да преценимъ правилно изгледитъ за покриването на увеличената частъ на заема, трѣбва да имаме предвидъ, че се касае до подписването на 1 милиардъ лева, тъй като вече два и половина милиарда сж подписани. Следъ като имаме резултатитъ отъ първата подписка на заема, трѣбва да се каже, че е малко вѣроятно подписването на втората частъ да дойде отъ страна на

частната инициатива. Може да се предполага дори, че сега ще има подписници само измежду публичните и обществените учреждения и организации.

Като се има предвид, че въ подписването на заема не участваха най-големите кредитни институти, като държавните банки, Пощенската каса, Фондът обществени осигуровки и др., можем да очакваме съ пълна сигурност, че само тѣ ще сѣ въ състояние да допълнят очаквания единъ милиардъ лева.

Новиятъ заемъ, който идва да оползотвори спестовността и капиталитѣ на народното стопанство въ единъ върховни моменти, когато всички възможности трѣбва да бѣдатъ използвани за преуспѣването на България, ще даде отражения и въ едно чувствително нарастване на службата по държавните дългове, тъй като по този заемъ ще се правятъ и амортизации на главницата, докато по старитѣ заеми се изплащаше само лихвата.

В. П.

ОТЧЕТЪТЪ НА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА БАНКА

Току-що е излъзналъ отъ печатъ отчетътъ на Българската народна банка. За разлика отъ всички минали години, сега отчетътъ е отпечатанъ само на български езикъ, като френското му издание е преустановено.

Това прави още по-интересно съдържанието му, което този пътъ се характеризира съ една голѣма искреностъ. Въ отчета, сѣщо така, сѣ дадени известни статистически данни, които досега не се публикуваха.

Въ прегледа, който се прави за развитието на нашето народно стопанство, общиятъ тонъ е благоприятенъ, макаръ и да се изтъкватъ нѣкои неблагоприятни отражения на войната върху стопанството. Влошаването на известни стопански дейности идва главно отъ затрудняването на вноса отъ чужбина, предимно на сурови материали за индустрията и отъ поскъпването на вносните стоки. Ножицата на ценитѣ между вносните и износни произведения, споредъ отчета, е продължила да се разтваря въ вреда на износните. За доказателство на това твърдение сѣ дадени индекси за развитието на представителни стоки за износа и вноса при база 1935 г. равно на 100. Индексътъ на цената на вносия петролъ се покачва за 1940 г. на 351 срѣдно годишно; този на желѣзото — на 254 и най-после индексътъ на памука достига 145. Сѣщевременно ценитѣ на износните произведения показватъ значително по-слабо повишение, като индексътъ на цената на яйцата достига 131 срѣдно за 1940 г., този на пшеницата — 203 и на тютюна — 138. Това различие въ движението на вносните и износни цени е довело до влошаване ценовитѣ отношения и въ самата страна, като положението на селското население се е влошило, поради понижаването на покупателната му способностъ.

По отношение на земеделieto, въ отчета се прави една косвена оценка на производството на зърнени храни, като на пшеницата се изчислява на около 2 милиона тона, на царевичата — около 1 милиона тона и на останалитѣ зърнени храни — около 500 хиляди тона (ръжъ, ечемикъ и овесъ). Отъ тѣхъ приблизително само 10% е билъ експортенъ излишекъ. Производството на маслодайнитѣ култури е било засилено, като това на слънчогледово семе възлиза приблизително на 150.000 тона съ тенденция на увеличение. Отъ него 9/10 отиватъ за вътрешна консумация. Презъ 1940 г. е добито 4.000 тона памукъ и около 7.000 тона ленъ, които сѣ останали почти изключително за вътрешни нужди. Производството на захарно цѣкло наближава 300.000 тона (286.000 тона) отъ което сѣ произведени около 43 хил. тона захаръ. Производството на соя показва, сѣщо така, значително увеличение, като сѣ произведени около 27.5 хиляди тона, предназначени почти изключително за износъ. Сѣщото е положението и при рѣпицата, отъ която сѣ произведени около 8.500 тона семе. Въ замѣна на това, производството на плодове и зеленчуци презъ годината е било сравнително по-слабо. Напредъкъ показва свиневъдството и птицевъдството, като презъ годината сѣ изнесени около 20.000 тона яйца за 808 милиона лева и 4.114 тона свине за 113 милиона лева. Производството на тютюнъ презъ годината е било засилено.

По отношение на индустрията се отбелязва засилване на производството на мелничарската, маслобойната и други индустрии, свързани съ земеделieto, докато тѣзи, които почиватъ на вноса на сурови материали отъ чужбина показватъ отслабване. Въ края на годината бѣ почувствувана значителна нужда отъ медъ,

калай, гьонъ, вълна, каучукъ и др. Нуждата отъ желъзо, която бѣ почувствувана въ началото на 1940 г. бѣ преодоляна съ течение на времето.

За преодоляването на вносите нужди, презъ годината сѣ повлияли много покупки, направени отъ създаденитѣ две дружества за общъ вносъ за нуждитѣ на индустрията и търговията, като е могло да се внесатъ за нѣколко месеци само значителни количества желъзо, калай, торби, захаръ, солъ и др. Споредъ странични сведения, вносътъ на това дружество достига до къмъ 1 милиардъ лева.

Въ вътрешната търговия презъ годината се отбелязва оживление, което се дължи на по-голъмото запасяване съ стоки отъ нѣкои части на населението и на повишението на ценитѣ. Съответно на режима на ценитѣ, въ България е имало три вида цени презъ 1940 година, а именно: нормирани цени, които сѣ валидни за цялата страна; контролирани цени — които сѣ установени на база 31. VIII. 1939 г. и коригирани, въ зависимостъ отъ новонастъпилитѣ обстоятелствата и, най-после, — свободни це-

ни. Оборитѣ по стойностъ въ страната сѣ съ увеличили, но количествено стоковитѣ оборотѣ е останалъ почти непромѣненъ. Поради засилването на намѣсата на държавата въ снабдяването на страната, бѣ създаденъ специаленъ органъ — Главно комисарство по снабдяването, на което се прехвърлиха редица организаторски функции. Отъ консумативнитѣ блага, презъ годината се е чувствувала временна нужда само отъ слънчогледово масло, презъ периода, предшествуващъ излизането на новата реколта.

Външната търговия на страната презъ 1940 година се е развивала благоприятно, като вносътъ е възлѣзналъ на 7.028 милиона лева, а износътъ на 7.019 милиона лева. Въ сравнение съ 1939 г. вносътъ е намалѣлъ съ 1.7% по количество, а е нарастналъ съ 35.2% по стойностъ, докато износътъ е нарастналъ съ 83.0% по количество и съ 15.7% по стойностъ.

Твърде интересна е табличката, която се дава за развитието на износа по групи артикули, отъ която проличава следната картина:

Видъ стоки	1 9 4 0		1 9 3 9	
	мл. лв.	ψ_{10}	мл. лв.	ψ_{19}
Скотовѣдни продукти	1.300	18.5	771	12.7
Зърнени храни	1.231	17.5	468	7.7
Индустриални култури	2.272	32.4	2.760	45.5
Плодове и зеленчуци	1.293	18.4	1.096	18.1
Други	923	32.2	969	16.0
Всичко	7.019	100.0	6.064	100.0

Отъ износа на скотовѣднитѣ артикули, които показватъ значително увеличение, следнитѣ артикули отбелязватъ най-голъми промѣни: яйца сѣ изнесени за 808 мил. лв. (512 мил. за 1939 г.), кожи за 231 мил. лв. (99 мил. лв.), живи свине за 113 (78) милиона лева, заклани птици за 81(68) милиона и кашкавалъ за 67(15) милиона лева. Най-голъмо увеличение, обаче, отбелязва износътъ на зърнени храни, като пшеница е било изнесено за 595 (443) милиона лева и царевича за 437 (4) милиона лева. Напротивъ, въ износътъ на индустриални растения, голѣмо намаление отбелязва тютюнътъ — 23.623 тона за 1.860 мил. лева, срещу 34.761 тона за 2.486 милиона лева презъ 1939 г. Износътъ на грозде показва намаление, възлизайки на 35.4 милиона кг. за 334 мил. лева презъ 1940 г. срещу 51 мил. кг. за 461 милиона лева презъ 1939 г. Износътъ на печени сливи е спадналъ на 4.7 милиона кг. за 60

милиона лева, срещу 9.7 милиона кг. за 123 мил. лв. презъ 1939 г. Напротивъ, показватъ увеличение износътъ на ягоди въ пулпъ, който достига 322 милиона лева, на вино — близу 300 милиона лева износъ и на червенъ пиперъ — 65 милиона лева. Особено голѣмъ, презъ годината, е износътъ на каменни вѣглища — 236 хиляди тона за крѣгло 120 милиона лева, срещу 17.6 хиляди тона за 5.4 милиона лева презъ 1939 г.

По отношение на разпределението на външната ни търговия по държави, следнитѣ данни показватъ, че презъ годината не сѣ съ отбелязали особено голѣми промѣни въ насочването на търговията. Така, отъ единъ общъ вносъ за 7.028 милиона лева, на Германия се падатъ 69.6% (65.5%); Италия — 6.6% (6.0%); Бохемия и Моравия — 4.6% (4.1%); Русия 2.9% (0.1%); Съед. щати — 1.8% (2.3%); Англия — 2.2% (2.8%); Швейцария — 1.8% (1.8%); Румъния 1.8% (2.4%);

Унгария 1.7% (0.9%); Турция — 1.2% (0.8%); Югославия 1.1% (0.3%) отъ общия вносъ.

Отъ общата сума на износа, възлизаща на 7.019 милиона лева, на Германия се падатъ 59.2% (67.8%); Италия 9.0% (6.1%); Русия 4.6% (—%); Швейцария 4.0% (1.6%); Унгария 3.8% (2.0%); Бохемия и Моравско — 3.2% (3.3%); Англия 2.1% (3.1%); Швеция 2.1% (0.9%); Съединени 1.9% (3.4%); Югославия 1.8% (0.4%); Гърция 1.6% (1.1%); Франция 1.5% (0.9%) отъ общия износъ.

Както се вижда, изобилието на статистически данни относно стопанското развитие на България презъ 1940 г. е голямо и, трѣбва да се подчертае, — единствено въ нашитѣ стопански издания.

Това изобилие характеризира доста пълно тенденциитѣ на развитие въ отдѣлнитѣ стопански клонове.

Заклученията, които могатъ да се направятъ (като се изключатъ областта на кредита и на държавнитѣ финанси, за които вече дадохме достатъчно сведения, близки до тѣзи на отчета на банката) сж че презъ 1940 г. българското народно стопанство е преживѣло единъ периодъ на висока конюнктура, която му е позволила да премине безболезнисно презъ една отъ най-тежитѣ години за Европа. Презъ 1941 г., обаче, се засилва липсата на нѣкои вносни сурови материали, поради което се намалява индустриалното производство, като съ присъединяването на редица нови земи, изтощени отъ стопанско изсмукване и отъ войната, се поставятъ нови големи снабдителни задачи на българското стопанство, задачи, които може би ще предизвикатъ полагането на нови и неочаквани усилия.

СТРОЕЖЪ НА РАБОТНИЧЕСКИ ЖИЛИЩА

Досегашната Дирекция на труда при Министерството на търговията, промишлеността и труда, се раздѣли следъ реформата за създаването на института за общественитѣ осигуровки на две, като онази частъ, която се занимаваше съ уреждането на трудовитѣ условия, конфликти и въобще трудовитѣ въпроси, остана да се числи и занаяпредъ къмъ министерството и да се занимава съ тѣзи проблеми, докато отдѣлението за общественитѣ застраховки се отдѣли въ единъ самостоятеленъ „институтъ за общественото осигуряване“, който ще се занимава изключително съ уреждането на социалното осигуряване. За сега този институтъ обхваща така нареченитѣ „обществени осигуровки“ на работницитѣ, фонда „занаятчийски пенсии“ и фонда „осигуряване на умственитѣ работници“ въ България.

Голямиятъ брой участници въ тѣзи фондове (само по „общественитѣ осигуровки“ има около 300.000 души осигурени) позволява набирането на значителни сръдства въ тѣзи фондове, които досега бѣха използвани главно за изплащане на разнитѣ осигуровки, а излишечитѣ имъ служеха обикновено за сключването на заеми отъ страна на държавата за най-разнообразни цели.

Единъ дефектъ на досегашната организация на общественитѣ осигуровки, обаче, бѣше фактътъ, че относително много малка частъ отъ наличноститѣ на фонда се използваша за прѣко социално подпомагане на работническото. Наистина, въ София се построи една много мо-

дерна работническа болница и на нѣкои мѣста се построиха работнически почивни станции, но въпрѣки това значителни сръдства на фонда отиваха за цели, които сж чужди на социалното подпомагане на работницитѣ.

Една нова и важна инициатива въ това отношение е решението на правителството да се започне съ плановия и усиленъ строежъ на работнически жилища отъ сръдствата на фонда за обществени осигуровки. Въ началото на месецъ юний бѣ гласуванъ единъ „законъ за построяването на работнически жилища“, съгласно който на Института за общественото осигуряване се възлага да употребѣи отъ наличнитѣ си сръдства една сума отъ 200 милиона лева за построяването на работнически жилища. Една частъ отъ тази сума ще се използва за строежъ на работнически жилища отъ самия институтъ, а друга частъ ще се даде въ заемъ на онѣзи работодатели, които биха пожелали да построятъ жилища на своитѣ работници. Построенитѣ така жилища ще се отстъпватъ на работницитѣ въ собственостъ на дългосрочно изплащане, или пъкъ ще имъ бѣдатъ отдавани подъ наемъ срещу относително ниско месечно заплащане. Постройкитѣ на жилища ще се извършватъ отъ строителния отдѣлъ на Института за общественото осигуряване и следъ предаванетоъ имъ на работника, последнитѣ ще се ползватъ отъ известни привилегии и ще подлежатъ на ограничения въ използванетоъ имъ. Така, жилищата нѣма да се обременяватъ съ лични сервитуты, да се ипотекирватъ, да

се прехвърлят по възмезден или безвъзмезден начин преди окончателното изплащане на цената и т. н. След изплащането на жилищата, тяхното прехвърляне ще се позволява само на работници, посочени от института. Работническите жилища и получаваните от тях наеми се освобождават от всякакви данъци и връхнини. Самият строеж ще се извършва върху безплатно отпуснати общински строителни терени. Общинският съвет в София вече е отпуснал едно място в западната крайнина на града от 80 декара, на което ще бъдат пострени вилообразно работнически жилища от по 2 стаи и други домакински поддълнения, чиято стойност (само на строежа), ще възлиза на 100 милиона лева.

Започването на този строеж на работнически жилища, което сигурно ще

стане от идния строителен сезон, ще има няколко добри страни. На първо място той ще послужи за създаването на работа в края на войната, когато ще има значително изобилие на груба работна ръка. На второ място строежът ще послужи за раздвижването на множеството други стопански клонове, които са в връзка с него. Тъй като строежите в България представляват една възлова индустрия, т. е. от размъра на строежите зависи обема на производството на множество други производствени дейности, ще може да се очаква, че строежите за работниците, ще допринесат за общото конюнктурно раздвижване. На трето място строежите на работническите жилища ще допринесат за нормализирането на цените на жилищата в страната, които понастоящем са извънредно много високи, в сравнение с положението от преди войната.

ПЕТГОДИШЕН ПЛАН ЗА ПОВДИГАНЕ НА ЗЕМЕДЪЛИЕТО

Министърът на земеделието г. Дим. Кушев, е назначил една комисия от специалисти, с задача да се тримесечен срок да приготви един проект за петгодишен план за развитие на земеделското стопанство.

За разлика от плана на бившия министър г. Багрянов, който обхващаше земеделието по един цѐлостен начин и поставяше основните принципи, по които то трябва да се развива, този на г. м-ръ Кушев цели да се предвидят едни точно установени цели за постигане в петгодишен срок. Поради това, инициативата на г. Кушев може да се нарече план, докато тази на г. Багрянов носеше повече характера на програма за дългосрочно следване.

Тъкмо този характер на плана на г. Кушев, обаче, предизвиква съмнения относно възможността да се изготви един цѐлостен план за повдигането на българското земеделие само в срок от три месеца и то в един момент, когато става присъединяване на голѐми територии към страната, без да има за тях достатъчно задълбочени проучвания относно характера и възможностите им. Изработването на земеделски стопански план в България трябва непременно да изхожда от едно основно познаване и планиране на производството в отделните райони на страната, тъй като разнообразието на видовете земеделско производство и различията в пригодността на почвите у нас са извънредно силно подчертани. За да се проведе един подобен план, следо-

вателно, необходимо е да се проведе една стопанска анкета в отделните райони, като за всеки по отделно се изготви план, при който нуждата от известни произведения за страната ще трябва да бъде съчетана с необходимостта населението навсякъде да получи найдобър доход от земеделската работа. Само едно такова подробно познаване на производствените проблеми в всеки отделен район, може да послужи за база при установяването на етапите, които ще се следват от стопанския план.

Един друг въпрос, който прави трудно изработването на земеделско-стопански планове в България е въпросът за създаването на жизнеспособни земеделски индивидуални стопанства. Поради пренаселеността на българското село, множество стопанства имат твърде дребен характер и недостатъчно земя за изхранването и поддържането на задоволителен жизнен уровень на членовете на селското домакинство. В това отношение много пакостно влияние е изиграл законът за наследствата в България, който позволява раздробяването на притежаваната земя от селското домакинство при смъртта на главата на семейството между всички членове на семейството и по този начин се въздейства за установяването на тенденцията за „пулверизиране“ на земеделската поземлена собственост.

Основната проблема в българското земеделие, следователно, остава: създаването на достатъчно голѐми и жизнеспособни

собни земеделски стопанства, които да могат да се задържат във размята, който е необходим за тяхното благосъстояние. При днешните условия във България, обаче, без едно изселване на чуждите населени от новоосвободените земи и от старата територия на страната, не може да се достигне желаното разпиряване на населението, занимаващо се със земеделие, така че да има достатъчно обработваема земя на разположение. Без измънение на закона за наследства и без установяването от страна на държавата на един тип на земеделско стопанство, създаването на който да се цели съ всички същества, не ще може да се постигнат голъми резултати, които да увеличат благосъстоянието на земеделското население.

Назначената комисия от министъра на земеделието се е раздѣлила на четири подкомисии, от които първата се занимава съ увеличението на земеделското производство въ всички области: гори, скотовъдство, разнообразяване на полското земеделие, борба съ сушата, комасация, връзка съ мѣстната индустрия за преработване на земеделски произведения, засилване на наторяванията, мелниорации и други подобни. Втората подкомисия има за целъ да проучи въпросите за пласмента и цените на земеделските произведения, като изработи единъ проект за регулирането на вътрешния пазаръ на земеделските произведения, въ който да се включат данни за пласментните възможности на отдѣлните про-

дукти и начините за установяването на стабилни цени. Третата подкомисия има за задача да установи данъчното облагане на земеделеца и установяването на едно по-постоянно отношение между цените на купуваните и продаваните от земеделеца стоки, така че да не се мѣни силно неговата покупателна способност поради движения на цените. Четвъртата подкомисия, най-после, има за задача да изработи планъ за повдигане на културното равнище на земеделеца-стопанинъ, въ което се включва както подобрене на общия битъ на селското население, така и подобрене на храната, облеклото и други важни елементи на този битъ.

Както се вижда, поставените задачи на отдѣлните подкомисии иматъ по-скоро общо стопански и агротехнически характеръ, като изоставятъ на заденъ планъ създаването на жизнеспособно индивидуалното земеделско стопанство.

Това не значи, обаче, че резултатите от работата на комисията по изработването на петгодишния земеделско-стопански планъ, ще бѣдатъ нищожни. Напротивъ, тѣ биха могли да бѣдатъ доста значителни, ако се възприематъ нѣкои нови методи на производство и се установятъ стабилни ценови отношения за повечето отъ стоките, интересуващи селското население.

Основната проблема на българското земеделие, обаче, — борба съ дребното и нежизнеспособно селско домакинство, остава открита и следъ изработването на плана.

ЕДНО ГОЛЪМО ДЪРЖАВНО НАПОИТЕЛНО МЪРОПРИЯТИЕ

За да може да се обедини и подложи на едно планоно провеждане държавната строителна дейность, преди три години във България бѣ създадена така наречената „Дирекция на строежите“ при Министерството на благоустройството, на която бѣ възложено проектирането и изпълнението на голъмите държавни строителни предприятия. Тази дирекция извършва всички голъми обществени строежи, както тия по постройката на желѣзопътни линии, така и тия по регулирането на рѣчни корита, постройка на баражни язовирни стени и др. подобни.

Съ изработения петъ годишенъ планъ за водни строежи отъ Министерството на благоустройството, въ който сж включени строежите, отъ които се очаква най-голѣма рентабилность и най-ниска костуема стойность, се дава началото на една системна работа по уреждане на водното дѣло въ България.

По своята сжщность, водните строежи въ България иматъ за задача да се борятъ съ нѣколко основни недостатѣка на българските водни сили: чрезъ отводняванията на блатата, които не сж много на брой и не заематъ голѣма повърхность, годна за земеделското използване — да се създаде нова обработваема площъ; чрезъ коригиране на рѣчните корита да се избѣгнатъ наводненията, които се случватъ най-често въ прибалканските области и най-после — чрезъ годишно регулиране на токъта на водните маси, да се създадатъ условия за напояване на по-голѣми земеделски райони, тъй като рѣките у насъ пресъхватъ, или намаляватъ силно водата си презъ лѣтото.

Въ ладна „Багряновъ“, за който вече бѣха дадени сведения въ списанието, възможностите за подобрене на земеделието и за спечелването на нова земя

посрѣдствомъ воднитѣ строежи, се предвиждатъ въ максималнитѣ имъ размѣри, които би трѣбвало да бѣдатъ малко намалени, за да се стигне до тѣхния реално осмѣществимъ размѣръ.

Най-важнитѣ мѣроприятия въ областта на подобриенето на земедѣлието чрезъ воднитѣ строежи, обаче, сѣ тѣзи по напояването на земята. Въ България единъ отъ най-големитѣ врагове на земедѣлието е сушата. Съ своитѣ 600 милиметра дъждъ на кв. метъръ годишно, съ неравномѣрното разпредѣление на дъждоветѣ, които липсватъ главно въ вегетационния периодъ и съ изгарянето на частъ отъ реколтата, България понася едни отъ най-големитѣ загуби въ своето земедѣлие, които могатъ да се избѣгнатъ само чрезъ изкуствено напояване, тъй като рѣкитѣ губятъ водата си презъ лѣтото.

Първиятъ голѣмъ опитъ за изкуствено напояване вече се осмѣществява въ Северна България, съ образуването на едно изкуствено езеро съ дължина около 20 км., по горното течение на рѣка Росица, близо до гр. Севлиево, въ който баражъ ще се изравнява годишно една преминаваща вода отъ около 360 милиона кубически метра, като въ самото езеро ще се магазинира около 160 милиона кубически метра вода. Езерото ще покрива една площ отъ 800 хектара и ще напоява редовно полски имоти, обхващащи около 35.000 хектара. При самата баражна стена и на главния напонтеленъ каналъ ще бѣдатъ построени две електрически централи съ обща мощностъ отъ 20.000 конски сили и съ капацитетъ на годишно производство отъ около 25 милиона киловатчаса. Тази енергия ще бѣде използвана изцѣло за електрифицирането на Северна България, което също така се извършва по планъ.

Водата, предназначена за напояване ще бѣде доведена до напояванитѣ полета чрезъ единъ главенъ напонтеленъ каналъ, който ще има максималенъ преносителенъ капацитетъ отъ 20 кубически метра въ секунда. Поради пресѣчената мѣстностъ въ известни мѣста, каналътъ ще преминава долинитѣ чрезъ сифони.

Самата подпорна стена, ще бѣде железобетонова, съ 45 метра височина надъ рѣчното дѣно, като горниятъ ѝ край ще бѣде приспособенъ за шосе. За изграждането на подпорната стена, която ще има дължина отъ 280 метра, ще сѣ необходими около 150 хил. кубически метра бетонова маса, което ще засили твърде много работата на българскитѣ циментови фабрики, а вѣроятно ще даде мѣсто и за вносъ на циментъ отъ чужбина. Язовирната стена ще струва 120 милиона лева, а цѣлото предприятие, заедно съ главния напонтеленъ каналъ и електрическитѣ централи — ще възлѣзе на около 400 милиона лева.

Като се има предвидъ характера на нашитѣ рѣки, които силно намаляватъ вододайния си дебитъ презъ лѣтото и придобиватъ пороенъ характеръ презъ пролѣтътъ и есенътъ при дъждоветѣ и топенето на снѣговетѣ, постройката на язовири, подобни на този, който сега се предприема при рѣка Росица и ще бѣде завършенъ въ срокъ отъ 4 години, сѣ една голѣма необходимостъ за България и се налагатъ не само за повишеніето на добива отъ земедѣлието, но и за избѣгване на наводнения, като това, което направи миналата година сѣщата рѣка Росица въ областта на Севлиево. Силното повишение на дохода отъ напояваната земя, което възлиза на два до три пѣти въ сравнение съ ненапояваната земя, ще рентири твърде добре това голѣмо държавно напонтелно мѣроприятие.

КЪМЪ ИЗГРАЖДАНЕТО НА БЪЛГАРСКА ДУНАВСКА ФЛОТА

До скоро България разполагаше съ извънредно малкъ тонажъ рѣчни шлепове и съ нѣколко влѣкачи, които обслужваха повече нуждитѣ на Русенската захарна фабрика при пренасянето на захарното цвекло, отколкото общитѣ транспортни нужди на страната по Дунава. Както българското крайбрежно пѣтническо рѣчно движение, така и стоковиятъ трафикъ се извършваха отъ чужди кораби.

Началото на организираното българско корабоплаване по Дунава се постави именно отъ 1935 година насамъ съ уреждането на една редовна държавна каботажна пѣтническа служба, като за целта се трансформираха въ пѣтниче-

ски параходи три стари влѣкачи. Пускането имъ въ служба по Дунава, обаче, даде неочаквано добри резултати, като наскоро тѣ станаха недостатъчни за поддържането на пѣтническата служба по крайбрежіето.

Имайки предвидъ наличнитѣ резултати отъ въвеждането на българското дунавско корабоплаване, както и намѣреніето на правителството да осигури превозването на една по-значителна частъ отъ българския вносъ и износъ по Дунава съ собствени параходи, Народното събрание гласува презъ 1938 година единъ 150 милионенъ кредитъ за закупуването на дунавски параходи.

Веднага бѣха направени поръчки за 4 моторни шлепове отъ по 700 тона всѣки единъ съ мотори по 1000 конски сили, които бѣха поръчани въ германската фирма Кривостъ Руховъ — Регенсбургъ. Тѣзи четири моторни шлепове вече сѫ доставени на България и вършатъ редовна транспортна служба по Дунава, като пренасятъ стоки отъ Регенсбургъ до устието на Дунава и обратно. Макарь и да сѫ още съвършено недостатъчни дори за обслужването на най-важната частъ отъ българския дунавски транспортъ, именно този на зърнени храни, тѣ спомагатъ много за развитието на износа по Дунава, главно съ хладилнитѣ си инсталации, които имъ позволяватъ да товарятъ и по-лесно разваляеми произведения. Съ построяването на нови товарни кораби, каквото се проектира, България ще може да обслужва съ собствени параходи по-голямата частъ отъ стоковия си дунавски трафикъ.

Не по-малко важна придобивка за българското дунавско корабоплаване, обаче, е и поръчката въ будапещенскитѣ корабостроителници на три пѣтнически дунавски кораба, всѣки единъ отъ които има 76 метра дължина и 16 метра ширина, като носи 700 пѣтници и 70 тона стоки. Първиятъ отъ тѣзи три парахода, нареченъ „Царь Борисъ“ вече е предаденъ на българскитѣ власти и отъ 9 юний 1941 година обслужва съ редовни рейсове българската крайбрѣжна служба. Тѣзи пѣтнически параходи, отъ които вториятъ ще бѣде предаденъ за използване на българскитѣ власти въ края на месецъ юлий т. г., а третиятъ — въ края на септемврий, ще задоволятъ напълно сегашнитѣ нужди на крайбрѣжното корабоплаване и ще започнатъ да извършватъ пѣтническа служба и по горното течение на Дунава. Съ своята бързина 32 км. по течението и 22 км. срещу течението въ часъ, както и съ луксозната си модерна уредба, тѣ ще бѣдатъ едни отъ най-добритѣ пѣтнически параходи по Дунава.

Изтеклиятъ месецъ юний, най-после бѣ отнаменуванъ и съ едно друго дълго очаквано събитие, което досега бѣ отлагано главно по политически причини. Това е пускането въ движение на фери-

ботната служба между Русе и Гюргево, съ която се създава прѣка желѣзопѣтна връзка между София и Букурещъ, както и между Букурещъ и Истамбулъ. Както е известно, отъ българска страна се бѣ настоявало много отдавна за установяването на фериботна служба между България и Ромѣния. По онова време, обаче, Ромѣния бѣше въ лагера на Балканското споразумение, което бѣ насочено противъ България. Това бѣ достатъчно, за да се протака изпълнението на едно мѣроприятие, което е отъ несъмнена полза и за дветѣ страни. Следъ влизането на Ромѣния въ тройния пактъ, обаче, работитѣ по изграждането на пристанищнитѣ конструкции по ферибота на ромѣнска почва, започнаха да се развиватъ побързо, като за целта бѣ използвана и помощта на германската трудова служба.

Едновременно съ пускането въ движение на парахода „Царь Борисъ III“, бѣ поставенъ въ движение и ферибота между Русе и Гюргево, който понастоящемъ ще се обслужва само отъ българския фериботенъ корабъ, тъй като румѣнскиятъ макарь и да е готовъ, не може да пристигне следъ блокадата на морскитѣ пѣтища отъ страна на Англия. Нашиятъ фериботенъ корабъ, който носи името София, има 65 метра дължина и 15 метра широчина. Върху него сѫ построени три желѣзопѣтни линии, върху които могатъ да се помѣстятъ 15 вагона съ по 12 метра дължина всѣки единъ. Съ своитѣ два мотора отъ по 335 конски сили, фериботниятъ корабъ развива бързина отъ 15 км. въ часъ, което е напълно достатъчно за фериботната служба. Следъ пускането въ движение и на румѣнския корабъ, транспортнитѣ възможности чрезъ ферибота ще се удвоятъ. И сега, обаче, възможноститѣ за преносъ на стоки отъ Северна и Сръдна Европа за България и Близкия изтокъ презъ Ромѣния се увеличава значително.

Съ това България поставя началото на своята политика на изграждане на една достатъчна за нуждитѣ ѝ дунавска флота, която ще бѣде отъ голѣма полза при бѣдешето насочване на българската външна търговия къмъ Централна и Северна Европа.

ВЪНШЕНЪ СТОПАНСКИ ПРЕГЛЕДЪ

ГЕРМАНСКАТА СТОПАНСКА ПОЛИТИКА И НОВИЯТЪ РЕДЪ ВЪ ЕВРОПА

Въ кн. 4, год. II на „Економистъ“ вече разглеждахме основнитъ германски идеи относно преустройството на европейското стопанство следъ свършването на войната. Отъ тогава насамъ, малко нѣщо бѣ казано за политиката, която ще следва Германия въ едно или друго отношение. На 12 юний т. г., обаче, райхсминистрътъ на стопанството г. д-ръ Функъ избра събранието на дружество то за Югоизточна Европа въ Виена, за да изложи принципитъ на германската стопанска политика, сега и напредъ, по отношение на другитъ европейски и извънъ европейски народи.

На първо мѣсто, може би водимъ отъ желанието да изтъкне значението на Виена въ новия стопански редъ на Европа, той е изтъкналъ, че това ще бѣде градътъ, отъ който ще излизатъ всички връзки, свързващи народитъ отъ Югоизточна Европа съ Райха. А тази връзка ще бѣде тѣсна и неразривна, защото войната вече съ кръвъ запечати историческата общность на съдбинитъ на Югоизточна Европа и на Райха.

Говорейки за развитието на новитъ търговски линии, г. д-ръ Функъ е изтъкналъ, че Германия и Италия ще съгласуватъ по единъ приятелски начинъ интереситъ си съ жизненитъ нужди на другитъ народи отъ европейското жизнено пространство и ще позволятъ на всички народи да участвуватъ въ изграждането на новия редъ съобразно съ своитъ сили. По отношение на създаването на методичното засилване на сътрудничеството между отдѣлнитъ страни, г. Функъ вижда голѣмо поле за дейность на институтитъ за сътрудничество и създаване на връзки отъ рода на Виенското дружество за Югоизточна Европа.

За да изтъкне ефикасността на прилаганитъ отъ Германия методи въ областта на външната търговия, той е подчерталъ, че въпрѣки войната, въпрѣки английската блокада и въпрѣки всички прѣчки на днешното време, германската търговия е почти достигнала по стойность равнището си отъ преди войната. Чрезъ прилагането на строгъ контролъ върху външната търговия, Германия е достигнала до положението да внася, по начало, само необходими стоки, а да внася такива отъ по-второстепенно значение само когато това се налага отъ съ-

ображения на търговска политика. По такъвъ начинъ, ти е успѣла да набави за германското въоръжение всичкитъ необходими му сурови материали.

Преминавайки върху европейското голѣмо пространство, министрътъ на стопанството на Германия е изтъкналъ, че днесъ то е въ периода на своето възникване. Тукъ д-ръ Функъ е изтъкналъ, че европейския континентъ представлява една стопанска цѣлостъ съ значителни възможности за самозадоволяване и съ достатъчни възможности за самоизхранване. Тукъ д-ръ Функъ е изтъкналъ, че застъпванитъ отъ Германия принципи изключватъ крайната автаркия, дори и за стопански общности като европейския континентъ, защото крайната автаркия води до обедняване. Германия отрича и принципа за едно пресилено международно разпредѣление на труда, което нѣма да държи достатъчна смѣтка за политическитъ и стопански интереси на народитъ.

Особено важни сж неговитъ декларации, че споредъ германската доктрина не трѣбва да се изнася стопански послабия, нито да се жадува за една свѣтовна хегемония. Тѣзи декларации идватъ да разсѣятъ нѣкои правдиви опасения, че едно крайно прилагане на доктрината за разпредѣлянето на Европа на земеделски и индустриални държави, ще може да доведе до понижаване на жизнения уровень на земеделскитъ народи, като не ги допустне да отливатъ излишката отъ земеделското си население въ градски и главно индустриални занятия. Едно зачитане на въпиющитъ нужди на европейскитъ югоизточни народи отъ известни промѣни въ стопанската имъ структура, ще допринесе много за общото издигане на европейското стопанство и на общоевропейския битъ.

Следъ това райхсминистрътъ д-ръ Функъ е обрисувалъ европейското стопанство въ неговия грамаденъ производственъ апаратъ, както и необятно голѣмата му консумативна способность, която, понастоящемъ, още не може да се изчисли. Тѣкмо огромната консумативна способность на Европа представлява добри изгледи за равняването на стопански връзки съ другитъ голѣми жизнени пространства, които ще се развиятъ въ свѣта.

Споредъ д-ръ Функъ, стопанството на голѣмитѣ пространства и свѣтовното стопанство не се изключватъ, а напротивъ, ако бждатъ правилно организирани, даватъ всички възможности за взаимно допълване и оползотворяване на стопанскитѣ си източници. Тѣхнитѣ възможности за взаимно сътрудничество, въ всѣки случай, сѣ много по-голѣми, отколкото при една атомистична и безогледно конкурираща свободна търговия.

Много важни сѣ изявленията на райхсминистъра, че свѣтовното стопанство, следъ подписването на мира, нѣма повече да се устройва по методи, които доведоха до неговата катастрофа. Отъ това се подразбира, че дори и голѣмитѣ свѣтовни жизнени пространства ще влизатъ въ връзка помежду си организирано. Тукъ, обаче, той прави една уговорка, че Германия нѣма да вижда никаква прѣчка въ това, да влиза въ връзка и разбирателство съ стопански пространства, които се придържатъ къмъ други стопански методи, като въ случая се подразбиратъ либералнитѣ методи. Отъ това се вижда, че д-ръ Функъ предвижда оставането на Америка тамъ, гдето се намира и сега, именно въ либералната система на стопанисване. Избраната отъ Германия клирингова система на уреждане международнитѣ връзки, която все повече се усвършенствува, не изключва нито днесъ, нито ще изключва въ бъдеще сътрудничеството съ други системи. Стойността на валутитѣ, обаче, не трѣбва да бжде опредѣлена отъ международни сили и влияния. Въ една социална държава, каквато е Германия, не може да има международно обусловена и зависяща отъ международни условия парична стойностъ, а само национално и социално обусловена.

Интересни сѣ твърденията на д-ръ Функъ и по отношение на златото. Споредъ него, следъ сключването на мира Германия ще разполага съ достатъчно злато за необходимитѣ ѝ международни плащания. Райхсмарката, която и днесъ вече е доминираща европейска валута, следъ войната ще получи и своя международенъ стандартъ. Базирането на райхсмарката върху социалния продуктъ за вътрешна употреба, обаче, съвсемъ не означава, че въ международнитѣ отношения между голѣмитѣ отдѣлни пространства нѣма да се прилага златото като уравнилителна валута.

Макаръ и нѣкои термини още да сѣ неясни, като напримѣръ „базирането на валутата върху социалния продуктъ въ

вътрешно отношение“, може да се подразбира, че Германия съ стопанско-политични мѣрки ще се стреми да защитава социалния продуктъ на народното стопанство, като поддържа постоянни цени и справедливо отношение между ценитѣ и доходитѣ. Това означава, че вътрешно политическитѣ мѣрки на властта за запазване на ценитѣ и на доходитѣ ще изключватъ автоматизма на златния еталонъ, което още не значи, че нѣма да използватъ златото за международни плащания при междуконтиненталната търговия.

Съ огледъ на междуконтиненталната търговия това означава, че при една активна европейска търговия спрямо Америка, което е малко вѣроятнo да настѣпи, ще се даде възможностъ за единъ отливъ на американското злато и къмъ Европа, съ което ще се разреши въпроса за златото въ западното полукълбо.

Още по-важни сѣ принципитѣ на германската стопанска политика по отношение на частната инициатива. Съ разгромяването на Русия ще се сложи край на колективизма, защото Германия, споредъ д-ръ Функъ, признава нуждата само да дирижира стопанството, но не и сама да стопанисва, като се заема съ последното само въ случаитѣ, когато частното стопанство не е въ състояние да се справи съ жизнени, за държавата и народа, задачи.

Тъкмо за бждещитѣ задачи на германското стопанство, обаче, на Германия сѣ нуждни способни и лично заинтересувани предприематели, които Германия очаква и иска отъ германското стопанство, защото очакванитѣ голѣми дѣла не могатъ да се реализиратъ при единъ безплоденъ централизъмъ.

Както се вижда, всѣка нова речъ на д-ръ Функъ носи нови уяснявания и нови принципи при уреждането на утрешния новъ редъ въ Европа и въ свѣта. Ние, българитѣ, можемъ само да се радваме на този новъ редъ, защото винаги сме симпатизирали на Германия като носителъ на творческото и силното и защото очакваме отъ новия редъ нови възможности за издигане благоденствието на българския народъ, който, за съжаление, се намира още на опашката на европейскитѣ народи.

Единъ народъ съ заложби, амбиции и вѣрностъ къмъ великото приятелство, както нашитѣ, заслужава по-добра съдба и може съ основания да я очаква отъ новия редъ.

А. К.

ГЕРМАНСКАТА МАРКА КАТО ПОКРИТИЕ НА ПАРИЧНОТО ОБРАЩЕНИЕ

Монетният режим на България е поставен на началата на златно-девизния еталон (Голдъ ексчейнджъ стандартъ). Съгласно закона за Б. н. банка от 4 октомври 1928 година, който законъ бѣ изработенъ и поставенъ въ сила отъ правителството въ връзка съ отпускането на стабилизационния заемъ на България презъ 1928 година подъ покровителството на Обществото на народитѣ, паричното обращение и въобще задълженията на виждане на Б. н. банка трѣбваше да иматъ едно минимално покритие въ злато отъ 33.1/3%, като Б. н. банка се задължава за увеличи по възможностъ това покритие до 40%.

Всеизвестнитѣ международни монетни събития, въ връзка съ свѣтовната стопанска криза и съ политиката на ръководнитѣ държави, които постепенно напустаха обмѣняемостта на банкнотитѣ си въ злато, доведоха Българската народна банка до твърде голѣми затруднения при поддържането на законното покритие на лева въ злато или златни девизи.

Тѣзи затруднения се увеличиха особено много, следъ като търговията на страната къмъ странитѣ съ златни или дори само „свободни девизи“ силно намаля и България остана почти безъ всѣка възможностъ да си достави необходимитѣ, съгласно закона, злато или златни валути.

Това безизходно положение, както и нуждата на страната да увеличи паричното си обращение, успоредно съ съживяването на стопанския животъ, принуди правителството да измени чл. 9 отъ закона за Банката, който урежда този въпросъ, (на 13. I. 1936 година) въ смисълъ, че законното покритие на лева се намалява отъ 33.1/3% на 25%.

Даденото, по този начинъ, временно разрешение на въпроса за покритието, обаче, не можа да се укаже трайно, главно поради силното нарастване на паричното обращение безъ съответенъ притокъ на злато или златни девизи къмъ Б. н. банка.

Положението се влоши особено много презъ последнитѣ месеци, когато паричното обращение нарастна твърде силно. Тогава, до гласуването на единъ новъ законъ, който да урежда основно материята, Б. н. банка се видѣ принудена чрезъ прехвърляния на известни суми отъ задълженията на виждане къмъ срочнитѣ банкови задължения и чрезъ премѣтане на златото за покритие по н-

говия реаленъ, вмѣсто номиналенъ курсъ и цена, да поддържа временно равновесието между формално установеното покритие и нарастващитѣ задължения на виждане на банката.

Изгледитѣ за развитие на паричното обращение, които вече бѣха изнесени въ списанието, обаче, правятъ и това разрешение неефекасно и твърде краткотрайно. Ето защо, изхождайки отъ съображението, че повече не съществуватъ обмѣняеми въ злато девизи, които да могатъ да се закупятъ отъ Б. н. банка, че всѣки девизи, независимо отъ това дали сѣ обмѣняеми или не, служатъ на страната за задоволяването на вноситѣ и нуждитѣ отъ всички видове стоки; че при новосъздаденитѣ условия въ Европа, германската марка започва да изпълнява тѣзи функции, именно на посрѣдническа монета, чрезъ която могатъ да се доставятъ разполагаемитѣ за вносъ стоки и че въ новия европейски редъ германската марка ще замѣсти старото понятие за обмѣняеми въ злато, или за „свободни“ девизи, като ще позволява арбитражирането и закупуването посрѣдствомъ нея на всички необходими за вноса стоки, правителството реши да скѣса окончателно съ старитѣ разбирания за осигуряване на покритието на паричното обращение и да премине къмъ една по-еластична система на покритие.

Тази система правителството намѣри въ възприемането на принципа, че девизниятъ шокъ на Б. н. банка, който представлява отъ себе си права за закупуване на стоки отъ чужди държави, може да служи за покритие на вътрешното парично обращение на страната. При ликвидирането на този шокъ отъ девизи, народното стопанство ще трѣбва да внесе въ емисионния институтъ частъ отъ пустнатитѣ въ обращение левове, поради което намаляването на девизния шокъ ще означава и намаляване на паричното обращение. Обратното — увеличението на девизния шокъ на Б. н. банка, който понастоящемъ е надминалъ 4 милиарда лева, допринася въ най-голѣма степенъ за нарастването на паричното обращение.

Въ допълнението на закона за Б. н. банка отъ 30 май 1941 година се предвижда именно това: „всички други девизи, следъ приспадането на задълженията на банката въ сѣщия видъ девизи, заедно съ обявената отъ Банката премия, служатъ за резерва въ размѣръ на 100%“

отъ сумата на банкнотитѣ въ обращение и другитѣ задължения на виждане“

Както се вижда, за по-голяма еластичностъ въ закона за Банкята е казано, че всички други девизи служатъ за покритие

на паричното обращение. Въ сѣщность, обаче, за покритие ще служатъ главно германскитѣ марки, каквито се намиратъ въ девизния щокъ на Банкята въ голѣми количества.

ДЕВИЗНИТѢ КУРСОВЕ ВЪ ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

Между актуалнитѣ проблеми на международното европейско стопанство, тази за приспособяването на девизнитѣ курсове къмъ едно стабилно отношение спрямо германската марка заема предно мѣсто.

Това е, въ сѣщность, една отъ най-деликатнитѣ проблеми на новия европейски редъ, който ще се установи следъ войната, защото курсоветѣ ще се установятъ веднажъ за винаги или поне за дълго време, вследствие на което всѣка една страна ще трѣбва да положи усилия и да постигне най-благоприятния курсъ на валутата си въ новия редъ.

Отъ 1931 година, когато английската лира се обезцени, промѣнитѣ въ валутнитѣ курсове станаха обикновена работа въ международния стопански животъ. Тѣзи промѣни се използуваха, за да се създадатъ благоприятни условия въ международния стокообмѣнъ за дадена страна, която промѣни курса на валутата си.

Въ една отъ миналитѣ книги на „Економистъ“ (год. I, кн. 2 стр. 214) ние разглеждахме причинитѣ, поради които Англия даде сигнала за намалението на девизнитѣ курсове и значението на този фактъ за международното стопанство. Ето защо, на този въпросъ нѣма да се спираме подробно, като ще се задоволимъ само да отбележимъ принципната разлика, която съществува между валутната политика на Англия и тази на Германия.

Както е известно, Англия намали курса на лирата си по финансови и стопански причини. Отъ една страна, тя трѣбваше да спре бѣгството на чуждитѣ капитални отъ Лондонъ, а отъ друга — да създаде за себе си по-благоприятни условия при международния стокообмѣнъ. Първата отъ тѣзи две причини бѣше отъ времененъ характеръ, тъй като съ премахването на причинитѣ за бѣгството на капиталитѣ, — преди десетъ години тѣзи причини се премахваха по-лесно, отколкото сега — този поводъ за обезценката на английската монета изчезна. Остана другиятъ — условията на стокообмѣна.

Въ девизната теория се приема, че понижаването на курса на монетата, т. е. на нейната международна покупателна способностъ, предизвиква благоприятни промѣни за страната, която обезценява, по отношение на нейния износъ, защото следъ снижането на курса, чуждестранниятъ купувачъ ще може съ едно и също количество свои монети да купи повече стока отъ страната, която е обезценила монетата си, отколкото въ миналото. Вследствие на това, износътъ на страната съ обезценена монета се засилва, а вносътъ се спѣва. Това трае, обаче, временно, докато ценитѣ въ вътрешността на страната съ обезценена монета не се покачатъ успоредно съ понижението и не се възстанови стариятъ международенъ покупателенъ паритетъ на обезценената монета. Следъ това, за да се даде отново тласъкъ на износа, се явява нужда отъ ново обезценение, последвано отъ приспособяване на ценитѣ, пакъ ново обезценение и т. н.

Първоначално се мислѣше, че тази конюнктурна мѣрка за засилване на износа може да се приложи само два или три пѣти. Историята показва, обаче, че обезценяванията могатъ да следватъ едно следъ друго, като монетитѣ изгубватъ половината и дори повече отъ първоначалната си покупателна сила.

Мотивътъ на обезценяванията, обаче, означава създаване на благоприятни условия за развитието на износа и неблагоприятни за вноса, което въ известни случаи, особено при голѣма безработица и стопанска криза, може да се укаже необходимо.

Обратниятъ процесъ — повишение курса на собствената валута по отношение на останалитѣ валути, досега се следваше само отъ Германия. При това, тази тенденция на повишаване собствения курсъ на монетата на Германия е една стара политика, която продължава вече нѣколко години. Стопанскитѣ резултати, при свободно международно стопанство, отъ една такава политика сж: ограничаване на износа, поради посрѣлването му въ сравнение съ конкурентнитѣ страни и засилване на вноса, тъй като

чуждестранният износител ще получава повече пари въ собствената си монета срещу всяка германска марка.

Като се има предвид, че Германия започна тази своя политика въ единъ моментъ, когато у нея още имаше значителна безработица и износътъ бѣше станалъ въпросъ на животъ или на смъртъ (вижъ „Економистъ“, год. I, кн. 2, стр. 213), явява се доста чудно защо именно тази страна, противно на политиката на всички останали голѣми европейски и американски държави, следва обратния пътъ, когато нуждитъ ѝ сж едни и сщи съ тѣхнитъ.

Поставя се, следователно, въпроса: какво целѣше Германия съ започването на една обратна политика въ сравнение съ останалитъ страни и при това една политика, която би затруднявала износа ѝ? Отговорътъ се свежда до това, че Германия първа схвана, че не е само цената, която играе роля при международнитъ стопански отношения и че има много други елементи, между които политическитъ не стоятъ на последно мѣсто, които налагатъ понѣкога да се купува дори много по-скъпо, отколкото може да се купи другаде и да се повишава курса, като въпрѣки това външно търговскитъ отношения се развиватъ отлично.

Това е възможно, защото всяка търговска дейность между две държави трѣбва да бѣде двустранна, за да бѣде трайна, особено когато едната отъ търгуващитъ страни иска да въведе новъ редъ въ Европа и вижда новото именно въ stabilitността на отношенията и справедливостта на тѣхното уреждане.

Чрезъ стопанскитъ спогодби, които Германия сключваше съ останалитъ народи, тя осигуряваше развитието на двустранни търговски отношения по цени, значително по-високи отъ свѣтовнитъ. Съ това тя създаваше единъ свой кръгъ на действие, гдето останалитъ държави, които се водѣха отъ либералнитъ принципи на ценовата конкуренция, не можеха да иматъ достѣпъ. Въ резултатъ почти всички европейски страни, а особено тѣзи отъ югоизточна Европа, намалиха търговията си съ странитъ съ „свободни валути“, а засилиха силно връзкитъ си съ Германия.

Поради силнитъ въоръжения на Германия презъ последнитъ години, обаче, нѣкои страни, които търгуватъ съ нея, станаха кредитори въ търговията си и образуваха авоари отъ свои вземания, които не можаха да изтеглятъ по една

или друга причина. Това действа за едно понижение на курса на марката въ всички югоизточни борси, тѣй като законътъ за търсенето и предлагането се прояви и спрямо германската марка. Технически, това подценяване на курса на марката се изрази било въ създаването на минусъ компенсационни премии, както бѣше случая съ насъ, било въ създаването на значителни плюсъ премии за свободнитъ валути, каквѣто бѣше случаятъ главно въ Унгария, Румѣния, Югославия и т. н.

Срещу това фактическо понижаване на курса на райхсмарката въ странитъ на югоизточна Европа, Германия винаги е правила формални протести и винаги е искала да се възстанови истинскитъ курсъ въ паритетъ между марката и съответната чужда валута.

Напоследъкъ, за проявяването на подобни искания въздейства и единъ другъ факторъ, а именно силното покачване на ценитъ въ известни страни, които търгуватъ съ Германия, докато германскитъ индексъ на ценитъ остава стабиленъ. Тогава се получава едно изкудно повишение на камбиалния курсъ на чуждитъ валути по отношение на Германия, тѣй като последната трѣбва да плати повече марки, за да заплати повишената цена на една поскъпнала стока.

Ето защо, германскитъ претенции за установяването на единъ истински паритетенъ курсъ съ странитъ на югоизточна Европа се насочватъ въ две посоки: на първо мѣсто премахване чисто девизното обезценяване на райхсмарката спрямо чуждитъ валути, което става чрезъ премахването на отрицателната премия за германската марка при компенсационнитъ сдѣлки и премахването на положителната премия по отношение на свободнитъ валути и на второ мѣсто — преценка на истинската покупателна способность на монетата на чуждата страна, въ сравнение съ покупателната способность на германската марка. Ако чуждата монета се е обезценила въ своята покупателна способность поради силното повишение на ценитъ, курсътъ трѣбва да бѣде измѣненъ, за да се запази сѣщото отношение на покупателната способность на германската марка къмъ стокитъ, които интересуватъ нейния вносъ отъ респективната страна.

Докато, обаче, може лесно да се установи, дали има подценяване на курса на райхсмарката вследствие на отрицателни премии за нея и положителни за други-

тѣ валути, много по-трудно е да се види, дали не е станало едно задкулисно обезценяване на марката поради поскупването на ценитѣ въ вътрешността на страната, съ която Германия търгува.

До скоро теоретически вътрешната покупателна способност на една валута се изчисляваше чрезъ индекса на ценитѣ на стокитѣ на едро, като се считаше, че този индексъ опредѣля нейната срѣдна покупателна способностъ въ сравнение съ единъ миналъ периодъ. Поради това, и отъ германска страна често си служатъ съ индекса на ценитѣ на едро, за да установятъ дали покупателната способностъ на дадена монета се е повишила или понижала.

Въ сѣщностъ, обаче, има една чувствителна разлика между вътрешната покупателна способностъ на една монета и нейната външна покупателна способностъ. Една чужда държава нѣма защо да се интересува, напримѣръ, отъ това съ колко сж се покачили стокитѣ, произведени отъ мѣстни сурови материали и предназначени за мѣстна консумация, защото покупателната способностъ на нейната монета спрямо чуждата монета се опредѣля отъ това, дали едната страна купува съ дадено количество стоки повече или по-малко чужди стоки. Само стокитѣ, следователно, които участвуватъ въ външния стокообмѣнъ съ дадената страна, трѣбва да се взематъ предвидъ, за да се установи дали има действително обезценяване на дадена монета спрямо друга въ взаимния стокообмѣнъ между дветѣ страни. Така се достига и до изчисляването на специалнитѣ индекси на вноснитѣ и износни стоки „безъ мито франко граница“. Съ изчисляването на тѣзи индекси се установява именно истинското повишение или понижение на покупателната способностъ на една монета спрямо останалитѣ монети.

Преди да се спремъ на българската валута и нейната покупателна способностъ, обаче, би трѣбвало да укажемъ резултатитѣ отъ германската политика по отношение на камбиалнитѣ курсове въ югоизточна Европа и смисълътъ на установяването на единъ или другъ курсъ при новия европейски редъ.

Въ началото на тази година, Германия успѣ да установи нови курсови отношения съ почти всички държави на югоизтока. Така, тя увеличи курса на марката въ Румѣния на 60 леи, срещу 50 леи, намали се курса на долара отъ 102.25 леи

на 98.74 леи, а цената на златото се намали съ 8.21% чрезъ намаляването на премията на златото отъ 107% на 90%. Вследствие на това, курсътъ на лея спрямо долара нарастна съ 24%. България ограничи още миналата година премията на златото на 25% вмѣсто 35%, както бѣше до тогава, като прилага сѣщото намаление и за свободнитѣ валути. Освенъ това, у насъ бѣха премахнати отрицателнитѣ премии по компенсационнитѣ сдѣлки, като съ това се повиши курса на германската марка на свободния пазаръ съ 5%. Въ бивша Югославия се постигнаха сѣщо такива промѣни, за които сега вече нѣма нужда да споменаваме, тъй като изгубиха актуалността си. Въ Унгария премията на клиринговата марка бѣ увеличена на 21—22.5%, като сѣщевременно бѣха намалени премиятѣ на свободнитѣ дивизи отъ 57% на 50%. Съ това и тукъ дизайното на клиринговата марка бѣ намалено на 19.2%.

Както се вижда, тенденцията навсѣкжде е да се установи единъ по-високъ курсъ на марката по отношение на останалитѣ валути. Като оставаме на страна въпроса за премахването на премиятѣ на свободнитѣ валути, който може да се уреди лесно отъ всички заинтересувани държави, защото занаяпредъ свободнитѣ валути ще играятъ много малка роля въ европейското стопанство и ще бѣдатъ, вѣроятно, замѣстени отъ райхсмарката, ние ще се спремъ на принципната страна на високия курсъ и неговото значение.

Какво означава високъ курсъ на марката при новия редъ? Тукъ трѣбва да се отговори, че на първо мѣсто се засѣга единъ въпросъ на стопанската и размѣнна структура между държавитѣ, а не чисто конюнктуренъ въпросъ, какъвто е билъ въпросътъ за девизнитѣ курсове до днесъ. Стабилнитѣ курсове занаяпредъ ще бѣдатъ едно отъ първитѣ условия за създаването на новия стопански редъ, поради което не ще се допуска нито произволно, нито лесно измѣняване на курсоветѣ. Тогава, какви ще бѣдатъ последицитѣ отъ въвеждането на понижъкъ или по-високъ курсъ на дадена валута при стабилни цени и въ дветѣ държави? — Разбира се, че колкото е по-високъ курсътъ на една чужда монета, и особено курсътъ на монетата на главния купувачъ на националното производство, при непромѣнливи вътрешни цени, държавата, която има високия курсъ, респективно Германия ще запла-

ща съ едно и също количество свои стоки, повече чужди стоки, отколкото би било, ако съществува едно друго курсово отношение между двете валути, при което германската марка би имала по-низък курсъ.

Държавитѣ отъ югоизточна Европа, следователно, иматъ стопанскиятъ интересъ да поддържатъ такъвъ курсъ на марката, щото да не заплащатъ съ повече свои стоки, отколкото е необходимо, внасянитѣ отъ Германия стоки.

Ето защо, всички държави отъ югоизточна Европа се стремятъ да установятъ относително по-високъ курсъ на своята монета въ сравнение съ германската марка.

За разлика отъ досегашнитѣ стопански условия, обаче, новиятъ редъ нѣма да се гради на спекулативни начала, а на принципитѣ на справедливостта, поради което ще има да се установи на лице ли сж необходимитѣ стопански условия за запазването на стария паритетенъ курсъ между дветѣ монети или тѣзи условия липсватъ.

Този въпросъ се разрешава въ благоприятенъ смисълъ за България, която единствена установи още презъ 1932 г. истински паритетенъ курсъ на германската марка и поддържа досега този курсъ. За това благоприятно разрешение ще има да съдействува новиятъ индексъ на ценитѣ на вноснитѣ и износни стоки, изработенъ отъ Главната дирекция на статистиката, който показва промѣнитѣ на цѣлия комплексъ отъ вносни и износни стоки франко граница безъ мито.

Този индексъ, изчисленъ на база 1939 = 100 дава следното развитие на вноснитѣ и износни цени франко граница презъ 1940 г. и началото на 1941 г.:

Индексъ на ценитѣ франко граница при база 1939 = 100

1940	вносни стоки	износни стоки
Мартъ	117,9	113,8
Юний	129,1	119,9
Септемврий . . .	140,5	120,7
Декемврий . . .	146,6	122,4
1941		
Мартъ	165,0	126,2

Както се вижда, вноснитѣ цени, при които най-голъмо участие иматъ ценитѣ

на стокитѣ, внасяни отъ Германия, се покачватъ съ 65% въ сравнение съ 1939 г., докато износнитѣ стоки, които се отправятъ също така най-вече за Германия, нарастватъ само съ 22,4%, или се явява една ножица между вноснитѣ и износни цени въ вреда на износнитѣ отъ 38,2%.

Колко е голѣмо значението на този индексъ на вноснитѣ — износни цени проличава отъ това, че индексътъ на ценитѣ на едро въ Германия се покачва само съ 6% презъ изтеклата година, докато въ България същиятъ индексъ се покачва съ 35,2%. Явно е, следователно, че въ вътрешния индексъ на Германската дирекция на статистиката, ценитѣ на стокитѣ, изнасяни за България, които се продаватъ съ голѣмо повишение въ сравнение съ 1939 година, не играятъ голѣма роля, защото тѣзи цени сж се покачили съ 65%, докато общиятъ германски индексъ се е покачилъ само съ 6%. Същото въ обратенъ смисълъ важи и за българскитѣ износни стоки. Докато общиятъ индексъ на ценитѣ въ България се е покачилъ съ 35,2%, индексътъ на износнитѣ стоки е нарастналъ само съ 22,4%.

Заклучението, което ще трѣбва да се извади отъ горнитѣ сравнения е, че българскиятъ левъ не само че не се е повишилъ по отношение на германската марка, поради по-голѣмото поскупване въ България, отколкото въ Германия, но се е и понижилъ, защото сравнението между онези групи стоки, които възлизатъ въ взаимния стокообмѣнъ между дветѣ страни, показва, че понастоящемъ България заплаща съ износа на 38,2% повече стоки, отколкото презъ 1939 година, вносътъ на едни и същи стоки отъ чужбина. Наистина, въ структурата на вноснитѣ стоки влизатъ и такива, които не произхождатъ отъ Германия и сж поскупнали повече, отколкото германскитѣ, но дори и следъ тѣхното приспадане, ценитѣ на внасянитѣ стоки отъ Германия сж поскупнали повече, отколкото изнасянитѣ отъ България за Германия.

Въ резултатъ, ние ще трѣбва най-малкото да запазимъ сегашния курсъ на лева спрямо марката, за да не заплащаме въ продължение на дълги години чуждия вносъ съ износа на повече български стоки, отколкото това отговаря на реалната покупна сила на лева.

СНАБДИТЕЛНА КРИЗА ВЪВ ЕВРОПА — ПРОИЗВОДСТВЕНА И ПЛАСМЕНТ- НА КРИЗА ВЪВ АМЕРИКА

Въ миналата книга на „Економистъ“ разгледахме състоянието на европейските държави следъ една година война, като се спрѣхме по-специално на положението на окупирана Западна Европа. Общото впечатление отъ стопанското развитие на тѣзи страни бѣше: криза въ производството, поради липса на сурови материали; криза въ снабдяването, поради липсата на достатъчно храни и криза въ скотовъдството поради липсата на достатъчно мѣстни фуражи. Едновременно съ това се отбелязаха голѣми трансформации, както въ земеделското производство, така и въ ориентацията и структурата на външната търговия на западно-европейските държави.

Общата и най-важна причина, която постепенно доведе до това състояние на нѣщата, е блокадата на морските пѣтища отъ страна на Англия, която блокада има за целъ да изгладни и изтощи Европа.

Всѣка политика, която преследва подобни цели, обаче, има две остриета. За да изтощи Европа, тя прекъсва превоза на стоки къмъ нея. За да се прекъсне подвоза, обаче, трѣбва да се спре износа на редица страни, които отъ десетилѣтия насамъ бѣха изградили стопанското си устройство на базата на задоволяването на нуждите на широкия и високо консумативенъ европейски пазаръ.

Ето защо, Англия не може да създава кризи въ Европа, безъ да създава обратните кризи въ презокеанските страни и то дори въ страни, които политически я подкрепятъ въ сегашния конфликтъ.

Такъвъ е случаятъ съ Америка, който ще разгледаме въ настоящия прегледъ.

Никога до сега въ историята на Америка, а заедно съ нея и въ историята на всички презокеански страни, производителки на земеделски произведения, като Австралия, Аржентина и Канада, проблемътъ за ценитѣ не се е поставялъ въ толкова тежка форма, колкото се поставя напосагашемъ.

За да се разбере състоянието на земеделѣнието въ презморските страни, ние ще използваме Бромхаловитѣ данни за състоянието на пшеничната реколта въ четиритѣ най-важни презокеански страни презъ 1940/41 година. Тѣзи данни, дадени въ вагони жито, сж следните:

	Излишекъ надъ мѣстнитѣ нужди презъ 1940/41 г.	Нормални преносни резерви	Износенъ излишекъ за 1940/41 г.
Съед. щати	1 208.450	345.000	863.450
Канада . .	1.922.220	110.000	1.812.220
Аржентина	434.400	40.000	394.400
Австралия .	390.960	30.000	360.960
Всичко . .	3.956.030	525.000	3.431.030

Както се вижда, износнитѣ излишеци отъ презморските страни въ края на 1940 година сж били по-голѣми, отколкото сж двугодишнитѣ вносни нужди на всички страни въ свѣта. Ако се предположи, че въпрѣки голѣмитѣ потопявания на параходи отъ германските морски и въздушни сили, въпрѣки липсата на превозенъ тонажъ и въпрѣки всички други прѣчки, които могатъ да се срѣщнатъ при износа на жито отъ презморските страни, последнитѣ сполучатъ да изнесатъ дори единъ милионъ вагона, то, въ края на текущата кампания по събиране на реколтата, ще има непродадени още 2.5 милиона вагона жито отъ старитѣ реколти. Или заедно съ новата реколта, въ свѣта ще се отбележатъ успоредно две изключителни събития отъ противоположно естество: край едни отъ океанските брѣгове ще бждатъ струпани най-голѣмитѣ запаси отъ храни, познати въ историята на свѣта, а край други — ще царува оскѣдница и недохранване на иначе богато и културно население.

Първиятъ въпросъ, който се поставя въ връзка съ новата жетва, която идва като лавина, безъ изгледи за изтъчане на излишецитѣ, е този за складирането на житото. Досегашнитѣ складове, силози и други помѣщения за складиране на храни сж вече запълнени. Да се построятъ достатъчно нови складове въ всички страни-производителки, изглежда съмнително, защото ще трѣбва да се помѣстятъ огромни количества. Затова и нѣкои економисти предвиждатъ възможността да останатъ значителни количества храни по нивитѣ. При това, вече не става въпросъ само за житото, а и за всички останали земеделски произведения, които въ нормални времена намиратъ пласментъ въ чужбина и, главно, въ Европа.

Успоредно съ проблема за пшеницата, предъ Съединеният щати се поставя и този за памука, който въ края на кампанията ще възлѣзне на 12 милиона бали. Не по-малкъ проблемъ представлява и царевичата, особено поради по-малката ѝ издръжливостъ при складиране. За да се освободи отъ прекаленитѣ си запаси отъ царевича, Аржентина, напри- мѣръ, ще употреби една голѣма частъ отъ нея за гориво. Лененото семе, сѣщо така, е натрупано въ огромни количества, а въпросътъ за пласирането на месото е станалъ най-голѣмиятъ проблемъ на скотовъднитѣ държави, като за Австралия, свърхъ всичко това, се прибавя и въпросътъ за пласмента на вълната, която е важенъ експортенъ артикулъ.

Какво е положението въ Америка, обаче, е по-важно да се знае, отколкото въ другитѣ страни, които иматъ много по-малкъ стопански потенциалъ и играятъ значително по-малка роля въ международния животъ.

Въ продължение вече на осемъ години Съединеният щати поддържатъ покупателната сила на земеделцитѣ по-срѣдствомъ политиката на защита на достатъчно високи цени. Планътъ за работата на така наречения Фармъ-бордъ, въведенъ преди идването на Рузвелтъ, който е предшественикъ на сегашната политика, бѣше доста опростенъ. Споредъ него, държавата се задължаваше да изкупува житото по минимални цени и следъ това изнасяше излишечитѣ за чужбина съ загуба за смѣтка на държавата. Въ случая, въпросътъ е билъ само за ценитѣ, понеже, ако могатъ ценитѣ да се намалятъ дотолкова, че да отговарятъ на покупната сила на китайския и индийски консуматоръ, продажитѣ могатъ да станатъ за невѣроятно голѣми количества. По онова време, обаче, държавата търсѣше да избѣгне голѣмитѣ загуби за своитѣ финансии и вмѣсто да продава по много низки цени, започна една политика на образуване на запаси отъ пшеница съ надеждата, че при евентуални бѣдещи неблагоприятни реколти, когато производството ще бѣде по-малко, отколкото е вътрешната консумация, натрупанитѣ резерви ще могатъ да се пласиратъ съ по-малки загуби. Въ момента, когато настѣпи провалянето на политиката на Фармъ-бордъ, този институтъ бѣше вече закупилъ въ брой 712.000 вагона жито и бѣше сключилъ терминни сдѣлки за още 1.500.000 вагона. Въ последствие,

резервитѣ се намалиха автоматично следъ сушата, която намали силно американската реколта и я сведе подъ нуждитѣ на вътрешния пазаръ.

Съ идването си на властъ, Рузвелтъ измѣни значително дотогавашната аграрна политика, като изработи единъ обширенъ и подробенъ планъ за възстановяването на покупателната сила на фармеритѣ до нивото ѣ отъ 1909/1914 година. Съ тази си политика той искаше да намѣри политическа поддръжка на социална база въ едни обширни кръгове, каквито сѣ тѣзи на фармеритѣ въ Америка. Дотогавашната политика на повишение ценитѣ бѣ допълнена съ така наречената AAA—програма, която предвиждаше и намляване на засѣтитѣ площи, като производството се сведе до границитѣ на вътрешната консумация. Този пътъ, обаче, програмата се отнасяше не само до пшеницата, но и до всички по-важни земеделски произведения.

Основнитѣ на този Рузвелтовъ планъ бѣха следнитѣ: съ парични субвенции се поощряваше ограничаването на засѣването на известни земеделски култури, или преминаването къмъ други, като всѣки, който засѣе по-малка площъ, получава парична премия. Приходите за тази цель трѣбваше да се събиратъ отъ такси, плащани отъ индустрията за преработка на земеделскитѣ произведения. Преди, обаче, още да се опредѣлятъ такситѣ, които индустриитѣ трѣбва да плащатъ за въ полза на фонда AAA, Върховниятъ съдъ въ Съединеният щати издаде една присѣда, съ която обяви тѣзи такси за противоконституционни и тѣ трѣбваше да се премахнатъ. За да не пропадне цѣлата аграрна политика на Рузвелтъ, обаче, бѣ въведено отпускането на ломбардни кредити отъ страна на държавата срещу представенитѣ количества зърнени храни и други земеделски произведения, като отъ началото се започна съ заложитѣ кредити срещу пшеница, царевича и памукъ. Постепенно, държавата ставаше собственикъ на все по-голѣми количества земеделски артикули, като Парламентътъ и Конгресътъ трѣбваше всѣка година да отпускатъ все нови кредити, за да може да продължи правителствената аграрна политика. Въ началото на тази година, държавата вече бѣше собственикъ на 750.000 вагона пшеница и 1.000.000 вагона царевича, 9.000.000 бали памукъ и значителни количества отъ останалитѣ земеделски произведения.

Но, както необходимитъ суми за раздаване на ломбарднитъ кредити, така и разноснитъ за магазинажъ постоянно гълтаха нови и нови суми. Успоредно съ това, давани сж и голъми суми за да се извърши преориентирането на земеделското производство, което, отъ своя страна, е вървѣло твърде бавно и мжчно, защото, ако е имало какво да се ограничи, не е имало друго, къмъ което да се премине, или поне не въ размѣритъ, които сж били необходими.

Съ развитието на войната въ Европа и съ изострянето на отношенията въ Тихия океанъ, положението се влоши още повече, защото вече не става въпросъ да се продаде нѣкому събраното количество земеделски храни на по-ниски цени, а въобще нѣма кому да се продадатъ такива по никаква цена. Интересно е да се изтъкне какво изнесе напоследък новиятъ министъръ на земеделието въ Съединенитъ щати г. Клодъ Викардъ. Той каза: „Всички програми, които иматъ за послѣдича увеличаването, отъ година на година, на все по-голѣми количества земеделски произведения, трѣбва, на края на краищата, да свършатъ катастрофално. Политиката на ломбардиране на земеделскитъ произведения можеше да бѣде оправдана само до тогава, докато имаше изгледи да се изнесатъ тѣзи количества, макаръ и съ известни загуби. Но шомъ тѣзи изгледи изчезнаха, сегашнитъ огромни количества зърнени храни и други земеделски произведения въ ржцетъ на държавата, които утре ще бждатъ далечъ по-голѣми, представляватъ все по-голѣмъ товаръ за държавната политика на подпомагане зсмеделието, понеже сж свързани съ голѣми загуби както за държавата, така и за фермеритъ. Политиката на ограничаване производството, която трѣбваше да допълни и да даде известна сигурностъ на политиката на ломбардиране запаситъ, сжщо така, не може повече да се счита за сигурна опора, тъй като докато държавата раздава, отъ една страна, много милиони годишно за намаляването на засѣтитъ повърхности съ отдѣлнитъ произведения, отъ друга страна, засѣватъ се най-добритъ и най-интензивно обработвани повърхности, съ което не само, че не се постига намаляване на общото количество произведени земеделски стоки, но се и увеличава. Днешнитъ относително високи цени направиха рентабилно и интензифицирането на земеделието, пора-

ди което отъ единица площъ се получава по-голѣмъ добивъ, а това действува обратно на правителствената политика на намаляване производството и се стига пакъ до нови увеличения на добититъ количества“.

Явно е, следователно, че Съединенитъ щати трѣбва да се откажатъ отъ цѣлата си досегашна политика по земеделието, ако искатъ да достигнатъ до едно нормално производство. Какъ ще стане това, какви планове ще бждатъ приложени, още не се знае.

Все пакъ, при сегашнитъ обстоятелства, положението се очертава както следва: въ огромнитъ си земеделски полета, Съединенитъ щати иматъ и сега значителни повърхности, които стоятъ необработени. Производствениятъ капацитетъ на земеделски произведения въ Съединенитъ щати, следователно, надвишава много вътрешнитъ консумативни нужди. Излишекътъ трѣбва да намѣри пазаръ въ чужбина, а повече отъ половината на американския износъ се състои отъ такива произведения. Ето защо, Европа, като най-голѣмиятъ свѣтовенъ консуматоръ на вносни земеделски произведения, представлява огроменъ интересъ за Съединенитъ щати. Войната прекрати всѣкакви връзки съ Америка. Вече отъ една година насамъ не е внесенъ нито единъ грамъ земеделски произведения отъ Съединенитъ щати въ нашия континентъ. Далечниятъ изтокъ, сжщо така, вече спада въ кръга на военнопаснитъ зони и по този начинъ, макаръ и да е вънъ отъ войната, Америка, въ лицето главно на Съединенитъ щати, е попаднала въ една тотална стопанска война, въ която стопанскитъ интереси на американския континентъ се жертвуватъ въ полза на едни имагинерни политически интереси. Това е така, защото Европа стои като единъ заключенъ огроменъ консуматоръ за американскитъ произведения, а въ Америка сж натрупани нечувани количества стоки, които не могатъ, по никакъвъ начинъ, да бждатъ употребени въ страната и които нѣма кому да се продадатъ извънъ страната.

Преди войната бѣше достатъчно за правителството на Съединенитъ щати да се съгласи да продаде излишецитъ си съ загуба, за да се стопятъ, по този начинъ, количествата, натрупани въ силозитъ и складоветъ. Сега, съ англо-американската стопанска политика, купувачитъ се направиха непристъпни, дори и ако стокитъ биха имъ се подарявали.

Можемъ да си представимъ какво ще бжде положението на Америка, ако пжтищата въ Тихия океанъ станатъ толкова непристъпни, колкото сж и къмъ Европа и ако войната продължи още нѣколко години.

Американската криза идва да ни покаже, че може да настѣпятъ голѣми беди и всрѣдъ изобилието и че не е само липсата, която може да предизвика сътресения, които да достигнатъ дори до размѣра на национални катастрофи.

Ако Америка се откаже отъ досегашната си политика на поддържане високи цени на житото и на ломбардиране всички излишци, земеделското население ще остане безъ купувачъ на произведенията му, безъ парични доходи и безъ възможностъ да събере реколтата си, поради липсата на складове и парични срѣдства. Значи, прекъсването на държавната политика на Съединенитѣ щати ще значи необикновено голѣма криза за земеделското население, което обхваща около 50% отъ населението на Щатитѣ

Ако ли пжкъ досегашната политика продължи безъ да се намѣрятъ достатъчно купувачи, държавата ще се види въ невъзможностъ да посрѣща новитѣ реколти, както въ количествено отношение (поради липсата на складове), така и въ финансово (поради невъзможността да се финансира безкрайно и безпозлезно една толкова голѣма дейностъ).

Най-малко, обаче, въ времена като

сегашнитѣ, може да се допустне изоставянето на една аграрна политика, макаръ и прекалено скѣпа, която спасява страната отъ политически и социални смущения. Би трѣбвало да се приеме, следователно, че каквото и да става, правителството въ Съединенитѣ щати ще продължи досегашния курсъ на политиката си. Но до кога?

Ако пжкъ сравнимъ положението на Европа и на Америка въ земеделско отношение, макаръ това да изглежда парадоксално, можемъ да кажемъ, че изгледитѣ за Европа сж по-добри, отколкото за Америка. Защо? — Защото Европа вече премина на най-кризисния си периодъ, успѣ да пригоди въ голѣма степенъ стопанството си къмъ нуждитѣ на континента и всѣко ново развѣтие на нѣщата носи нови възможности за увеличаване производството на зърнени храни, както въ отдѣлнитѣ държави, така и въ новитѣ руски територии, които постепенно се завзематъ отъ германскитѣ войски.

Ако Европа, следователно, върви къмъ единъ земеделско стопански възходъ, изхождайки отъ една най-ниска точка, която вече е оставила задъ себе си, Америка върви стремглаво къмъ тази ниска точка, която ще означава социални кризи и бедностъ всрѣдъ най-голѣмото изобилие, което е познавалъ нѣкога свѣтътъ.

А. К.

ИНТЕНЗИВИРАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ

Въпросътъ за интензивирането на европейското земедѣлие се поставя на дневенъ редъ отъ всички европейски економисти и главно отъ германскитѣ мѣродавни стопански списания. Въ това отношение особено цененъ е приносътъ на конюнктурния институтъ въ Берлинъ, който съ една специална посветена на интензивирането на земедѣлието голѣма статия, обхваща този въпросъ отъ всички страни.

Това обсъждане на въпроса и известни изявления на германски ръководни личности показватъ, че въ нова Европа, която ще се създаде следъ войната, ще бжде проведенъ лозунгъ за самозадовляването на континента съ земеделски произведения. Още отъ началото на войната, Германия се постара да образува отъ странитѣ на Срѣдна и югоизточна Европа единъ земеделски блокъ, който да послужи като житница на цѣлия континентъ. Тази земеделска производител-

на общностъ, сигурно ще продължи да съществува и следъ войната. Ето защо, отъ значителенъ интересъ е да се види при какви условия ще има да се осъществява земеделското сътрудничество на Европа и какви нужди ще има то да задоволява.

Ако потърсимъ не това, което дава, а онова, което въ момента не се получава отъ европейското земедѣлие, което, следователно, ще трѣбва да се допълни съ континентално производство, следъ неговото интензивиране, ще видимъ че вноснитѣ нужди на Европа отъ зърнени храни възлизатъ на около 8 милиона тона, т. е. на около 6 до 7% отъ общата имъ консумация. Много по-голѣма е нуждата на Европа отъ растителни масла и отъ кюспетата имъ. Така, вноснитѣ нужди отъ растителни масла възлизатъ годишно на около 1,7 милиона тона, или на 60% отъ мѣстно производство, а тѣзи отъ кюспета на маслодайни растения —

на 4,7 милиона тона, или на 90% от мѣстното производство. Ето защо, нуждата от мазнини, особено въ Западна Европа е твърде голѣма.

По отношение на животинските произведения, положението е обратното: съществуват при нормални времена дори излишъци, възлизици на около 1 до 14% от мѣстните нужди. Въ замѣна на това пѣкъ, скотовѣдството на голѣмите страни-производители е поставено на интензивни начала, т. е. нуждае се от фуражъ, който се внася отъ презморските страни. По отношение на останалите произведения, като вино, картофи, зеленчуци и захаръ, мѣстното производство на Европа, покрива, повече или по-

малко, консумативните нужди на континента. Що се касае до суровите материали за индустрията, произлизащи отъ земедѣлието, самозадоволяването на Европа далечъ не е така добро, както съ хранителни произведения. Още повече това важи за отдѣлните страни, въ които задоволяването на нуждите на глава отъ населението е много ниско.

Така, споредъ изчисленията на г. Хансъ фонъ деръ Декентъ въ тримесечното списание за стопански проучвания на германския конюнктуренъ институтъ, консумацията на най-важните животински произведения на глава отъ населението (като ние сме прибавили данните за България) е следната:

Консумация на хранителни продукти на глава (кг.р.)

	Дания	Холандия	Германия	Франция	Испания	Югоиз. Европа	България	
							работ. семейство	селско семейство
Месо	70	40	52	41	30	24	12,5	21,9
Яйца (броя) . .	150	125	120	154	90	78	72	71
Масло	8,7	6,2	8,8	4,9	0,4	1,5	0,5	1,1
Сирене	6	7,8	5,5	5,4	0,8	2,7	6,4	9,5
Захаръ	47	26	25	23	12	7	9,6	2,0

Както се вижда отъ горната таблица, въ консумативното ниво на отдѣлните народи на Европа съществуватъ голѣми разлики, като Югоизточна Европа, която е най-голѣмиятъ производителъ на храни, стои на последно мѣсто, а България (взета съ нейната сръдна консумация между градско и селско семейство) стои по отношение на почти всички изброени продукти на последно мѣсто. Отъ българско гледище, горната таблица може да служи като единъ много красноречивъ указателъ за целите, които могатъ и трѣбва да се поставятъ на нашата държавна политика по отношение на повигането на жизнения уровень на населението. Отъ европейско гледище, обаче, тя показва, че въ рамките на континента, може да се очаква още едно значително увеличение на консумацията на всички горензброени хранителни произведения, успоредно съ повишаването на жизнения уровень на европейските населения. Достатъчно е да се спомене, че Дания, която обикновено се дава като примѣръ за добро развитие на земедѣлското стопанство, има приблизително четири пѣти по-голѣма консумация на глава отъ населението на месо, отколкото е сръдната консумация въ България; най-малкото осемъ пѣти по-голѣма консумация на масло и 15 пѣти по-голѣма консумация на захаръ. Интензивирането на

скотовѣдното производство въ Европа, следователно, въ никой случай нѣма да доведе до неразрешими пласментни проблеми. Дори може съ сигурностъ да се каже, че ако консумативния уровень на Югоизточна Европа се увеличи малко повече, мѣстното производство на хранителни произведения може да се укаже педостатъчно и да предизвика появяването на вносни нужди тамъ, гдето до сега е имало експортни излишъци.

Ако погледнемъ на самозадоволяването съ земедѣлски произведения отъ европейско гледище, не може да не се види, че основниятъ проблемъ е този за интензивирането на земедѣлското производство, за да може Европа да се самозадоволява съ земедѣлски произведения и да стане независима отъ чуждите пазари.

При това, другиятъ методъ за увеличаване на земедѣлското производство, именно разработването на нови обработваеми площи, не може да се очаква, че ще даде значителни резултати, тъй като въ Европа почти нѣма свободни за земедѣлска колонизация подходящи за земедѣлска обработка терени.

Ако обърнемъ погледъ пѣкъ къмъ отдѣлните европейски области, ще видимъ, че въ Западна Европа почти не може да се говори за нѣкакво чувствително увеличение на земедѣлското производство

чрез интензивирание на земеделието, тъй като там земята се обработва по из-интензивен начин. Остават, следователно, страните на югоизточна Европа и на обширния европейски изток, които подлежат на увеличаване интензивността на производството. Тук, обаче, възможностите са особено големи, защото земеделските стопанства дават сръдно взето около 50% по-малко от производството, което са годни да дават.

Ако искаме да видим земеделието на Югоизточна Европа да се интензивира силно, би трябвало да потърсим причините, поради които то е останало предимно под екстензивно обработване. Причините за това изоставане на земеделското стопанство не трябва да се търсят само в младостта на народите от тази област и в липсата на умение да обработват земята. Екстензивността се дължи и на редица обективни чисто стопански фактори, които има само ще изброим.

На първо място тук спада бедността откъм капитали на земеделските стопанства от Югоизточна Европа. Тази бедност откъм капитали се дължи на нежизнеспособността на множество индивидуални земеделски стопанства поради малкия им размер, а малкият размер на стопанствата се дължи главно на пренаселеността на югоизточна Европа с земеделско население. Доходността на земеделската дейност в Югоизточна Европа е толкова ниска, че не позволява едно относително достатъчно задоволяване на всички физиологически нужди на селянина, след което да останат достатъчно средства за капиталови инвестиции в земеделското стопанство.

Успоредно с липсата на капитали една важна причина за изостаналостта на югоизточно-европейското стопанство са твърде скъпите напоителни и други инсталации, които трябва да се въведат, за да може така нареченото „сухо земеделие“ да дава толкова плод, колкото дава и обилно напояваното земеделие на Холандия или Белгия.

На трето място трябва да се изтъкне конкуренцията на презморските страни, които имаха твърде ниски производствени разходи на декар обработваема площ, поради което можеха да понижават много повече цената на земеделските произведения без да губят, отколкото това е възможно в Югоизточна Европа, где то земеделието е трудово интензивно и заплащането на работната ръка трябва да бъде зависимо от

цената на готовия за продажба земеделски продукт.

Това влияние на машинното земеделие в презокеанските страни върху заплащането на работната ръка в Югоизточна Европа, предизвиква едно подценяване на земеделския труд в сравнение с заплащането на труда в индустриалните предприятия и като последствие на това доведе до едно засилено бегство от селото към града.

Липсата на добри доходи от продажбата на земеделските произведения въздействуваше в Югоизточна Европа и за едно запазване, ако не и за разширяване на натуралния характер на земеделието, при което земеделското домакинство се стреми да си произведе само всичко, което е възможно, защото ниските доходи от продажбата на земеделските произведения на пазара не му дават възможност да си купи необходимите произведения с парични доходи, които получава от земеделието. Известно е, от друга страна, че натуралното земеделие винаги се стреми към екстензивни методи и е по-слабо възприемчиво към постиженията на агротехниката.

Като неблагоприятен фактор се очертава и липсата на добри съобщителни средства между земеделските стопанства и пласментните центрове на земеделски произведения, вследствие на което редица произведения, които изискват лесен и бърз превоз, не могат да се развият.

За да се постигне едно интензивирание на земеделието в Югоизточна Европа, което сигурно ще се цели с изработването на бъдещия нов ред за нашия континент, ще трябва да се има за изходна точка сегашното положение на земеделието, а за ориентировачни указатели — причините, които са го довели до днешното му състояние.

Подобно на германския план за преодоляването на световната стопанска криза, трябва да се търне от проявите на земеделската екстензивна обработка и да се премахнат причините за нейното съществуване. Със планова работа, обаче, почти всички пречки за развиването на едно интензивно земеделие и в Югоизточна Европа, ще може да се премахнат.

За да може пък интензивирането на земеделието да даде най-благоприятни резултати за европейската индустрия, ще трябва земеделските стопанства на Югоизточна Европа да се направят по-големи консуматори на индустриални произведения. Това увеличение на консумацията на индустриални произведения при

сегашните обстоятелства е твърде трудна работа, тъй като за да се постигне до него, трябва да се мине единъ преходенъ периодъ на увеличаване на паричните доходи на селското население, а за да стане това, трябва да се подобрятъ въобще доходитъ чрезъ качествено и количествено увеличение на производството, чрезъ опазаряване на по-голямъ процентъ отъ него, чрезъ заплащането на земеделскитъ произведения достатъчно високо, за да не се обезценява вложения въ земеделното трудъ и най-после, необходимо е да се подобрятъ силно хигиеничните условия, при които живеятъ земеделците на Югоизточна Европа, защото само при подобри битови условия има мѣсто за пласментъ на множество индустриални произведения.

Най-после, за да може земеделското население на пренаселената Югоизточна Европа да стане по консумативно способно, необходимо е да се изтегли отъ селата излишната работна ръка, която обективно съществува и ще съществува дори следъ пълното интензивирание на зе-

медѣлието. Отъ отдѣлно национално гледище, това премахване на пренаселеността може да стане чрезъ размѣстването на населени, чрезъ изселването на чуждестранни земеделски малцинства и т. н. Отъ общо европейско гледище, обаче, това разрѣдяване може да стане или чрезъ извънъ континентална емиграция, за каквато пъма много голѣми възможности, или чрезъ индустриализиране на земеделскитъ страни въ единъ по-голямъ размѣръ отъ досегашния.

Само следъ прилагането на редица дълготрайни планове за увеличение на интензивността на земеделското производство и следъ относителното индустриализиране на югоизточна Европа, ще може да се очаква, че новиятъ по-справедливъ социаленъ редъ на континента ще може да се установи. За това устано-вяване, обаче, очевидно е, ще бждатъ необходими дълги години и етапно развитие, както на земеделието, така и на индустрията въ изостаналитъ европейски области.

А. К.

КРИТИКИ И РЕЦЕНЗИИ

Dr NIKOLAS V. MICHOFF. CONTRIBUTION A L'HISTOIRE DU COMMERCE BULGARE (DOCUMENTS, OFFICIELS ET RAPPORTS CONSULAIRES). I- RAPPORTS CONSULAIRES BULGARES — SOFIA, 1941.

Издание на Свищовското висше търговско училище „Д. А. Ценовъ“, стр. XII—162. Цена 150 лв.

Стопанската история на България и, по-специално, историята на българската търговия до освобождението е най-малко разработената област на българската историческа наука. Това състояние на стопанската ни история се обяснява съ наличността на малко запазени документи отъ времето презъ турското робство, съ трудността за добиване на такива сведения, а, поради тѣзи две причини, малцина сж работниците, които се залавятъ да издирватъ разпръснатитъ факти изъ наши и чужди вестници, списания и книги.

Както въ много други области на историческото познание и въ тази — въ стопанската — ние сме още въ периода на издирване и едва въ последно време се явяватъ завършени монографични изследвания.

Когато бждатъ преведени турскитъ архиви и толкова откъси изъ чужди съчинения, разглеждащи стопанската действителност въ българскитъ земи, тогава чакъ — при наличния богатъ суровъ материал — ще се достигне до

обобщаване и цѣлостно проследяване на българското стопанско минало презъ вѣковетъ. Новиятъ трудъ на г. д-ръ Никола В. Миховъ: „Приносъ къмъ историята на българската търговия“ иде отчасти да запълни тази празнина за време отъ 20 години преди освобождението. Авторътъ е известенъ, съ своитъ досегашни трудове, повече въ чужбина, отколкото у насъ. Г-нъ д-ръ Миховъ работи отъ тридесетъ години насамъ въ голѣмитъ европейски библиотеки и съ несравнимо усърдие издирва и описва всички съчинения и издания на чужди езици, въ които има нѣщо писано за България въ миналото. Досега той е издалъ три редица книги: „Библиографски източници за историята на Турция и България“ въ 4 книги; „Населението на Турция и България презъ XVIII и XIX в. Библиографски издирвания съ статистични и етнографски данни“ — въ 4 тома; „България и българитъ споредъ чужденците“ — още незавършена редица на извадки отъ главнитъ европейски езици.

Въ новия си трудъ г. Миховъ дава белгийскитѣ консулски доклади за България отъ 1858 год. до 1880 год. включително. Препечатани сѣ буквално 32 доклада на белгийскитѣ консули въ Варна, Русе и София презъ течение на посоченитѣ години.

Варненскитѣ консулъ Тедески е представилъ 20 доклада, русенскитѣ консулъ Клисианъ — 9 доклада, а софийскитѣ Жансенъ — само 3 доклада, които сѣ отъ най-късно време — 1880 год. Въ най-общи линии, тѣзи доклади рисуватъ подробна картина на стопанското положение въ крайморскитѣ и крайдунавскитѣ градове, следъ Кримската война до освобождението, и една година следъ него. Тѣ представятъ главно вноската и износната търговия презъ дветѣ най-главни български пристанища — Варна и Русе, като даватъ данни и за другитѣ по-малки пристанища Бургасъ и Балчикъ. Отъ докладитѣ, които повечето сѣ годишни изложения — и затова засѣгатъ изчерпателно даннитѣ за опредѣлени години — ние научаваме какви земеделски култури сѣ били най-развити и въ какъвъ размѣръ е ставалъ тѣхния износъ. Узнаваме продажнитѣ имъ цени на вътрешния пазаръ и тѣзи при износа; тонажътъ на изнесенитѣ стоки и странитѣ, въ които сѣ изнасяли. Докладчицитѣ правятъ оценка на стокитѣ и изтъкватъ какво и отъ къде се дири. Сжщитѣ сведения добиваме и за вида, тонажа и произхода на внесенитѣ стоки. Не по-маловажни сѣ даннитѣ за корабоплаването. Интересни сѣ сравнителнитѣ доклади за стокообмѣна презъ две следващи години. Изобщо, погледътъ на белгийскитѣ консули се простира върху всички отрасли на още примитивния български животъ и така добиваме ясна представа за економическата основа, върху която се е изграждалъ живота на нашитѣ сънародници.

Къмъ докладитѣ сѣ прилагани таблици за стокообмѣна и корабоплаването.

Най-подробенъ и богатъ съ данни и наблюдения е последниятъ консулски докладъ отъ 4 юний 1880 год. Белгийскитѣ консулъ тогава е пътувалъ изъ цѣла източна Румелия и въ княжество България и е събралъ обилни данни за географията, производството, въ всички важни селища, природнитѣ надземни и подземни богатства, селищното състояние, пътнитѣ съобщения и т. н.

Най-ценното въ всички доклади сѣ, безсъмнено, статистичнитѣ данни.

Отъ липсата на такива данни се оплаква русенскитѣ консулъ и пише до своя министъръ: „мѣстнитѣ власти не сѣ още усвоили навика да изготвятъ официални статистични таблици за вноса и износа, както това се практикува въ други страни и управлението на митницитѣ въ провинцията категорично отказва да даде сведения, които му сѣ искани“ (стр. 52) . . . „моитѣ данни се ограничаватъ въ сведения, до които сѣ голѣма мъжа можавъ да се добера отъ тукъ и тамъ“ (стр. 66).

Затова, именно, се удивляваме на многото данни, до които наблюдателното око и чевръстността на белгийскитѣ консули сѣ се добрала, за да знаемъ днесъ факти, които по никой другъ пътъ не бихме узнали.

Въ докладитѣ има сведения за строежа и службата на желѣзопътната линия между Русе и Варна, отъ която много сѣ се интересували белгийскитѣ консули, поради стопанскитѣ интереси, които тя представляла за тѣхната страна. Изобщо, отъ тѣзи доклади ще се ползуватъ еднакво историци, географи и стопановеди.

Много отрасли на стопанския ни животъ, между 1858 и 1880 год., добиватъ ясно освѣтление за тѣхния развой или упадъкъ тъкмо въ тѣзи грижливо приготвени доклади. Тѣ ще служатъ за изворъ на много изводи и документация презъ тѣзи години.

Заслугата на г. д-ръ Миховъ въ този случай е неоценима. Този нашъ най-голямъ, съ свѣтловна известность, библиографъ безшумно влива вече четвъртъ вѣкъ своитѣ приноси за нашето отечествено минало. Безъ него, тѣзи сведения биха стояли, може би, за винаги въ чуждитѣ библиотеки, до които трудно биха се добрала нашитѣ учени. Г-нъ д-ръ Миховъ направи своитѣ издирвания домашна собственость на българитѣ.

Въ предговора си той изповѣдва, че обнародванитѣ белгийски доклади сѣ малка часть отъ неговитѣ събрани документи. У него имало още френски и нѣмски доклади, готови за обнародване и които били по-многочислени и съ по-богато съдържание.

Нека пожелаемъ да имаме на рѣка по-скоро и останалитѣ номера отъ новата стопанска библиотека, отъ която предлаганата книга е първи номеръ.

Изданието е луксозно, съ добъръ и прегледенъ печатъ. На края има азбученъ показалецъ за мѣстнитѣ имена и за предметното съдържание. Трѣбва да бж-

демъ признателни къмъ рѣдкия български ученъ г. д-ръ Н. В. Миховъ и да му пожелаемъ сили и дълъгъ животъ, за да

довърши своето епохално дѣло за българската история и култура.

Димо Миневъ

L. PETIT ET R. DE VEYRAC — LE CRÉDIT ET L'ORGANISATION BANCAIRE.
PARIS 1938, P. P. 744.

Грамадниятъ трудъ на посоченитѣ автори за кредита и банковата организация представлява седмия томъ на голѣмото издание на курса по политическа икономия, който излиза подъ общата редакция на известния френски економистъ професоръ Henri Truché. Както и другитѣ токове на този голѣмъ колективенъ трудъ на съвременнитѣ френски економисти, тази работа за кредитъ и банковата организация представлява единъ цененъ приносъ въ економическата литература. Авторитѣ на този трудъ съчетаватъ рѣдко срещанитѣ се качества у економическитѣ писатели изобщо, а особено у писателитѣ по кредитни и банкови въпроси. А именно: тѣ сѣ не само образовани економисти, но и много вещи въ казаната областъ практически дейци (L. Petit е единъ отъ ръководителитѣ на Crédit Foncier, а R. de Veyrac е висшъ финансовъ чиновникъ). Това съчетание на теоретическа научна подготовка и на голѣма практическа опитностъ на казанитѣ автори, дава възможностъ да се подложатъ на всестранно разглеждане всички разнообразни въпроси изъ областта на кредита и банцитѣ. Разнообразието пъкъ на разгледанитѣ въпроси е толкова голѣмо, че може безъ преувеличение да се твърди, че разгледаната книга придобива характеръ на една енциклопедия, на едно всеобхващащо проучване на кредитнитѣ и банкови въпроси.

Книгата се раздѣля на следнитѣ четири части: 1. Общи характеристики на кредита; 2. Банцитѣ и тѣхнитѣ операции; 3. Организация на банцитѣ въ Франция и 4. Организация на банцитѣ въ нѣкои чужди държави и банка за международни плащания. На свой редъ, всѣка часть се подраздѣля на отдѣли (sections). Така, първата часть се образува отъ следнитѣ отдѣли: роль на кредита въ стопанския животъ и кредитни инструменти. Втората часть обхваща следнитѣ отдѣли: банкови влогове и разпредѣление на краткосрочния кредитъ; кредитни операции; финансови операции на банцитѣ; валутнитѣ операции; емисионни банки и контролъ върху паричния пазаръ. Третата часть обхваща следнитѣ отдѣли: френскиятъ париченъ пазаръ, Banque de France, колониални емисионни институти; депозитни банки;

финансовия пазаръ и търговскитѣ банки (Banques d'affaires) специални кредитни учреждения. Въ четвъртата часть влизатъ следнитѣ отдѣли: париченъ пазаръ и организация на банцитѣ въ Англия; организация на банцитѣ въ Съединенитѣ щати; организация на банцитѣ въ Германия; банка за международни плащания и международно финансово сътрудничество.

Както се вижда, отъ изброяването на голѣмитѣ въпроси, върху които е насочено вниманието на нашитѣ автори, не може и дума да става за подробно разглеждане на съдържанието на тѣзи многочислени и разнообразни проблеми отъ областта на кредитното и банковото обращение. Единственото, съ което ние можемъ да се ограничимъ, е да се подчертае, че основнитѣ проблеми на кредитното и банковото обращение се изследватъ дълбоко и всестранно, като се дава не само теоретически анализъ на самото явление, но то се проучва и отъ гледището на банковата практика, като и историческитѣ аспекти на съответнитѣ явления не се оставятъ безъ разглеждане.

Научно-теоретическата подготовка на авторитѣ изпъква въ това, че тѣ не се ограничаватъ съ разглеждане на въпроситѣ отъ гледна точка на тѣсни специалисти, а винаги ги включватъ въ една по-широка рамка. Така, проличава много очебийно дълбоката връзка между проблемитѣ на кредита и тѣзи на паричното обращение. Характеристиката на отдѣлнитѣ типове на паричнитѣ системи дава възможностъ да се разбере, какъ еволюира кредита подъ въздействието на съществуващата система на паричното обращение и какъ, на свой редъ, последната изпитва въздействието на кредита. Отъ друга страна, авторитѣ не отбѣгватъ и отъ разглеждане на по-общитѣ проблеми на економическото знание, стига да се намиратъ тѣ въ известнъ допиръ съ въпроситѣ за кредита. Така се подлага на едно вѣщо изложение и компетентна преценка тѣй наречената кредитна теория на конюнктурата, като за целта се привличатъ работитѣ на най-виднитѣ, представителитѣ на казаната школа и нейнитѣ противници. (Hawtrey, Keynes, Lionel Robbins, Ansiaux, Bouniatian). Но, разбира се, това не от-

влича вниманието на авторитѣ отъ централната имъ тема, отъ кредитнитѣ и банкови проблеми.

Споредъ насъ, едно отъ голѣмитѣ предимства на разгледания трудъ се състои въ това, че всички застъпнати въпроси — а това е почти всичко, което има по-големо или по-малко отношение къмъ кредитнитѣ проблеми — се разглеждатъ всестранно, т. е. и отъ гледището на теоретическата наука и отъ гледището на кредитната политика. Би било мъчно, поради това, да се характеризира тази работа, като трудъ отъ областта на теорията на економическата наука или отъ областта на економическата политика, тъй като и проблемитѣ на теорията и тѣзи на кредитната политика сѣ еднакво застъпени въ тази хубава работа. При това, стремежътъ всѣко кредитно явление и институтъ да бѣде разбранъ въ неговата цѣлостъ опредѣля потребността той да се проучи въ неговата историческа поява и по-нататъшенъ развой, който се проследява чакъ до наши дни.

Затова и всички голѣми пертурбации на кредитното и банково дѣло въ бурната следвоенна епоха сѣ проучени основно и съ голѣма вещина въ главнитѣ държави на свѣта. Това улеснява разбирането на съвременнитѣ кредитни и банкови проблеми въ Франция, въ Англия, въ Германия и въ С. Щати. При това, за всѣка отъ посоченитѣ държави се дава една подробна характеристика на нейната кредитна организация, като се проследява историческото развитие на главнитѣ банкови институти и националнитѣ различия на кредитната организация въ отдѣлнитѣ държави.

Стремежътъ къмъ изчерпателно изложение довежда къмъ разглеждане и на въпроситѣ за уреждане на международнитѣ кредитни проблеми, на които, наредъ съ много отдѣлни разхвърлени въ различни мѣста на книгата бележки, се посвещава и една специална глава за Базелския международенъ институтъ.

Проф. Н. В. Долински

СТОПАНСКИ КНИГОПИСЪ

Проф. д-ръ Д. Добревъ. Учение за отдѣлното стопанство, София 1941, стр. 464+VIII, цена 200 лв.

Б. П. Бойчевъ. Сжщностъ и организация на счетоводството въ общинитѣ, Варна 1941, стр. 160, цена 80 лв.

Минчо Цоневъ с. Касъмъ. Пазарно-стопанска организация на германското земеделско стопанство, 1941, стр. 82, цена 30 лв.

Prof. Dr. K. Bobtchev. Die Industrieordnung in Bulgarien seit 1936 und ihre bisherigen Auswirkungen, Kiel 1941.

Dr. N. Madrow. Die Versorgung der Landwirtschaft mit Notenbank-krediten in den Agrarstaaten, Kiel 1941.

Dr. Gavril P. Staikoff. Die Bedeutung der Genossenschaften in der bulgarischen Volkswirtschaft, Berlin 1941.

Die deutsche Volkswirtschaft, Berlin 1941, 10 Jahrgang, April—Juni.

Obst und Gemüse, amtliches Organ der Reichsfachschaft Obst—Gemüse — und Südfucht—Kauflente im Reichsnährstand, Berlin 1941, 5 Jahrgang, Nummer 8.

Mitteilungen der deutsch-bulgarischen Handelskammer, Berlin—Sofia 1941, 16 Jahrgang, № 1, 2, 3, 4, 5.

Bulletin mensuel de renseignements économiques et sociaux, Rome 1941, № 3, 4.

Списание на българското економическо дружество, год. XL, 1941, кн. 3: Ив. Кацаровъ — Проблеми на българското осигурително дѣло; Д-ръ Ал. Ивановъ — Националното застрахователно дѣло; А. Г. Христофоровъ — Стопанското положение на България презъ 1940 год. и др.

Кн. 4: Я. С. Молловъ — Исторически погледъ върху идеята за производителната кооперация, земеделското стопанство и кооперацията и кооперативни земеделски стопанства; А. Г. Х. — Външната търговия на България презъ 1940 год.

Стопански проблеми, год. VI, 1941, кн. 3: — Грижи за стопанството; Евг. П. — Нашата индустрия; и др.

Кн. 4—5: — Къмъ миренъ трудъ; П. К. — Кооперациитѣ днесъ; В. Христовъ — Горското стопанство на България; Г. Добревъ — Минералното производство на страната; д-ръ Ал. К. Пѣвевъ — Захарното цвѣкло и петгодишния стопански планъ; Вел. М. Павловъ — Земеделни и кооперации; и др.

ОРГАНЪ НА Д-ВОТО НА ЗАВЪРШИЛИТѢ ВИСШЕТО ТЪРГОВСКО У-ЩЕ — ВАРНА
ГЛАВЕНЪ РЕДАКТОРЪ: Проф. СТАНЧО ЧОЛАКОВЪ

РЕДАКТОРИ: ред. доцентъ БОЙЧО БОЙЧЕВЪ и ч. доцентъ ИВАНЪ ПАНДОВЪ

БЪЛГАРСКА ЗЕМЕДЪЛСКА И КООПЕРАТИВНА БАНКА

НАРОДНО УЧРЕЖДЕНИЕ

за обслужване съ кредитъ българското стопанство и кооперации

ОСНОВАНО ВЪ 1864 година

Капиталътъ е неограниченъ

Обслужва съ кредитъ:

Земедѣлскитѣ стопанства, земедѣлскитѣ кредитни и кооперативни потрѣбителни сдружения, тѣхнитѣ съюзи и воднитѣ синдикати; занаятчийскитѣ и занаятчийскитѣ кооперации; популярнитѣ банки и тѣхнитѣ съюзи.

Доставя:

Земедѣлски орджия и машини, подобрани семена за посѣвъ на зърнени храни и фуражъ, меденъ сулфатъ (синъ камъкъ) за прѣскане и предпазване лозята и овощнитѣ градини отъ болести и за защита отъ паразити; купува бакъръ, дървенъ материалъ, смазочни и горивни материали; занаятчийски материали и пр.

Посрѣдници:

За продажба и износъ за чужбина на земедѣлски произведения, събирани отъ кооперативнитѣ сдружения: тютюнъ, пашкули, розово масло, прѣсни, сухи и консервирани плодове, зърнени храни и фуражъ, мешини, сахтиянъ, килими и др.

Извършва:

Всички банкови операции, приема спестовни влогове, срочни и безсрочни при най-износни условия.

Седалище и управление въ София

112 клона и 53 агенции въ всички производителни, земедѣлски градове и села. 250 популярни банки въ цѣлата страна, които извършватъ влогово-акредитивна служба.

БАНКА БЪЛГАРСКИ КРЕДИТЪ — А. Д.

Основана съ участието на държавата, Б. н. банка и Б. з. к. банка

Оторизиранъ Капиталъ лв. 250,000,000

Извършва всички банкови операции. Специално оторизирана съ законъ за издаване гаранции предъ държавни и обществени учреждения за участие въ търгове.

32 КЛОНА — 20 ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА

Въ всички останали градове кореспонденти — Б. н. банка

ЦЕНТРАЛА СОФИЯ, ЛЕГЕ 17

ТЕЛЕГРАФИЧЕСКИ АДРЕСЪ „БЪЛКРЕДЪ“

КРЕДИТНА БАНКА

Основана презъ 1905 год.

Централа въ София. Клонове: Варна, Русе и Пловдивъ

Напълно внесенъ капиталъ лв. 50.000.000

Резервенъ капиталъ лв. 38.000.000

Телеграфически адресъ: **КРЕДИТБАНК**

Извършва всички банкови операции

СЪЮЗЪ НА ПОПУЛЯРНИТЪ БАНКИ

ЦЕНТРАЛНА БАНКА НА ПОПУЛЯРНИТЪ БАНКИ

София, ул. Раковски, 116. Телефони 2-19-65, 2-19-66, 2-19-67

Обединява 207 популярни банки въ всички градове и погълъми седа на Царството съ 135.000 индивидуални членове-кооператори

СЪЮЗЪ НА НАРОДНИТЪ КООПЕРАТИВНИ БАНКИ

ул. „Гурко“ № 3 София

Телефонъ № 2-51-52

КРЕДИТНА ЦЕНТРАЛА

Обединява 80 народни кооперативни (популярни) банки съ 90.000 членове-кооператори. Извършва всички видове банкови операции.

Собствени сръдства 450.000.000 лв.; Влогове 1.370.000.000 лв.; Кредити 290.000.000 лв.; Наличност и излишъци 700.000.000 лв.; Пласментъ въ кредити 1.350.000.000 лв.; Пласментъ въ стопански начинания 26.000.000 лв.; имоти и съучастия 125.000.000 лв.

Издава ежемесечно научни и илюстровани издания: „Списание на Съюза на народнитъ кооперативни банки“ и Кооперативна пробуда“

Стопанската дейност на съюзенитъ банки се отправява чрезъ д-во „КООП-ЦЕНТЪРЪ“ — Централа на кооперативни сдружения за вносъ-износъ.

ПОЩЕНСКА СПЕСТОВНА КАСА

Основана презъ 1896 год. подъ гаранция на държавата
 Централно управление въ София, ул. Московска № 19

I. Спестовна служба:

Вложители 700.000 лв.
 Събрани влогове . . 4.150.000.000 лв.

II. Чекова служба:

Смѣтководители . . . 6.250 лв.
 Авоари по смѣтките . 160.000.000 лв.

Касова служба при централното управление въ София
 и при 800 телеграфо-пощенски станции въ страната.

ДЕЙНОСТЪ НА ОБЩИЯ СЪЮЗЪ НА БЪЛГ. ЗЕМЕД. КООПЕРАЦИИ ПРЕЗЪ 1940 ГОДИНА

Общиятъ съюзъ на българските земеделски кооперации е извършилъ презъ 1940 год. следнитѣ по-важни търговско-стопански дейности на **обща стойностъ** лв. 1.065.083.243, или:

1. **Износъ въ чужбина:** 3.923.500 кгр. зеленчуци, плодове и пулпове за 40.056.000 лв.; 41.788.800 бройки яйца за крѣгло 90.000.000 лв.; млѣчни и животински произведения (кашкавалъ, свини и свинска мѣсъ) за лв. 25.377.868.

2. **Доставилъ и пласиралъ на вътрешния пазаръ:** свободни и моно-полни храни общо кгр. 164.970 за лв. 700.927.132; колониални стоки (каменна и морска сол, синъ камѣкъ, парафинъ, рафия, мая за сирене и др.) за 110.000.000 лв. и резервни части за лв. 16.843.394; книжни материали за лева 1.850.000.

На софийския пазаръ: млѣчни произведения за лв. 9.870.000, зеленчуци и плодове за лв. 3.000.000 и яйца за лв. 4.735.665.

Общиятъ съюзъ на българските земеделски кооперации презъ сѣщото време е продължилъ своята организационна и културно-просвѣтна дейность, като е:

1. Обединилъ 40 районни кооп. съюзи и синдикати съ около 1.654 селски кредитни кооперации, при 230.000 членове кооператори — земеделски стопани.

2. Устроилъ е многобройни кооперативни сказки, събрания за създаване младежки културно-просвѣтни групи, ученически кооперации и е провелъ обширна кооперативна кино-пропаганда, съ което е обгърналъ всестраннитѣ културно-просвѣтни интереси на българското село.

Въ тази своя дейность, Съюзътъ е подпомаганъ отъ своя печатна пропаганда, като презъ 1940 г. е издавалъ в. „Кооператоръ“ въ 17.000 екземпляра, списания: „Младъ кооператоръ“ въ 7.000 екземпляра, „Кооперативенъ подемъ“ въ 2.800 екземпляра и детското списание „Росица“ въ 15.000 екземпляра. Освенъ горнитѣ, Съюзътъ издава свой ежедневенъ бюлетинъ и своя кооперативна библиотека.

ЕДИНЪ БЛЪСТЯЩЪ СТОПАНСКИ РЕЗУЛТАТЪ

БЪЛГАРСКА

ДЪРЖАВНА

ЛОТАРИЯ

ОСНОВАНА СЪ ЗАКОНЪ ОТЪ 13. XII. 1935 ГОД.

Въ своята 5 годишна дейност Българската държавна лотария е отбелязала следните резултати:

Продадени лотарийни билети за	583.186.700 лв.
Изплатени печалби на разни печеливши лица	323.029.750 лв.
Предвидено да се внесе въ държавното съкровище	177.000.000 лв.
Внесено въ държавното съкровище	203.780.623 лв.
Обезпеченъ резервенъ фондъ	16.818.729 лв.

Изплащане печалбитъ безъ бирнически удостоверения, запори и данъци.

Редовни месечни тиражи и милионни печалби.

1/4 билетъ — 25 лева.

ДИРЕКЦИЯ ЗА ЗАКУПУВАНЕ И
ИЗНОСЪ НА ЗЪРНЕНИ ХРАНИ

„ХРАНОИЗНОСЪ“

ДЪРЖАВНО учреждение за монопол-
на търговия.

ПЛАЩА твърди цени на земедел-
ските стопани за тяхните про-
изведения.

ТЪРГУВА съ следните артикули :
пшеница, ръжъ, зърнени фура-
жи, бобъ, памукъ и памучно семе,
конопъ, ленъ, вълна, слънчо-
гледъ, рапица и рициново семе.

ГРИЖИ СЕ за изхранване непроизво-
дителното население.

ПОДГОТВЯ подобренъ посѣвненъ ма-
териалъ за земед. стопани.

АГЕНТИ въ цѣлата страна.

КАСА : Българ. земед. и кооп. банка.

БЪЛГАРСКО ЗЕМЕДѢЛ. Д-ВО

Основано 1895 год.

Централа СОФИЯ, ул. Гладстонъ 67
Телефони 2-52-67 и 2-03-85

Клонове : ПЛОВДИВЪ, ПЛѢВЕНЪ,
РУСЕ и ВИДИНЪ

ИЗНОСЪ : фуражъ, етерични и ме-
дицински семена, билки, чер-
венъ пинеръ и др. земеделски
произведения.

ВНОСЪ : изкуствени торове, препа-
рати противъ болести и неприя-
тели по растенията, земеделски
машини и уреди.

И-во Българско А. Д-во
ЗА КНИЖНО
МУКАВЕНО
ПРОИЗВОДСТВО

С. Княжево

ОТДѢЛЕНЪ КНИЖЕНЪ СКЛАДЪ

София, ул. Алабинска 54, Пасажъ „Орелъ“ — сутерена
 Телефонъ 2-75-70. Телеграфически адресъ: КНИЖНАТА

ПРЕДСТАВИТЕЛЪ ЗА ВАРНА И ОБЛАСТЪТА

Книженъ складъ

Стойновъ & Милковъ

ИТАЛО-БЪЛГАРСКО
ЭКСПОРТНО
ДРУЖЕСТВО

ГВАРДИНИ & ФАЧИНИКНИ

АКЦ. Д-ВО
СОФИЯ

Капиталъ лева 12.000.000
 напълно внесенъ

За телеграми: ЕКСПОРТАЦИОНЕ
 Телефонъ: 2-75-58, 2-77-62

ПРОЧУТИ
ШЕВНИ
МАШИНИ

Сингеръ
ВРЕДЪ ВЪ ЦАРСТВОТО
БРОЙ И ПОЧЕКЪ
БЕЗПЛАТНИ ПОПРАВКИ
Централа СОФИЯ

ул. Мария Луиза № 14
 Телефонъ 2-15-38

ЧИНОВНИЧЕСКО КООПЕРАТИВНО ВЗАИМНО- ЗАСТРАХОВАТЕЛНО ДРУЖЕСТВО

Клонове: животъ, пожаръ, злополука и застраховка за деца
Извънчение изъ баланса на дружеството къмъ 31. XII. 1940 год.
Застрахованъ капиталъ по клонъ ЖИВОТЪ надъ . . лева 2.000.000.000
Новосключени застраховки по ЖИВОТЪ презъ 1940 г. „ 288.000.000
Събрани премии по тритъ клона презъ 1940 год. „ 111.000.000
Математически резерви и фондове къмъ 31. XII. 1940 г. „ 691.000.000

Печалбитъ на чиновническото кооперативно взаимно-застрахователно дружество сж предназначени за обществени цели: даване парична помощъ на бедно-болни дружествени членове, подпомагане благотворителни и общополезни начинания, създаване лечебни курортни станции за нуждаещи се болни друш. членове и пр.

ОРЕЛЪ - Бълг. общо застр. д-во

Основано презъ 1914 година.

Капиталъ и резерви надъ 100,000,000 лева

Първостепененъ застрахователенъ институтъ въ България съ широки международни пре-застрахователни и банкови връзки. Интереситъ на застрахованитъ при д-во „Орелъ“ сж напълно обезпечени. Досегашната дейностъ на дружеството е най-добро доказателство за това.

КЛОНОВЕ: Животъ, Понаръ, Зло-полука, Транспортъ, Автомоби-ли, Грандинска отговор-ностъ, Кранба чрезъ взломъ.

Единствено д-во „Орелъ“ въведе реално участие на застрахованитъ по клоноветъ „Животъ“ и „Понаръ“ въ печалбитъ на д-вото. По кл. Животъ това участие се из-разява въ увеличение на осигурената сума за сега съ 70%, безъ да се увеличава премията.

Предидасе застраховате, проучете условията на д-во „Орелъ“

ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ ВЪ СОФИЯ

Телефони № № 2-19-16 и 2-19-17

Собствена палата на ул. „Алабинска“ № 54
жгъла „Графъ Игнатиевъ“

Представители въ всички гра-дове и по-гольми села.

Народно осигурително д-во „Балканъ, пожаръ и транспортъ“

Основано въ 1885 година.

Осигурява: здания, стоки и мебели, сре-щу щети отъ пожаръ и експлозия, както и срещу землетресения — съ участие въ печалбитъ. **Осигурява:** срещу кражба и чрезъ взломъ, мятанъ.

По транспортъ носи рискъ по преноса на стоки, мебели и багажъ по сухо и по море, при най-износни условия.

Балканъ „ЖИВОТЪ“

Осигурява: човъшки животъ при най-нови модерни комбинации за въ случай на смъртъ, зестри, капитал и пр. **Дава** ко-оперативно участие въ печалбитъ, **Осигурява** срещу злополука — единич-на и колективна — за случай на смъртъ, инвалидностъ и временна неспособностъ за работа, срещу много ниска премия.

Общо преосигурително дружество „БАЛКАНЪ“
Преосигурява при контрактни условия мѣстни, чуждестранни д-ва по Пожаръ, Жи-вотъ, Транспортъ, Злополука и пр.

Общитъ гаранции на Д-вата надминаватъ 500,000,000

Деятелни представители се назначаватъ въ всѣко време отъ дирекциитъ на дружествата.

„БЪЛГАРСКИ ФЕНИКСЪ“

Застр. Д-во — СОФИЯ — бул. Дондуковъ № 21

Дирекция София, тел. 2-18-71 — 2-15-70

ОСИГУРЯВА ПРИ НАЙ-ИЗНОСНИ УСЛОВИЯ СЛЕДНИТЪ РИСКОВЕ:

ПОЖАРЪ — ЖИВОТЪ — ТРАНСПОРТЪ — ЗЛОПОЛУКА

ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТЪ, АВТОМОБИЛИ И ПР.

**АКЦИОНЕРНО
АНОНИМНО
ДРУЖЕСТВО**

„УСПЪХЪ“

Габрово

**Фабрика за чисто вълнени
платове, одеала и прежди.**

За телеграми: „УСПЪХЪ“. Телефонъ 528.

**АКЦ. Д-ВО ЗА
КОЖАРСКА
ИНДУСТРИЯ**

**ХР. В. МАРОКИНДЖИЕВЪ
& С-ие**

ГАБРОВО

Най-реномираната фабрика за
производство на обушарски
гънове. Основана 1887 година.

1/2 ВЪКОВНО КОЖАРСКО ПРОИЗВОДСТВО

За телеграми: МАРОКИНДЖИЕВЪ
Телеф.: Фабрика: 350, Домъ: 454 и 550

КАМГАРНА ПРЕДАЧНИЦА

Финни вълнени индустриални
прежди за платове, трикотажъ,
чорапи и др.

Машиненъ последенъ моделъ 1933 и 1937 г.

АКЦ. Д-ВО ЗА ИНДУСТРИЯ И ТЪРГОВИЯ

„БР. П. Х. СТОЙЧЕВИ“

Получени награди отъ изложенията:

Пловдивъ 1892, Русе 1892,
Чикаго 1893, Анверсъ 1894,
Парижъ 1900, Лондонъ 1907,
Пловдивъ 1935 год.

Телефони: 278 и 253 **Габрово**
Кжца основана 1859 г.

**КОЖАРСКО
АКЦИОНЕРНО
ДРУЖЕСТВО**

Ботю & Ив. Патеви
ГАБРОВО

За телеграми: ПАТЕВИ — Габрово

Телеф. 322

**Производство на гъонъ
Реномирано качество**

Трикотажна и памуко-предачна фабрика
„ЦАРЬ БОРИСЪ“

БР. ГЕОРГИЕВИ, Анц. д-во Габрово. Телеф.: Габрово 209, София 2-67-65

Производство на всички видове памучни прежди — индустриални и търговски — избълени и боядисани, и на финно мъжко, дамско и детско долно облекло отъ егеръ, платиръ, вата и мако.

ФАБРИЧЕНЪ СКЛАДЪ — СОФИЯ, ул. Царь Самуилъ № 84.

К-

ПЕНЧО

**КОЖАРСКО
АКЦИОНЕРНО
ДРУЖЕСТВО**

БОНЕВЪ

ГАБРОВО

За телегр.: Пенчо Боневъ

Основано 1898 година

Телефонъ № 319

**Ф-ка за кожени материали: Гъонъ, бланкъ, юфтъ, транс-
мисионни ремъци-пикери и всички др. кожени артикули.**

АНОНИМНО АКЦИОНЕРНО Д-ВО



ЗА ТЪРГОВИЯ И ИНДУСТРИЯ

„ИВАНЪ К. КАЛПАЗАНОВЪ“
ГАБРОВО

Производство на чисто вълнени прежди, шаеци, модерни щрайхгарни и камгарни платове и др. Чисто вълнени платове, гарантирано качество. Доставка на Българския царски дворъ. Дипломи, медали златни и сребърни от изложенията: Пловдивъ, Чикаго, Анверс, Лионъ, Лондонъ и Солунъ.

Телегр. адресъ: **ИВАНЪ КАЛПАЗАНОВЪ**. Телефони: фабрика № 509, кантора № 201 и № 310
Фабриченъ складъ — София, „Веслецъ“ 12, тел. 2-24-18.

ПАМУКО-ПРЕДАЧНИЦА
„КНЯЗЪ СИМЕОНЪ ТЪРНОВСКИ“
на Акц. д-во „Димитъръ Хр. Пенчевъ“ — Габрово

Производство на всички индустриални и търговски
памучни прежди

Телегр. адресъ: **ПРЕДАЧНИЦА ПЕНЧЕВЪ**

Телефони: предачница 315, домъ 288.

ФАБРИКА
„ПРИНЦЪ КИРИЛЪ“
ГАБРОВО

Произвежда най-доброкачествени хасета, бълени платна,
оксфорди, зефири, докове, американи, панами, попелини,
мариети и други.

Изработени отъ първокачествени прежди, гаранти-
рани бои, неизбълъеми отъ слънце и пране
ненадмината трайностъ

„ТЕКСТИЛЪ“

Акционерно д-во за памучно
предачество и тъкачество

Варна

Капиталъ 30.000.000 лв. напълно внесенъ

Прежди, платна български бълени и небълени.
Оксфорди, цвѣтни аладжи, докуми и др.

ПРОИЗВОДСТВО НА СОБСТВЕНИТЪ МУ ФАБРИКИ ВЪ ВАРНА

Телефонъ № 29-21 и 29-22

За телеграми: „ТЕКСТИЛЪ“

ФАБРИКА

„ЦАРЬ БОРИСЪ“

АКЦИОНЕРНО
ДРУЖЕСТВО
— В А Р Н А

ПРОИЗВОДСТВО НА ВСИЧКИ ВИДОВЕ ПРЕЖДИ

Телефони № № 25-12 и 25-13.

БЪЛГАРСКО ТЪРГОВСКО ПАРАХОДНО Д-ВО ВАРНА

Българи.

Подкрепяйте родното корабоплаване. Въ мирно време търговският флотъ носи благополучие на страната, въ военно време—силниятъ флотъ е гаранция за по-сигурното опазване границитъ на отечеството ни.

Утре, когато моретата ще бждатъ свободни и българскитъ кораби забродятъ къмъ близки и далечни пристанища, всъки тонъ българска стока трѣбва да бжде товарена на български параходъ.

За което и да е пристанище, ако има да товарите, най-напредъ потърсете български параходъ.

Българското търговско параходно дружество поддържа:

Пътническа-стокова линия по българското крайбрежие съ п/х „ЕВДОКИЯ“
Презъ зимния сезонъ: 2 пъти седмично отъ Варна за Бургасъ, трѣгва въ 8 ч. сут. всъки вторникъ и петъкъ, отъ Бургасъ за Царево и обратно всъка срѣда и сѣбота, отъ Бургасъ за Варна — всъки четвъртъкъ и недѣля.

Лѣтно разписание: Начиная отъ 1. VI: 3 пъти седмично Варна—Бургасъ, 2 пъти седмично Бургасъ—Царево и обратно.

Пжтувайте и повѣрвайте стокитъ си на параходитъ на Българското търговско параходно дружество, дало достатъчно доказателства на добъръ пазителъ на интереситъ ви.

1-ва българска концесионирана ф-ка
за ютени издѣлия

„КИРИЛЪ“

Акц. Д-во — Варна

Фабриченъ складъ — София,
пл. Бански, 6

ПРОИЗВЕЖДА: Зебла (киневири), торби (чували), тютюневъ амбалажъ, ютени карпети (пжтеки) и килимчета, чисто вълнени килими, килимчета и пжтеки персийски типъ, ленени пжтеки, бризенти, канаваца, памучни и ленени платове, плюшове, астрагани, каракюли, кадифета и други.

Телефони: фабриката 22-71,
магазинътъ 27-17

Телеграми: „КИРИЛЪ“

Благой Фаневъ

ИЗНОСЪ — ВНОСЪ

Централа ВАРНА, клонъ СОФИЯ, ул. Бѣлчевъ, 1

ИЗНОСЪ НА:

Добитъкъ, свини, птици, месо,
тлѣстии и млѣчни продукти

Грозде, овощия и зеленчуци
прѣсни и преработени

Телефони ВАРНА

кантора 26-48, 28-85

домъ 20-47, 21-64

обори 21-54, 23-30

Телефони СОФИЯ

кантора 2-02-13, 2-23-73

За телеграми: **Ф А Н Е В Ъ**

„КАОЛИНЪ“

**АКЦ. МИННО
ИНДУСТРИАЛНО
ДРУЖЕСТВО**

В а р н а

Производство на промитъ каолинъ, суровъ каолинъ, кварцовъ пѣськъ и разни глинѣ отъ собственитѣ си мини и инсталации.

ПРОМИТЪ КАОЛИНЪ:

УПОТРЕБЛЕНИЕ: Порцеланова индустрия
Хартиена индустрия
Вжжарска индустрия
Каучукова индустрия
Химическа индустрия
Бояджийски цели и др.

КВАРЦОВЪ ПѢСЪКЪ:

УПОТРЕБЛЕНИЕ: Стѣкларска индустрия
Порцеланова индустрия
Водно стѣкло
Газура и (бетонъ)
Строежи и др.

ИЗКОПАЕМЪ КАОЛИНЪ:

УПОТРЕБЛЕНИЕ: Фаянсови печки
Огнеупорни тухли
Вагарянки
Измазване печки и пещи

ПОСЕТЕТЕ ВАРНА

ПОСЕТЕТЕ ВАРНА

ЦАРИЦАТА НА ЧЕРНО МОРЕ

Единственият по своето местонахождение и климатъ
МОРСКИ КУРОРТЪ
въ Югоизточна Европа

Великолепенъ плажъ. Най-модерно уредени морски
студени и топли бани.

Всѣкакъвъ видъ морски спортъ. Ручъ-банъ (водна пързалка)
Максимална лѣковитостъ.

Категоризирани и нормирани хотели, пансиони, вили, квартири и ресторанти
50% намаление за пътуване по Б. Д. Ж. презъ сезона.

Чудни околности за екскурзии и излети, красива природа.

Всѣкидневни концерти—обѣдъ и вечеръ—въ Морското казино.

Дансингъ-баръ.

УСТРОЙВАНЕ МОРСКИ ТЪРЖЕСТВА И ЗАБАВИ

Изборъ на „Царица на плажа“, музикални тържества.

КУРОРТЪ „СВ. КОНСТАНТИНЪ“

ПРЕЛЕСТНО КЪТЧЕ КРАЙ МОРСКИЯ БРЪГЪ ЗА ИСТИНСКА ПОЧИВКА И ОТМОР.

Плажъ—морски топли и студени бани. Първокласенъ ресторантъ.
Джазъ. Дансингъ. Хотелътъ ремонтиранъ. Стаитѣ сж снабдени съ
изобилна течаща вода. Ангажиране стаитѣ предварително.

Редовна автобусна връзка съ града.

ПОДЪ ВЪРХОВНОТО ПОКРОВИТЕЛСТВО НА Н.В. ЦАРЯ

МОСТРЕНЪ

ПАНАИРЪ

ПЛОВДИВЪ

Всѣка година презъ пролѣтъта.

Величествена манифестация на българското и
чуждестранно производство.

Голям улеснения за изложители и посетители.

Пътуване съ 70% намаление по Б. д. желѣз-
ници и 25—50% по чуждестраннитѣ такива.

За сведения: Мостренъ панаиръ — Пловдивъ. Телеф. 888.

**КООПЕРАТИВНИ
ЗАХАРНИ
ФАБРИКИ**

О.О.ДРУЖЕСТВО

Русенска захарна фабрика и рафинерия
Дружеството е основано презъ 1938 г. отъ
кооперация „Българска захаръ“, Централна
„Напредъ“, Чинковическото кооп. сп.
застр. д-во и Русенската популярна бан-
ка съ 80,000,000 лева основенъ капиталъ
напълно внесень

Фабриката е най-голяма захарна фабрика
въ страната и е единствена снабдена съ
двойна рафинерия

Произвежда всички видове захаръ:
бучки пресовани, адантови обикновени
и английски типъ, всички видове пѣськъ,
грисъ и пудра

Добива рѣзаници — прѣси и сушени меласа
Произвежда меласиранъ фуражъ, ценна
храна за добитѣка

Адресъ: Централна София, бул. Царь
Освободителъ № 6. Захарна
фабрика и рафинерия Русе.

Телеграф. адресъ: „КООПЗАХАРЪ“, Русе

**„I-ВА БЪЛГАРСКА
ПЕТРОЛНА
ИНДУСТРИЯ“**

**АКЦ. ДРУЖЕСТВО ЗА ПЕТРОЛНА
ТЪРГОВИЯ И ИНДУСТРИЯ**

РУСЕ

Винаги разполагаеми
количества отъ всич-
ки видове и качества
петролни продукти:

Бензинъ, газъ, га-
зълъ, пѣкура, сма-
зочни масла и пр.

Телефони 28-51 и 29-82.

За телеграми: РАФИНИЕРИЯТА

Българска търговия

А. Д.

Вносна централа „Българска търговия“ А. Д., е образувана въ края на февруарий миналата година съ цель да доставя по-бързо и по-евтино стоки отъ първа необходимостъ и ги разпредѣля между отдѣлнитѣ търговски предприятия.

70% отъ капитала на централата е собственостъ на Българския търговски съюзъ и 30% на кооперативнитѣ централи. Частни капитали нѣма.

Вносна централа „Българска търговия“ е рожба на българското търговско съсловие. Тя се управлява отъ управителенъ съветъ, въ който влизатъ 9 души търговци и 4 души кооператори. Текущитѣ работи се ръководятъ отъ комитетъ, състоящъ се отъ трима търговци и единъ кооператоръ. Дѣлата ѝ се контролиратъ отъ единъ делегатъ.

Внесенитѣ стоки се разпредѣлятъ между отдѣлнитѣ търговски фирми, съгласно разпредѣлението, което се дава отъ Българската народна банка.

Вносна централа „Българска търговия“ е разпредѣлителна централа и не цели печалба. Тя се задоволява само съ една минимална комисиона за покриване разходите си. Евентуалниятъ остатъкъ, съгласно устава, отива въ полза на държавата.

Централата монне и сигурно ще изиграе една важна роля въ нашата външна търговия въ полза, както на народното ни стопанство, така и на самитѣ български търговци. Последнитѣ ще се снабдяватъ не само по по-бързъ и по-евтинъ начинъ съ стоки отъ чужбина, но ще бждатъ поставени и при еднакви условия на работа, тъй като доставенитѣ отъ чужбина стоки се разпредѣлятъ между търговцитѣ по срѣдни цени, еднакви за всички търговци. Съ това се опростява едновременно и контролата върху ценитѣ.

БЪЛГАРСКА ПРОМИШЛЕННОСТЪ

А. Д.

Бушуващата война наруши стокообмѣна между отдѣлнитѣ държави. Нарушиха се отново създаденитѣ съ толкова трудъ, следъ свѣтовната война, търговски сношения и договори. Това, за съжаление, не можа да се ограничи само на континента, а автоматически се пренесе и въ колониитѣ на воюващитѣ страни и, по този начинъ, се затрудни търговията съ колониални стоки.

Поради тѣзи обстоятелства и поради голѣмитѣ рискове, които представляваше превоза за нѣкои стоки отъ далечни страни, поржчикитѣ за малки количества станаха вече невъзможни, а отъ друга страна трѣбваше да се съсредоточи този видъ търговия или доставки въ нѣкой институтъ, който да бѣде подъ близкия надзоръ на правителството, за да може да се държи смѣтка за ценитѣ на така доставянитѣ материали и не се допуска развиващата се въ такива случаи спекула.

Поради тѣзи именно съображения, по искането на Министерския съветъ, при Съюза на българскитѣ индустриалци се образува А.Д. „БЪЛГАРСКА ПРОМИШЛЕННОСТЪ“, съ седалище въ София и капиталъ отъ единъ милионъ лева.

Цельта на дружеството е да снабдява индустриалнитѣ предприятия съ необходимитѣ имъ сурови материали. То не работи по своя инициатива, а по отправени, чрезъ съответнитѣ родови съюзи, искания на индустриалцитѣ. Решенията за поржчки сжщо се взематъ въ съгласие съ родовитѣ съюзи, а разпредѣлянето на доставенитѣ стоки става по представени отъ тѣхъ и одобрени отъ Б. н. банка списъци.

При това положение, дружеството е посрѣдническа централа за общи доставки. Комисионната, която дружеството си изчислява е 1% при голѣмитѣ сдѣлки и до 2% при малкитѣ.

„БЪЛГАРСКА ПРОМИШЛЕННОСТЪ“ прави всичко възможно за най-целесъобразното и навременно задоволяване нуждитѣ на българскитѣ индустриалци съ необходимитѣ имъ сурови материали.

Висше търговско училище

Варна

ПРИЗНАТО ОТЪ ДЪРЖАВАТА ВИСШЕ УЧЕБНО ЗАВЕДЕНИЕ

Разработва общественостопанският и търговско-техническият науки изобщо и съ огледъ на стопанския животъ на страната. Дава възможностъ за основно изучаване на нѣмския, френския или английския езици.

Дава академическо образование на лица отъ двата пола, които се готвятъ за ръководни административни и организационни служби въ частнитъ, общественитъ и държавни предприятия и учреждения.

ПОДГОТВЯ КАНДИДАТИ ЗА ПРЕПОДАВАТЕЛИ ВЪ ТЪРГОВСКИТЪ И ПРОФЕСИОНАЛНИТЪ УЧИЛИЩА ВЪ СТРАНАТА.



ДЪРЖАВНИ МИНИ
КАМЕНОВЖГЛЕНИ МИНИ
ПЕРНИКЪ * БОБОВЪ-ДОЛЪ * МАРИЦА

**Производство на Каменни
вжглища и брикети**

Доставка на електрическа енергия

за всички видове индустрии въ Софийската и
въ Старо-загорска електрификационни области
по специални износни цени.

**Вноски и поръчки за вжглища и
брикети се правят навсякъде въ
страната чрезъ:**

1. Бълг. народна банка — преводна служба
2. Бълг. зем. и кооп. банка — преводна служба
3. Телегр.-пощ. станции — чекова с/ка № 50
4. Всички популярни банки
5. Банка Български кредитъ
6. Каситъ на държавнитъ мини

съ специални формуляри, съ изчерпателното попълване на
които става излишно да се пише отдѣлно писмо-уведомле-
ние отъ страна на клиентитъ.

**Главна дирекция на Държавнитъ мини въ
гр. Перникъ.**

**Агенция на минитъ въ София
ул. Раковики № 90 — Телефонъ 2-18-49**